Solomon Yohannes
0911060113

መጽሐፈ ምሥጢር

መጽሔት

አ ሚ ን ።

(ሀ) የኦርቶዶክስን ሃይማኖት ባህልና ታሪክ አምስቱን አዕማደ ምሥጢር ፤
(ለ) በዓለም ውስጥ የሚገኙትን የሃይማኖትን ስልቶችና ባህላቸውን ፤
(ሐ) ከኒቅያ ጉባኤ ገሮምሮ ስለ ሃይማኖት የተሰበሰቡት ስምንቱ ጉባኤዎችን ።
(መ) የኢትዮጵያን ነገሥታት ተራ ቍጥርና አጭር ታሪክ ፤
(ሠ) በኢትዮጵያ የተሾሙትን ጳጳሳትና የእጨጌዎችን ተራ ቍጥር የሚያሳይ ።

በቅድስት ሥላሴ መንፈሳዊ ትምህርት ቤት

ከአክሊለ ብርሃን ወልደ ቂርቆስ

ተዘጋጀ

ተጎትመ ዝንቱ መጽሐፍ በ፳ወ፱ቱ ዓመተ መንግሥቱ ለቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ
ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ።

ወበራብዕ ዓመተ ሢመተ ሊቀ ጵጵስናሁ ለብፁዕ አባ ባስልዮስ
ሊቀ ጳጳሳት ዘኢትዮጵያ ።

አዲስ አበባ ሚያዝያ ፴ ቀን ፲፱፻፶፩ ዓ. ም.

በትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት ታተመ ፰ ፴፯ ቀ ፳፻፴፬ መ ፫ሺ

ዋጋው ፪ ብር ከ፶ ሳንቲም ።

www.ethiopianorthodox.org

D.N Solomon Yohannes
0911860113
0111/271609

ያለ ደራሲው ፈቃድ ገልብጦ ማሳተም ክልክል ነው ።

ዲያቆን ሰሎሞን ዮሐንስ
Solomon Yohannes
0911860113
0111/271609
D.N Solomon Yohannes

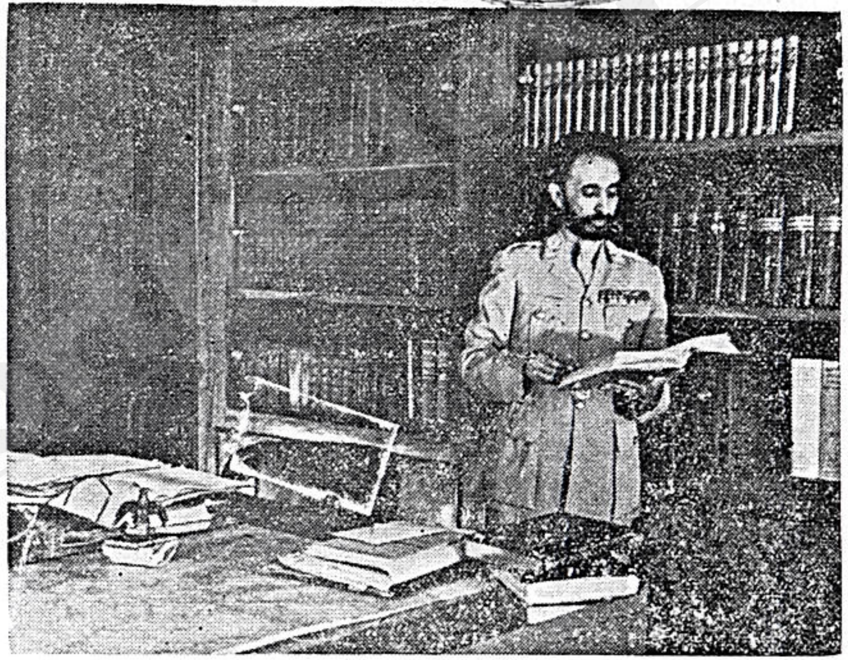

ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ።

www.ethiopianorthodox.org

መቅድም ።

የመጀመሪያውን ስፍራ የእምነት ታሪክ ሊይዘው ይገባል

ወንድሜ ሆይ ።

ከፈጣሪው አብልጠ የዓለምን ከንቱነት የሚወድ ሰው ሁሉ ለጣዖት የሚሰግድ አረማዊን ይመስላል ። የሚገባንን ሥራ ሁሉ ስንሠራ ፍጻሜውን ለእግዚአብሔር መተው ይገባናል ። እርሱም ሕጉንና ትእዛዙን የሚጠብቀውን ሁሉ እንዳይበደል ይጠባበቃል ። የሰውነት ተፈጥሮ ያዘጋጀውን እንሠራለን በማለት ፤ የተፈቀደውን ደንብና ሕግ ስንጥስ ከአዋቂው መሪያችን ከእግዚአብሔር እጅ መውጣታችን ነው ። በዚህም ምክንያት ለሚደርሰው ሁሉ ነገር እኛው ራሳችን ኃላፊው ነን ። ደግሞ ሐሳባችንን በደንበኛው መንገድ ለመፈጸም የተነሣን እንደሆነ ለጊዜው ሥራችን ባይያዝ ስንኳን ፤ ወደፊት ዋጋችንን እናገኛለን የማለት ተስፋ ማድረግ ይገባናል ።

መ ገ መ ሪ ያ ።

አዳምና ሔዋን ከተከለከለው የዛፍ ፍሬ ከበሉ በኋላ የኃፍረትና የፍርሃት ዕውቀት ሞላባቸው ። የመገመሪያውም ሐሳባቸው ለኃጢአታቸው ምክንያት ፈጥረው ከሚያስፈራው ከሞት ፍርድ ለመዳን ብቻ ነበር ። ነገር ግን እግዚአብሔር ስለኃጢአታቸው በጠየቃቸው ጊዜ ፤ አዳም ኃጢአቱን በእግዚአብሔርና በባልንጀራው በሔዋን ላይ አመካኘ ። እንዲህ ሲል ። ከእኔ ጋር ትሆን ዘንድ የሰጠኸኝ ሴት ፤ እርሷ ከዛፉ ፍሬ ሰጠችኝና በላሁ አለ ። ሴቲቱም ነውሯን በእባቢቱ ላይ አመካኘች ። እንዲህ ስትል ። እባቢቱ አታለለችኝና በላሁ አለችው ። እንዲህም ማለትዋ ስለምን እባቢቱን ፈጠርህ ፤ ወደገነትስ ትገባ ዘንድ ለምን ፈቀድህላት ማለቷ ነው ። ይህንንም ማለቷ ራሷን የማጽደቅና የማታለል መንፈስ ስለ አደረባት ነው ። ይህም ማታለል በሐሰት አባት በሰይጣን ተገመረ ። ቀጥሎም በአዳምና በልጆቹ ላይ ተገለጸ ። ይህም የማታለል መንፈስና ሥራ ሁሉ የሰይጣን ክፍል ነው ።

እውነተኛ መንፈስ ግን በኃጢአትም ተሰናክለን ብንወድቅ በንስሐ ተጽናንተን እንድንነሣ ይረዳናል እንጂ ወደ ማታለል ሥራ አይመራንም ። እነሆ እውነተኛው መንፈስ ያደረበት ያምስኪን ቀራጭ ስለ ኃጢአቱ እንዲህ ሲል ጮኸ ። አቤቱ እኔን ኃጢአተኛውን ይቅር በለኝ ብሎ ተናገረ ዓይኑን ስንኳ ወደ ሰማይ ለማንሳት ሳይደፍር ኃጢአቱን ለፈጣሪው አስታወቀ ።

አሁን የተነሣንበት ክፍል ።

የዘመናዊው ትምህርት ቤት ወጣቶች በታላላቅ ትምህርት ላይ የሚገኙ ሁሉ ስለ ሀገራቸው ስለ ኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እምነቷና ታሪኳ ምን ጊዜ እንደ ተገመረና የእምነታችንም አኳኋን ምን ዓይነት እንደ ሆነ ሁል ጊዜ በምናስተምርበት ክፍል እየ

www.ethiopianorthodox.org

ተመላለሱ ስለ ሚጠይቁን ። ይኸንኑም አኳኋን በቃል ሳይሆን በጽሑፍ ማስረዳት አስፈላጊ ስለ ሆነ ። ከጥንታውያን አባቶቻችን ሲያያዝ የመጣውን እምነትና ታሪክ። ከጥንቶቹ የብራና መጻሕፍትና ከጊዜው ሊቃውንት ጋር በመጠያየቅ ያገኘነውንና የተረዳውን ያህል ። ደግሞም ከቅብጣዊውና ከጽርዓዊው ከላቲናዊውም ቤተ ክርስቲያን የተያያዘና የተጣራ እንዲሆን በማለት አስተያይተን ጽፈነዋል ።

ይልቁንም የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እምነትና ታሪክ ከግብጽና ከሶርያ ብቻ ሳይሆን ከግሪክና ከሮም ቤተ ክርስቲያን ከጥንታዊው እምነትና ታሪክ ጋር በጣም የተገናኘና የተመሳሰለ ነበር ። ነገር ግን በኋላ ዘመን በሹመት ፍቅር ምክንያት የተነሣው የሃይማኖት ክርክርና ጸብ ምክንያት ሆኖት ፤ ፍቅርንና አንድነትን ከማጣት የተነሣ ክርስቲያናዊው ሕዝብ ሁሉ ተለያይቶ ይኖራል ።

ወንድሜ ሆይ ከታሪክ ሁሉ የሚጠቅመው ክፍል የሰውን አእምሮና የሃይማኖትን አስተዳደግ የሚነግረው ክፍል ነው ።

ብሔራዊ ኑሮና የኪነ ጥበብ ዕውቀት ሁሉ እንደምን እንደ ተገሠረና እንደ ምን ተሻሻለ ፣ እንዲያውም በጠቅላላው የሊቃውንትን ሐሳብ ሁሉ መለዋወጥ የሚነግረው ክፍል ነው ዋናው ።

ወዳጄ ሆይ ሰውን ለማወቅ ስትፈልግ አስቀድሞ ሥራው ምን እንደሆነ ማወቅ ያስፈልግሃል ። የሰው ሥራው የሚታወቀው በምድር ነው ? ትለኝ እንደሆነ ። መገሠሪያ በንግግሩ ቀጥሎ በምግባሩ ነዋ ፤ አንድ ሲኒካ የሚባል ፈላስፋ ፤ አንድ ሰው ሊጠይቀው ሄዶ ሳለ ፤ ከፊቱ ዝም ብሎ ቆሞ ይመለከተው ገሠር ። ፈላስፋው ተገርሞ እንዲህ አለው ። ወንድሜ ሆይ ተናገረኝ እንጂ ፤ እንዲያው ቆሞ በማየት ብቻ ማን መሆንህን ላውቀው አልችልም አለው ይባላል ።

መገሠሪያ ሰው ምን እንደ ሠራና ምን እንደ ተናገረ ለማወቅ የሚፈልግ ሰው ሁሉ የጥበብንና የእምነትን ፍሬ ሁሉ ካጠገቡ ያገኛል ። አዲስ ሐሳብ በአእምሮአችን ውስጥ በማደሩ ምክንያት ዕውቀታችን ይስፋፋል ።

ምናልባት ከፍጡርም ተሠውሮ የኖረውን ጥበብና እምነት ለማግኘት ይቻል ይሆናል ። ወይንም ለበጎነት የሚጠቅመውን የራሳችንን ጉድለት እንረዳዋለን ።

ወንድሜ ሆይ የታሪክ ዓይን የሞቱትን ሰዎች ሁሉ ያሳያል ። የሞቱትን ሰዎች ለማየት እንደምን ይቻላል ? ትለኝ እንደ ሆነ ።

የሞተው ሰው በእጁ የሠራውን የኪነ ጥበብ ሥራና የጻፈውን ታሪክ ። የንግግሩን ጣዕምና የምሥጢሩን ጥልቅነት ስትመለከትና ስታነብ ሐሳቡና ሰውዬው በፊትህ ድቅን ብሎ ይታይሃል ። እንዲያውም በጠቅላላው እገሌ ሞቷል አይታይም ለማለት የሚያስደፍረው በዚህ ዓለም የተወው አንድ ማስረጃ ሲያጣ ነው ።

የታሪክን ጥቅምና የሃይማኖትን ምንጭ መርምሮና ጠንቅቆ ለማስረዳት ማናቸውንም ሀሳብ መልቀም ይጠቅማል ። ስለዚህ ብዙ ነገር የሚያውቅ ሰው የሃይማኖቱንና የታሪኩን መሠረት በማስፋፋትና ያልታሰበ ጠቃሚ ነገር በመግለጽ ፤ ልዩ ልዩ ምሳሌዎችን እየሰጠ አንባቢዎችን ለማስደሰት ይችላል ። ነገር ግን ክፉውን ነገር በመናገርና የራስን ጥቅም ብቻ በመፈለግ የሰው ጠባይ እንደ አራዊት ሆኖ ይኖራል ።

ወንድሜ ሆይ እስቲ ተመልከተኝ በኔና በአራዊት መካከል ያለው ዓለማዊ ኑሮ ልዩነቱ ምንድር ነው ? ሁላችንም የሥጋ ፍላጎት ነው የያዝነው ።

የኢትዮጵያዊውን ቤተ ክርስቲያን ባህልና ሥርዓት በሥራ የረዱኝ መምሕራን ።

አለቃ አየለ
አለቃ አዘዘ ተድላ ብሉይ አስተማሪ
አለቃ ወልደ ኢየሱስ በለው ታሪክ አስተማሪ ።
ሊቀ ጠበብት ወልደ ጊዮርጊስ መጽሐፍ ቅዱስ አስተማሪ ።
አቶ ወልደ ትንሣኤ ናቸው ።
፪ኛ/ ለውጭው አገር ቤተ ክርስቲያን ባህልና ሥርዓት የረዱኝ ሊቃውንት ።
አባ ጀሮም ገብረ ሙሴ ቤተ መጻሕፍት ወመዘክር ።
" " ሙሴ እንጦንስ ናቸው " " "
አቶ ዮና ቦጋለ ትምህርት ሚኒስቴር ።
ለነዚሁ መምህራን ጥልቅ የሆነ ምስጋናዬን በትሕትና አቀርባለሁ ።

www.ethiopianorthodox.org

መ ግ ቢ ያ ።

ሰው ሲፈጠር ከፍ ያለ አእምሮ ተሰጠው ። ከፍ ባለው አእምሮውም ላይ በጊዜ ብዛት ዕውቀት ጨምሮበት የምድር ጌታ ሆነ ።

ይኸንኑም ጌትነቱንና ዕውቀቱን ሰው ባንድ ጊዜ አላገኘውም ። ከተፈጠረ ዠምሮ ብዙ ጊዜ ታግሎ ነው ያገኘው ።

ነገር ግን ዓለም ከተፈጠረ ዠምሮ እስከ ዛሬ ድረስ ስንት ዘመን እንዳለፈ ለይቶ ለመናገር አልቻልንም ። ስለ ሆነ ግን አንዳንድ የኤውሮፓ ሊቃውንት እንደሚናገሩት ከ፫፻፺ሺህ ዓመት በፊት በምድር ላይ ሰው እንደ ነበረ የሚበቃ ማስረጃና ምስክር አግኝተናል ይላሉ ።

አብያተ ክርስቲያናት ግን እንደመጽሐፍ ቅዱስ ቃል ዓለም ከተፈጠረ ዠምሮ እስከ ዛሬ ድረስ ፯ ሺህ ፬፻፹፯ ዓመት ነው ብለው ይወስናሉ ። ይኸንንም የኤውሮፓ (የቴዎሎጊያ) የሃይማኖት ሊቃውንት ሲተረጒሙት በሰው ዘንድ ሺህ ዓመት በእግዚአብሔር ዘንድ አንድ ቀን ነውና ፤ .... ዓለም የተፈጠረው በ፯ ቀን ነው ሲባል ፤ በ፯ ሺህ ዘመን ማለት ነው ብለው ይተረጒሙታል ።

ዕብራውያንም ከክርስቶስ በፊት ያለውን ዘመን አሳንሰው የቈጠሩት ይህን ቍጥር ባያስተውሉ ነው እንጂ ። ሰው ከተፈጠረ ዠምሮ እስከ ዛሬ ድረስ ብዙ ዘመን አልፏል ። ነገር ግን ምን ብዙ ዘመን ቢያልፍ የመጽሐፍ ቅዱስን ቃል አያስነቅፍም ይላሉ ።

ወንድሜ ሆይ እኛ ግን ይህን ከዚህ በላይ የተጻፈውን ቃል እውነት ይሁን አይሁን ብለን ለመከራከር አንፈልግም ፤ እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ቃል ብቻ ማስተዋልና መናገር አለብን ።

ይኸንኑም ሰው ከተፈጠረ ዠምሮ እስከ ዛሬ ድረስ ያለውን ዘመን ፤ የኤውሮፓ ሊቃውንት በ፪ ታላላቅ ክፍል ይከፍሉታል ።

፩ኛ/ እርግጠኛው ታሪክ ያልታወቀ ዘመን ።

፪ኛ/ እርግጠኛው ታሪክ የታወቀ ዘመን ።

ደግሞ እርግጠኛው ታሪክ ያልታወቀውን ዘመን እንደገና በ፫ ይከፍሉታል ።

፩ኛ/ የድንጊያ ዘመን ።

፪ኛ/ የመዳብ ዘመን ።

፫ኛ/ የብረት ዘመን ። ተብሏል ።

ይኸም መዠመሪያ መሬትን እየቈፈሩ ሲመረምሩ የሰው አጥንትና ከድንጊያ የተሠራ መሣሪያ አገኙ ። ደግሞ የመዳብና የብረት መሣሪያ ስለ አገኙ የኑሮ ዕውቀትና ሁናቴ ሁሉ እየተሻሻለ መሄዱን ተመለከቱ ።

ከዚህ በኋላ ዓለም የተፈጠረበትን ዕርግጠኛውን ዘመን ለማወቅ አስቸጋሪ መስሎ ታያቸው ።

የአይሁድና የክርስቲያን መጽሐፍ ኦሪት ዘፍጥረት ከ፩ እስከ ፳፰ ምዕራፍ እንደሚነግረን እግዚአብሔር ሰውን ፤ ዓለምን እንዲገዛ ፈጠረው ፡ ብዙ ታባዙ ምድርንም ምሏት አለው ። እርሱም የመሬት ገዥ ሆነ ። በዚሁም ላይ ደግሞ ለሰው የእምነቱ መተዳደሪያ የሚሆን የጠበቀ ትእዛዝ ሰጠው ። እንዲህ ሲል ፤ እኔ አምላክህ ቀናተኛ ነኝና ፤ ሌሎች አማልክት በፊቴ አይሁኑልህ አለው ። ስለዚህ የመዠመሪያውን የእግዚአብሔርን ትእዛዝ አስተውለን ከእርሱ በቀር ሌላ የሕይወታችን ተስፋና መድኃኒት የለምና እንጠብቅ ።

አንተ የተወደድህ ወንድሜ ሆይ ።

ያም ሌላ ፤ ያም ሌላ ቢነግርህ አትከራከረው ፤ አንተ ተከርከሩ ምን አለህ ላንተ የሚጠቅምህ ምክር ይህ ነው ። እንደ ነቢዩ ንጉሥ እንደ ቅዱስ ዳዊት ሃይማኖትህን እንዲህ እያልህ ሕያው አድርጋት ።

አቤቱ ጌታዬ ሆይ ንጹሕ ልብ ፍጠርልኝ ።
የቀናውንና የጸናውን መንፈስ በውስጤ አድሰው ።
ከፊትህም አታርቀኝ ።
ቅዱስ መንፈስህንም ከላዬ አትውሰድብኝ ።
የማዳንህን ደስታ መልሰህልኝ ደስ አሰኘኝ ።
በጸናው መንፈስህም ደግፈህ አቁመኝ ። መዝሙር ፶፩ - ፲ ።

እያልህ ላንተ ለኃጢአተኛው ባሪያው ሲል የተሰቀለልህንና የሞተልህን ፈጣሪህን ለምነው እንጂ ፤ በማናቸውም ነገር ክርክርንና ጭቅጭቅን አትውደድ ። የዚህን ዓለም ሥራ ሁሉ ያለ እርሱ እርግጡን የሚያውቀው የለምና አትድከም ።

በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ መልካም አድራጎት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ስለ አገኘችው ክብር ፤ ደስታችን ከልብ ስለ ተረፈ የቤተ ክርስቲያንን ሥርዓትና ሕግ የአምነትንም ባህል ለመናገርና ለመግለጽ አሳሰበን ።

www.ethiopianorthodox.org

የፍጥረት መገርመሪያ ።

ምዕራፍ ፩

በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን ፈጠረ ምድርም ባዶ ነበረች ፤ ጨለማም በጥልቅ ነበረ ፤ የእግዚአብሔር መንፈስም በውሃው ላይ ያንዣብብ ነበረ ። እግዚአብሔርም ብርሃን ይሁን አለ ፤ ብርሃንም ሆነ ። እግዚአብሔርም ብርሃንን ከጨለማ ለየ ፤ ቀንና ሌሊትም ሆነ ። እግዚአብሔር በመገርመርያው ቀን ያደረገው ይህ ነው ።

ሰ ኞ ።

በ፪ኛው ቀን እግዚአብሔር አለ ፤ ጠፈር ይዘርጋና ውሃውም ይለይ እንዲሁም ሆነ ጠፈሩንም ሰማይ ብሎ ሰየመው ።

ማ ክ ሰ ኞ ።

በ፫ኛው ቀን እግዚአብሔር አለ ፤ ደረቁ ይታይ ዘንድ ውሃው ባንድ ሥፍራ ይሰብሰብ ። እንዲሁም ሆነ ። እግዚአብሔር አላ ፤ ምድር ሳርና ቡቃያ ዛፍም ታውጣ ። ምድርም ዘር የሚሰጥ ሣርና ቡቃያ ፍሬ የሚያፈራ ዛፍ አበቀለች ።

ረ ቡ ዕ ።

በ፬ኛው ቀን እግዚአብሔር አለ ፤ በሰማይ ጠፈር ብርሃናት ይሁኑ ። እግዚአብሔርም ፀሐይ በቀን እንድታበራ ፤ ጨረቃና ከዋክብት በሌሊት እንዲያበሩ ሁለቱን ብርሃናት አደረገ ።

ሐ ሙ ስ ።

በ፭ኛው ቀን በውኃ ውስጥ የሚንቀሳቀሰውን ሕያው ነፍስ ያለውንና የሚበረውን ዖፍ ፈጠረ ። እግዚአብሔርም ባረካቸው የበዛችሁም ሁኑ አላቸው ።

ዓ ር ብ ።

በ፮ኛው ቀን ፤ እግዚአብሔር የምድርን አራዊትና እንስሳትን በምድር የሚንፏቀቁትን ሁሉ ፈጠረ ። በመጨረሻ እግዚአብሔር አለ ። በመልካችን እንደምሳሌያችን ሰውን እንፍጠር ። እግዚአብሔርም አዳምን ከምድር መሬት ፈጥሮ የሕይወት እስትንፋስ እፍ አለበት ። እግዚአብሔርም አለ ወንድ ለብቻው ሊኖር አይችልምና የምትመስለውን አጋዥ ላደርግለት ነኝ አለ ። በዚያን ጊዜ ለአዳም ከባድ እንቅልፍ ወደቀበት ሲተኛ ከጐድኑ አጥንት ወስዶ ሴት አድርጎ በፊቱ አቆማት ። እግዚአብሔርም ባረካቸው ።

በ፯ኛው ቀን እግዚአብሔር አረፈ ከሥራው ሁሉ ።

ምዕራፍ ፪

አዳምና ሔዋን በኃጢአት እንደ ወደቁ ።

እግዚአብሔር የተድላ ገነትን ተከለ ፤ ሰውንም በዚያ አኖረው ። (አዳምና ሔዋን በእስያ ውስጥ በኤድን በገነት ተክል መካከል ተቀመጡ ።) መልካቸውም ያማረ ፤ መብላቸውም የጣፈጠ ዛፎች በገነት ነበሩ ። በገነትም መካከል የሕይወት ዛፍና መል

ካምና ክፉን የምታስታውቅ ዛፍ የተባሉ ፪ ዛፎች ነበሩ ። እግዚአብሔርም ሰውን እንዲህ ብሎ አዘዘው ፤ ከገነት ዛፍ ሁሉ ብላ ፣ ነገር ግን መልካምንና ክፉን ከምታስታውቀው ዛፍ በበላህ ቀን ትሞታለህና ከርስዋ ከቶ አትብላ አለው ። እግዚአብሔርም ከፈጠረው ከምድር አራዊት ሁሉ እባብ ተንኮለኛ ነበረች ፤ ሴቲቱንም አለቻት ከገነት ዛፍ ሁሉ እንዳትበሉ በውነት እግዚአብሔር አዘዘን ? ሴቲቱም እባቢቱን አለቻት ፣ ከገነት ውስጥ ካለው ዛፍ ሁሉ እንበላለን ፣ ነገር ግን እግዚአብሔር አለ ፤ እንዳትሞቱ በገነት መካከል ያለችውን የዛፍ ፍሬ አትብሉ አትንኳትም አለን ። እባቢቱም ሴቲቱን ኢለቻት አትሞቱም ፣ ከርስዋ በበላችሁ ቀን ዓይኖቻችሁ እንደሚከፈቱ እግዚአብሔር ያውቃልና ፣ መልካምና ክፉንም አውቃችሁ እንደአምላክ (እንደ እርሱ) ትሆናላችሁ አለቻቸው ። ሴቲቱም ዛፊቱ መብልዋ መልካም እንደ ሆነች ፣ ለማየትም እንደምታስጐመጅ ጥበብን ለመስጠት ያማረች እንደሆነች አይታ ከፍሬዋ ወስዳ በላች ፣ ለባልዋም ደግሞ ሰጠችው ፣ እርሱም ከርስዋ ጋራ በላ ። የሁለቱም ዓይኖች ተከፈቱ ፣ እራቁታቸውንም እንደሆኑ አወቁ የበለሲቱንም ቅጠል ቆርጠው ሸልለው ግልድም አደረጉት ።

ከዚህ በኋላ አዳምና ሔዋን የእግዚአብሔርን ፊት ፈርተው ፣ ከገነት ዛፎች መካከል ተሸሽገው ተቀመጡ ። እግዚአብሔር አምላክም አዳምን ጠርቶ ወዴት ነህ አለው ፤ እርሱም አለ ፤ ድምፅህን ከገነት በሰማሁ ጊዜ ራቁቴን ነኝና ፈርቼ ተሸሽግሁ አለው ፤ እርሱም በእውነት አትብላ ብዬ ካዘዝሁህ ዛፍ በላህን ? አለው ። አዳምም መለሰ ፣ ከኔ ጋራ ትሆን ዘንድ የሰጠኸኝ ሴት ፤ እርሷ ከዛፊቱ ፍሬ ቈርጣ ሰጠችኝና በላሁ አለው ፤ እግዚአብሔርም ሴቲቱን ለምን ይህን አደረግሽ አላት ሴቲቱም እባቢቱ አሳተችኝና በላሁ አለችው ።

እግዚአብሔርም እባቢቱን ረገማት ፣ በአንቺና በሴቲቱ መካከል ጠላትነትን አቆማለሁ አላት ፤ ሴቲቱንም ረገማት ፃዕርሽን አበዛለሁ ፣ በፃዕርም ልጆች ትወልጃለሽ ባልሽም ይገዛሻል አላት ፤ አዳምንም የሚስትህን ቃል ሰምተህ አትብላ ያልኩህን በልተኻልና ምድር ስለአንተ የተረገመች ትሁን አለው ። እሾህና አሜከላ ታብቅል ፤ አንተም ወደተፈጠርክበት መሬት እስክትመለስ ዕድሜህን ሙሉ ላብህን ጠርገህ በድካም እንጀራህን ብላ አለው ። አዳምም ሚስቱን የሕያዋን ሁሉ እናት ስለሆነች ሔዋን ብሎ ሰየማት ፤ አዳምና ሔዋንም ከዚህ በኋላ የቀርበት ልብስ ለበሱ ። እግዚአብሔርም ከገነት (ከተክል ቦታ) ሰውን አወጣው ፣ የነበልባል ሰይፍ የያዘ ኪሩቤልንም ወደ ሕይወት ዛፍ የሚወስደውን መንገድ ይጠብቅ ዘንድ አዘዘው ፤ (አቆመው) ።

ወንድሜ ሆይ የእግዚአብሔርን ትእዛዛት ሁሉ ጠብቅ ፣ ሰይጣንንም ተሰላለፈው ፣ እርሱም ካንተ ይሸሻል ፤ አንተም ወደ እግዚአብሔር ቅረብ እርሱም ወደ አንተ ይቀርባል ። ያዕቆብ ፬ ፯—፰ ።

www.ethiopianorthodox.org

ም ዕ ራ ፍ ፫ ።

አዳምና ሄዋን ብዙ ልጆች ወለዱ በኵሩም ቃየል ተባለ፤ ከእርሱም ቀጥሎ የተወለደው አቤል ተባለ ፤ ቃየልም ገበሬ ነበረ ፤ አቤል ግን የበግ እረኛ ነበረ ። ቃየል በወንድሙ በአቤል ላይ በጠላትነት ተነሣበትና ከፍጥረት በኋላ በ፻፳፱ ዓመት ቃየል ወንድሙን አቤልን ገደለው ። እግዚአብሔርም ቃየልን ረገመው የአዳምም ልጆች ፻፴ ዓመት በሆነው ጊዜ እንደእርሱ ልጆቹ ለእግዚአብሔር አልተገዙም እግዚአብሔርንም አልፈሩም ትዕቢተኞች ሆኑ ፤ ቃየልም ከሚስቱና ከልጆቹ ጋራ ከእግዚአብሔር ፊት ርቆ ሂዶ ከተማ ቈረቈረ ።

የቃየል የልጅ ልጆችም መሰንቆና በገና መምታት ፤ ናስና ብረትን መቀጥቀጥና መሥራት የገመሩ እነርሱ ናቸው ።

ከዚህ በኋላ ለአዳም እንደ አሪት አይሁድ አቈጣጠር በ፻፴ ፤ እንደ አሪት ሊቃናት አቈጣጠር ፪፻፴ ዓመት በሆነው ጊዜ ፤ ሄዋን ለአዳም ሌላ ወንድ ልጅ ወለደችለት፤ ስሙን ሴት ብላ ሰየመችው ።

እግዚአብሔር በአቤል ፈንታ ተካልኝ ስትል ፤ አዳም የሴትን ልጆች እስከ ፱ ትውልድ ድረስ አይቶ፤ ፱፻፴ ዘመን ከሆነው በኋላ (ሞተ) አረፈ ፤ ማቱሳላ የሴት ፭ኛ ልጅ ፱፻፷፱ ዓመት ኖረ ።

ም ዕ ራ ፍ ፬ ።

በሺ ፲፻፶፮ ዓመተ ዓለም ኖኅ ተወለደ ፤ እግዚአብሔር ኖኅን እንዲህ አለው የፈጠርሁትን ሰው ከምድር ላይ ላጠፋ ነኝ አለው ። ኖኅም ጻድቅ ሰው ስለነበረ በእግዚአብሔር ፊት ሞገስን አገኘ ፤ እግዚአብሔርም እንዲህ አለው ርዝመቱ ፫፻ ክንድ የሚሆን መርከብ ሥራ ፤ ፫ ፎቅም አድርግበት አለው ፤ አንተና ልጆችህ ሚስትህም የልጆችህም ሚስቶች ከአንተ ጋራ ወደ መርከብ ይግቡ፤ ዘርም እንዳ ተርፍ ከሕያው ነፍስ ሁሉ ሁለት ሁለት አግባ ፤ ላንተም ለነእርሳቸውም የሚበቃ ከሚበላው መብል ሁሉ አግባ አለው ። ኖኅም በተወለደ በ፮፻ ዓመት ወደ መርከብ ገባ ። የጥፋት ውኃ (ማይ አይኅ) በምድር ላይ ወረደ ።

የሰማይ መስኮቶች ተከፈቱ ፤ የውኃ ምንጭ ሁሉ ተነደለ ፤ በምድር ፵ ቀን ፵ ሌሊት ዘነመ ፤ ውኃውም በዛ መርከቢቱንም ከምድር ወደ ላይ አነሣት ፤ በውሃ ላይም ትንሳፈፍ ገመር ። (ከዚህ በኋላ በእስያ ውስጥ ከአርመን አገር አራራት ከሚባል ተራራ ላይ ቆመች) ውኃውም ፲፭ ክንድ ወደ ላይ ከፍ አለ ተራሮችም ሁሉ ተሰጠሙ ፤ ውኃውም ፻፶ ቀን አሸነፈ ።

በመገመርያው ወር ኖኅ ወደ መርከቡ ገባ ፤ በ፲፯ ቀን የውኃ ምንጭ ተነደለ ፤ በ፲ኛው ወር ፤ በ፩ኛው ቀን ውኃው ጐደለ ፤ የተራራዎች ራስ ታየ ፤ ከ፵ው ቀን በኋላ ኖኅ የመርከቡን መስኮት ከፈተና ፤ ቍራን ሰደደ ፤ እርሱም ወዲያና ወዲህ ያንገዋብብ ነበረ ፤ ወደ መርከቡ አልተመለሰም ፤ ከእርሱም በኋላ ርግብን ላከ እርስዋም ተመልሳ ወደ መርከብ መጣች ፤ ከዚያም ፯ ቀን አሳልፎ ላካት ርግቢቱም

የወይራ ቀምበጥ ለምለም ቅጠል ይዛ ወደ እርሱ መጣች ፤ ፫ኛ ፯ ቀን አሳልፎ ደግሞ ርግብን ላከ ፤ እርስዋ ግን በ፫ኛው አልተመለሰችም ፤ ከወሩ በመገመሪያው ቀን ውኃው ደረቀ ፤ ኖኅም የመርከቡን ጣሪያ አነሣ ፤ በ፪ኛው ወር በ፳፯ ቀን ምድሪቱ ደረቀች ፤ ኖኅም ከመርከቡ ወጥቶ ለእግዚአብሔር የምስጋና መሥዋዕት አቀረበ ። እግዚአብሔርም ኖኅን ባረከው ፤ ዳግመኛ ሰውን አላጠፋም ሲል ከኖኅ ጋራ ቃል ኪዳን ገባ ። የኪዳኑም ምልክት ፯ ቀለማት ያሉት ቀስተደመና በሰማይ አደረገ ። የኖኅም ልጆች ሴም ካም ያፌት ናቸው ። ኖኅም ከጥፋት ውኃ በኋላ ፫፻፶ ዓመት ቈይቶ ሞተ ፤ የኖኅ ዕድሜ በመላው ፱፻፶ ነው ። ልጆቹ ግን እንደእርሱ ብዙ ዕድሜ አላገኙም ፤ አርፋክስድም የኖኅ የልጅ ልጅ ፬፻፴ ዓመት ሲሆነው ሞተ ፤ ከዚህ ወዲህ ፈጽሞ አነሰ ፤ ከ፬፻፶ ዓመት በላይ አላለፈም ፤ ሴም ግን እስከ ፲ ትውልድ ድረስ ልጆቹን አየ ።

ከዚህ በኋላ የሰው ልጅ አንዱ ባንዱ ላይ ገገር ሆነ ፤ የካም ልጅ ናምሩድ የሚ ባለው በምድር ላይ የመገመሪያ ገገር ሆነ ፤ የግዛቱም መገመሪያ ባቢሎን ነበረች ፤ ይህም ከጥፋት ውሀ በኋላ በ፻፹ ዓመት ነው ፤ በዚያን ጊዜም በዓለም ውስጥ ያሉ ሕዝብ ሁሉ በአንድ ቋንቋ ይናገሩ ነበር እንጂ ሌላ ትርፍ ቋንቋ የለም ነበር ፤ ይኸውም ቋንቋ የተባለው ዕብራይስጥ ነበር ይባላል ፤ ከጀርመን ሊቃውንትም ደግሞ የግዕዝ ቋንቋ ነበር የሚሉ ይገኛሉ ፤ አንዳንድ ታሪክ የአሶር ቋንቋ (ወይም የከለዳውያን) ቋንቋ ነው የሚሉ አይጠፉም ፤ ነገር ግን ዕብራይስጥም ሆነ ግዕዝ ፤ የአሶርም ሆነ የከለዳውያን ቋንቋ መሠረቱ አንድ ነው ቃሉም በብዙ ሥፍራ ላይ ይገናኛል ፤ ሁሉንም የጊዜ ርቀትና መለዋወጥ ለያያቸው እንጂ ንግግራቸውና አካሄዳቸው በፍጹም የተገናኘና የተመሳሰለ ነው ።

ከዚህ በኋላ የኖኅ ልጆች ከጥፋት ውሃ ወዲህ ምሥራቁን አገር ከነቤተ ሰቦቻቸው ለቀው ሰፊ ሜዳ አግኝተው ሰናዖር ከሚባል አገር ገቡና ተቀመጡ ፤ እርስ በርሳቸውም እንዲህ ተባባሉ ፤ ኑ ፤ እንደ ሸክላ ጭቃ አድርገን ጡብ እንሥራ በእሳትም እንተኰሰው አሉ ፤ እርሱም ሆነላቸው ፤ በምድር ላይ ሁሉ እንዳንበተን ወደ ሰማይ የሚደርስ ግንብ እንሥራ ፤ ስማችንንም እናስጠራው ተባባሉ ። እግዚአብሔርም የአዳም ልጆች የሚሠሩትን ሁሉ ግንቡንና ከተማውን ያይ ዘንድ ወረደ ፤ አለም እነሆ እርስ በርሳቸው አንድ ወገን ናቸው ፤ ሁሉም የሚናገሩበት ቋንቋ አንድ ነው ፤ አሁን ኑ እንውረድ ፤ ከመሥራት የሚከለከሉበትም ምክንያት እርስ በርሳቸው አንዱ የአንዱን ነገር እንዳይሰማው ቋንቋቸውን እንለያይ አለ ፤ እግዚአብሔርም እንዲህ አድርጎ በአንድ ላይ ለመኖር ያሰቡትን ሰዎች ቋንቋቸውን ለያይቶ በምድር ላይ ሁሉ በታተናቸው ፤ ከተማቸውን መሥራት ትተው ተለያዩ ።

ም ዕ ራ ፍ ፭ ።

የአብርሃም መጠራት አብርሃም ከሴት ከ፲ኛው ትውልድ ተወለደ ፤ በዚያን ጊዜም የነበሩት ሰዎች በልዩ ልዩ ወገን ተከፍለው ጣዖትን ያመልኩ ነበር ፤ እግዚአብሔርም

www.ethiopianorthodox.org

አብርሃምን እንዲህ አለው ፤ ከሀገርህና ከዘመዶችህ ቤት ውጣ ፤ እኔ ወደ አማሳይህ አገር ሂድ ፤ ታላቅ ሕዝብ አደርግሃለሁ ፤ እባርክህም አለሁ ፤ የሚመርቁህንም እመርቃለሁ ፤ የሚረግሙህንም እረግማለሁ ፤ ባንተም የምድር ነገዶች ሁሉ ይባረካሉ አለው ።

አብርሃምም እግዚአብሔር እንዳዘዘው ወጣ ፤ ሎጥም ከርሱ ጋራ አብሮ ሄደ ፤ አብርሃምም ከካራን በወጣ ጊዜ ዕድሜው ፸፭ ዓመት ነበረ ፤ በከብትም ባለጸጋ ነበር ። ወንድሙ ሎጥም ብዙ ከብት ነበረውና ፤ በአንድነት ለመቀመጥ አልቻሉም ። በአብርሃምና በሎጥ እረኞች መከከል ጸብ ተነሣ ፤ ስለዚህ አብርሃም ሎጥን እንዲህ አለው ወንድማማች ነንና በአንተና በኔ ጸብ እንዳይሆን ከኔ ትለይ ዘንድ እለምንሃለሁ አለው ፤ ምድር ሁሉ በፊታችን ነው ፤ አንተ የወደድኸውን ቀኙን ብትይዝ ፤ እኔም ግራውን እይዛለሁ አለው ፤ ሎጥም በዮርዳኖስ አጠገብ ያለችውን አገር መረጠ ፤ አብርሃም ግን በከነዓን ምድር ተቀመጠ ፤ መልከ ጼዴቅ የሳሌም ንጉሥ የልዑል እግዚአብሔር ካህን አብርሃምን እንጀራና ወይን ስለ አመጣ ባረከው ፤ አለውም ሰማይንና ምድርን በሚገዛ በልዑል እግዚአብሔር ዘንድ የተባረክህ ሁን ጠላቶችህንም በእጅህ ይጣልልህ አለው ።

ስለ መልከ ጼዴቅ ታሪክ በመጽሐፍ ቅዱስ እንደ ተጻፈውና ቅዱስ ጳውሎስ እንደሚል እናት አባት የለውም ፤ የተወለደበትም አይታወቅም ። ለዘመኑም መገርመርያውና ጥንቱ አይታወቅም አብርሃም ግን አሥራት ሲሰጠው ነበር ብሎ ጽፎልናል ፤ ነገር ግን ትውልዱና ነገዱ ከአብርሃም ወገን ሳይሆን ከአሕዛብ ወገን ነውና ነገደ አይሁድ ሁሉ በትውልዳቸውና በነገዳቸው የሚመኩ ስለሆነ ወገኖቹን አይሁድን ደስ ለማሰኘት ብሎ እንደ ሆነ ነው እንጂ ፤ የመልከ ጼዴቅን ትውልድስ ታሪክ ጸሐፊዎች ግብፃውያን ዮሐንስ መደብርና አቡሻህር ፤ በ፬ኛው ክፍል ፤ ወልደ ንጉሠ ግብፅ ወኖባ ዘነግሠ በከነዓን ይለዋል ፤ የኖባና የግብፅ ንጉሥ ልጅ ማለት ነው ፤ ኢየሩሳሌምን መገርመሪያ የቈረቈረና ያቀናት ሲዱ ይባላል ፤ እርሱም የግብጽና የሱዳን ንጉሥ ነበረ ይባላል ፤ ከግብጽም ተሻግሮ በከነዓናውያን ላይ በኃይል ነግሦባቸዋል ። በሀገሪቱም ላይ ከገሊላ ባሕር ዳር ከተማ ሠርቶ በስሙ ቤተ ሳይዳ አሰኝቷታል ፤ (ቤተ ጸጋ ወሣህል) በዕብራይስጥ ቋንቋ ፤ የስጦታና የቅርታ ቤት ማለት ነው ፤ ዮሐ ፭—፱ ። ሲዱ ሳሌምን ይወልዳል በሳሌም ኢየሩሳሌም ተብላለች ።

ሳሌም ሚልኪንና መልከ ጼዴቅን ይወልዳል ፤ መልከ ጼዴቅ ማለት በዕብራይስጥ ቋንቋ ፤ የእውነት ንጉሥ ፤ የእውነት ገዢ ማለት ነው ፤ እርሱም በቀራንዮ ላይ ቤተ መቅደስን አሠርቶ ፤ የደም መሥዋዕት ሳይሆን በኅብስት በወይን ሲሠዋበት ስለኖረ ፤ መልከ ጼዴቅ የልዑል እግዚአብሔር ካህን ፤ የእውነትና የሰላም ንጉሥ ተባለ ፤ በሚመተ ክህነቱም አብርሃምን ባርኮታል ። ትውልዱም ከነገደ ከነዓን ነው ፤ አባትና እናቱም ከአሕዛብ ወገን ናቸው ፤ ከመልከ ጼዴቅ እስከ ዳዊት ድረስ ሽህ ዘመን ከነዓናውያን ኢየሩሳሌምን ወርሰዋት ኑረዋል ፤ ከዚህ በኋላ ዳዊት በነገሠ

በ፰ኛው ዓመት ዘርዓ ከነዓንን ነቅሎ ዘርዓ አብርሃምን ተክሎበታል ፤ በመገርመሪያ ዘመን በምድረ ከነዓን ከተማ የቈረቈረ የከነዓን ልጅ በኵሩ ሲዶን ይባላል ፤ የሲዶንም ልጆች በአባታቸው ስም ከተማይቱን ሠርተው ሲዶን ወይም ሲዶና ብለው ሰየምዋት ሁለተኛይቱን ግን ጢሮስ ብለው ሰየምዋት ይባላል ።

ምዕራፍ ፯

የአብራም እምነት ።

አብራም ፺፱ ዓመት በሆነው ጊዜ እግዚአብሔር ተገለጠለት ፤ አለውም እኔ ሁሉን የምችል እግዚአብሔር ነኝ ፤ በፊቴም ሂድ ፍጹም ሁን ፤ ኪዳኔንም በኔና በአንተ መከከል አደርጋለሁ ፤ ዘርህንም አበዛለሁ ፤ ከእንግዲህም ወዲህ ለብዙ አሕዛብ አባት ትሆን ዘንድ አቈሜሃለሁና ፤ ስምህ አብራም መባሉ ቀርቶ አብርሃም ነው አለው ፤ እግዚአብሔርም ለኪዳኑ ምልክት የሚሆን ብሎ ወንድ ልጅ ሁሉ በ፰ ቀን እንዲገዘር አዘዘው ።

ወንድሜ ሆይ እንግዲህ ግዝረት ለአባታችን ለአብርሃም ከእግዚአብሔር የታዘዘ ሕግና የኪዳኑ ምልክት ሆኖ መኖሩን አስብ ።

አብርሃም ቀኑ ሙቀት በሆነ ጊዜ በመምሬ አጸድ በድንኳኑ ውስጥ ተቀምጦ ሳለ ፤ እግዚአብሔር ተገለጸለት ፤ አሻቅቦ ሲያይ ሦስት ሰዎች ወደ እርሱ ሲመጡ አየ ፤ ባያቸውም ጊዜ ወደ ድንኳኑ ውስጥ ተቀብሎ ሊያገባቸው ሮጠ ፤ በምድርም ሰገደ እንዲህ ሲል ፤ አቤቱ ጌታዬ ሆይ ባርያህን እንዳታልፈኝ እለምንሃለሁ ፤ ጥቂት ውሃ ይምጣላችሁና ዕግሮቻችሁን ትታጠባላችሁ ፤ ወደ ዚች ዛፍ ስር ዕረፉ አላቸው ፤ እግዚአብሔርም አብርሃምን አለው እኔ የዛሬ ዓመት ወደ አንተ እመለሳለሁ ፤ ሚስትህም ሳራ ወንድ ልጅ ወልዳ ትቈየኛለች ፤ መምሬ አጸድ ማለት በኬብሮን ውስጥ የብሉይ ዘመን ከተማ ነበር ፤ በሐዲስ ዘመን ግን የተሠራበት ነገር የለም ፤

ኬብሮን ርእሰ አብርሃም (የሁሉ አባት) ሥርወ ሃይማኖት ፤ የእምነት መገርመሪያ የሆነ ፤ ከነቤተ ሰቡ የሚኖርበት አገር ነው ።

ወንድሜ ሆይ አብርሃም በሃይማኖቱ ፍጹም ስለሆነ ፤ እግዚአብሔር የነገረውን ሁሉ ተስፋ አንድ ሳይቀር እንደሚፈጽምለት በፍጹም ልቡ ስለ አመነ ፤ በዚህ እምነቱ የሃይማኖት በኵር የሃይማኖት ሥር (ወይም ምንጭ ተባለ ። አሪት ዘፍ ፲፭—፯ ። ያዕቆብ ፪—፳፫ ።

አብርሃም በመምሬ አጸድ ለእግዚአብሔር የተገባ ልዩ መሠዊያ ሠራ ፤ በዚህም ቦታ ላይ እግዚአብሔር ለአብርሃም ፫ ጊዜ ተገልጾለታል ።

፩ኛ ምድረ ከነዓንን ለርእሱና ለዘሩ ሁሉ ርስት እንዲያደርግለት የማይታበል ቃሉን በዚሁ ቦታ ላይ ተስፋ ሰጠው ። ፪ኛ ስሙ አብራም ይባል የነበረውን ለውጦ እንግዲህ ስምህ አብርሃም ይባል ብሎ በስሙ ጠራው ፤ ለዚሁም የኪዳኑ ምልክት የሚሆን ግዝረትን ተቀበለ ። ፫ኛ በዚሁ ቦታ ላይ ሦስት መንገደኞች መስለው ሥላሴ

www.ethiopianorthodox.org

ተገለጸለት ፤ የሥላሴ ሦስትነትና አንድነት የተገለጸበት አንዱ ምስክር ይህ ነው ፤ ይስሐቅንም እንዲወለድ የነገሩት በዚሁ ቦታ ነው ። ፬ኛ የሰዶምና የገሞራ ሕዝብ እንደ እሚጠፉ በነገሩት ጊዜ ፤ አብርሃምም ጻድቅ ሰው ነበረና የሕዝቡ ጥፋት አሳዝኖት ፤ ስለ ፶ ወይም ስለ ፵፭ና ስለ ፴ ጻድቃን ስትል አትምራቸውምን ? እያለ ፫ ጊዜ እየ መላለሰ በትሕትና የአማላጅነቱን ልመና ያቀረበበትና የለመነበት ቦታ ይህ ነው ። ሰዶምና ገሞራ ግን ስንኳን ፶ ፤ ፶ ጻድቃን ሊገኙበት ይቅርና ከሎጥ በቀር ፤ ፭ ጻድቃን ስንኳ አልተገኙም ፤ ሁሉም በእሳትና በዲን ተቃጠሉ ። ኦሪ ዘፍ ፲፰ ።

አብርሃም ዕድሜው ፹፮ ዓመት በሆነው ጊዜ አጋር ወንድ ልጅ እስማኤልን ወለደችለት ፤ ሁለተኛ እግዚአብሔር ሳራን አሰበ እንዳለም አደረገላት ፤ የአብርሃም ዕድሜ ፻ ዓመት ሲሆነው ወንድ ልጅ ወለደችለት ፤ ስሙንም ይስሐቅ ብለው ሰየሙት ፤ ሳራም እስማኤል ፌዘኛና ቀልደኛ እንደሆነ አይታ አብርሃምን አለችው ይህችን ባርያህን ከልጅዋ ጋራ ወዲያ አስወጣ አለችው አብርሃምም ስለ ልጁ በጣም አዘነ ፤ እግዚአብሔርም አብርሃምን አለው ሳራ በተናገረችው ነገር አትዘን የባሪያይቱም ልጅ ዘርህ ነውና ሕዝብ አደርገዋለሁ ።

አብርሃም ለአጋር እንጀራና ውሃ በስልቻ ሰጥቶ አስወጣት ፤ እርሷም ተቅበዘበዘች ወደ ምድረ በዳ ሄደች ። ልጁንም ውሃ ጥም በያዘው ጊዜ ሲሞት እንዳላየው ብላ ከሩቅ ተቀምጣ ታለቅስ ነበረች ፤ የእግዚአብሔር መልአክም ጠርቶ አይዞሽ አትፍሪ አላት ዓይኖቿንም ከፈተላት ፤ ምንጭም አየች ፤ ከዚያም ልጁን አጠጣች ፤ እግዚአብሔርም ከልጅዋ ጋራ ነበረ ፤ ልጅዋም ካደገ በኋላ ቀስተኛ ሆነ እስማኤል ፲፪ ነገዶችን ወለደ እነርሱም የዓረብ ወገኖችና ነገዶች ናቸው ።

ከዚህ በኋላ እግዚአብሔር አብርሃምን አንድ ልጅህን የምትወደውን ሠዋልኝ ብሎ ፈተነው ፤ አብርሃምም ፪ አሽከሮች አስከትሎ ልጁን ይስሐቅን እንጨት አሸክሞ ፤ እርሱም እሳትና ቢላዋን በእጁ ይዞ አብረው ሄዱ ። ይስሐቅም አለው አባቴ ሆይ እሳትና እንጨት እነሆ ይኸውና የሚታረደው በግ የትአለ ? አለው ፤ ልጄ ሆይ እግዚአብሔር የሚታረደውን በግ ያስባል አለው ፤ ከመሠዊያው ቦታም ደረሱ እንጨቱንም ደረደረ ፤ ይስሐቅንም ሊያርደው አጋደመው ።

አብርሃምን የእግዚአብሔር መልአክ ከሰማይ ጠራው መለስ ብሎም በተመለከተ ጊዜ ፤ በኋላው ዳንግሌ በግ በቍጥቋጦ ውስጥ ቀንዶቱ ተተብትበው ቆሞ አየው አብርሃም በልጁ ፈንታ ዳንግሌውን በግ ሠዋው ። እግዚአብሔርም እንዲህ አለው ። ላንዱ ልጅህ ስለ አልራራህ እኔ እባርክሃለሁ ዘርህንም እንደ ሰማይ ከዋክብትና እንደ ባሕር አሸዋ አበዛዋለሁ ፤ ቃሌንም ሰምተሃልና በዘርህ የምድር አሕዛብ ሁሉ ይባረካሉ አለው ።

ወንድሜ ሆይ የእግዚአብሔርን ሕግና ትእዛዛቱንም ሁሉ ጠብቀህ ኑር ሕይወትሕንም ሁሉ ለእግዚአብሔር መሥዋዕት አድርገው ከሞት ማዳን ግን የእግዚአብሔር ፈንታ ነው ፤ የሥጋ ሞት አንድ ቀን ነው ። የነፍስ ሞት ግን ፍጻሜ እንደሌለው እወቅ ።

ም ዕ ራ ፍ ፯ ።

አሁን የተነሣንበት ክፍል ስለ ሃይማኖት ነውና አብርሃም ከአሕዛብ ሁሉ ተለይቶ የሃይማኖት ምንጭና ሥር መሆኑን ለመናገር ስንፈልግ ወደ መጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ ውስጥ መግባት ግዴታ ሆኖብን ። አብርሃም በ፪፻፹ ዓመቱ ። አረፈ ፤ አንዳንድ ታሪክ በ፪፻፸ ዓመቱ ዓረፈ የሚል ይገኛል ፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ስለ ዘመናት አቆጣጠር የዓለም ሊቃውንትና ካህናት ሁሉ አልተስማሙበትም ፤ ያልተስማሙበትም ምክንያት እንደዚህ ነው ፤ የኤውሮፓ (የሳይንስ) የስነ ፍጥረት (የጊዮግራፊያና የጊዮሎጊያ) የመሬት ትምህርትና የጽሕፈት ሊቃውንት ወይንም (የፊሎሎጊና የአንትሮፖሎጊ) የሰው ዘር ትምህርትና የቋንቋ ትምህርት ሊቃውንት እንደሚሉት ዓለም ከተፈጠረ ገምሮ እስከ ዛሬ ድረስ እጅግ ቢያንስ ከ፪፻ሺ ዘመን ይበልጣል ይላሉ ሁለተኛም ከጥፋት ውሃ ከኖኅ ወዲህም ፲፯ሺ ዓመት ይሆናል ይላሉ ። እጅግ ቢያንስም ፲፭ሺ ዓመት አልፏል ይላሉ ። ይኸውም ምርመራ የመሬትን ጠባይና የሰውን የተፈጥሮ ጠባይና አኳኋን በመመርመር ነው እንጂ የተገኘው በጽሑፍ የተገኘ ምርመራ አይመስልም ።

አብያተ ክርስቲያናት ግን በመጽሐፍ ቅዱስ እንደ ተጻፈው ቃል ከላይ ከአበው ። ከነቢያት ፤ ከሐዋርያት ፤ ቀጥሎም ከሊቃውንት ሲያያዝ የመጣውን አቈጣጠር ብቻ ይቀበላሉ ፤ ይኸውም በጽሑፍ የተገኘ ያልነው ከአዳም እስከ ክርስቶስ ያለውን ዘመን ነው ። በዚሁም አቈጣጠር የዓለም ቤተ ክርስቲያን ማምህራን አልተስማሙበትም ።

የእንግሊዝኛው መጽሐፍ ቅዱስ ከአዳም እስከ ክርስቶስ ያለውን ዘመን ፬ሺ ፬ዓመት ነው ይላል ፤ የሮማውያን አቈጣጠር ፬ሺ ፬፻ አንዳንዱም ፬ሺ ፱፻፺፱ ዓመት ይላል ።

የኢትዮጵያ አቈጣጠር ግን እንደ ግብጽና እንደ ሶርያ እንደ ግሪክ አቈጣጠር ፤ ከአዳም እስከ ክርስቶስ ፭ሺ ፭፻ ዘመን ይባላል ። በኢትዮጵያም ውስጥ በደብረ ቢዘንና በጉዳጉንዲ አቈጣጠር ፪ ልዩነት አለ ፤ ነበረ ይባላል ። ሐሳበ ቢዘን ከአዳም እስከ ክርስቶስ ፩፻፹፫ ዓመት ከእኛ ቍጥር ያጐድላል ። ሐሳበ ጉንዳጉዲም ፩፻፶፰ ዓመት ያጐድላል ። ነገር ግን ዛሬ ቤተ ክርስቲያናችን አትሠራበትም ።

ይኸውም ቍጥር የተሳሳተው ከአዳም እስከ አብርሃም ድረስ ባለው ዘመን ነው ፤ ምክንያቱም የኦሪት መጽሐፍ በዘመኑ ብሉይ ፫ ጊዜ ተገልብጦ ተጽፎአል ይባላል።

፩ኛ/ መጀመሪያ ሙሴ የጻፈው ፤ ኦሪት ሌዋውያን ይባላል ።

፪ኛ/ የቤቴል ካህን ምናሴ የጻፈው ፤ ኦሪት ሳምራውያን ተብሏል ።

፫ኛ/ በበጥሊሞስ ዘመን ሰብአ ሊቃናት የተረጐሙት ኦሪት ሊቃናት ተብሏል ።

የኦሪት መጽሐፍ በችግርና በስደት ምክንያት በየጊዜው በመገለባበጡ ቍጥሩ ተሳሳተ ይባላል ፤ አንዳንድ ታሪክም አይሁድ ክርስቶስ የሚመጣበትን ዘመን ቍጥሩን ለማሳሳት ሲሉ ፤ የኦሪታቸውን ቍጥር ፍቀውታል ይላል ፤

www.ethiopianorthodox.org

የመጀመሪያ አባቶች ቍጥር ።	ኦሪት አይሁድ				ኦሪት ሳምራውያን	ኦሪት ሊቃናት				ኦሪት ግዕዝ			
	የመለደበት ዘመን	ከወለደ በኋላ የኖረው	የዕድሜው ድምር	ዓመተ ዓለም		የመለደበት ዘመን	ከወለደ በኋላ የኖረው	የዕድሜው ድምር	ዓመ ዓለም	የመለደበት ዘመን	ከወለደ በኋላ የኖረው	የዕድሜው ድምር	ዓመተ ዓለም
አዳም ሴትን ወለደ	፻፴	፰፻	፱፻፴	፱፻፴	፩፻፴	፪፻፴	፯፻	፱፻፴	፱፻፴	፪፻፴	፯፻	፱፻፴	፱፻፴
ሴት ሄኖስን ,,	፩፻፭	፰፻፯	፱፻፲፪	፩ሺ.፩፻፵	፩፻፭	፪፻፭	፯፻፯	፱፻፲፪	. . .	፪፻፭	፯፻፯	፱፻፲፪	
ሄኖስ ቃይናንን ,,	፺	፰፻፲፭	፱፻፭	፩ሺ.፪፻፴፭	፺	፻፺	፯፻፲፭	፱፻፭	. . .	፻፺	፯፻፲፭	፱፻፭	
ቃይናንን መላልኤልን ,,	፸	፰፻፵	፱፻፲	፩ሺ.፪፻፺	፸	፩፻፸	፯፻፵	፱፻፲	፩ሺ.፪፻፴፭	፻፸	፯፻፵	፱፻፲	፩ሺ.፪፻፴፭
መላልኤል ያሬድን ,,	፷፭	፰፻፴	፰፻፺፭	ሺ.፬፻፳፪	፷፭	፩፻፷፭	፯፻፴	፰፻፺፭	. . .	፻፷፭	፯፻፴	፰፻፺፭	ሺ.፪፻፺
ያሬድ ሄኖክን ,,	፻፷፪	፰፻	፱፻፷፪	፱፻፹፯	፷፪	፻፷፪	፰፻	፱፻፷፪	. . .	፻፷፪	፰፻	፱፻፷፪	ሺ.፬፻፳፪
ሄኖክ ማቱሳላን ,,	፷፭	፫፻	፫፻፷፭	ሺ.፮፻፶፮	፷፭	፻፷፭	፪፻	፫፻፷፭	. . .	፻፷፭	፪፻	፫፻፷፭	፱፻፹፯
ማቱሳላ ላሜህን ,,	፻፹፯	፯፻፹፪	፱፻፷፱	ሺ.፮፻፶፩	፷፯	፻፷፯	፯፻፹፪	፱፻፷፱	. . .	፻፹፯	፯፻፹፪	፱፻፷፱	ሺ.፮፻፶፮
ላሜህ ኖኅን ,,	፻፹፪	፭፻፺፭	፯፻፸፯	፪ሺ.፮	፶፫	፻፹፰	፭፻፷፭	፯፻፶፫	. . .	፻፹፰	፭፻፷፭	፯፻፶፫	ሺ.፮፻፶፩
ኖኅ ሴምን ,,	፭፻፪	፬፻፵፰	፱፻፶	፪ሺ.፻፶፰	፭፻	፭፻	፫፻፶	፱፻፶	. . .	፭፻	፫፻፶	፱፻፶	፪ሺ.፭፻፶፮
ሴም አርፋክስድን ምዕ ፲፩ ,,	፺፰				፻	፻	፭፻	፮፻	. .	፻	፭፻	፮፻	
አርፋ፡ ቃይናንን በዕብራ የለም						፻፴፭	፫፻፫	፬፻፴፰	. . .	፻፴፭	፫፻፫	፬፻፴፰	
ቃይና ሳላህን ,,	፴፭	፬፻፫	፬፻፴፰	፪ሺ.፺፮	፻፴፭	፻፴	፬፻፴	፭፻፷	. . .	፻፴	፬፻፴	፭፻፷	
ሳላህ ዔቦርን ,,	፴	፬፻፫	፬፻፴፫	፪ሺ.፻፳፮	፻፴	፻፴	፬፻፫	፭፻፴፫	. . .	፻፴	፬፻፫	፭፻፴፫	
ዔቦር ፋሌክን ,,	፴፬	፬፻፴	፬፻፷፬	፪ሺ.፻፹፯	፩፻፴፬	፻፴፬	፫፻፴	፬፻፷፬	. . .	፻፴፬	፫፻	፬፻፷፬	
ፋሌክ ራግውን ,,	፴	፪፻፱	፪፻፴፱	ሺ.፱፻፺፮	፩፻፴	፻፴	፪፻፱	፫፻፴፱	. . .	፻፴	፪፻፱	፪፻፴፱	
ራግው ሴሩግን ,,	፴፪	፪፻፯	፪፻፴፱	፪ሺ.፳፮	፩፻፴፪	፻፴፪	፪፻፯	፫፻፴፱	. . .	፻፴፪	፪፻፯	፫፻፴፱	
ሴሩግ ናኮርን ,,	፴	፪፻	፪፻፴	፪ሺ.፵፱	፩፻፴	፻፴	፪፻	፫፻፴	. . .	፻፴	፪፻	፫፻፴	
ናኮር ታራን ,,	፳፱	፻፲፱	፻፵፰	ሺ.፱፻፺፯	፸፱	፻፸፱	፻፳፱	፪፻፰	. . .	፸፱	፻፸፱	፪፻፰	
ታራ አብርሃምን ,,	፻፴	፸፭	፪፻፭	፪ሺ.፹፫	፻፴	፸	፻፴፭	፪፻፭	. . .	፸	፻፴፭	፪፻፭	
አብርሃም ይስሐቅን ,,	፻	፸፭	፻፸፭	፪ሺ.፻፳፫	፻	፻	፸፭	፻፸፭	. . .	፻	፸፭	፻፸፭	፫ሺ.፫፻፹፬
ይስሐቅ ያዕቆብን ,,	፷	፻፳	፻፹	፪ሺ.፪፻፳፰	፷	፷	፻፳	፻፹	. . .	፷	፻፳	፻፹	
ያዕቆብ ፲፪ቱን ነገድ ወለደ			፻፵፯	፪ሺ.፫፻፲፭									

www.ethiopianorthodox.org

የአቡሻኽርን መጽሐፍና ፡ የዮሴፍ ወልደ ክርዮንን መጽሐፍ ዜና አይሁድን ተመልከት ፤ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም ሁለት ዓይነት ብሉይ አለ ፤ ፩ኛ/ መገ መሪያ በቀዳማዊ ምኒልክ ዘመን በሊቀ ካህናቱ በአዛርያስ እጅ የመጣው አሪት ሙሴ የጻፈው የሌዋውያን ኦሪት ነው ። ፪ኛ በ፫፻፳፫ ዓመተ ምሕረት አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የተባለው ያመጣው ኦሪት ፤ የሀገሩን ሰብአ ሊቃናት የተረጐሙትን ነው ፤ ዛሬም የኢትዮጵያ ሊቃውንት የሚተረጉሙት የብሉይ መጽሐፍ ሁሉ ፤ አባ ሰላማ ከግሪክ ወደ ግዕዝ ያስተረጐመውን የሰብአ ሊቃናትን ትርጓሜ ነው ፤

ሊቀ ካህናቱ አዛርያስ ያመጣው ብሉይ ግን መኀልየ ሰሎሞን ብቻ በዜማ በቤተ ክርስቲያን ብቻ ይጸልይበታል ፤ ቍጥራችንም ሁሉ የሰብአ ሊቃናት ኦሪት አቈጣጠር ነው እንጂ ፤ የኦሪተ አይሁድ አቈጣጠር አይደለም ፤ ምክንያቱም እኔ ራሴ ከ፰፻ እስከ ፱፻ ዕድሜ ያላቸውን ፤ በብራና የተጻፉትን መጻሕፍተ፡ ኦሪት ፤ በየገዳማቱ የሚገኙትን ሁሉ ስለ ዘመነ አበው አቈጣጠር ይገናኙ እንደሆነ በማለት ተመልክቼ ነበር ነገር ግን ከኩፋሌው አቈጣጠር በቀር በየኦሪቱ ሁሉ የተጻፈው አቈጣጠር አንዱ ከንዱ ጋር በፍጹም አልተገናኘም ፤ በንባብ አነጋገርም አልፎ አልፎ ያለያያል ፤ ይሁን እንጂ ይኸውም አኳኋን በቤተ ክርስቲያናችን ሁለት ዓይነት ብሉይ መኖሩን ያስረዳናል ። ስለዘመነ አበው አቈጣጠር የኦሪተ አይሁድና ፤ የኦሪተ ሳምራውያን ፤ የኦሪተ ሊቃናትና የኦሪተ ግዕዝን ፤ አቈጣጠር ከዚህ በታች በሰንጠረዥ ጽፈን እናሳያለን ምንም እንኳ የኦሪተ ግዕዝና የኦሪተ ሊቃናት አቈጣጠር አንድ ቢሆን ፤ በውስጡ ጥቂት ልዩነት ስለ አለው ለብቻው ዘርዝረን ጽፈነዋል ።

መዠመሪያ የተወለደበትን ዘመን ፤ ከወለደ በኋላ የኖረውን ዘመን ።
የዕድሜውን ጠቅላላ ዘመን ፤ ተለይቶ ተጽፎአል አስተውል ።

www.ethiopianorthodox.org

የ መ ጀ መ ሪ ያ አ ባ ቶ ች ።

ከአዳም ስንት ዘመን እንደሚያመጡ		ከኖኅ ስንት ዘመን እንደሚያመጡ		ከሴም ስንት ዘመን እንደሚያመጡ	
ከአዳም		ከኖኅ		ከሴም	
ላሜህ	፺፯	ላሜህ	፰፻፴፰	ላሜህ	፴፫
ማቱሳላ	፲፻፶፫	ማቱሳላ	፯፫	ማቱሳላ	፴፰
ያሬድ	፱፻፷	ያሬድ	፫፻፳፯	ኖኅ	፱፻፶፰
መላልኤል	፰፻፺፰	መላልኤል	፲፻፸፱	ከማየ አይኅ በኋላ ያሉት	
ቃይናን	፯፻፰	ቃይናን	፻፷፱	አብርሃም	፻፶
ሄኖስ	፯፻፴፰	ሄኖስ	፴፱	ይስሐቅ	፶

ከዚህ በላይ የተጻፈው የአባቶች ዘመን በአሪት ሌዋውያን ፤ በአሪት ሳምራው ያን ፤ በአሪት ሊቃናት ፤ በአሪት ግዕዝ ፤ አቈጣጠር እንደምን እንደ ተሳሳተ ለይተህ አስተውል ። በአሪት አይሁድና በአሪት ሳምራውያን አቈጣጠር ሁለተኛው ቃይናን የለም እንደምን እንደተዉት ምክንያቱ አልታወቀም ዜና አይሁድና ታሪክ ግን ፍቀ ውታል ይላል ።

የኦሪተ ሌዋውያን አቈጣጠር ድምር	የኦሪተ ሳምራውያን አቈጣጠር ድምር	የኦሪተ ሊቃናት አቈጣጠር ድምር
ከአዳም እስከ ኖኅ	ከአዳም እስከ ኖኅ	ከአዳም እስከ ኖኅ
፩ሺ፯፻፶፯	፩ሺ፫፻፯ ።	፪ሺ፪፻፵፪ ።
ከኖኅ እስከ አብርሃም ድምር	ከኖኅእስከአብርሃም ድምር	ከኖኅ እስከ አብርሃም ድምር
፪፻፵፪	፱፻፵፪	ሺ፩፻፸፪
ድምር ሺ፱፻፵፱ዓመት ይሆናል	ድምር ፪ሺ፬፻፵፱ ዓመት ይሆናል ።	ድምር ፫ሺ፬፻፲፬ ዓመት ይሆናል ።

ነገር ግን እንደ ግዕዙ አቈጣጠር ከአዳም እስከ አብርሃም ድረስ ፫ሺ፫፻፹፯ ዓመት ነው ። የአቡሻህርንና የጊዮርጊስ ወልደ አሚድን መጽሐፍ መመልከት ነው ።

ሁለተኛ እንደ ሳምራውያንና እንደ ጽርዕ ኦሪት አቈጣጠር የጻፉ ሊቃውንት ሰዒድ ወልደ በጥሪቅ ፤ መህቡብ ፤ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ፤ ኤጲፋንዮስ ዘቆጵሮስ ፤ ጽዒዳ ውያን ናቸው አቈጣጠራቸውንም አቡሻህር በ፺፯ኛው አንቀጽ በሰንጠረዥ ውስጥ አግብቶ ጽፎታል ።

ም ዕ ራ ፍ ፯ ።

እንደኛ አቈጣጠር ፫ሺ፰፻፳፱ ዓመተ ዓለም ያዕቆብ ከልጆቹ ጋራ ወደ ምስር ተሰደደ
በ፫ሺ፫፻፵፬ ዓመተ ዓለም ሙሴ ተወለደ ።
በ፫ሺ፱፻፶፰ ዓመተ ዓለም ሙሴ የእስራኤልን ነገድ
ከምስር አወጣቸው ።

ሙሴ በ፻፳ ዘመኑ ሞተ ።
በ፫ሺ፱፻፳፪ ዓመተ ዓለም ኢዮብ ነበረ ፤ ከክርስቶስ
በፊት ሺ፰፻፷፰ ዓመት ።
በ፫ሺ፱፻፶፰ " " ሙሴ ሞተ ።
በ፫ሺ፱፻፶፱ ,, ,,እስራኤል የዮርዳኖስን ወንዝ ተሻገሩ
በ፬ሺ፬፻ ,, ,, ሳኦል ተወለደ ።
በ፬ሺ፬፻፳ ,, ,, ዳዊት ተወለደ ።
በ፬ሺ፬፻፴ ,, ,, ሰሎሞን ተወለደ ።
በ፬ሺ፰፻ " " ሰሎሞን ቤተ መቅደስን ሠራ ።

ምዕራፍ ፰ ።

ሽህ ዓመት ከክርስቶስ በፊት ዳዊት ከሞተ በኋላ ልጁ ሰሎሞን በአባቱ ዙፋን ተቀመጠ ፤ እግዚአብሔርንም ወደደ ፤ ከነገሥታትም ሁሉ በክብረትና በጥበብ እርሱ በለጠ ፤ እግዚአብሔርም ለሰሎሞን በሕልሙ እንዲህ ሲል ተገለጠለት ፤ ምን እንድ ሰጥህ ለምን አለው ፤ ሰሎሞንም አለ እኔ መውጫ መግቢያዬን የማላውቅ ልጅ ነኝና በሕዝብ ላይ ለመፍረድን እችል ዘንድ ፤ መልካሙንና ክፉንም ይለይ ዘንድ ለባርያህ አስተዋይ ልቡና ስጠው ፤ ይህም ነገር በእግዚአብሔር ፊት ደስ የሚያሰኝ ሆነ ፤ ስለ ዚህ እግዚአብሔር አለው ፤ በዘመንህ ከነገሥታት አንተን የሚመስል እንዳይኖር ፤ ደግሞም የለመንኸውን ክብርና ጥበብ ፤ ባለጸግነትም እሰጥሃለሁ አለው ፤ የሰሎሞንን ጥበብ ለመስማት ክቡራን ነገሥታት ሁሉ ከሩቅ አገር ይመጡ ነበር ፤ እንዲሁም የሳባ (የኢትዮጵያ) ንግሥት ፤ በእግዚአብሔር ስም የተሰጠውን ፤ የሰሎሞንን ዝና በሰማች ጊዜ ፤ በእንቆቅልሽ ልትፈትነው ወደ እርሱ መጣች ፤ እርሷም ብዙ ወርቅና ሽቱ የከ በረ ዕንቍም የተጫኑ ግመሎች ከታላቅ ጓዝ ጋራ ይዛ ወደ ኢየሩሳሌም ገባች ፤ ወደ ንጉሡ ወደ ሰሎሞንም ከገባች በኋላ በልቧ ያለውን ሁሉ አጫወተችው ፤ ሰሎሞ ንም የጠየቀችውን ሁሉ ተረጐመላት ፤ ከርሱም ተሠውሮ መልስ ያጣበት ነገር አል ነበረም ፤ ንግሥቲቱም የሰሎሞንን ጥበብና ፤ የሠራውንም ሥራ ሁሉ አይታና ተደ ንቃ ንጉሡን አለችው ፤ በአገሬ ሳለሁ የሰማሁትን የጥበብህንና የሥራህን ሁሉ ወሬ እኔው ራሴ መጥቼ በዓይኖቼ እስካይ ድረስ የነገሩኝን ሁሉ አላመንሁም ነበር ፤ ነገር ግን ከሰማሁት ወሬ ሁሉ ፤ ሥራህና ጥበብህ ይበልጣልና እኩሌታውን ስንኳ አልነገ ሩኝም ፤ ሰዎችህ ሁሉ የተመሰገኑ ናቸው ፤ ሁል ጊዜ በፊትህ የሚቆሙ ፤ ጥበብህንም የሚሰሙ የተመሰገኑ ናቸው ፤ በእስራኤል ዙፋን ያስቀመጠህና የወደደህ አምላክህ የተባረከ ይሁን አለች ፤ ለንጉሡም ወርቅና ሽቱ የከበረ ዕንቍም ሰጠችው ፤ ለሰሎ ሞን እርሷ እንደ ሰጠችው ያለ ሽቱ ማንም አልሰጠውም ይባላል ፤ ከዚህ በኋላ ሰሎ ሞን የወሰደችለትን ልዩ ልዩ ገጸ በረከት ከተቀበለ በኋላ ንግሥቲቱን በፈቃደ ሥጋ ስለ ተገናኛት ፤ ፀንሳ ወደ ሀገርዋ ተመለሰች ፤ የርስዋም ልጅ ቀዳማዊ ምኒልክ በኢ

www.ethiopianorthodox.org

ትዮጵያ በነገሠ ጊዜ ፤ እንደ እስራኤላውያን በአንድ አምላክ በእግዚአብሔር ማመን በኢትዮጵያ የተገረመረ ያን ጊዜ ነው ፤ በኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስን ሠርቶ ፤ ከሙሴ እስከ እርሱ ፭፻፺፫ ዓመት በድንኳን ትኖር የነበረችውን ታቦተ ጽዮንን የእግዚአብ ሔርን ታቦት ድንኳን ቀርቶ ፤ ቤተ መቅደስን ሠርቶ ያስቀመጠ ሰሎሞን ነው ።

ምዕራፍ ፱ ።

የነቢያት ትንሣኤ ።

እግዚአብሔር ቃሉንና ሕጉን ለሕዝቡ እንዲገልጡና እንዲያስተምሩ ሕዝቡንና ነገሥታቱንም ከኃጢአት እንዲከለክሉና እንዲጠብቁ ብሎ ነቢያትን አስነሣ ትውልዳቸውም ፤ ኢሳይያስና ዳንኤል ከነገሥታት ወገን ነበሩ ፤ ኤርምያስና ሕዝቅኤልም ከካህናት ወገን ነበሩ ።

አሞፅም ላም ጠባቂ ነበር ይባላል ። እነዚህ ሁሉ በሕዝቡ ላይ የሚመጣውን መከራና ችግር የሚናገሩና ስለ ክርስቶስም መወለድ የሚሰብኩና የሚያስተምሩ ነበሩ ።

ኤልያስ	በ፬ሺ ፯፻ ዓመተ ዓለም ነበረ ፤	ከክርስቶስ	በፊት	፱፻ዓመት (፱፻፲፰)	
ኤልሳዕ	በ፬ሺ ፯፻ ፯፻፲፫	,,	,,	፱፻፲፫	ዓመት
ኢሳይያስ	በ፬ሺ፯፻	,,	,,	፯፻፹፱	,,
ኤርምያስ	በ፬ሺ ፱፻፹፱	,,	,,	፯፻፹፱	,,
ሕዝቅኤል	በ፬ሺ ፱፻፹፫	,,	,,	፭፻፸፯	,,
ዳንኤል	በ፬ሺ ፱፻፺፫	,,	,,	፯፻፯	,,
ሆሴዕ	በ፬ሺ ፯፻፲፭	,,	,,	፯፻፹፭	,,
ኢዩኤል	በ፬ሺ ፯፻	,,	,,	፰፻	,,
አሞጽ	በ፬ሺ ፯፻፲፫	,,	,,	፯፻፹፯	,,
አብድዩ	በ፬ሺ ፱፻፲፫	,,	,,	፭፻፹፯	,,
ዮናስ	በ፬ሺ ፯፻፴፰	,,	,,	፰፻፷፪	,,
ሚክያስ	በ፬ሺ ፯፻፶	,,	,,	፯፻፶	,,
ናሆም	በ፬ሺ ፯፻፹፩	,,	,,	፯፻፲፫	,,
ዕንባቆም	በ፬ሺ ፰፻፷፩	,,	,,	፯፻፹፯	,,
ሶፎንያስ	በ፬ሺ ፰፻፷	,,	,,	፯፻፵	,,
ሐጌ	በ፬ሺ ፱፻፹	,,	,,	፭፻፳	,,
ዘካርያስ	በ፬ሺ ፱፻፹	,,	,,	፭፻፳	,,
ሚልክያስ	በ፭ሺ ፩፻	,,	,,	፬፻ (፫፻፺፯)	

ዮሐንስ መጥምቅ በ፭ሺ ፬፻፺፱ ዓመተ ዓለም ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሳይወለድ ከ፮ ወር ፀፊት በኤብሮን ተወለደ ።

ምዕራፍ ፲ ።

የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ ልደት ።

እንደ እኛ አቈጣጠር ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በነቢያት የተነገረው ሁሉ ትንቢት ይፈጸም ዘንድ ፭ሺ ፭፻ ዘመን ሲፈጸም ተወለደ ። በተወለደ በ፵ ቀኑም እንደ ሙሴ ሕግ በእግዚአብሔር ፊት ሊያቆሙት ሕፃኑን ይዘው ወደ ኢየሩሳሌም መጡ ። በዚያም ስሙ ስምዖን የተባለ ፩ ሽማግሌ ጻድቅ ሰው ነበረ ፤ እርሱም የእግዚአብሔርን መሲሕ ሳያይ እንዳይሞት በመንፈስ ቅዱስ ተገልጦለት ነበር ፤ ሕፃኑንም አቅፈው ወደ ቤተ መቅደስ ሲያገቡት ፤ በመንፈስ ቅዱስ ተመርቶ ወደ ቤተ መቅደስ ወጣ ፤ ሕፃኑንም በክንዱ አቅፎ ፤ እግዚአብሔርን እያመሰገነ እንዲህ አለ ፤ ለአሕዛብ ብርሃንን ፤ ለእስራኤል ለወገንህ ክብርን ፤ ትገልጥ ዘንድ ፤ በሕዝቦችህ ሁሉ ፊት ያዘጋጀኸውን ማዳንህን ዓይኖቼ አይተዋልና ፤ አቤቱ ዛሬ ሎሌህን አሰናብተው አለ ። በዚህ ዓለም ክሉት አሕዛብ ሁሉ ፤ ይህ ዓለም በቃኝ ልሙት ብሎ መገረመሪያ የተናገረ ነቢዩ ስምዖን ነው ።

ከዚህ በኋላ ኢየሱስ በሰውነቱ እንደ ሕፃናት ሁሉ በትምህርትና በዕውቀት አደገ ፤ እንደኛ ሲራብ ፤ ሲፀማ ፤ ሲደክም ፤ ሲተኛም ነበረ ፤ ኃጢአትና ክፋት ግን አልነበረበትም ። ዮሴፍና እናቱ እመቤታችንም በየዓመቱ ለፋሲክ በዓል ወደ ኢየሩሳሌም ይወጡ ስለ ነበር ፤ እርሱም ፲፪ ዓመት በሆነው ጊዜ ለበዓሉ ወጣ ከነርሱ ጋራ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣ ፤ በመቅደሱም ውስጥ በመምህራን መካከል ተቀምጦ ሲጠይቃቸውና ሲሰማቸው ነበር ። ኢየሱስም ፴ ዓመት ሲሆነው ፤ ተማሪዎችን (ሐዋርያትን) መረጠ ፤ ዮሐንስ ከ፪ ደቀመዛሙርት ጋራ በዮርዳኖስ ቆሞ ሳለ ኢየሱስ ሲመጣ አይቶ ፤ እነሆ ይኸውና የእግዚአብሔር በግ አለ ፤ ሁለቱም ደቀ መዛሙርት ዮሐንስና እንድርያስ ቃሉን ሰምተው ተከተሉት ፤ ኢየሱስም ሲከተሉት አይቶ ምን ትፈልጋላችሁ አላቸው ፤ እነርሱም መምህር ሆይ ወዴት ትኖራለህ አሉት ፤ እርሱም ኑና እዩ አላቸው ፤ እነርሱም ወዴት እንደሚኖር መጥተው አዩና ያንን ቀን ከእርሱ ጋር አብረው ዋሉ ።

እንድርያስም አስቀድሞ ወንድሙን ጴጥሮስን አገኘና እንዲህ አለው ፤ መሲሕን አገኘነው ፤ ትርጓሜውም ክርስቶስ ማለት ነው ፤ ይዞትም ወደ ኢየሱስ መጣ ፤ ኢየሱስም ባየው ጊዜ አለው ስምዖን ሆይ የዮና ልጅ አንተ ኬፋ ትባላለህ ፤ ትርጓሜውም ጴጥሮስ ማለት ነው ፤ በ፪ኛውም ቀን ኢየሱስ ወደ ገሊላ ሲሄድ ፤ ፊልጶስን አግኝቶ ተከተለኝ አለው ፤ ፊልጶስም ከእንድርያስና ከጴጥሮስ ከተማ ከቤተ ሳይዳ ነበር ። ፊልጶስም ናትናኤልን አግኝቶ ፤ እንዲህ አለው ሙሴና ነቢያት በኦሪት የጻፉለትና ትንቢት የተናገሩለት የናዝሬቱ ኢየሱስን አገኘነው አለው ፤ ናትናኤልም ተጠራጥሮ ከናዝሬት መልካም ነገር ሊወጣ ይቻላልን ? አለው ፤ ፊልጶስ ግን መጥተህ እይ ብሎ መለሰለት ።

www.ethiopianorthodox.org

ኢየሱስም ናትናኤልን ወደ እርሱ ሲመጣ አይቶ ፤ ስለ እርሱ እንዲህ ብሎ ተናገረ ፤ እነሆ በውነት ተንኰል የሌለበት እስራኤላዊ እዩ አለ ፣ ናትናኤልም ወዴት ታውቀኛለህ አለው ፤ ኢየሱስም ፊልጶስ ሳይጠራህ ከበለስ በታች ሳለህ አየሁህ አለው ፤ ናትናኤልም አንተ የእግዚአብሔር ልጅ የእስራኤል ንጉሥ ነህ ? ብሎ መለሰለት ፤ ኢየሱስም ከበለስ በታች አየሁህ ብዬ ስለ ነገርኩህ አመንህን ? ገና ከዚህ የበለጠ ታያለህ አለው ።

በ፫ኛው ቀን በገሊላ አውራጃ በቃና ሠርግ ነበረ የኢየሱስም እናት ከዚያ ነበረች፤ ኢየሱስም ከነደቀመዛሙርቱ ወደ ሠርጉ ተጠርቶ ነበረ ፤ በዚያም የወይን ጠጅ ባለቀ ጊዜ ጋኖችን ሁሉ እስከ አፋቸው ድረስ ውሃ ምሉዋቸው ብሎ አዘዘ ፤ ከዚያም ውሃዎችን ወደ ወይንነት ለወጣቸው ፤ ኢየሱስም በቃና ዘገሊላ ያደረጋት የመጀመሪያይቱ ተአምር ይህች ናት ፤ በዚህም ክብሩን ገለጸ ደቀመዛሙርቱም ይህን ተአምር አይተው አመኑበት ።

ምዕራፍ ፲፩ ።

ኢየሱስም ደቀ መዛሙርቱን ጠርቶ ሐዋርያት ብሎ ሰየማቸው ፤ የተመረጡትም ፲፪ ናቸው ፤ የመረጣቸውም እንዲልካቸውና እንዲያስተምሩ ነው ፤ እነርሱም እነዚህ ናቸው ፤ ትውልዳቸውና ነገዳቸውም ከ፲፪ ነገደ እስራኤል ናቸው ፤ የተመረጡትም ከድሆች ወገን ነበር እንጂ ከመኳንንትና ከባለጸጎች ወገን አልነበሩም ፤ ፩ ቆሮ ፩ ፳፯ ፳፱ ።

፩ኛ	ጴጥሮስ	ከነገደ ሮቤል ፤ በናቱ ከነገደ ስምዖን ።
፪ኛ	ወንድሙ	እንድርያስ ከነገደ ሮቤል በናቱ ከነገደ ስምዖን ።
፫ኛ	ያዕቆብ	የዘብዴዎስ ልጅ ከነገደ ይሁዳ ፤ በናቱ ከነገደ ሌዊ ።
፬ኛ	ወንድሙ	ዮሐንስ ከነገደ ይሁዳ ፤ በናቱ ከነገደ ሌዊ ።
፭ኛ	ፊልጶስ	ከነገደ ዛብሎን ።
፮ኛ	በርተሎሜዎስ	ከነገደ ንፍታሌም ።
፯ኛ	ቶማስ	ከነገደ አሴር ።
፰ኛ	ማቴዎስ	(ወይም ሌዊ) ከነገደ ይሳኮር ።
፱ኛ	ያዕቆብ የዕልፍዮስ ልጅ	ከነገደ ጋድ ።
፲ኛ	ታዴዎስ (ወይም ልብድዮስ)	ከነገደ ዮሴፍ ።
፲፩ኛ	(ይሁዳ) ናትናኤል (ወይም ስምዖን) ቀነናዊ (ወይም ቀናተኛ) የተባለው ከነገደ ብንያም ።	
፲፪	ይሁዳ አስቆሮታዊ ።	

ም ዕ ራ ፍ ፲፪ ።

ኢየሱስም እነዚህን ከመረጠ በኋላ ወደተራራ ወጥቶ ተቀመጠ ብዙ ሰዎች ሊሰሙት ወደ እርሱ ሲሰበሰቡ እንዲህ እያለ ያስተምራቸው ነበር ፤ በመንፈስ ድሆች

የሆኑና ፤ የሚያለቅሱ ፤ ገሮችም ብፁዓን ናቸው ፤ ጽድቅን ለማግኘት የሚራቡና የሚጠሙ ብፁዓን ናቸው ፤ የሚራሩና ዕርቅን የሚያደርጉ ፤ ስለ ጽድቅ የተሰደዱ ብፁዓን ናቸው ፤ ለደቀ መዛሙርቱም እንዲህ አላቸው ፤ እላንተ የምድር ጨውና የዓለም ብርሃን ናችሁ ፤ መልካም ሥራችሁን አይተው ፤ የሰማዩ አባታችሁን ያመሰግኑ ዘንድ ብርሃናችሁ በሰው ፊት ይብራ ፤ አሪትንና ነቢያትን ልፈጽም እንጂ ፤ ለመሻር አልመጣሁም ።

ጠላቶቻችሁን ወደዱ ፤ የሚረግሙዋችሁንም ባርኩ ፤ ለእሚጠልዋችሁም መልካም አድርጉ ፤ ስለ ሚሰድቡዋችሁ ፤ ስለ ሚበድልዋችሁና ፤ ስለ እሚያሳድዱዋችሁ ፤ ጸልዩ ፤ እንዲህም ብታደርጉ ፤ በሰማይ ላለ አባታችሁ ልጆች ትሆናላችሁ ፤ እርሱ ፀሐዩን ለደጎችና ላክፉዎች ያወጣል ፤ ዝናሙንም በጻድቃንና በኃጥአን ላይ ያዘንማል የሚወዷችሁንማ ብትወዱ ምን ደሞዝ አላችሁ ፤ ቀራጮችስ እንዲሁ ያደርጉ የለምን ? ስለዚህ እናንተ የሰማይ አባታችሁ ፍጹም እንደሆነ ፤ እናንተም ፍጹማን ሁኑ ፤ ምጽዋታችሁንና ጸሎታችሁን በስውር ለእግዚአብሔር አድርጉ እንጂ ለሰዎች እንድትታዩ ብላችሁ በሰው ፊት እንዳታደርጉ ተጠንቀቁ፤ በምትጸልይበትም ጊዜ ወደ ቤትህ ግባ ፤ በስውር ለእሚያይህ አባትህ ጸልይ ፤ በስውር የሚያይህ አባትህ በግልጥ ይሰጥሃል ፤ ስትጸልዩም በቃላቸው ብዛት (በድምፃቸው ጩኸት) የሚሰማላቸው ፤ እንደሚመስላቸው እንደ አሕዛብ ቃልን አታብዙ አለ ።

ጸሎታችንም ከእግዚአብሔር የታዘዘው ።

በሰማይ የምትኖር አባታችን ሆይ ፣ ስምህ ይቀደስ ፤ መንግሥትህ ትምጣ ፤ ፈቃድህ በሰማይ እንደሆነች ፤ እንዲሁም በምድር ትሁን ፤ የዕለት እንጀራችንን ስጠን ፤ ዛሬ በደላችንን ይቅር በለን ፤ እኛም የበደሉንን ይቅር እንል ዘንድ ፤ ወደ ፈተናም አታግባን ፤ ከክፉ አድነን እንጂ ፤ መንግሥት ያንተ ናትና ፤ ኃይልም ፤ ምስጋናም ፤ ለዘለዓለሙ አሜን ።

ልባችሁ በመዝገባችሁ እንዳይታሠር ፤ በምድር ላይ መዝገብ አትሰብስቡ አንድ አገልጋይ ለሁለት ጌቶች መገዛት እንደ ማይችል ፤ እንዲሁም ሰው ለእግዚአብሔርና ለገንዘብ መገዛት አይቻለውም ፤ ስለ ምግባችሁ ስለ ልብሳችሁ ስለ እሚያስፈልጋችሁም ሁሉ ለአምላክ ንገሩት እንጂ አትጨነቁ ፤ እንግዲህ ምን እንበላለን ፤ ምን እንጠጣለን ብላችሁ አትጨነቁ ። ለእናንተ ይህን ሁሉ እንደ ሚያስፈልጋችሁ የሰማይ አባታችሁ ያውቃል ። አስቀድማችሁ የእግዚአብሔርን መንግሥቱንና ጽድቁን ፈልጉ ፤ ይህም ሁሉ ይጨመርላችኋል ፤ ነገ ለራሱ ያስባልና ለነገ አትጨነቁ ፤ አትፍረዱ እንዳይፈረድባችሁ በፈረዳችሁት ፍርድ ይፈረድባችኋልና ፤ በሰፈራችሁትም መስፈሪያ ይሰፈርባችኋል ፤ በዓይንህ ያለውን ጉድፍ ሳታወጣ በወንድምህ ዓይን ያለውን ጉድፍ እንደምን ላውጣ ትላለህ ? አንተ ግብዝ አስቀድመህ ጉድፉን ከዓይንህ አውጣ ፤ ከዚያም በኋላ ከወንድምህ ዓይን ጉድፉን ለማውጣት ትችላለህ ።

www.ethiopianorthodox.org

ስምኑ ይሰጣችኋል ፈልጉ ታገኛላችሁ ፤ ደጅ ምቱ ይከፈትላችኋል ፤ የሚለምን ሁሉ ይወስዳል ፤ የሰማይ አባታችሁ ለሚለምነው ሁሉ መልካም ነገርን ይሰጠዋል ፤ ሰዎች ሊያደርጉላችሁ የምትወዱትን ሁሉ እናንተም ደግሞ እንዲሁ አድርጉላቸው ።

ወንድሜ ሆይ ይህ ቃል ሁሉ የእግዚአብሔር ቃል ነው ፤ የእግዚአብሔርን ቃል እያነበብንና እየሰማን ፤ ባናደርገውና ባንፈጽመው በልባችንም ባንጠብቀው ምንም ጥቅም የለንም ። ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስም እንዲህ ብሎ አስተምሮናል ። ይህንን ቃሌን ሰምቶ የሚሠራው ሁሉ ፤ ቤቱን በአለት ላይ የሠራ ጥበበኛ ሰውን ይመስላል ዝናም ዘነመ ፤ ጐርፍ ጐረፈ ፤ ነፋስ ነፈሰ ፤ ያንንም ቤት ገፋው ፤ በአለት ላይ ስለተመሠረተ አልወደቀም ። ይህን ቃሌን ሰምቶ የማይሠራውም ቤቱን በአሸዋ ላይ (በድቡሽት ላይ) የሠራ ሰውን ይመስላል ። ዝናም ዘነመ ፤ ጐርፍ ጐረፈ ፤ ያንንም ቤት ገፋው ፤ ወደቀም ፤ አወዳደቁም ታላቅ ሆነ ፤ እያለ ቃሉን የማይጠብቀውን በቤት መሠረት መስሎ ተናግሩዋል ። ኢየሱስም ለደቀ መዛሙርቱና ለተሰበሰቡት ሰዎች ሁሉ እንዲህ እያለ ያስተምራቸው ነበር ። ማስተማሩንም በፈጸመ ጊዜ የተሰበሰቡት ሰዎች ሁሉ በትምህርቱ ተደነቁ ።

ምዕራፍ ፲፫ ።

ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርቱንና ሕዝቡንም ሁሉ ፴፫ ዓመት ከ፫ወር ከስተማረ በኋላ ፤ እንደ ኢትዮጵያ አቈጣጠር በ፭ሺ፭፻፴፬ ዓመተ ዓለም መጋቢት ፳፯ ዓርብ ቀን ተሰቀለ ሞተ ፤ በሦስተኛው ቀን ከሙታን ተነሣ ።

በተነሣም በ፫ኛው ቀን ኤማሁስ ወደምትባል መንደር ሲሄድ ለሐዋርያት ተገለጠላቸውና አነጋገራቸው ፤ ቀለዮጳ የተባለውም ሰው ብዙ አነጋገረው ፤

ኢየሱስም ከሙሴ ገምሮ እስከ ነቢያት ድረስ ስለእርሱ የተጻፈውን ሁሉ እየተረጐመ ነገራቸው ፤ ደግሞ ከስምንተኛው ቀን በኋላ ደቀ መዛሙርቱ ተሰብስበው ሳሉ ተገለጠላቸው ፤ ኢየሱስም ከመካከላቸው ቁሞ ሰላም ለናንተ ይሁን አላቸው ፤ ቶማስም የተወጋ ጐድኑን የተቸነከረ እጁን ዳሰ አመነ ።

፫ኛ በጥብርያዶስ ዓሣ ሲይዙ ተገለጠላቸው ፤ ጴጥሮስንም ፫ ጊዜ መላልሶ ። ትወደኛለህን ? እያለ ጠየቀው ። እርሱም መለሰ አዎን ሲል ፤ ኢየሱስም በጎቼን ጠብቅ ፤ እውነት እልሃለሁ አለው ። ኢየሱስም ወደሰማይ ሳያርግ ደቀ መዛሙርቱን ሰበሰበ የአብን ተስፋ ሰጣቸው ፤ በመንፈስ ቅዱስ እስኪጠመቁ ድረስ ከኢየሩሳሌም እንዳይወጡ አዘዛቸው ፤ በተሰበሰቡም ጊዜ እንዲህ ሲሉ ጠየቁት በዚህ ወራት ለእስራኤል መንግሥት ታቆምላቸዋለህን ? አሉት ፤ እርሱም አላቸው አብ በሥል ጣኑ የመደባቸውን ዘመኑንና ጊዜውን ታውቁ ዘንድ ለናንተ አይቻላችሁም ፤ አል ተሰጣችሁም ፤ መንፈስ ቅዱስ በወረደላችሁ ጊዜ ግን ኃይልን ትቀበላላችሁ ፤ በኢየሩሳሌም ፤ በይሁዳ ፤ በሰማርያም ፤ እስከ ዓለም ዳርቻ ድረስ ለኔ ትመሰክሩላችሁ አላቸው ።

ይህንንም ባለ ጊዜ እነርሱ እያዩት ከነርሱ ወደ ላይ ዓረገ ፤ ደመናም ከበበው ከዓይኖቻቸውም ተሰወረ ፤ ኢየሱስም ወደ ሰማይ ካረገ በኋላ ፤ ደቀ መዛሙርቱ በኢየሩሳሌም ቈዩ ፤ መንፈስ ቅዱስንም እንዲቀበሉ ተስፋ ስለነበራቸው ሐዋርያት ሁል ጊዜ እየተሰበሰቡ ባንድነት ይጸልዩ ነበር ፤ በዚያም እንደተሰበሰቡ ጉባዔ አድርገው በአስቆሮቱ በይሁዳ ምትክ ሐዋርያ የሚሆን በዕጣ ማትያስ ስለወጣለት ፲፪ኛ ሐዋርያ ሆኖ ተመረጠ ፤ ይህም የሆነው ጢባርዮስ በነገሠ በ፲፱ ዓመት ኢየሱስ ከተወለደ በኋላ በ፴፫ ዓመት ከ፬ኛው ወር መጨረሻ ነበረ ፤ ከዚህ በኋላ በ፴፫ ዓመትና በ፰ኛው ወር በ፳ ቀን ከፋሲካ በኋላ በ፶ ቀን ከዕርገት በኋላ በ፲ ቀን መንፈስ ቅዱስ በሐዋርያት ላይ ወረደ ፤ ሐዋርያትም መንፈስ ቅዱስን ከተቀበሉ በኋላ ብዙ ቋንቋ ተገለጸላቸው ። ለሕዝቡም ሁሉ ሐዋርያት በቋንቋቸው ሲናገሩዋቸው ጊዜ በጣም ደስ አላቸውና ስብከታቸውን ሁሉ ይሰሙ ገጠር ።

ምዕራፍ ፲፬ ።

፲፪ቱ ሐዋርያትም መንፈስ ቅዱስን ከተቀበሉ በኋላ ወንጌልን ለማስተማር በዓለም ሁሉ ተበታተኑ ።

ቅዱስ ጴጥሮስም ከአንጾኪያ ወጥቶ ወደ ሮም ሄዶ አስተማረ ፤ የሮም ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ቅዱስ ጴጥሮስ በሮም ፳፭ ዓመት እንዳስተማረ ይናገራል ፤ ነገር ግን የሚበቃ ማስረጃ አላገኘንለትም በባቢሎን ብቻ ብዙ ቀን እንዳስተማረ በመገሥ መሪያው መልእክቱ ፤ ምዕራፍ ፭ ቍ ፲፫ ተመልክቷል ።

ቅዱስ እንድርያስ ባእስኪያ ፤ በቱርክና ፤ በመስኮብ ዳርቻ ባለው አገር እየዞረ አስተማረ ።

ቅዱስ ያዕቆብ የዘብዴዎስ ልጅ ፤ በሩቅ ወደ እስጳንያ ሄዶ አስተምሮ ፯ ዲያቆናት ሰባኪዎች ከዚያው ትቶ ፤ ዳግም ወደ ኢየሩሳሌም ተመልሶ ሲያተምር ሄሮድስ አግሪጳ ስለሃይማኖት አስገደለው ።

አንዳንድ ታሪክ ስለቅዱስ ያዕቆብ እንዲህ ይላል ። ዕድሜው አርጅቶ ስለነበረ ወደ ሀገረ ስብከቱ አልሄደም ከዚሁ ከኢየሩሳሌም ሲያስተምር ነው የሞተው ይላል ።

ቅዱስ ዮሐንስ የዘብዴዎስ ልጅ ታናሽ እስያን አስተማረ ።

ቅዱስ ያዕቆብ የእልፍዮስ ልጅ የኢየሩሳሌም አቡን ሆነ ። (አባት)

ቅዱስ ፊልጶስ የፍሪጊያን አገር (ታናሽ እስያ ቱርክ) አስተማረ ።

ቅዱስ በርተሎሜዎስ የአርማንያ (አርመን) አገር አስተማረ ።

ቅዱስ ማቴዎስ በኖባና በኢትዮጵያ አስተምሮ በኋላ በአዱሊስ በር ወደ ሀገረ ናግራን ተሻግሮ ሲያስተምር ከቈየበኋላ ፤ በፋርስ አገር ሞተ ከዚያም አፅሙን ወደ ሮማ ወስደውታል ይባላል ።

ቅዱስ ቶማስ በፓርቲንና በህንድ አገር አስተማረ ።

ቅዱስ ታዴዎስ በሜስጴጦምያ (ኢራቅ) አስተማረ ።

www.ethiopianorthodox.org

ቅዱስ ስምዖን ቀነናዊ በዓረብና በፋርስ አገር አስተማረ ።

ቅዱስ ማትያስ በኖብያና በቀጰዶቅያ አስተማረ ።

ቅዱስ ጳውሎስ የግሪክን አገርና መቄዶንያ ታናሽ እስያን አስተማረ ፤ በታናሽ እስያ ውስጥ ጠርሴስ በሚባል ከተማ ቅዱስ ጳውሎስ ተወለደ ፡ በ፴፬ ዓመተ ምሕረት ቅዱስ ጳውሎስ የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ ወዳጅ ሆነ ፡ የክርስቲያን ሃይማኖት መሪ ሆነ ። በደማስቆ መንገድ ሲሔድ ክርስቶስ ስለተገለጠለት ክፋቱን ሁሉ ትቶ የሃይማኖት ወዳጅ ሆነ ። በ፴፯ ዓመተ ምሕረት ቅዱስ ጳውሎስ ቅዱስ ጴጥሮስን ለማየት ወደ ኢየሩሳሌም መጣ ።

ምዕራፍ ፲፫ ።

በ፴፫ ዓመተ ምሕረት ፊልጶስ ዲያቆኑ አንድ የኢትዮጵያ ሰው የንግሥት ህንደኬ አጋፋሪ የነበረ ወደኢየሩሳሌም ሄዶ ሰግዶ ሲመለስ ወደ ጋዛ በምታወርደው መንገድ ሲሄድ አግኝቶ አጠመቀው ። ያውም ህጽዋ ለህንደኬ ንግሥተ ኢትዮጵያ የተጠመቀበት ምንጭ እስከ አሁን ድረስ የቅዱስ ፊልጶስ ምንጭ ይባላል ። በዚሁም ቦታ ላይ ዓረቦች መስጊድ ሠርተውበታል ። ሕጽዋ ለህንደኬ ከተጠመቀ በኋላ በኢየሩሳሌም ሰግዶ ሲመለስ የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስን መወለዱን ሞቱን ፤ ትንሣኤውን የሐዲሱንም ጥምቀት የምሥራች ይዞ ወደ ኢትዮጵያ መጥቶ አስተማረ ። በዘመኑም የነበረች ንግሥት ገርሳሞት ወይም ህንደኬ የተባለችውን እርሱ አጥምቆታል ይባላል ። የእምነቷም ምልክት በስሙዋ ተጽፎ የተገኘው የአክሱም ገንዘብ ጉልህ የሆነ የሐዋርያ መስቀል ምልክት ይገኝበታል ተመልከት አዲስ አበባ ቤተ መጻሕፍት ይገኛል ይህም ሕፅዋ ለህንደኬ የተባለው ሰው በኢየሩሳሌም አውራጃ በጋዛ በኢትዮጵያ ቦታ ላይ ይኖር ነበረ ። ጋዛ የተባለውም ቦታ በሰሎሞን ጊዜ ለንግሥተ ሳባ ጓዝ ማሳረፊያ የተሰጠ ቦታ ነው ። ከዚያን ጊዜ ዠምሮ የኢትዮጵያ ነገሥታት ቦታ ሁኖ ይኖር ነበር ።

አንባቢ ሆይ የኢትዮጵያ ሕዝብ ከምሥራቃውያንም ሆነ ፡ ከምዕራባውያን ሕዝብ በፊት ክርስቲያንነትን እንዳገኘና እንደ ተቀበለ ዋና ምስክሩ ይህ ነው ። ስለ ዚህ የኢትዮጵያ ሕዝብ በዚሁ ቦታ ላይ ጥንተ ክርስትናውን የሚገልጽበት አንድ ቤተ ክርስቲያን መሥራት የተገባው ነበር ።

በ፵፱ ዓመት ቅዱስ ጴጥሮስ ቆርኔሌዎስን ከነቤተሰቡ አጠመቀው በኢዮጴ አገር

በ፵፪ ዓ ም ቅዱስ ጴጥሮስ ወደ ሮማ ወጥቶ ያስተምር ጀመረ ።

በ፵፬ ዓ ም ያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስን በኢየሩሳሌም ስለ ሃይማኖት ሄሮድስ አግሪጳ አስገደለው ።

በ፵፯ ዓ ም ቅዱስ ማርቆስ ወንጌልን ጻፈ ።

በ፶፩ ዓ ም ቅዱስ ጴጥሮስና ሐዋርያት በኢየሩሳሌም ተሰብስበው የቀደመውን የእስራኤልን ሕግ የሚቃወም አንድ ሲኖዶስ ጻፉና አቆሙ ።

በ፶፫ ዓ ም ቅዱስ ሉቃስ ወንጌሉን ጻፈ ። ከቅዱስ ጳውሎስ ጋራም ይቀመጥ ነበረ ። ቅዱስ ሉቃስ ባለ መድኃኒት (ሐኪም) ነበረ ። የእመቤታችንን የእግዝእትን ማርያምን ሥዕል መጀመሪያ የሣለ እርሱ ነው ይባላል ። ትውልዱም በሶርያ ውስጥ ከምትገኘው በአንጾኪያ ከተማ ነው ። በዚሁ ሥፍራ ቅዱስ ጴጥሮስና ቅዱስ ጳውሎስ ተቀምጠውበት ነበር ። መጀመሪያ የክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ተብለው የተጠሩበት በዚሁ ሥፍራ ነው ።

በ፶፰ ዓ ም ቅዱስ ጳውሎስ በኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ውስጥ ተያዘ ።

በ፷፩ ዓ ም ቅዱስ ጳውሎስ ወደ ሮማ ታስሮ ወጣ ።

በ፷፫ ዓ ም ቅዱስ ሉቃስ በሮማ ሀገር ከቅዱስ ጳውሎስ ዘንድ ሁኖ የሐዋርያትን ሥራ ጻፈ ።

በ፷፯ ዓ ም ንጉሡ ኔሮን ቅዱስ ጴጥሮስንና ቅዱስ ጳውሎስን ሁለቱን በ፩ ቀን አስገደላቸው ።

በ፸ ዓ ም ሮማውያን የኢየሩሳሌምን ቤተ መቅደስ አቃጠሉና አፈራረሱት ።

በ፸፯ ዓ ም ጠፋች የሚልም አለ ።

በ፺፰ ዓ ም ቅዱስ ዮሐንስ ወንጌሉን ጻፈ ፡ በኤፌሶን ወንጌልን ሲሰብክ ተግዞ በፍጥሞ ደሴት ታስሮ ሳለ ራዕዩን ጻፈ ።

በ፻ ዓ ም ቅዱስ ዮሐንስ ከሐዋርያት ሁሉ በኋላ በኤፌሶን አገር ሞተ ።

እመቤታችን እግዝእትነ ማርያም በ፷፬ ዓመቷ ፣ በ፵፯ ዓ ም ሞተች ፤ (በ፫ ቀን ከሙታን ተነሥታ ወደ ሰማይ ዓረገች) ።

ቅዱስ ማቴዎስ ፡ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ወደ ሰማይ ባረገ በ፰ ዓመት ወንጌልን ጻፈ ።

አውግስጦስ ቄሳር በነገሠ በ፵፩ ዓመት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ተወለደ ፤ ክርስቶስ በተወለደ በ፲፬ ዓመት አውግስጦስ ቄሳር ሞተ ፤ በ፸፯ ዓመቱ ።

ም ዕ ራ ፍ ፲፬ ።

መገርመሪያ አዳምና ሔዋን በእስያ በኤድን ገነት መሐከል ተቀመጡ (ወይም ተፈጠሩ) ይህም ሥፍራ በእስያ ምዕራብ ወገን ከለው በኤፍራጥስ ወንዝ አጠገብ ነበረ ነገር ግን እግዚአብሔርን በድለው በኃጢአት ከወደቁ በኋላ ያንን ደስ የሚያሰኝ ሥፍራ ለቀቁ ። ኋላ ግን ልጆቻቸው በኤፍራጥስ ዙርያ ያለውን አገር ሁሉ ወረሱት ። አንባቢ ሆይ ማንኛውም ነገር የተገርመረው በእስያ አውራጃዎች ነው ።

አዳምና ሔዋን የተፈጠሩ በእስያ ፡ የኖህ መርከብ የቆመበት በእስያ በአርመን አገር አራራት በሚባል ቦታ ነው ። ብሉይ ኪዳን የተነገረበት ፤ ነቢያት የተወለዱበት ፤ ትንቢት የተናገሩበት ፤ ክርስቶስ የተወለደበት ፤ የሞተበት ፤ የተነሣበት ፤ ሐዋርያት የተወለዱበት የተማሩበት በእስያ ክፍል ነው ።

www.ethiopianorthodox.org

እምቅድመ ዓለም የነበረ ፤ ኋላም ዓለሙን አሳልፎ የሚኖር እውነተኛ ሕያው አምላክ እንዳለ የሃይማኖት ምንጭ የተቀዳ ከእስያ ነው ።

የሰው ዘር ሃይማኖት በየዘመኑ ለአዳም ልጆች ሁሉ አንድ የመሆንና ፤ ወይም የመለያየት ምክንያት ሆኖ ይኖራል ፤ ሰው የሆነ ሁሉ ትልቅ ሥልጣን ያለው ፈጣሪ እንዳለ ያምናል ። ይህንንም ነገዶች ሁሉ እንደ ልማዳቸው መስለው ስለ አመኑበት ሃይማኖት ተባለ ። ሃይማኖት ወይም እምነት ማለት ፈጣሪህን አምነህ የምትሄድበት መንገድና ፤ የምትገባበት አገር ሕያው መኖሪያህ ማለት ነው ፤ ወንድሜ ሆይ ወይም ገና ባይንህ ያላየኸውን መንግሥተ ሰማያትን በዓይነ ልቡና ተመልክተህ ፤ በእደ ሕሊና ጨብጠህ በተስፋ መኖር ማለት ነው ።

ሃይማኖት የጠነከረበት አገር ለሕዝቡ የሥልጣኔ ምልክት ነው ። ያልሠለጠነ አረመኔ ሕዝብ ግን በአጋንንትና በርኩሳን መናፍስት ያምናል ፤ ያገኘውን ሁሉ ያመልካል ፤ እነዚህንም አምላኮቹን ሁሉ በማይረባ መሥዋዕት በደምና በጭስ ፤ በጉሽ ጠጅ ያታልሳቸዋል ።

ም ዕ ራ ፍ ፲፯ ።

ሃይማኖት በ፫ ክፍል ይከፈላል ።

፩ኛ/ የክርስቲያን ሃይማኖት ።

፪ኛ/ የአይሁድ ሃይማኖት ።

፫ኛ/ የእስላም ሃይማኖት ።

የክርስቲያን ሃይማኖት የነፃነትና የሥልጣኔ ፤ የፍቅርና የአንድነት ሃይማኖት ነው ። ክርስቲያኖች ሁሉ ብሉይ ኪዳንና ሐዲስ ኪዳንን ይቀበላሉ ፤ ኢየሱስ ክርስቶስም የዓለም መድኃኒት እንደ ሆነ አምነው ያስተምራሉ ። እነዚህም ክርስቲያኖች በቤተ ክርስቲያን ታሪክ በሦስት ታላላቅ ክፍል ይከፈላሉ ፤ አከፋፈላቸውም እንደ ሚከተለው ነው ።

ም ዕ ራ ፍ ፲፰ ።

፩ኛ/ የኦርቶዶክሳውያን ሃይማኖት ።

ኦርቶዶክሳውያን የተባሉት ክርስቲያኖች ናቸው ፤ እነርሱም ኢትዮጵያ ግብፅ ፤ ኖብያ ፤ ግሪክ ፤ ሶርያ ፤ አርማንያ ናቸው ፤ ለሮም ጳጳስ አይታዘዙም ።

ም ዕ ራ ፍ ፲፱ ።

፪ኛ/ የካቶሊካውያን ሃይማኖት ።

ካቶሊካውያን የተባሉ ክርስቲያኖች ናቸው ፤ አለቃቸውም የሮማ ጳጳስ ነው ምሥጢረ ቤተ ክርስቲያናቸው ፯ ነው ፤ ይኸውም እንደ ሚከተለው ነው ፤ ጥምቀት ፤ ሜሮን ፤ ቍርባን ፤ ንስሐ ፤ ቀብዕ ዘድውይ ፤ መዓርገ ክህነት ፤ አውስቦ በሕግ ፤ እነዚህ ናቸው ።

የሮማ ጳጳሳት ከ፱፻፹ ዓመተ ምሕረት ወዲህ ብዙ ገንዘብና ሀብት አገኙ ። በምድር ላይ የእግዚአብሔር እንደራሴ (ወይም ምስሌኔ) ነን ብለው ራሳቸውን የቅዱስ ጴጥሮስ ወራሽ አድርገው ፤ የመንግሥተ ሰማያትና የሲኦል መክፈቻ ተሰጥቶናል ይላሉ ።

ም ዕ ራ ፍ ፳ ።

፫ኛ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ።

ፕሮቴስታንት የተባሉ ክርስቲያኖች ናቸው ፤ እነርሱም ከመጽሐፍ ቅዱስ በስተቀር አዋልድ መጻሕፍትን አይቀበሉም ። ምሥጢረ ቤተ ክርስቲያናቸውም ፪ ነው ፤ ይኸውም ጥምቀትና ቍርባን ብቻ ነው ።

ይህንንም በ፲፭፻፲፯ ዓመተ ምሕረት ሉተር ማርቲን የሚባል መነኵሴ የጀርመን አገር ሊቅ መሠረተው ። እርሱም የሮም ጳጳሳትን በመቃወም ይሰብክ ጀመር ። የሮማ ቤተ ክርስቲያን በ፺፭ አንቀጽ ስሕተት አላት ብሎ ተነሣ (ከሰሳት) የክሱም ቃል ይህ ነው ። ሥርየተ ኃጢአት ፤ ተዝካር ፤ ቍርባን ፤ ጸሎት ፤ ሥዕል ፤ ታቦት ፤ ምንኵስና ፤ የንስሓ ቦታ ፤ ገሃነመ እሳት ፤ ጾም ፤ የለም ብሎ ተነሣ ። ይህን ሁሉ ማግለክ ለጣዖት እንደመስገድ ያለ ነው አለ ። ስለዚህ መላው የአውሮፓ ክርስቲያን ሁሉ ተናወጠና የሮም ጳጳሳትን ሥልጣን ነገሥታቱም መኳንንቱም የማይቀበሉት ሆነ ፤ በዚሁ ሃይማኖት ነገር ። ጀርመኖችና እንግሊዞች ፕሮቴስታንት ሁነው ከሮም ካቶሊኮች ጋራ ፴ ዘመን ጦርነት አደረጉ ። ከጦርነቱም የተነሣ ፰ሚሊዮን ሰው ሞቷል ይባላል ። ማርቲን ሉተር ብዙ መጻሕፍት ስለ ሃይማኖት ከደረሰ በኋላ በ፲፭፻፵፮ ዓመተ ምሕረት የካቲት ፲፰ ቀን አረፈ ።

ም ዕ ራ ፍ ፳፩ ።

፪ኛ/ የአይሁድ ሃይማኖት ።

አይሁድ የተባሉ ብሉይ ኪዳንን ብቻ ይቀበላሉ ። ክርስቶስም ገና ከኛ ይወለዳል ብለው ይጠብቃሉ ይባላል ፤ አይሁድ ከሁለት ይከፈላሉ። እነርሱም ፈሪሳውያንና ሰዱቃውያን ይባላሉ ። ፈሪሳውያን ትንሣኤ ሙታን መኖሩን ያምናሉ ። ነገር ግን ከትንሣኤ በኋላ ሚስት አግብተን ልጆች ወልደን እንኖራለን ይላሉ ፤ ሰዱቃውያን ግን ሰው ከሞተ በኋላ አይነሣም ጽድቅና ኵነኔም የለም ይላሉ ።

እነዚሁም ፪ወገኖች በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ዘመን ስለነበሩ ብዙ ክርክርና ጥያቄ ያቀርቡለት ነበር ።

ም ዕ ራ ፍ ፳፪ ።

፫ኛ/ የእስላም ሃይማኖት ።

እስላሞች አንድ ገጽ ብለው ያምናሉ ። ክርስቶስንም ነቢይ ነው ብለው ያምኑበታል ። የእስላሞችን ሃይማኖት የመሠረተ መሐመድ በቀይ ባሕር አጠገብ በመካ

www.ethiopianorthodox.org

አገር በ፭፻፸ ዓመተ ምሕረት ተወለደ ትውልዱም የእስማኤል ዘር ነው ። የኬድማ ወገን የእስማኤል ፲፪ኛ ልጅ ነው ። ፳፭ ዓመት እስቲሆነው ድረስ ግመል ጠባቂ እረኛ ነበረ ከዚህም በኋላ ፲፭ ዓመት እስኪሞላው ድረስ በብሕትውና መኖሪያውን በተለየ ዋሻ አድርጎ እጸልያለሁ እያለ ኖረ ። ፵ዓመት ሲሞላው በ፮፻፲፩ ዓመተ ምሕረት እኔ ነቢይ ነኝ አለ ። መልአኩ ቅዱስ ገብርኤል የቀኍርዓንን መጽሐፍ አስተማረኝ አለ ።

ሙሐመድ እንኳን መምህር ሆኖ እንዲያውም መልኩና ቁመቱ የሚያስፈራና የሚያስደንግጥ ነበረ ይባላል ። በተወለደበት አገር በመካ ያሉ ሕዝብ ሁሉ በመገርመሪያ ነቢይ ነኝ ብሎ ሲያስተምር በሰሙ ጊዜ ይህ የግመል እረኛ ማን ነቢይ አደረገው ብለው ሊገድሉት በተነሡ ጊዜ ሸሽቶ መዲና ወደ ተባለች ወደ አረቦች ከተማ ገብቶ ያስተምር ጀመር ። በዚያም ትምህርቱንና ሃይማኖቱን ብዙ ሰዎች ተቀበሉት

ሙሐመድ ብሉይ ኪዳንና ሐዲስ ኪዳንን ይቀበላል ፤ ነገር ግን በሙሉ አያምንም ከብሉይ ኪዳን ሙሴ የእግዚአብሔርን መጻሕፍት ፭ ጻፈ አለ ። ዳዊት ነቢይም የአምላክን መዝሙር ጻፈ አለ ። ቅዱስ ዮሐንስ የእግዚአብሔርን ወንጌል ጻፈ አለ ። እግዚአብሔር ለአሕዛብ እንዲያስተምሩ የላካቸው ነቢያት ብዙ ናቸው አለ ። ነገር ግን ከነቢያት ሁሉ የምበልጥ እኔ ነኝ አለ ። ከመጻሕፍት ሁሉ የሚበልጥ የኔ መጽሐፍ ቍርዓን ነው አለ ፤ ኦሪት ወይም ወንጌል መጽሐፍ ያለው ሰው ሁሉ የኔ ወዳጅ ነው አለ ። የኔ መጽሐፍ ቍርዓን የሌለው ሰው ግን የኔ ጠላት ነውና እርሱን ግደሉ ብሎ አዘዘና ገንዘቡም የእስላም ነው አለ ።

እመቤታችንን ማርያምን እርስዋ ንጽሕት ድንግል ናት በድንግልናም ነቢይ ኢሳን ወለደችው ፤ እርሱም ታላቅ ሰው ነው አለ ። ግን እርሱ የእግዚአብሔር ነቢይ ነው እንጂ አምላክ አይደለም አለ ።

በትንሣኤ ቀን በሰው ሁሉ ላይ የሚፈርድ ነቢይ ኢሳ ነው ፤ ሰው ሁሉ የነቢይ ኢሳን ፍርድ ካላገኘ መንግሥተ ሰማያት ሊገባ አይችልም አለ ። ነገር ግን እስላም የሆነ ሁሉ የሙሐመድን ስም በጠራ ጊዜ ነቢይ ኢሳ ገነትን ይሰጠዋል አለ ።

ሁለተኛ ደግሞ እግዚአብሔር በገነት ውስጥ ሰውን ደስ ለማሰኘት ሲል የሚጣፍጥ ምግብና መጠጥን ሽቱንም ያዘጋጃል ፤ ብዙ ደናግሎች ሴቶች ለወንዶች ልጆች በገነት ውስጥ ያዘጋጃል አለ ። ተመልከት የእስላምን ሃይማኖት ያስፋፋው በሰማይ ሚስት አግብተን እንኖራለን የማለት ተስፋ ነው ፤ በድንግልና ወይም በምንኵስና መኖርን ነቅፎ በምንኵስና መኖር የሰይጣን ሕግ ነው አለ ። አንድ ሰው ከገረዶች በቀር ፬ ሚስት ያግባ ብሎ አዘዘ ፤ እርሱ ራሱ ደግሞ ፲፫ ሚስቶች ነበሩት ይባላል ፤

መሐመድ የእግዚአብሔር ረሱል (ነቢይ) ከሴቶች ነገር ክልክል የለውም አለ ። ስለዚህ እስላሞች ሁሉ በምድርም በሰማይም ፲ ሚስት አግብተን እንኖራለን የሚል ከንቱ ተስፋን ስለ ተከተሉ የእምነታቸው አንገት ግዙፍ ነው ። የሙሴን ሥርዓት አይቶ

የረመዳን ጾምን ሠራ ፤ ከኃጢአትም ለመንጻት እጅህንም እግርህንም ሰውነትህን ሁሉ ታጠብ አለ ። የናዝራውያንን ሥርዓት አይቶ እንደ ቅዱስ ዮሐንስ ወይን ጠጅን የሚጠጣን ሁሉ ከለከለ ፤ የዕርያ ሥጋን አትብሉ አለ ፤ መሐመድ በ፮፻፲፩ ዓመተ ምሕረት ገምሮ የቁርዓንን ሕግና ሥርዓት አስተምሮ ፤ በ፮፻፴፪ ዓመተ ምሕረት በተወለደ በ፷፫ ዓመቱ በድንገት ሞተና በመዲና ተቀበረ ።

ምዕራፍ ፳፫ ።

፩ኛ/ የአረማውያን ሃይማኖት ።

የአረማውያን ሃይማኖት ፡ ብራሀማ ፤ ቡዳሃ ፤ ሽማን ፤ ፌቲሽ ይባላል ፤ ብራሀማ የተባለው ከአራት ሺ ዓመት ገምሮ የህንድ ሃይማኖት ነው ። እርሱንም ትልቅ አምላክ ይሉታል ። ደግሞ ከርሱ ከጥልቁ አምላክ ፫ አማልክት ወጥተዋል ይላሉ ፤ እነርሱም ብራሀማ ፤ ዊሽኑ ፤ ሲባ ፤ (ወይም ሲዋ) ይሏቸዋል ፤ ብራሀማ ማለት ፈጣሪ ፤ ዊሽኑ ማለት ጠባቂ ፤ ሲባ ማለት አጥፊ ናቸው ብለው ያምናሉ ፤ ከዚህ በስተቀር መልካቸውን እነርሱ ቀርፀው የሚያመልክዋቸው በሺህ የሚቆጠሩ አማልክት አሉዋቸው ።

የሞተ ሰው ነፍስ ደግ የሆነ እንደ ሆነ ለጊዜው ከአምላክ ጋራ የምትተባበር ይመስላቸዋል ። ነፍስ በአምላክ እየተጠራች ወደ አምላክ እንድትሄድ ያስፈልጋታል ይላሉ ይህንንም ታላቅ ጸጋ ለማግኘት ፤ ሰው ከኃጢአት ከርኵሰት እንዲለይ መጣጣር ያስፈልገዋል ። ሰውም በሚቀደስበት በመልካም ሥራው በጾሙ ፤ በጸሎቱ ፤ በምጽዋቱ ፤ ሥጋ በሚሰቀቅበት ነገር ሁሉ ራስን ማሳቀቅ ነው ይላሉ ።

እንግዲህ አንባቢ ሆይ እነዚህ አረማውያን የተባሉ ሕዝቦች ፤ ጾም ፤ ጸሎት ፤ ምጽዋት መልካም ሥራ ሁሉ ሰውን የሚጠቅመው መሆኑን ሲያውቁ ፤ በክርስቶስ ስም ክርስቲያን ለተባለ ሰውማ ፤ ጾምና ፤ ጸሎት ፤ ምጽዋት እንደምን አይጠቅመውም ይባላል ?

ደግሞ ሁለተኛ ርኩስ መንፈስ ያለው ሰው ሲሞት (ክፉ የሚሠራ) ሰውዬው ከሞተ ፤ ነፍሱ ወደ ሰው ፤ ወይም ወደ እንስሳ ተመልሳ ትገባለች እንጂ ወደሌላ ስፍራ መሄድ የለባትም ይላሉ ። ስለዚህ ህንዶች ሁሉ የአባቶቻቸው ነፍሳት ሁሉ ማደሪያ እንዳያጡ ብለው ፤ እንስሳትን ሁሉ አይገድሉም ይባላል ።

የህንዶች አምልኮት ሁሉ እጅግ የሚያስገርም ነው በዚሁ በብራሀሚኑ ሃይማኖታቸው ሊጸድቁበት ብለው ሰውነታቸውን የሚያሰቅቁበት ገድላቸው በጣም ያስደንቃል ። እሊህም መናኞች (ፋኪሮች) ይባላሉ ፤ ናዝራውያን ማለት ነው ፤ አንዳንዶቹም ፋኪሮች የተባሉት ፤ ጠጉራቸውን አይላጩም በጣም ያሳድጉታል ፤ ጥፍራቸውንም አይቈርጡም ፤ ሰውነታቸውንም አይታጠቡም ፤ እንዲያውም በሰውነታቸው ላይ አመድ ይነሰንሱበታል ይባላል ።

አንዳንዶቹ ደግሞ ከጫማቸው ውስጥ የሾለ ምስማር ጨምረው በላዩ ላይ ይሄዱበታል ። ደግሞ አንዱ ዓይኑ እስቲፈዝ ድረስ ፀሐይቱን ትኩር ብሎ ያስተውላታል ።

www.ethiopianorthodox.org

ደግሞ አንድ አንዱ እጁ እስቲደክምና እስቲሰለች ድረስ ዛፉን በእጁ ጨብጦ ከዛፉ ላይ ተንጠልጥሎ ይውላል ይባላል ።

በህንድ አገር ያሉ መናንያንና ናዝራውያን እንደዚህ ያለ ገድል አላቸው ይባላል ። በሀገራችን በኢትዮጵያም እንደዚህ ያለ ገድል ያላቸው ሰዎች በጣም ብዙዎች ናቸው ። እነዚህ ሁሉ መናንያንና ናዝራውያን የብራህማ ወገን ናቸው ይባላል ። ከሁሉም ወገን ከፍ ያሉት የብራህማ ወገን ናቸው ፡ የሚታወቁበትም ምልክት በአንገታቸው ላይ ነጭ ክር እንደማተብ ያስራሉ ። በህንድ አገር ብራህማዎች እንደ ካህናት ማለት ናቸው ። በሕዝቡም ላይ ይፈርዱበታል ። ብራህማን የሚባለው ወገን ሁሉ በሕዝቡ ላይ ሥልጣን አለው ። ለሙታኑ መታሰቢያ ድግስ (ተዝካር) ያሰናዳሉ አብዛኛውን የኢትዮጵያ ልማድ ከህንዳዊው ልማድ ጋር የተመሳሰለ ነው ።

በህንድ የቡዳሃ ሃይማኖት ከ፱ሺ፰፻፱ ዓመት በፊት የወጣ ነው ፤ አንድ የህንድ ገዢ ስሙ ጉተማ ይባል ነበረ ፤ በኋላ ስሙ ቡዳሃ የተባለ አወጣው ይባላል ። ቡዳሃ ማለትም በቋንቋቸው ብሩህ ማለት ነው ።

ይህም ሰውዩ ብራህማ የተባለውን ሃይማኖት የጠፋውን አቅንቶ የራሱን ሃይኖት ቡዳሃን አጸና ይባላል በዚህም ሃይማኖት በህንድ ፤ በቻይና ፤ በጃፓን በሴሎን በመንጎል ያሉ ሕዝብ ሁሉ ያምኑበታል ።

ምዕራፍ ፳፬ ።

የኢትዮጵያ እምነት ።

በ፬ሺ ፫፻፲፰ ዓመተ ዓለም ከክርስቶስ ልደት በፊት ፱፻፹፪ ዓመት ነው ። ኢትዮጵያ ከቀዳማዊ ምኒልክ ገምሩ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በዚህ ዓለም አስተምሮ ወደ ሰማይ ባረገ እስከ ፴፫ ዓመት ድረስ የኢትዮጵያ አምልኮ እንደ ዕብራውያን አንድ አምላክን ማመንና የኦሪትንና የነቢያትን መጽሐፍ ብቻ መቀበል ነበረ

ከዚህ በኋላ ግን ሕጽዋ ለህንደኬ በግብረ ፡ ሐዋርያት ምዕ ፰ ቍ ፳፯ ፴፱ ህንደኬ ተብሎ ስሟ የተጠቀሰው የእርስዋ ግምጃ ቤትና ባለሟል የነበረ ወደ ኢየሩሳሌም ለበዓል ሄዶ ሲመለስ ጥምቀትና እምነትን ስለ አስተማረ ። ኢትዮጵያ ከፊተኛው እምነት ጋር ጥምቀትን ተቀብላ እስከ ፫፻፴ ዓመተ ምሕረት ድረስ ኖረች ።

ከዚህ በኋላ አብርሃና አጽብሐ በነገሡ በ፫፻፴ ዓመት የኢትዮጵያ መንግሥት ዜጋ ሆኖ የተቀመጠው አባ ሰላማ (የግሪክ ተወላጅ) በኢትዮጵያ ንጉሥ በአብርሃ ፈቃድ ከኢትዮጵያ ወደ እስክንድርያ ተልኮ ሂዶ የጌታችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ትምህርትንና ሥርዓትን ወደ ኢትዮጵያ ይዞ እንዲመጣ ታዘዘ ። ያን ጊዜም በእስክንድርያ ተሹሞ የነበረው ሊቀ ጳጳሳት አትናቴዎስ የሚባለው በጣም አስተዋይ ስለ ነበረ አባ ሰላማም በኢትዮጵያ ያሉ ነገሥታትና መኳንንት መምህራንና ካህናት ሁሉ የክርስቶስን እምነትና ሥርዓት ለመቀበል ፈቃዳቸው መሆኑን ገልጦ ስለነገረው በጣም ተገርሞ እርሱን ራሱን በኢትዮጵያ ጳጳስ እንዲሆን ሾሞ ሰደደው ከርሱ ጋራም አብረው የመጡ

የግሪክና የእስክንድርያ ተወላጆች የሆኑ ሁለት ጳጳሳት አባ ቴዎፍሎስና አባ ቄርሎስ የሚባሉ ከነርሱም ጋራ ብዙ መነኮሳት አብረው መጥተዋል ይባላል ። ኢትዮጵያ ጥምቀትን ብቻ ተቀብላ የቈየችበት ምክንያት ከጌታችን ከኢየሱስ ክርስቶስ ልደት አንሥቶ የእርሱ ተከታዮች ሐዋርያት እነ ቅዱስ ጴጥሮስ ፤ እነ ቅዱስ ጳውሎስ ፤ እነ ቅዱስ ያዕቆብ ሐዋርያት በሙሉ ከተገደሉ በኋላ እስከ ፫፻ ዓመተ ምሕረት ድረስ ፤ በኢየሩሳሌም ፤ በግሪክ ፤ በሮማ ፤ በግብጽ ያሉ ክርስቲያኖች ሁሉ መከራን ከመቀበል እረፍት ስለ አላገኙ ነው ።

ምዕራፍ ፳፭ ።

ይኸውም ከሐዋርያት ሞት ወዲህ ቤተ ክርስቲያን ዕረፍት ያላገኘችበት ምክንያት እንደዚህ ነው ፡ መጀመሪያ አውግስጦስ ቄሣር በነገሠ በ፵፩ ዓመት ጌታችን ተወለደ ከዚያም ወዲህ ፲፬ ዓመት ሲሞላው በነገሠ በ፶፮ ዓመቱ በነሐሴ ወር ሞተ ።

ጌታችን ከተወለደ ፲፭ ዓመት ከሆነው በኋላ የእንጀራ ልጁ ጢባርዮስ መንግሥቱን ወረሰ ። ጢባርዮስ ቄሣር በነገሠ በ፲፰ ዓመት፣ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በ፴፫ ዓመት ከ፫ ወር በኢየሩሳሌም ሞተ ። በኢየሩሳሌም አውራጃዎች ላይ ተሾመው የነበሩት ፤ በገሊላ አውራጃ ሄሮድስ አንቲጳ በፓሊስታይን ከ፬ቱ አውራጃዎች በአንዱ ክፍል አስተዳዳሪ ምስለኔ ሆኖ የተሾመው ጲላጦስ ይባል ነበር ። በዘመኑም የነበሩ የአይሁድ ሊቃውንት ፈሪሳውያንና ሰዱቃውያን የሚባሉት በሥራችን ላይ እየገባ አስተምሯል ፤ ደግሞም የአይሁድ ንጉሥ እኔ ነኝ ይላል ብለው ስለ ከሰሱት ጲላጦስ ግን ክሱ የሃይማኖትና የቅንዓት ክርክር ነው በማለት ሊተወው ፈልጎ ነበር ይባላል ።

ነገር ግን ካህናቱ የአይሁድ ንጉሥ እኔ ነኝ ሲል አንተ ነገሩን አቃለህ ብትተወው የቄሣር ወዳጅ አይደለህም እኛ ግን ከቄሣር በቀር ንጉሥ የለንም እያሉ ስለ አስፈራሩት ከቄሣር ያጣሉኛል በማለት ፈርቶ እኔ ከዚህ ሰው ደም ንጹሕ ነኝ እያለ በጉባዔው ፊት ኢየሱስን አሳልፎ ሰጣቸው ። እነርሱም እንደ ልማዳቸው አድርገው ኢየሱስን ሰቀሉት ገደሉትም በ፫ ቀን ከሙታን ተነሣ ። ከዚህ የቀረውን በመጽሐፍ ቅዱስ ተመልከት ።

ከዚህ በኋላ ጢባርዮስ ቄሣር እንደሞተ እነ ቀላውዲዎስ እነ ኔሮን ቄሣር ነገሡ በ፶፬ ዓመተ ምሕረት ። ይህ ኔሮን የተባለ ዓመፀኛ ንጉሥ እናቱን ምሽቱንም ገደለና ክርስቲያኖችን ሁሉ አባረረ ። መቼም ኔሮን ቄሣር በክርስቲያኖች ላይ የሠራው ግፍ ተጽፎ አያልቅም ። ቅዱስ ጴጥሮስንና ቅዱስ ጳውሎስን ያስገደለ እርሱ ነው በ፷፯ ዓመተ ምሕረት ። የኔሮን ቄሣርን መንግሥት የወረሰ እስጳስያኖስ ነው እስጳስያኖስ በሮም ቄሣር ተብሎ ከነገሠ በኋላ ልጁን ጥጦስን በኢየሩሳሌም ላይ አነገሠው ። ነገር ግን አይሁድ በኢየሩሳሌም ሸፍተው ስለ ነበር እስጳስያኖስና ጥጦስ ወደ ኢየሩሳሌም ዘምተው ኢየሩሳሌምን አቃጠሉዋት ቤተ መቅደሱንም አፈራረሱት አይሁድን ከሞት የተረፉትንም እንደ ባርያ አድርገው ገዙዋቸው ። ግማሾቹም በዓለም ሁሉ ተበተኑ፤ ይኸውም የሆነበት ከክርስቶስ ልደት ወዲህ በ፸ ዘመን ነው ። አንዳንዶቹ ደግመው በ፸፯ ጠፉች

www.ethiopianorthodox.org

ብለው ጽፈዋል በዘመን ቁጥር አልተስማሙም ። እኩሌቶቹ ከዕርገት በኋላ በ፴፯ ከልደት በኋላ በ፴ ይላሉ ። እኩሌቶቹ በ፷፯ ይላሉ ፤ ኢትዮጵያም ከልደት በኋላ በ፴ ከዕ ርገት በኋላ በ፵ ትላለች ።

የታሪክ መጽሐፍና ባለ ታሪኮች ግን የነገሥታትን ዘመን በወርኅና ባዕለት ዘርዝ ረው ሲቈጥሩ ከልደት በኋላ በ፴፯ ከዕርገት በኋላ በ፵፬ ጠፋች ብለው ታሪካቸውን ጽፈዋል ። የባለታሪኮች አባት ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን ከፍጥረተ ዓለም እስከ ጥፋስ በ፶፻ ፩ ፵፫ ዓመተ ወርኅ ብሎ ጽፎዋል ።

አቡሻርህም በ፷ኛው ክፍል (ወኮነ ወዕየታ ለቁድስ በ፶ወ፰ቱ፻፴ወ፯ ዓመት ፀሐ ያዊት እምፍጥረተ ዓለም አመ አሡሩ ለሐምስ ወርኅ ወአመ ተሱዑ ለወርኃረገ ብ (ነሐሴ) በ፶ወ፯፩ ፵ወ፫ ወርኃዊት) ይላል ዕርግጥ ነው ኢትዮጵያም የምታገለድለው ቍጥር ይሀ ነው በ፻፷፩ ዓ ም ማርቆስ አውሬልዮስ ነገሠ ። እርሱም የክርስቲያን ጠላት ሆነ ። መክሰ ምያኖስ በ፪፻፴፰ ዓ ም ነገሠ ። እርሱም አመፀኛ ንጉሥ ሆነ ክርስቲያኖችን ሁሉ አስፈጀ ። ከዚህም በኋላ ዲዮቅልጥያኖስ (ዲዮክሊሲያኖስ) በ፪፻፵፫ ዓ ም በዳልማ ጥያ (በዩጎዝላብያ) ተወለደ አባቱም ከወደ ምሥራቅ የመጣ አገልጋይ ነበረ ይባላል በተወለደ ፵፩ ዓመቱ በ፪፻፹፬ ዓ ም ቄሣር ተብሎ ነገሠ መክስምያኖስንም የእርሱ ምክትል አድርጎ ፡ አውግስጦስ የሚባል ትልቅ ሥልጣን ሰጠው ። እንደዚሁም ደግሞ ጋሌርዮስንና ቁንስጣን (ኮንስታንሲያስ) የትልቁ የቈስጠንጢኖስን አባት ከርሱ በታች ቄሣሮች ብሎ ሾማቸው ። እርሱ ግን ለሁሉም የበላይ አለቃ ሆኖ ከጋሌርዮስ ጋራ የሮማን ከተማ ለጣዖታቱ ካህናት ለቅቆ በምሥራቅ ከተማ በኒቆ ምድያ ተቀመጠ ። ደግሞ መክስምያኖስንና ቁንስጣን በምዕራብ አስቀምጦ ያስተዳ ድር ዠመር ። ጋሌርዮስና መክስምያኖስ ለጣዖታት ቀናተኞች ነበሩና በክርስቲያኖች ላይ ልዩ ልዩ ሥቃይና መከራ ለማምጣት እነዚህ ሦስቱ ነገሥታት ከዲዮቅልጥያኖስ ጋራ ተማማሉ ይባላል ።

ስለዚህ ዲዮቅልጥያኖስ በነገሠ በ፲፱ ዓመት በ፫፻፪ ዓ ም ዠምሮ እስከ ፫፻፫ ዓ ም ድረስ ስለክርስቲያን ሃይማኖት ልዩ ልዩ ዐዋጅ ወጣ ፤ ዐዋጁም የቤተ ክርስ ቲያን ካህናት መምህራን ሁሉ ለጣዖት እንዲሠግዱና መሥዋዕትም እንዲያቀርቡ ከጣዖት በቀር ሌላ አምላክ እንዳይኖራቸው ፤ ሁለተኛው ዐዋጅ ገበሬም ነጋዴም ቢሆን ክርስቲያን የሆነው ሁሉ የነሮውን መብት እንዲያጣ ነበር ። ሦስተኛ ቤተ ክርስቲያን ሁሉ እንዲቃጠሉና መጻሕፍትም ሁሉ እንዲጠፉና እንዲቃጠሉ) የቤተ ክርስቲያን መሣርያና ሀብት ሁሉ ለጣዖት መቅደስ እንዲያገለግሉ የሚል ነው ። ከዚህ በኋላ ክርስቲያኖች በግድ እየተያዙ ለጣዖት እንዲሰግዱ ታዘዙ ፤ እምቢ ያሉ ትንም በሰይፍ እየረዱ በእሳት እያቃጠሉ ፈጅዋቸው ።

በዚህም ጊዜ ቅዱስ ጊዮርጊስ የወታደር አለቃ የነበረው ስለሃይማኖት በኒቆዲ ሞያ (በኒኮሜድያ) አንገቱ ሞተ ሁለተኛ ቅዱስ ሰብትያኖስ በሮማ ከተማ ስለሃይ

ማኖት ሞተ ። ከዚህም በኋላ እነቅዱስ ቂርቆስ እነቅዱስ ገላውዴዎስ ስለሃይማኖት የሞቱት በነምክስምያኖስና በዲዮቅልጥያኖስ ዘመን ነው ።

አንባቢ ሆይ ምንም ሐሳቤ የተነሣበት ስለሃይማኖት ዜና ቢሆን ይህም ታሪክ የዚያው ዘርፍ ነውና የግድ መናገር አስፈለገኝ አስተውል ከ፶፬ ዓ ም ኔሮን ቄሳር ከነገሠ ዠምሮ እስከ ፫፻፲፫ ዓ ም ድረስ ቤተ ክርስቲያን ዕረፍት አላገኘችም ነበርና ስለዚህ በኢትዮጵያ ያሉ ምዕመናን የቅዱስ ማቴዎስን ስብከትና ትምህርት የንግሥት ህንደኬ (ቅንደኬ) ጃንደረባ ያስተማረውን እምነትና ጥምቀት ተቀብለው ሲያስተም ሩና ሲሰብኩ የምሥጢረ ቍርባን ነገር ብቻ ምሥጢሩን በጣም ስለከበዳቸውና ስለረ ቀቀባቸው በጊዜውም በሮማውያን የጭካኔ አገዛዝ ምክንያት ወደኢየሩሳሌም መላ ክተኛ ልከ የምሥጢረ ቍርባንን ነገር በጽሑፍ ለመረዳትና ለማረጋገጥ ስለተሳና ቸው ጥምቀትን ብቻ ይዘው እስከ ፫፻፴ ዓ ም ቆዩ ከዚህም በኋላ ትልቁ ቆስጠን ጢኖስ በነገሠ በ፳፬ ዓመት አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የተባለው ምምጢረ ቍርባን ንና መጻሕፍተ ሐዲሳትን የጵጵስና ሥልጣንን ተቀብሎ መጥቶ በኢትዮጵያ አስተ ማረ ።

ምዕራፍ ፳፮ ።

ስለ ቈስጠንጢኖስ ታሪክ ።

ዲዮቅልጥያኖስ ፳፬ ዓመት ከገዛ በኋላ መንግሥቱን ለጓደኞቹ ለቁንስጣና ለጋ ሌርዮስ ለቀቀ ። ቁንስጣ የቈስጠንጢኖስ አባት ነው ። ቈስጠንጢኖስ ከቍንስጣና ከእሌኒ በንእሳ (በዩጎዝላቪ) በ፪፻፹፫ ዓ ም ተወለደ ። ከዚህ በኋላ የግሪክንና የሮ ማውያንን ሥርዓትንና ሕግን እየተማረ አደገ ። ፳፯ ዓመት ሲሆነው አባቱ ቁንስጣ ፫፻፮ ዓመተ ምሕረት ስለሞተ በአባቱ እግር ቄሣር ተብሎ ነገሠ ።

ቈስጠንጢኖስም ከናቱ ከዕሌኒ ጋራ ሆኖ በክርስቲያኖች ላይ እነዲዮቅልጥያኖስና እነመክስምያኖስ ያደረጉትን ግፍ እያዩ ያን ሁሉ መከራና ስቃይ እየተመለከቱ ያዝኑ ነበር ። ስለዚህ በሮማ የተቀመጠው ንጉሥ ጋሌርዮስ ሲሞት ቆስጠንጢኖስ መንግ ሥቱን ለመውሰድ ብዙ ጦር አስከትሎ ሲሄድ ከፈረንሣዊ አገር ሳዓን ከሚባለው ወንዝ ሲደርስ ከዚያም አርፎ ሳለ ለእርዳታ የሚሆኑት ብዙ አማልክትና ጣዖቶች በየአውራጃው ያሉትን ሁሉ ሰብስቦ ይዞ ነበርና ቆስጠንጢኖስ ወደፊት ስለሚያደር ገው ጦርነት ሌሊቱን ሲአስብ በሰማይ ላይ የእሳት መስቀል ተሥሎ በአጠገቡ መል አክ ቁሞ እጁን ወደመስቀሉ እያመለከተ በዚህ ምልክት ድል ታደርጋለህ የሚል ራዕይ አየ ይባላል ።

ደግሞም አንዳንድ ታሪክ እንዲህ ይላል ። በሳዓን ወንዝ ሰፍሮ ሳለ ቀን በሰ ማይ ላይ አንድ ትልቅ መስቀል ታየ በርሱም ላይ አንድ ሰንደቅ አላማ ተሰቅሏል ፤ በሰንደቅ አላማውም ላይ በዚህ ምልክት ድል ትነሣለህ የሚል ተጽፎበት ለው

www.ethiopianorthodox.org

ራዊቱም ለእርሱም ታየ ይባላል ። ከዚህ በኋላ በፊቱ ያገኘውን ጦር ሁሉ ድል እያደረገ ቈስጠንጢኖስ የያዘውን የጣዖት ምስል ሁሉ በእሳት አቃጠለና ይህን በሰማይ ላይ ያየውን ምልክት እርሱ እንዳየው አድርጎ አሠርቶ ለሠራዊቱ ሁሉ ሰጣቸው ፤ እነርሱም ተቀብለው በየልብሳቸውና በየጋሻቸው ላይ ለጠፉት ይህንኑም የመስቀል መለዮ ስሙን (ላባሮም) ብለው ሰየሙት ። ቈሰጠንጢኖስም ይህን ካደረገ በኋላ ወደኢጣልያ አገር ገሠገሠ ከዚህ በኋላ ጢቤርዩስ (ቴቬሪዩሰ) ከሚባል ከሮማ ወንዝ አጠገብ ሲደርስ ከጠላቱ ከማክሴንዮስ ጋራ ጦርነት ገጠሙና ቈስጠንጢኖስ ድል አደረገው ። የጠላቶቹን ጦር ሁሉ በሚልቢዖስ (ሚልቢድ) መሻገርያ ላይ ቀጥቅጦ ፈጃቸው ማክሴንዮስም ከጦርነቱ ድል ሆኖ ሲሸሽ ከቲቤሪዮስ ወንዝ ላይ ሲደርስ ድልድይ ተሰብሮበት ከነፈረሱ ከባሕር ውስጥ ሰምጦ ሞተ ። ቈስጠንጢኖስም ጠላቱ ማክሴንዮስ ከሚቀመጥበት ቦታ ከሮማ ከተማ ገብቶ ተቀመጠ ።

ቈስጠንጢኖስ በ፫፻፲፪ ዓ ም ክርስትና ተነሣ ይባላል ። ታሪኩ ሁለት ነው አንዳንድ ታሪክ ቈስጠንጢኖስ ክርስትና የተነሣው የምዕራብዊ መንግሥትን ጠቅሎ ከያዘ በኋላ ወደእስያም መጥቶ ፋርሶችን ወግቼ በኤፍራጥስ ወንዝ ወዲያ አባርራለሁ ሲል በሕመም ላይ ወደቀ ፤ ሞቱም እንደቀረበ ባወቀ ጊዜ በአልጋ ላይ እንደ አለ ፤ በኒቆሞድያ ኤጲስ ቆጶስ በአውሳብዮስ እጅ ተጠምቆ ወዲያው በተጠመቀበት ዘመን በ፫፻፴፯ ዓ ም በተወለደ በ፷፬ ዓመት ፤ በነገሠ በ፴፩ ዓመቱ ሞተ ይላል ፤ ነገር ግን የቈስጠንጢኖስ ጥምቀት በፊትም ሆነ በኋላ የሚያከራክር ነገር የለውም እርሱ ግን ክርስቲያንነትን የፈጸመበት ጊዜ ይህ ነው ቈስጠንጢኖስ ማክሴንዮስን ድል አድርጎ በ፫፻፲፪ ዓ ም በሮማ ከተቀመጠ በኋላ በ፫፻፲፫ ዓ ም በመጋቢት ወር በሚላኖ ከተማ ለክርስቲያኖች ዐዋጅ አደረገ አዋጁም እንደዚህ የሚል ነው ።

፩ኛ ክርስቲያኖች ሁሉ እንደልባቸው የክርስትና ሃይማኖታቸውን እንዲያመልኩ

፪ኛ በነመክስምያኖስና በነዲዮቅልጥያኖስ ዘመን የተወሰደውና የተዘረፈው የክርስቲያኖች ንብረትና ሀብት የቤተ ክርስቲያን ንዋየ ቅድሳት ሁሉ እንዲመለስ ።

፫ኛ በክርስቶስ የሚያመልክ ክርስቲያን የሆነ ሰው ሁሉ በመታሠርም በመሰደድም እንዳይጉላላ ብሎ ዐዋጅ አደረገ ።

ተመልከች ሆይ እንግዲህ ይህን አዋጅ አስነግሮ ለክርስቲያን ሁሉ ነፃነትና ዕረፍትን ሰላምንም ያስገኘ ትልቁ ቈስጠንጢኖስ ክርስትናው መቼ ነው ሊባል ይገባልን ? የክርስትናው ጊዜ ስለ ክርስቲያኖች ነፃነት አዋጅ ያስነገረበት ቀን ነው ሊባል ይገባዋል ።

ከዚህ በኋላ ቈስጠንጢኖስ በ፫፻፲፬ ዓ ም የምዕራቡንም የምሥራቁንም አገር ሁሉ ከጣዖት አምልኮ ለመጠበቅ እንዲመቸው የሮምን ከተማ ለቅቆ ከተማ የሚያደርግበት ቦታ እየዞረ ያማርጥ ጀመረ ፤ ዲዮቅልጥያኖስ ከነበረበት ቦታ ከኒቆሞድያ ኬሌሎቹም

ከኒቂያ ከነተሰሎንቄ እየዞረ ሲያማርጥ ከሁሉም ይልቅ ብራንጥያ (ቢዛንቲዩም) የምትባለውን ጥንት ግሪኮች መሥርተዋት የነበረችውን ከተማ መረጠ፤ ይህችውም ከተማ እስያና ኤውሮፓ ከሚገናኙበት ላይ ሆና ስለተገኘች ቈስጠንጢኖስ ዋና መናገሻ ከተማ እንድትሆን ብሎ በ፫፻፳፬ ዓ ም መሠረታት በ፫፻፴ ዓ ም ከተማዩቱም በደንብ ተሠርታ ተመረቀች ስምዋም ብራንጥያ ወይም ቢዛንስ መባልዋ ቀርቶ ቍስጥንጥንያ (ኮንስታንቲኖፕል) ብሎ ሰየማት ።

ሊቃውንትም ደግሞ አዲስቱ ሮም ብለው ሰየምዋት ከዚህ በኋላ ቊስጥንጥንያ የሊቃውንትና የመጻሕፍት ምንጭ ሆነች ። እኔ ወደ ታሪከ ነገሥት ገብቼ የነዲዮቅልጥያኖስንና የነቈስጠንጢኖስን ታሪክ ጥቅስ ያገባሁበት ምክንያት የክርስቲያን ሃይማኖት የክርስቶስን ሕግ ለመከተል ሲል በእንዴት ያለ ችግር ላይ ተመሥርቶ እንደነበር ለሕፃናቶች ለማስረዳት ስል የተመልካችን ጥቂት ጊዜ ወሰድኩ ።

ምዕራፍ ፳፯ ።

ስለ እስክንድርያና ስለቅዱስ ማርቆስ አጭር ታሪክ ።

ቅዱስ ማርቆስ ወንጌላዊ ጌታችን ባረገ በ፲፪ ዓ ም ወንጌልን ከጻፈ በኋላ ወደ ግብፅ ሄዶ በእስክንድርያ ከተማ እያስተማረ የቤተ ክርስቲያን መሥራች እሱ ሆነ ። አርስጦቡሎስና ባርናባስ የሚባሉ ወንድማማቾች ነበሩ ፤ እነርሱም በአባት ነው እንጂ በእናት አይገናኙም ነበርና አርስጦቡሎስ ከበርናባስ እናት የምትወለደውን የበርናባስን እኅት ማርያምን አግብቶ በኋላ ማርቆስ የተባለውን ዮሐንስን ወለደ ።

የአርስጦቡሎስንና የበርናባስን የአክስታቸውን ልጅ ቅዱስ ጴጥሮስ አግብቶዋት ነበረ ። ማርቆስም አንዳንድ ጊዜ አክስቱን የጴጥሮስን ሚስት ለመጐብኘት ሲሄድ ከቅዱስ ጴጥሮስ ጋራ ተዋወቀ ቅዱስ ጴጥሮስም ያስተምረው ስለነበረ የክርስቶስን እምነት ተቀበለ ።

ከዚህ በኋላ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ፸፪ቱን አርድዕት ሲመርጥ ማርቆስም አብሮ ተመረጠ ። በኋላ ቀላውዴዎስ ቄሣር በነገሠ በ፬ ዓመት ወንጌሉን ጻፈ ፤ አባቱም አርስጦቡሎስም በክርስቶስ አመነ ወንድሙ በርናባስም ከጳውሎስ ጋራ ሲያስተምር ነበር ። በቃና ዘገሊላ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ወደ ሠርግ በተጠራ ጊዜ ውኃውን እየቀዳ ከሞሉት ተማሪዎች አንዱ ማርቆስ ነበር ይባላል ። ቅዱስ ማርቆስንም ቅዱስ ጴጥሮስ ልጄ የለው ነበረ ምክንያቱም የአክስቱ ባል ስለነበረ እያስተማረም ስለአሳደገው ነው ይባላል ። የቅዱስ ማርቆስ ጥንተ ስሙ ዮሐንስ ነው በዕብራይስጥ፤ ማርቆስ የተባለው ግን በሮማይስጥ ቋንቋ ነው ወንጌሉንም የጻፈው ከጴጥሮስ ጋራ ሁኖ እየነገረው ነው ይባላል ። ከቅዱስ ጳውሎስም ጋራ በጵምፊልያ ሲያስተምር አብረው ነበሩ ። ቅዱስ ጴጥሮስ በ፵፪ ዓ ም በታናሽ እስያ

www.ethiopianorthodox.org

እየዞረ ሲያስተምር እሱም አብሮት ስለነበረ ወደእስክንድርያ ሄዶ እንዲአስተምር ላከው ወደ እስክንድርያም የሄደው ከቅዱስ ጴጥሮስ ጋራ ነው ይባላል ። በዚህም ባቢሎን ከምትባለው ከተማ አብረው ተቀመጡ ይባላል ። ባቢሎንም የምትባለው ከተማ በእስክንድርያ አጠገብ ናት በዚያም አብረው እያስተማሩ ተቀመጡ ይባላል ። ጴጥ ምዕ ፭ ቍ ፲፫ ።

እስክንድርያም በደረሰ ጊዜ ከከተማው በር ላይ ሲደርስ የጫማው መቄለፊያ ጠፍር ስለተበጠሰበት አገዛኖ ሳለ አናያኑ (አንያኖስ) የሚባል ጫማ ሰፊ አለ ብለው ነገሩት እርሱም ወደ ጫማ ሰፊው ወደ አንያኑ ሄዶ ጫማውን እስቲሰፋለት ድረስ ተቀምጦ የክርስቶስን ነገር ይነግረው ገርመር አንያኑም ጫማውን ከሰፋለት በኋላ ቅዱስ ማርቆስን በንግግሩ ስለተደሰተ ወደ ቤቱ ወስዶ አሳደረው ከዚህም በኋላ አስተም ሮና አሳምኖ ክርስቲያን አድርጎ ዲቁና ሾመው ቀጥሎም ቅስና ሾመው ። ቅዱስ ማር ቆስ በእስክንድርያና በግብፅ አውራጃዎች ሁሉ እየዞረ ፳ ዓመት ያህል ካስተማረ በኋላ አረፈ ስለዘመኑ ቍጥር ሊቃውንት አልተስማሙበትም የሮማ ታሪክ ፲፱ ዓመት አንዳንዱ ፱ ዓመት ይላል የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ፯ ዓመት ይላል የግ ብፅም እንደዚሁ ነው ። ከዚህ በኋላ አንያኑን ጳጳስ አድርጎ ፯ ዲያቆናት ሾሞ በወ ንበሩ አስቀመጠው ፡ አንያኑም ባለሚስትና ባለልጆች ነበር ።

ከዚህ ቀጥሎ በግብፅ ጣዖት የሚያመልኩ ብዙ ሰዎች ስለነበሩ ሚያዝያ ፴ ቀን አንገቱን በሰሌን ገመድ አስረው ከተማ ለከተማ እየጐተቱ ገደሉት ቀላውዴዎስ በነ ገሠ በ፷ ዓመት እስክንድርያ ገባ ። ቀላውዴዎስ በነገሠ በ፲፩ ዓመት አረፈ በተወ ለደ በ፷፰ ዓመቱ አረፈ ። ከእርሱም ቀጥሎ ፲፪ኛ ሆኖ በእስክንድርያ የተሾመ ድሜ ጥሮስ አበቅቴን የጻፈ ነው ። የቅዱስ ማርቆስ ተከታታይ ፲፯ኛ ሆኖ በእስክንድርያ የተሾመ ቅዱስ ጴጥሮስ ተፍጻሜተ ሰማዕት ነው ፤ ከጴጥሮስ ቀጥሎ አርኬላዎስ ከአ ርኬላዎስ ቀጥሎ እለ እስክንድሮስ ነው ከቅዱስ ማርቆስ አንስቶ እስከ እለእስክንድ ሮስ ድረስ ፫፻፲፫ ዓ፡ ም፡ ይሆናል እሱም በ፫፻፲፰ ዓ፡ ም፡ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ነበረ እርሱም በተሾመ በ፲፭ ዓመቱ አርዮስ የሚባል የእስክንድርያ ቄስ ልዩ የሆነ ትምህርት ለሕዝብ ይሰብክ ጀመር ፥ አርዮስም ከእለ እስክንድሮስ በታች ሆኖ የአ ንድ ደብር አለቃ ወይም ቄስ ነበረ የሰበከውም ትምህርት ይህ ነው ፤ እርሱ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክን የሚመስል ክቡር ፍጡር ነው እንጂ አምላክ አይደለም እናቱ ድንግል ማርያምም እናቱን ትመስላለች እንጂ እውነተኛ እናቱ አይደለችም ፤ ከእርሷም ነፍስ የሌለውን ሥጋ ነሣ (ያዘ) አለ ፥ ስለዚህ ጌታችንን ኢየሱስ ክርስቶስን ለእግዚአብሔር እንደ ጡት ልጅ ነው እያለ ያስተምር ጀመር ፤ ትምህርቱንም ወደ ምሥራቅም ወደ ምዕራብም እየላከ ይሰብክ ጀመረ ፤ ትምህርቱንም ብዙ ሰዎች ተቀበ ሉት ፥ ግማሾቹም ወደ ጥርጥር ደረሱ ፥ ብዙ ተከታይም አገኘ ። ስለዚህ ሊቀ ጳጳሱ እለ እስክንድሮስም ይኸን ነገር በሰማ ጊዜ ለብቻው አድርጎ እንደ ቤተ ክርስቲያ

ናቸው ደንብ መከረው ገሠጸውም ቀጥሎም አወገዘው (ገዘተው) አለመመለሱንም በተረዳው ጊዜ ከቅስናው ሻረው ። ይህም ሁሉ ሲሆን አርዮስ ስብከቱን ከመቀ ጠል በቀር ምንም አላቋረጠም ነበር ሊቀ ጳጳሱ እለ እስክንድሮስም በማው ገዝም በጥቅስም በክርክርም ቢደክም አልሆንለት አለ ስለዚህ የሁለቱም ጭቅ ጭቅ በየሀገሩ ሁሉ ተሰማና ወደግሪክና ወደ ኢየሩሳሌም ሁሉ በደረሰ ጊዜ ፤ ንጉሡ ቈስጠንጢኖስም ሰምቶ በነገሩ በጣም ተቸገረበትና ወደእስክንድርያና ወደ እነሱ እንድትታረቁ የሚል መልእክት ቢልክ ነገሩ ሳይሆን ቀረ ።

ምዕራፍ ፳፫ ።

አንባቢ ሆይ ጳጳሳትና ኢጲስ ቆጶሳት ቀሳውስትና ካህናት ከአባቶቻቸው ከነቢ ያት ገርምሮ እስከ ሐዋርያት ከሐዋርያትም እስከ ቈስጠንጢኖስ ድረስ በጠላቶቻቸው በነኔሮን በነመክስምያኖስ በነዲዮቅልጥያኖስ እጅ በሰይፍ መተልተልን በመጋዝ መሰንጠቅን በእሳት መቃጠልን በጉድጓድ ለውሻና ለአንበሳ ለአራዊቶች መጣልን ፤ በዚሁም ላይ ከድንጋይና ከዕንጨት በሰው ዕጅ ለተሠሩ ጣዖቶች በግድ እየተ ያዙ መስገድን ዘነጉትና ፥ ፈጣሪያቸው ኢየሱስ ክርስቶስ ቈስጠንጢኖስን ምክንያት አድርጎ ጥቂት እረፍትና ሰላም ቢሰጣቸው ክርስቶስን ፍጡር ነው የሰው ልጅ ነው አምላክ አይደለም እያሉ ፥ በእርሱ ላይ በጠላትነት ተነሱበት ፤ ወንድሜ ሆይ እንግ ዲህ ለነርሱ ከዚህ በላይ በዝርዝር የተጻፈው መከራና ስደት ይበዛባቸዋልን ?

ንጉሡ ቈስጠንጢኖስም የአርዮስና የእለስክንድሮስ ጠብና ክርክር በጣም የበ ረታ ስለሆነ ከሌሎቹ ጳጳሳት ጋር ተማክሮ በ፫፻፳፭ ዓ ም በገላትያ (በቢታንያ) ከተማ በኒቅያ ጉባዔ እንዲደረግ አዘዘ ።

በዚህም ቀን የሮማ ሊቀ ጳጳሳት ሶል ጴጥሮስ (ሲልቤስቴር) በጉባዔው ፫፻፲፰ የሚ ሆኑ ጳጳሳት ወኪል አድርጎ ልኮ ነበር ፤ እነርሱም ስማቸው ይህ ነው ። ኦሲዮስ (አሲ ዮስ) የእስጳኛ አቡን በእሱም ፊንታ በጉባዔው አለቃ የሆኑት ቢቶንና ቢሰንሲዮስ ነበሩ ፤ ከሌላው ሀገር የመጡትም ሊቃነ ጳጳሳት እነዚህ ናቸው ። የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት እለእስክንድሮስ የአንጾኪያ ሊቀ ጳጳስ አባ ኤዎስጣቴዎስ (ኤስታኪ ዮስ) የቂሣርያው አውሳብዮስ የኢየሩሳሌም ጳጳስ አባ መቃርዮስ የተባይደው ጳጳስ አባ ጳፍኑሲዮስ (ጳውፍንዮስ)

የንጽቢን (የንሲቢው) ጳጳስ አባ ያዕቆብ
የስባስቶጳሊ ሊቀ ጳጳስ አባ መለሲዮስ (የሴበስቶፖሊ)
የአሚሬው ጳጳስ አባ ኒቆላዎስ (ኒኮላዎስ)
የቢዘንዚው ጳጳስ አባ ኤሌክሳንድሮስ

እነዚህ ሊቃነ ጳጳሳት ከነተከታዮቻቸውና ከብዙ ሊቃውንት ጋር ሆነው በገላ ትያ ከተማ በቢታንያ ተሰበሰቡ ። የተሰበሰቡትም ሰዎች ከሮማ ከግብፅ ከሶርያ ከኤፌ

www.ethiopianorthodox.org

ሶን ከአራቱ አህጉር ነው ። ቍጥራቸውም ከተርታው ሊቃውንትና ከአርዮስ ተከታዮች በቀር ፫፻፲፰ ናቸው ። ጉባዔው ሰኔ ፱ ቀን ተገምረ ፤ በመገምረያውም ቀን ንጉሡ ቆስጠንጢኖስ ልብሰ መንግሥቱን ለብሶ በጳጳሳቱ መካከል በወርቅ ወንበር ተቀመጠና የጉባዔውም ክርክር ተገምረ ። በመገምረያ አርዮስንና እለእስክንድሮስን የሚአስታርቅ ሐሳብ ቀርቦ ነበር ፤ ነገር ግን በቀረበው ኃሳብ ሁለቱም ወገኖች ስለ አልተስማሙበት ክርክሩ ቀጠለ ፤ ሊቀ ጳጳሱ እለእስክንድሮስና አፈ ጉባዔው አትናቴዎስ ነገራቸውን አስረድተው ከጨረሱ በኋላ ደግሞ የአርዮስ ተራ ስለደረሰ እርሱም አሳቡን ሁሉ በጽሑፍ አዘጋጅቶ ሲያነብ ወልድ ፍጡር ከሚለው ሲደርስ ሁሉም በየአሉበት ስለ ጮሁበት አፍሮ ደነገጠና በክርክርም ተሸንፎ ተረታ። ሁሉም እንዳሉ ዳግመኛ እንዳያስተምር አወገዙት ።

የእለእስክንድሮስ ወገኖች የሆኑት ፫፻፲፰ ሊቃውንት ይህንኑ ሐሳብ በሰኔ ፱ ቀን ዠምረው እስከ መስከረም መጨረሻ ድረስ ፬ወር ሙሉ ሲነጋገሩበት ቈይተው የክርስቶስን አምላክነትና ከአብ ጋራም ትክክል መሆኑን የሚገልጽ ጸሎተ ሃይማኖትንና ፳ቱን አዕማደ ምሥጢር የሃይማኖትና የግብረ ገብነት ሥርዓትና ቀኖና ሠርተው አዘጋጅተው ክርስቲያን የሆነ ሰው ሁሉ እምነቱን በዚሁ እንዲያጸና ወስነው ጉባኤው ከተስማማበት በኋላ ተለያዩ ።

ይኸውም ጸሎተ ሃይማኖት በየሀገሩ ሁሉ ተጽፎ ተላከ ሁሉም እንዲያነቡትና እንዲያስተውለው ከነዚሁም ፳ቱ አዕማደ ምሥጢር የተባሉትን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እንደ ሌሎቹ አብያተ ክርስቲያናት መለዋወጥና መሳሳት ሳይኖርበት በነ ዚህ ፫፻፲፰ ሊቃውንት በወሰኑአቸው በ፳ቱ ምሥጢራት ሕግና ደንብ ብቻ እስከ ዛሬ ድረስ ተወስና ትኖራለች ። ሊቀ ጳጳሱ እለእስክንድሮስም አርዮስን ከረታ በኋላ ወደ እስክንድርያ ተመልሶ በ፫፻፳፯ ዓ. ም. ስለአረፈ በመንበሩ አትናቴዎስ በ፫፻፳፰ ዓ. ም. ሊቀ ጳጳሳት ሆኖ ተሾመ ።

ከዚህ በኋላ አትናቴዎስ በተሾመ በ፪ዓመት በ፫፻፴ ዓ ም ከላይ እንደተናገር ነው አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የተባለው በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ጳጳስ እንዲሆን የእስንክድርያ ሊቀ ጳጳሳት አባ አትናቴዎስ ወደ ኢትዮጵያ ሾሞ ሰደደው በዚያን ጊዜ የተገመረ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የወንጌል ብርሃን እስከ አሁን ድረስ ሳይለወጥ ደምቆ ይኖራል ።

ምዕራፍ ፳፱ ።

ስለ አባ ሰላማ አጭር ታሪክ ።

መሮፔዎስ የሚባል የግሪክ ተወላጅ የሆነ ነጋዴ ነበር መኖሪያውም ጢሮስ ሲዶና በሚባለው አገር ነው ። እርሱም በአፍሪቃ ውስጥ በትርፑሊና በአልጀሪያ በቱኒስያና በእስክንድርያ እየዞረ ሲነግድ ሁለቱን ልጆቹን ፍሬ ምናጦስንና ሲድራክ

ስን (አዶሲዮስን) አስከትሎ የኢትዮጵያ በምትሆን ወደ ምጥዋ በር አዱሊስ ሲደርስ እርሱ በድንገት ታሞ ስለ ሞተ ሁለቱን ልጆቹን የምጥዋ ነጋዴዎችና ባላገሮች ለሐማሴን አገረ ገዥ የሙት ልጅ ናቸው ብለው አምጥተው ሰጡት ። እርሱም በሰላም ተቀብሎ ቤተ መንግሥቱ ወደ አለበት ወደ አክሱም አምጥቶ ለንግሥት አህያዋ (ሶፍያ) ሰጣት ፤ ንግሥቲቱም ባልዋ ታዜና ሞቶ ስለነበረና ልጆቹዋም አብርሃና አጽብሓ ገና ልጆች ስለነበሩ ፍሬ ምናጦስን ለልጆችዋ አሳዳጊ ሞግዚት አደረገችው ሲድራክስንም አሳላፊና አዛዥ አደረገችው ።

ከዚህ በኋላ ፍሬ ምናጦስ በሀገሩ በጢሮስ የወንጌልን ሕግና ሥርዓት እየተማረ ያደገ ስለሆነ ፤ ለአብርሃና ለአጽብሐ የወንጌልን ሕግ ያስተምራቸው ገመር ። በአክሱምም ቤተ መንግሥት ውስጥ በጣም ሠለጠኑበት ። በርሱዋ ዘመን እንደ ሕገ ኦሪት ሥርዓት ሊቀ ክህናት የነበረው እንበረም የሚባለው ስለነበረ ፤ ስለ ቤተ ክርስቲያን ደምብና ሥርዓት ምን ዓይነት እንደሆነ በጣም እየቀረበ ይጠይቀው ነበር ፤ እምነት አላችሁ ፤ ጥምቀት አላችሁ ፤ ግዝረት አላችሁ ፤ ቍርባንና ሥጋ ወደሙን መቀበል ግን የላችሁም እያለ ይጠይቀው ነበር ይባላል ። እንበረምም እንዲህ እያለ ይመልስለት ነበር ፤ እምነትን ጥምቀትን በግብረ ሐዋርያ ስሟ የተጠራው የንግሥት ህንደኬ ጃንደረባ (የግምጃ ቤት ሹም) ወደ ኢየሩሳሌም ተልኮ ሄዶ ሲመለስ አምጥቶ አስተምሮናል እያለ ይመልስለት ነበር ። አባ ሰላማ ከአክሱም የገባበት ዘመን በ፫፻፳፫ ዓ ም ነው ። እንግዲህ አንተ የተወደድህ አንባቢ ሆይ የኢትዮጵያ ሕዝብና መንግሥት ፤ የክርስቲያንነትን ታሪክ በወሬ ስለ ሰማ ጥምቀትንና ቍርባንን የሚሰጠውና የሚያስተምረውን እርሱው ራሱ ፈልገ እንጂ ላጥምቃችሁ ላስተምራችሁ የሚል ሐዋርያ ከውጭ አገር ፈልጎ እንዳልመጣ አስተውል ።

ም ዕ ራ ፍ ፴ ።

የኦርቶዶክሳዊት ሃይማኖት ባህልና ሥርዓት ።

ኦርቶዶክስ ማለት ከግዕዝ ቋንቋ የሌለ ከዕርዕ ቋንቋ የተበደርነው ነው ፤ ኦርቶ ማለት ርቱዕ የቀና ማለት ነው ፤ ዶክስ (ወይም ዶክሳ) ማለት ፤ ክብር ማለት ነው ። ስለዚህ ኦርቶዶክስ ማለት በጠቅላላው የቀና ክብር ወይም የቀና ሃይማኖት ማለት ስለሆነ ፤ ኦርቶዶክስ ተብሎ ተሰየመ ይባላል ።

ም ዕ ራ ፍ ፴፩ ።

የአዕማደ ምሥጢር ባህልና ሥርዓት ።

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሲነገር የቈየውን ጥቂት እናሳያለን

ምሥጢረ ሥላሴ በስመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ፩ዱ አምላክ በአንድ አምላክ ሦስት አካል ፤ በሦስት አካል አንድ አምላክ መኖሩን አምነን እንናገራለን ።

www.ethiopianorthodox.org

ወዳጅ ሆይ ሃይማኖት ወይም እምነት ማለት ፈጣሪህን አምነህ የምትሄድበት መንገድና የምትገባበት አገር ሕያው መኖሪያህ ማለት ነው ፤ ወይም ገና በዓይንህ ያላየኸውን መንግሥተ ሰማያትን በዓይነ ልቡናህ ተመልክተህ በእደ ሕሊናህ ጨብጠህ በተስፋ መኖር ማለት ነው ።

አሁን ከጥንታውያን አበቶቻችን ሲያያዝ የመጣውን የኦርቶዶክሳዊ ሃይማኖት ስልት እንደምን እንደሆነ ጥቂት እንገልጻለን ።

ከመጻሕፍት ቅዱሳት የተስማማና የተቀዳ፤ አበቶቻችን ሐዋርያትና ሊቃውንት እንደተናገሩት ቃል እናምናለን በ፫ አካል በ፩ መለኮት እነርሱም አብ ወልድ መንፈስ ቅዱስ ናቸው፤ አብ ወላዲ ፤ ወልድ ተወላዲ ፤ መንፈስ ቅዱስ ሠራፂ ፤ ተብለዋል ፤ አብ ልብ ፤ ወልድ ቃል ፤ መንፈስ ቅዱስ እስትንፋስ ናቸው ፤ ወልድ ከማን ተወለደ ከአብ ፤ መንፈስ ቅዱስ ከማን ሠረፀ ከአብ ፤ ሦላሴ በስም በአካል በግብር ፫ ናቸው ፤ በመለኮት (በሥልጣን) በባሕርይ አንድ ናቸው በአርአያችን እንደ ምሳሌያችን ሰውን እንፍጠር እንዳሉ ።

አንባቢ ሆይ አርአያና ምሳሌ የተባለ መልክ ብቻ አይደለም፤ ልብ ፤ ቃል ፤ እስትንፋስ ናቸው እንጂ አብ ልቡ ፤ ወልድ ቃሉ ፤ መንፈስ ቅዱስ እስትንፋሱ መሆኑን አስብ ።

የሃይማኖታችን ክፍል ።

እኔ ሁሉን በሚችል ሰማይንና ምድርን በፈጠረ በእግዚአብሔር አብ አምናለሁ ሰማይንና ምድርን ሊፈጥር የሚችል ከርሱ ከአንዱ አምላክ በቀር ሌላ አምላክ የለየምና ።

ሁለተኛ በአንድ በእግዚአብሔር ልጅ በመንፈስ ቅዱስ በተፀነሰ ከድንግል ማርያም በተወለደ ፤ በጲላጦስ ጴንጤናዊ ዘመን መከራ በተቀበለ ፤ በተሰቀለ ፤ በሞተ ፤ ወደሲኦል በወረደ ፤ በ፫ኛው ፤ ቀን ከሙታን በተነሣ ፤ ወደ ሰማይ ባረገ ፤ ሁሉን በሚችል በእግዚአብሔር አብ ቀኝ በተቀመጠ ፤ ከዚያም በሕያዋንና በሙታን ላይ ሊፈርድ በሚመጣ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ አምናለሁ ፤

ምዕራፍ ፴፱ ።

ሦስተኛ በመንፈስ ቅዱስ በአንዲት ቤተ ክርስቲያን በቅዱሳን አንድነት በኃጢአት ሥርየት በሥጋ ትንሣኤ ፤ በዘለዓለም ሕይወት እምናለሁ ፤ የመንፈስ ቅዱስም ሥራው እኛን ማጽናትና መቀደስ ነው ፤ አብ ወላዲ ፤ ወልድ መድኃኒት ፤ መንፈስ ቅዱስ ቀዳሽ ይባላሉ ፤ እግዚአብሔር ወልድ በመወለዱና በሞቱ በትንሣኤው ሁላችንን እንደ ገዛ እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ በዓለም ውስጥ የምዕመናን እናት በሆነች በቅድስት ቤተ ክርስቲያን አንድነትን በኃጢአታችን ሥርየትን እንድናገኝ ፤ የክርስቶ

ስን ቃሉን እየሰበከልን ወደ ንጽሕናና ወደ ቅድስና ፍጻሜ የሚአደርሰን እርሱ መንፈስ ቅዱስ መሆኑን እናምናለን ፤ እነሆ በመጽሐፍ ቅዱስ ሌሎች ብዙ መናፍስት እንዳሉ እንሰማለን ፤ እነዚሁም የክፋት መናፍስት እንጂ የደግ አይደሉም ።

የእግዚአብሔር መንፈስ ብቻ ግን መንፈስ ቅዱስ ተብሎ የዘለዓለም ሕይወትን የሚሰጠንና የሚቀድሰን የሚአነፃን እርሱ ብቻ መሆኑን እናምናለን ።

ምዕራፍ ፴፫ ።

፬ኛ የምሥጢረ ሥጋዌ ባሕል ።

አባታችን አዳም አትብላ ያለውን ዕፀ በለስን በልቶ ከፈጣሪው ተጣልቶ ሞተ ነፍስና ሞተ ሥጋ ተፈርዶበት (ከግዞት ቤት) ከሲኦል በገባ ጊዜ ከ፫ቱ አካል ፩ዱ አካል ወልድ ፤ ቅድመ ዓለም ከአብ እንደ ተወለደ በጥንተ ስሙ ለመጠራት ፭ሺ ከ፭፻ ዘመን ሲፈጸም ከሰማየ ሰማያት ወርዶ ከድንግል ማርያም ያለ ዘር ተወለደ ። ሁለት ልደት የሚያሰኘው ይኸ ነው ።

ስለዚህ አምላክ ሰው ሆነ ፤ ሰው አምላክ ሆነ ፤ እንላለን ፤ በተዋህዶ ከበረ ይባላል ፤ ቃልም በተለየ አካሉ ለለበሰው ሥጋ ክብር ሆነው ይባላል እንጂ አብ መንፈስ ቅዱስ ክብር ሆኑት ማለት አይደለም ፤ ስለምን ? አብና መንፈስ ቅዱስ ሥጋን አልተዋሃዱትምና ፤ የተዋሃደው ከ፫ቱ አካል ፩ዱ አካል ቃል ብቻ ነውና ፤ ስለዚህ አብና መንፈስ ቅዱስ ሥጋን በመዋሃድ ከወልድ ጋር አንድ አይሆኑም ፤ ነገር ግን ፫ቱ አካላት በሥልጣን በመለኮት (በአገዛዝ) አንድ ናቸው ፤ አብና መንፈስ ቀዱስ ሥጋን ፈጠሩት ከቃል ጋር አዋሃዱት ይባላል እንጂ ፤ ተዋሃዱት ክብር ሆኑት ማለት አይገባም ይባላል ።

ከዚህ በኋላ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በዚህ ዓለም ፴ ዘመን ከኖረ በኋላ ፫ ዓመት ከ፫ ወር በኢየሩሳሌም አውራጃ ወንጌልን እየዞረ አስተማረ ፤ ስለ አዳምና ስለ ልጆቹ ሲል በዕለተ ዓርብ ተሰቀለ ፤ መለኮት በሥጋ ሞተ ተቀበረ ፤ መለኮት በአካለ ነፍስ ወደ ሲኦል ወርዶ ፤ በ፫ኛው ቀን ከሙታን ተነሣ ፤ ሮሚ ምዕራፍ ፰ ።

ምሳሌ ይኸውም በሰው ስም ይመሰላል ። አንድ ሰው ሲሞት ፤ እገሌ ሞተ ተቀበረ ፤ እገሌ ወደ ሰማይ ሄደ ፤ ወይም ወደ ፈጣሪው ሄደ ይባላል ። አካለ መለኮት እንደ ሰው ስም ነው ፤ እንግዲህ የሰው ስም ከተቀበረ ሥጋውና ፤ ከልተቀበረች ነፍሱ እንዳልተለየ አካለ መለኮትም እንደዚሁ ነው ፤ ወንድሚ ሆይ መለኮት ሞቷል ወይንም አልሞተም ብለህ ከማንም ጋር አትከራከር ። በዚህ ዓለም ስንኳን የክርስቶስን ባሕርይና የራሱን ባሕርይ ሊመረምር የሚችል የለምና ፤ እንዲያው የሀገርህን ባሕል ብቻ ተመልከት ።

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ ፴፬ ።

፫ኛ የምሥጢረ ጥምቀት ባሕል ።

ወዳጇ ሆይ ከእግዚአብሔር ትእዛዛት አንደኛው ጥምቀት ነው ፤ ያለ እርሱም ማንኛውም ሰው ክርስቲያን ሊባል አይገባውም ፤ ሥርዓተ ጥምቀት ለሰው ልጅ ሁሉ መሠረትና ጠፈር ነው ።

ጥምቀት ማለት ወደ ማኅፀነ ቤተ ክርስቲያን ለመግባት ከአብራከ መንፈስ ቅዱስ ሁለተኛ ተወልደን ፤ በዲያብሎስ ምቀኝነት ምክንያት (የዓመጽ) የኃጢአት ጕርፍና ማዕበል ያጥለቀለቀውን ዓለም በእምነት ዋኝተን የምንሻገርበት ማለት ነው ፤ ሁለተኛ የምግባርንና የሃይማኖትን ፍሬ ለማፍራትና የመንፈስ ቅዱስ ማደሪያ ለመሆን የተመደብንበት የጸጋ ውል ነው ፤ ኤፌ ፬–፳፱ ፴፪ የምሕረት አባት የሆነው ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሐዋርያትን ሲያዛቸውና ሲያስተምራቸው የሰማይና የምድር ሥልጣን ተሰጥቶኛልና ፤ ሂዱ አሕዛብን ሁሉ እያስተማራችሁ በአብና በወልድ በመንፈስ ቅዱስ ስም አጥምቋቸው ብሎ አዘዛቸው ፤ ማቴ ፳፰–፲፱ ።

ወንድሜ ሆይ እንግዲህ ጥምቀት የሚሰጥን ኃይልና ጸጋ በዲያብሎስና በሞት ላይ ያለውን ኃይል ድል መንሣትን ነው ። ሁለተኛ በኃጢአት ያደፈው አሮጌው ሰውነታችን ከጥምቀት በምናገኘው አዲስ ሕይወት ይታደሳል ።

አሮጌው ሰውነት ማለት ምንድን ነው ? ትለኝ እንደሆነ ፤ አሮጌ ሰውነት ማለት ከአዳም ባሕርይ የወረስነው ባሕርያችን ነው ። ከአዳም ባሕርይ የወረስነው ምንድር ነው ? ቅንዓት ፤ ምቀኝነት ፤ ዝሙት ፤ ስስት ፤ ትዕቢት ፤ ቂም በቀል ፤ ነዋ ! ስለዚህ የኃጢአት አጋሰስ የሆነው አሮጌው ሰውነታችን ፤ የሕይወት ልጓም በሆነው በጥምቀት ኃይል ከልተገታ ለባሕርዩ ይታዘዛል ማለት ነው ። ቅዱስ ጥምቀት ሁል ጊዜ ጸንቶ የሚኖር ስጦታ ነው እኛም ከዚህ ስጦታ ወድቀን ኃጢአት ብንሠራ ጥምቀታችንን በንስሐ መመለስ ነው እንጂ ሁለተኛ መጠመቅ አይገባንም ። ወዳጇ ሆይ ከኃጢአት ባርነትና ከሰይጣን ቀንበር አርነት ወጥተን የመንግሥተ ሰማያትን ተስፋና ርስት የምናገኘው በጥምቀት ነው ።

ጥምቀት አዲስ ነገር አይደለም ፤ በዘመነ ብሉይ ኢያሱ መስፍነ እስራኤል የሙሴ ተከታዩ ወይም ምትክ ሆኖ ከእስራኤል ሕዝብ ጋራ የዮርዳኖስን ወንዝ ተሻግሮ በተስፋ የተሰጠውን ምድር ለመውረስ ሲገባ ጥምቀትን እንደ ሠራና ሕዝቡንም እንደ ገዘረ በአዲስ እህልም ፍሥሕ (ፋሲካ) እንዳከበረ ሰምተናል ። ኢያሱ ፭–፲፫ ፲፬ ። ዮሐ ፫ ፭–፩ ። ሺ፱–፯ ፵፯ ተመልከት ። በዘመነ ሐዲስም ዮሐንስ መጥምቅ የኤልያስ መንፈስ አድሮበት ከሰው ተለይቶ በዮርዳኖስ በረኃ በተቀመጠ ጊዜ ፤ የሐዲስ ኪዳንን ሥራ መሥራት ገሠጠረ ። የሰማዩ ንጉሥ መምጣቱን ለእስራኤል አስተማረ ፤ የንስሐንም ጥምቀት በዮርዳኖስ እያጠመቀ ጽድቅን ለመሥራት ተሰናዱ መንግሥተ ሰማያት ለመግባት ንስሐ ግቡ እያለ አዋጅ ነገረ ፤ ኢሳ ፵ ማቴ ፫–፩–፲፯ ።

ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስም ከሰማየ ሰማያት ወርዶ ከድንግል ማርያም ተወልዶ በ፴ ዓመቱ በዮርዳኖስ ወንዝ ሰማያዊ ጌታ በመሬታዊው በዮሐንስ እጅ በትሕትና ተጠመቀ ፤ በዚያም ልጅነቱንና አምላክነቱን አስመሰከረ ፤ ምስክሩም ከሰው አልነበረም ወይም በመልአክ አፍ አልተነገረም ፤ ነገር ግን ከዘለዓለም ገምሮ በባሕርይ አንድነት የነበረው አባቱ ፤ ይህ ነው ልጄ የምወደው ደስታዬን የማይበት ብሎ መሰከረለት ፤ መንፈስ ቅዱስም የሥላሴ ፫ኛ አካል በርግብ አምሳል ሆኖ በላዩ ላይ አረፈበት ።

በዚሁ ምክንያት ክርስቲያን የሆነ ሰው ሁሉ በየዓመቱ ጥር ፲፩ ቀን ስለ ጌታችን መታሰቢያ ብሎ ከወንዝ እየወረደ በውሃ እየተጠመቀ በዓሉን ያከብራል ። ይኸውም በዓል በየዓመቱ ማክበር የተገመረበት ዘመን ከጌታ ልደት ወዲህ በ፻፳ ዓመተ ምሕረት ነው ይባላል ።

ም ዕ ራ ፍ ፴ ፭ ።

ስለ ሕፃናት ጥምቀት ።

ጥምቀትንም ስንቀበል መሠረታችን የክርስቲያን ልጆች ከሆነ በሕፃንነታችን ወራት ማድረግ ይገባናል ። ስለምን ማለት ሕፃናት በትምህርታቸውና በክሂዶቻቸው ሁሉ በመንፈስ ቅዱስ እንዲመሩ ማለት ነው ። ሁለተኛ እነኤርምያስ እነዮሐንስ መጥምቅ እነ ቅዱስ ጳውሎስ ገና በናታቸው ማኅፀን ሳሉ በመንፈስ ቅዱስ ስለ ተመረጡ ኤር ፩ ሉቃ ፩–፴፩ ፵፱ ገላ ፩ ፤ ፲፭ ተመልከት ። ፫ኛ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሕፃናትን ተዋቸው ወደኔ ይመጡ ዘንድ ብሎ እጁን በራሳቸው ላይ አድርጎ ሲባርካቸውና ሲጸልይላቸው እንደነበር ። ማቴ ፲፱ ፲፫ እንግዲህ ሕፃናት ሁሉ በዚሁ ቃል መሠረትነት በሕፃንነታቸው ሊጠመቁ ይገባቸዋል ።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ይህንን ቃል መሠረት በማድረግ ቀን ለይታ ወንድ ልጅ በ፵ ቀን ሴት ልጅ በ፹ ቀን እንዲጠመቁ ወስናለች ።

ይኸነኑም ያደረገችበት ምክንያት ኦሪት ለወንጌል ሕግ መቅድም እንደሆነች ፤ ሥርዓቷና ሕጓ ሁሉ ከኦሪትና ከወንጌል የተያያዘ እንዲሆን ስትል በኦሪት ሕግ ወንድ ልጅ ቢወለድ በ፵ ቀኑ ዕጕለ ርግብ ዘውገ ማዕነቅ ይዘው ወደ ቤተ እግዚአብሔር ያገቡት እንደነበር ። ሴት ልጅም ስትወለድ እንዲሁ በ፹ ቀን ወደ ቤተ እግዚአብሔር ያገቡዋት ስለነበር ይህን ትእዛዝ ለመፈጸም ስትል ወሰነች ፤ ሁለተኛ በኩፋሌ መገመሪያ እንደተጻፈው አባታችን አዳም በተፈጠረ በ፵ ቀን ወደ ገነት እንደገባ ሔዋንም በተፈጠረች በ፹ ቀን ወደ ገነት እንደ ገባች ስለ እሚናገር የኛዪቱ ቤተ ክርስቲያንም የብሉይ ኪዳንን ሕግ ተመርኩዛ የወንጌልን ሥርዓት ለመፈጸም ስትል ወንድ ልጅ በ፵ ቀን ሴት ልጅ በ፹ ቀን እንዲጠመቁ አዘዘች ። ኦሪት

www.ethiopianorthodox.org

ዘሌ ፲፪-፩ እስከ ፰ ተመልከት ይኸውም ሕግ ሊያስመሰግናት ይገባዋል ። ወንድሞቼ ሆይ ዮሐንስ ፪ ም/ ከሥጋ የተወለደ ሥጋ ነው ። ከመንፈስ የተወለደ መንፈስ ነው እንደ አለ ትውልዳችንና ነገዳችን ሁሉ ከሥጋዊ ልደት በኋላ ዳግም ከመንፈስ ቅዱስ ተወልዶ የእግዚአብሔር ማደሪያ እንዲሆን በኃይሉ ይርዳን አሜን ።

ምዕራፍ ፴፯ ።

፩ኛ ምሥጢረ ቍርባን ።

ምሥጢረ ቍርባን ማለት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በተያዘበት ሌሊት ማታውን ኅብስቱን አንስቶ ባረከው ። ቈርሶ ለተማሪዎቹ ሰጣቸው ። እንዲህም አላቸው እንካችሁ ብሉ ይህ ስለ እናንተ የተሰጠ ሥጋዬ ነውና ለመታሰቢያዬ አድርጉት አላቸው ። እንዲሁም ጽዋውን አንስቶ አመሰገነ ለደቀ መዛሙርቱም ሰጣቸው ፤ እንዲህም አላቸው እባካችሁ ሁላችሁም ከዚህ ጠጡ ይህ ስለ እናንተና ስለ ብዙዎቹ በሚፈስ በደሜ ለኃጢአት የሚሆን አዲስ ሥርዓት ነው ። ይህንንም በጠጣችሁ ጊዜ ሁሉ ለመታሰቢያዬ አድርጉት ማቴ ም ፳፮ ቍ ፳፮-፳፰ ማር ም ፲፬ ቍ ፳፪ ፳፬ ሉቃ ም ፳፪ ቍ ፲፱ ፳ ፩ ቆሮ ም ፲፩ ቍ ፳፫ ፳፭ በዮሐንስ ወንጌልም ከሰማይ የወረደው የሕይወት እንጀራ እኔ ነኝ ማንም ከዚህ የበላ ለዘለዓለም ይኖራል ይላል ዮሐ ም ፮ ቍ ፶ ።

ወንድሜ ሆይ እንግዲህ ቅዱስ ቍርባን ምንድር ነው ? ትለኝ እንደሆነ ፤ ቅዱስ ቍርባን ማለት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ለክርስቲያኖች ሁሉ መድኃኒት የሚሆን ፤ እንድንበላውና እንድንጠጣው ያዘዘን በእንጀራና በወይን የሚሰጠን ፤ እውነተኛ የክርስቶስ ሥጋ ደም ነዋ ! ።

ይህም ኅብስትና ወይን የክርስቶስ ሥጋና ደም የሚሆንበት በእግዚአብሔር ቃል ብቻ ነው ፤ ምሥጢረ ቍርባን ምንም እንኳ በግዙፉ ኅብስትና ወይን ቢደረግ አም ነው ለሚቀበሉት ሁሉ የኃጢአትን እሾህ የሚአቃጥልና የሚአጠፋ ፤ ባሕረ ሲኦልን የሚአሻግር የሕይወት መርከብ ነውና ሳይጠራጥሩ ሕይወት ያለው የክርስቶስ ሥጋና ደም መሆኑን በእምነት ጸንቶ መቀበል ይገባል ። ወዳጄ ሆይ በውነት የሕይወት እንጀራህ ኢየሱስ ክርስቶስ በቤተ ልሔም ተገኝቶልሃልና በየውሃትና በትሕትና ልብ ሆነህ ቀርበህ ተመገብ ።

ቤተ ልሔም ማለት ጥንት የዳዊት ከተማ የነበረች ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ከድንግል ማርያም የተወለደባት ቦታ ናት ።

በዕብራይስጥ ቋንቋ ቤተ ልሔም ማለት የእንጀራ ቤት ማለት ነው ፤ በዓረቢም ቤት ልሓም ይሉታል የሥጋ ቤት ማለት ነው እንግዲህ ቤተ ልሔም የእንጀራ ቤት የሥጋ ቤት ብትባልም ሁለቱም ምሥጢር ይስማማታል ፤ እርሱም እራሱ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ዘበልዐ ሥጋዬ ፤ አነ ውእቱ ኅብስተ ሕይወት ፤ እያለ መስክሮላታ

ልና የቤተ ልሔምን እንጀራና ሥጋ ለመብላትና ወይኑንም ለመጠጣት ስንሸቀዳደም በዓለም ላይ ያለው የሥጋዊ ሥራ እንቅፋትና የኃጢአት አሽክላ ጠልፎ እንዳይጥለን የእግዚአብሔር ኃይል ይርዳን አሜን ።

ምዕራፍ ፴፰ ።

፳ኛ ምሥጢረ ትንሣኤ ሙታን ።

በኋለኛው የዘመን ፍጻሜ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በጌትነትና በምሥጋና ተመልሶ ይመጣል ፤ በዚያም ጊዜ የሞቱት ሰዎች ሁሉ ይነሣሉ ፤ ከተነሡም በኋላ መልካም የሠሩ ወደ ዘለዓለም ሕይወት ይሄዳሉ ፤ ክፉ የሠሩ ወደ ዘለዓለም ኵነኔ ይሄዳሉ ።

ወንድሜ ሆይ ።

እንግዲህ የሀገርህ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ምሥጢራት ዋነኞቹ ባጭሩ እነዚህ አምስቱ ናቸው ፤ ደግሞም በነዚህ ውስጥ የሚገኙ ንዑሳን ክፍሎች ፯ቱ ሀብታት የሚባሉ አሉ እነርሱም በላይኛው ክፍል ተጽፈዋል፡ከነዚህ የወጣውን ሕግ ግን የሀገርህ አይደለምና አትጨነቅበት ደግሞ ከማንኛውም ሰው ጋራ ስለ ሃይማኖትህ ክርክርን አትውደድ ፤ የሃይማኖትን ስልት ጫፏን እንጂ ሥሯን ያገኘው የለምና ፤ ከማናቸውም መጨቃጨቅ አያስፈልግም ።

ምዕራፍ ፴፱ ። {

ዜና ምዕመናን ወዓላውያን ።

ከ፫፻፴ ዓ ም ጀምሮ እስከ ፩፻ ዓመት ድረስ ያለው የሃይማኖት ዜና ፤ የሃይማኖት አባት የነበረው ቈስጠንጢኖስ በነገሠ በ፴፩ ዓመቱ ስለ ሞተ መንግሥቱን ልጆቹ ተካፍለው ያዙ ፤ ታላቁ ልጁ ቍንስጣ በ፫፴፯ ዓ ም ቄሣር ተብሎ በነገሠ ጊዜ በአባቱ በቈስጠንጢኖስ ዘመን በውግዘት የተከለከለውን የአርዮስን ሃይማኖት በርም ግዛት ውስጥ እንዲስፋፋ አደረገ ። አርዮስንም ከታሠረበት ቦታ አስፈትቶ እንደገና ወደ ቍስጥንጥንያ ወደእስክንድርያ መልሶ ሰደደው ፤ አትናቴዎስንም ከሹመቱ ላይ አስወግዶ ወደ ታች አንከራተተው ከወንበሩም እስከ ሰባት ዓመት ድረስ አስወገደው ፤ አርዮስም በእስክንድርያ ሳለ ቅዱስ አትናቴዎስና በእስክንድርያ ያሉ ምዕመናን ሁሉ በጣም አዝነው ብት ስለ ነበረ ፤ ወደ ሹመቱ ተመልሶ ሳይገባ በድንገት የሆድ በሽታ ታሞ በክፉ ሞት ሞተ ።

የአርዮስ ወዳጅ የነበረው ንጉሥ ቍንስጣም በ፫፻፷፩ ዓ ም ስለ ሞተ ፤ ቅዱስ አትናቴዎስ ወደ ሹመቱ ተመለሰ ያን ጊዜም በዘመኑ የነበሩት መነኮሳትና ኤጲስ ቆጶሳት እነ አባ እንጦንስና እነ አባ መቃርስ እነ አባ ጳኵሚስ በምስጋና ተቀበሉት ፡ እሱም ከዚህ በኋላ ብዙ ድርሰትን ጻፈ በሹመቱም ላይ ፵፮ ዓመት ከተቀመጠ በኋላ በ፫፻፸፫ ዓ ም ግንቦት ፯ ቀን አረፈ ።

www.ethiopianorthodox.org

ምዕራፍ ፴፱ ።

ሁለተኛ ጉባዔ የቍስጥንጥንያ ።

ቴዎዶስዮስ ሁለተኛው ነግሦ ሳለ ፡ የሮም ሊቀ ጳጳሳት ደማስዮስ (ዳማስ በተሾመ በ፲፯ ዓመት የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ጢሞቴዎስ በተሾመ በ፫ ዓመት ፡ እንደ ኢትዮጵያ አቈጣጠር በ፫፻፸፬ ዓ ም እንደ ኤውሮፓ አቈጣጠር በ፫፻፹፩ ዓ ም የኒቅያ ጉባዔ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ ከአብ ጋራ አንድ ባሕርይ አንድ መለኮት ያለው መሆኑን (በቀኖና) በጸሎተ ሃይማኖት ከወሰነ በኋላ ፡ የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት መቅዶንዮስ (ማኬዶንዮስ) ከ፫፻፶፩ ዓ ም ገርምሮ እስከ ፫፻፷፫ ዓ ም ድረስ መንፈስ ቅዱስ ከአብና ከወልድ ጋራ አንድ መለኮት አይደለም እያለ አስተማረ ፡ እርሱም መንፈስ ቅዱስ ከአብ ከሠረፀ አብና ወልድም እርሱን ከላኩትና መላክተኛ ከሆነ ከርሳቸው ጋራ ትክክል አይደለም ፡ ከነርሳቸው በታች ነው እያለ ትምህርቱን ስለ አስፋፋ ፡ ፻፶ የሚሆኑ ጳጳሳትና ኤጲስ ቆጶሳት ተሰብስበው በቍስጥንጥንያ ሁለተኛ ጉባዔ አደረጉና መቅዶንዮስን አወገዙት ፡ ይህንኑም ቃል ዳግም ሌላ ሰው ተነሥቶ እንዳያስተምር ሲሉ ፡ የኒቅያ ጉባዔ በወሰነው በጸሎተ ሃይማኖት መጨረሻ ላይ ከአብና ከወልድ ጋራ የመንፈስ ቅዱስን ትክክልነት የሚገልጽ ጽሑፍ ወነአምን በመንፈስ ቅዱስ የሚለውን ቃል እስከ መጨረሻው ጨመሩበት ። ከዚህም ከኋላ መቅዶንዮስን ከሹመቱ ሽረው ከቤተ ክርስቲያን ውጭ አደረጉት በእርሱም ፈንታ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት የተባለው ተተካ ፡ እርሱም የእንዚናዙ (የናዚያንዚኖስ) ኤጲስ ቆጶስ የነበረው ነው ።

ምዕራፍ ፵ ።

የቍስጥንጥንያ ጉባዔ ።

መቅዶንዮስን መገርመሪያ ካወገዘ በኋላ ፤ በዚሁ ጉባዔ አቡሊናርዮስን አወገዘ ፤ አቡሊናርዮስ እንደዚህ እያለ ያስተምር ነበር ፤ እርሱ ወልድ ቃል ቃለ እግዚአብሔር በመለኮቱ ከአብ ጋራ ትክክል ነው ። ነገር ግን ከማርያም ሥጋን በለበሰ ጊዜ ነፍስና ዕውቀት የሌለውን ሥጋ ለበሰ ፤ ለዚሁም ሥጋ መለኮት ነፍስና ዕውቀት ሆነው አለ ፤ ኤጲስ ቆጶሳቱም እርሱ እራሱ ክርስቶስ ቃለ እግዚአብሔር ከድንግል ማርያም ከነፍስዋ ነፍስ ከሥጋዋ ሥጋ እንደ ነሣ የሚገልጽ ጽሑፍ በሃይማኖተ አበው አዘጋጁ ፤ ሦስተኛ የቍስጥንጥንያ ጉባዔ ስባልዮስ የሚባል የሎንያ ኤጲስ ቆጶስ ሥላሴ አንድ ገጽ አንድ አካል ናቸው ስለ አለ ይህ ጉባኤ አወገዘው ።

ምዕራፍ ፵፩ ።

ሦስተኛ ጉባዔ በኤፌሶን ።

፬፻፳፩ ዓመተ ምሕረት ፪ኛው ቴዎዶስዮስ ነግሦ ሳለ ፤ የሮማ ሊቀ ጳጳሳት ከለስቲያኖስ (ሴሌስቲያኖስ) አንደኛ ተሾሞ ሳለ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ቄርሎስ በተሾመ

በ፲፱ ዓመት የአንጾኪያ ተወላጅ የሆነ ፤ የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት ንስጥሮስ እንደዚህ እያለ ያስተምር ጀመር ቃል ሥጋ ሳይሆን የእግዚአብሔር ልጅ ነው ፤ ከአብ ጋራም አንድ መለኮት ያለው ነው ፤ ነገር ግን ከማርያም ሰውነትን በነሣ ጊዜ ይህ ሰውነት የሰው ባሕርይና የሰው አካል አለው ፤ እንደ ሴት ልጅ ሁሉ ፤ ነገር ግን አካሉም ሁለት ነው አለ አንዱ የእግዚአብሔር ልጅ አንዱ የማርያም ልጅ ።

ስለዚህ እመቤታችን ድንግል ማርያምን የክርስቶስ እናት ናት እንጂ የአምላክ እናት ናት መባል አይገባትም አለ ።

ከዚህ በኋላ ፪፻ የሚሆኑ ኤጲስ ቆጶሳት በኤፌሶን ተሰብስበው ጉባዔ አደረጉና ንስጥሮስን አውግዘው ከሹመቱ ሽረው ፤ ወደ አፍሪቃ ሊቢያ አውራጃ አክሚም ወደሚባል አገር አሳደዱት ።

ከዚህ በኋላ ክርስቶስ ከባሕርይ አባቱ ከአብ ፤ ከባሕርይ እስትንፋሱ ከመንፈስ ቅዱስ ፤ የሚተካከልበትን ጽሑፍና እመቤታችን ድንግል ማርያምም ወላዲተ አምላክ መባል እንደ ሚገባት የሚገልጽ ጽሑፍ በጉባዔያቸው አዘጋጅተው ተለያዩ ፤ ሁለተኛ እንደ ምዕራባውያን አቈጣጠር ፬፻፵፱ ዓ ም ሁለተኛው ቴዎዶስዮስ ነግሦ ሳለ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ዲዮስቆሮስ ፤ ስለ አንድ ባሕርይና ስለሁለት ባሕርይ ነገር ከቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት ከፌላታዎስና ከአንጾኪያው ሊቀ ጳጳሳት ከደምኖስ ጋራ በትኒሹ ቴዎዶስዮስ ላይ ተከራክሮ ረታና ሁለቱንም አውግዞ ከሰደዳቸው በኋላ ወደ እስክንድርያ ተመለሰ ።

ምዕራፍ ፵፪ ።

፬ኛ ጉባዔ በኬልቄዶን ።

እንደ ኢትዮጵያ አቈጣጠር ፬፻፵፬ እንደ አውሮፕ አቈጣጠር ፬፻፶፩ ዓመተ ምሕረት መርቅያን በነገሠ ፤ ጊዜ ፩ኛ ልዮን የሮም ሊቀ ጳጳስ በተሾመ በ፱ ዓመት ፤ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ዲዮስቆሮስ በተሾመ በ፰ ዓመት ፡ በቍስጥንጥንያ የአንድ ገዳም አለቃ የነበረ አውጣኪ የሚባል ፤ ቄስ ፤ ወልድ ቃል እግዚአብሔር ከድንግል ማርያም ሰውነትን በነሣ ጊዜ ፤ አምላክነቱ ሰውነቱን ዋጠውና ሰውን መሆኑ ከለከለው ረቀቀ አለ ፡ አምላክነትና ሰውነት ሳይገናኙ ባሕርያቸው ለየብቻ ይሆናል ፤ ነገር ግን ሁለቱ ከተዋሃዱ በኋላ በአምላክነት ውስጥ ሰውነት ጠፍቷል አለ ፡ ስለዚህ የቍስጥንጥንያው ጉባዔ አወገዘው ።

ምዕራፍ ፵፫ ።

ጉባዔ ሁለተኛ ከኬልቄዶን ።

በሮማው ሊቀ ጳጳሳት በልዮንና ፡ በእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት በዲዮስቆሮስ መካከል የመለያየት ምክንያት በወሬና በስብከት ተፈጠረ።ምክንያቱም የሮም ሊቀ ጳጳሳት በዲዮስቆሮስና በፍላብያኖስ የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት መለየት በዲዮስቆሮስ ሰብሳቢ

www.ethiopianorthodox.org

ነት በቈስጥንጥንያ ከተማ በተደረገው ጉባኤ ምክንያት ፮፻፴፮ ኤጴስ ቆጶሳት ሲሰበሰቡ የሮማው ሊቀ ጳጳስ ልዮን መላክተኞችንና ቃሉን ብቻ ልኮ እርሱ ራሱ በኬልቄዶን ጉባኤ አልተገኘም ነበር ፤ ዲዮስቆሮስና የእርሱም ተከታዮች የልዮንን ቃል አንቀ በልም ስሕተት ነው አሉ ፤ የልዮንም ተከታዮች እነዚህ ናቸው ፤ እስክሲኖስና (ፓስካ ሲኖስ) ሉስንሲዮስ ይባላሉ ።

ቃሉም ይህ ነው ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ እርሱ ራሱ አንድ ነው ፡ ፍጹም አምላክነትና ፤ ፍጹም ሰውነት አለው ፤ በመለኮቱም ከአብ ጋራ አንድ አምላክ ነው ፤ በሰውነቱም እንደኛ ፍጹም ሰውነት አለው ፤ ነገር ግን ሰውነቱም መለኮቱም ተዋሀደ እንጂ አልተደባለቀም ፤ የአምላክነት ባሕርይ እርሱ አለው ፤ የሰውነት ባሕርይ እርሱ አለው ፤ ሁለቱም ለአንድ አካል ተገዙና ተዋሃዱ እንጂ አልተደባለቁም ። ሁለቱም ባሕርያት ከተዋሃዱ በኋላ አይለያዩም የመለኮትና የሰው ባሕርይ ባንድ አካል ሆነ ፤ የሚል ቃል ላከ ። ጉባኤውም ከጥቅምት ፰ ቀን ገምሮ እስከ ኅዳር ፲፭ ቀን ድረስ ቈየ ።

ከዚህ በኋላ ዲዮስቆሮስም ከነተከታዮቹ ሁለት ባሕርያት ሳይደባለቁ መኖራቸውን አልቀበልም ብሎ ጽሑፉን ቀድዶ ልዮንን አወገዘው ፡ ይኸም ከሆነ በኋላ በኬልቄዶን ጉባኤ የተሰበሰቡትና የልዮን ወገን የሆኑት ሁሉ ፮፻፴፮ የሚሆኑት ኤጲስ ቆጶሳት ዲዮስቆሮስን አወገዙት ። በዚያን ጊዜ ጀምሮ በእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያንና በሮማ ቤተ ክርስቲያን መካከል የተደረገው የሃይማኖት ክርክርና ልዩነት እስከ ዛሬ ድረስ ጸንቶ ይኖራል ። ይኸውም አኳኋን ሊቃነ ጳጳሳትና ኤጲስ ቆጶሳት የእግዚአብሔርን ክብርና አንድነት የሚጠብቁ መስለው የራሳቸውን ክብርና ማዕርግ የተፈላለጉ ይመስላል ።

ለምሳሌ መጀመሪያ በ፫፻፳፭ ዓ. ም. በኒቅያ ጉባኤ በሐዋርያት ስም ሆኖ የሹመት ወንበርና ማዕርግ ሲደለደል እንደሚከተለው ነበር ።

፩ኛ በሮማ በቅዱስ ጴጥሮስ ወንበር የሚቀመጠው ምትኩ ስለሆነ ፩ኛ ይሁን ተባለ ።

፪ኛ በእስክንድርያ በቅዱስ ማርቆስ ወንበር የሚቀመጠው የቅዱስ ጴጥሮስ ደቀ መዝሙር ስለሆነ ሁለተኛ ይሁን ተባለ ።

፫ኛ የአንጾኪያ (ሶርያ ውስጥ) ወንበር ቅዱስ ጴጥሮስ መጀመሪያ ፯ ዓመት ስለ አስተማረበት ሦስተኛ ይሁን ተባለ ።

፬ኛ የኤፌሶን (ግሪክ) በቅዱስ ዮሐንስ ወንበር የሚቀመጠው አራተኛ ሊቀ ጳጳሳት ይሁን ተባለ ።

እነዚህ አራቱ ሊቃነ ጳጳሳት መበላለጥን ትተው ትክክል ሆነው እያስተማሩ የክርስቶስን ክብርና የሃይማኖታቸውን ክብር በመጠበቅ ፈንታ ያሉበትን ቦታና ሹመታቸውን ለማክበር ሲሉ ፤ የጴጥሮስ ወንበር ይበልጣል በማለት ሥጋዊ ጠባይ አሸንፎአቸው እኔ እበልጥ እኔ እበልጥ ሲባባሉ ክርስቲያን የሆነውን ሕዝብ ሁሉ

በክርስቶስ አንድነት ጸንቶ እንዳይኖር የሊቃነ ጳጳሳት ክብር ለይቶት ይኖራል ። በነርሱም ላይ ፤ ላስተዋለውና ለመረመረው ሰው ፤ ሹመትን ፣ ሽህ ሞት ያሰኘዋል ፤ መንፈሳዊ ሹመት መሾም እንደ ክርስቶስ መከራን ለመቀበልና ምእመናንን ለማገልገል ፤ በሥራው ሁሉ ነቢያትን ሐዋርያትን ለመምሰል ነበር ፣ በሊቃነ ጳጳሳት ክብር ምክንያት በክርስቲያኖች ላይ የሃይማኖት መለያየት ባይኖር ኖሮ ከቶ በዓለም ላይ ለእርሱ ሲል የሞተለትን ክርስቶስን የማያምን አረማዊ ባልተገኘም ነበር ።

ም ዕ ራ ፍ ፵ ፩ ።

የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳስ ዲዮስቆሮስም ከልዮን ከተጣላ በኋላ ቴዎዶስዮስ ሲሞት በ፬፻፶፬ ዓ ም ንግሥቲቱ ብርክልያ ከባልዋ ከመርቃያኖስ ጋር በቍስጥንጥንያ ነግሣ ስለነበረና ፤ ዲዮስቆሮስ ያበረረውን ጳጳስ ፊላታዎስን ትወደው ስለነበረ ፤ የእርሱን ብድር ለመመለስ ስትል ዲዮስቆሮስን አግዛ (ጋንጊ) ከሚባል ሀገር በጳፍላጎንያ ውስጥ አስቀመጠችው ። በጉባኤውም ውስጥ የዲዮስቆሮስ ረዳቶች የሆኑ ፮ጳጳሳት ነበሩ የነርሱም ስማቸው ይህ ነው ።

፩ኛ የቤናል የኢየሩሳሌም ጳጳስ

፪ኛ ኢዘቢዮስ የእንዚናዝ ጳጳስ

፫ኛ እስታቲዮስ እስታሲዮስ

፬ኛ ታላዚዮስ የቂሳርያ ጳጳስ ።

፭ኛ ባስልዮስ በዘሊየስ የሴሊዚው ጳጳስ

የብሪቲው ጳጳስ ናቸው ። ከነዚህም ሌላ የዲዮስቆሮስን ትምህርት የተቀበሉ ብዙ ሊቃውንት ነበሩ ።

ም ዕ ራ ፍ ፵ ፪ ።

ከዚህ በኋላ በዲዮስቆሮስ ፈንታ በእስክንድርያ ወንበር ኢብሬታሬ (ጵሮቴሪዮስ) የሚባል ጳጳስ ልዮን ሹሞ ልኮ ነበር ። ነገር ግን የዲዮስቆሮስ ወገኖች በቤተ ክርስቲያናቸው ውስጥ የልዮንን ትምህርት ሲሰብክ በሰሙ ጊዜ ደብድበው ገደሉት ። ከርሱም ጋራ ከሮማ አብረው የመጡ ስድስት ቄሶች ነበሩ ይባላል እነርሱም አብረው ተገደሉ ፤ ስለዚህ በጵሮቴሪዮስ ምትክ ጢሞቴዎስ ኤሎሮስ የቅዱስ ማርቆስን ወንበር ያዘ ። ከዚህ በኋላ የካቶሊክ ሃይማኖት ፈጽሞ ከእስክንድርያ ጠፋ ።

ምዕራፍ ፵፫ ።

ሁለተኛ ፬፻፶፩ የሚሆኑ ኤጲስ ቆጶሳት እንደ ገና በኬልቄዶን ተሰብስበው ጉባዔ አድርገው ይህን ሥርዓት ወሰኑ ።

፩ኛ የሮማ ወንበር ፤ ፪ኛ የቈስጥንጥንያ ወንበር ፣ ፫ኛ የእስክንድርያ ወንበር ፤ ፬ኛ የአንጾኪያ ወንበር ፤ ፭ኛ የኢየሩሳሌም ወንበር ፣ ከቂሣርያ ጋራ ይሁን ብለው ወሰኑ ፤

ተመልከት ይህ ሁሉ መለዋወጥ በሥጋዊ ጠባይ የኑሮ ምርጫንና እድገትን ለማግኘት ነው ።

ምዕራፍ ፵፬ ።

፭ኛ ጉባዔ ዳግም በቍስጥንጥንያ ፩ኛ ዩስቲኒያኖስና (ጆስቲኒያኖስ) ሚስቱ ቴዎድራ በነገሡ ጊዜ ፭፻፶፫ ዓመተ ምሕረት ፩፻፷፭ ኤጲስ ቆጶሳት የልዮን ወገኖች የሆኑ

www.ethiopianorthodox.org

ተሰብስበው የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ዣርዚዎስ የሚባል ተሹሞ ሳለ ፣ ፫ የሊቃውንት መጻሕፍት ረግመው አቃጠሉ ። የቴዎድሮስ ፩ መጽሐፍ የኢባስ ፋሪስ ጳጳስ ፩ መጽሐፍ የቴዎደረቲ ፩ መጽሐፍ እነዚህን ፫ቱን መጻሕፍት የዲዮስቆሮስን ሃይማኖት ያመሰግናሉ ብለው አቃጠሉዋቸው ፤ ይህም ዡስቲኖስ የሚባል ንጉሥ በ፭፻ ፴፭ ዓ፡ ም፡ ፍትሐ ነገሥትን እንደ ወንጌል ሕግ አድርጎ ያጻፈ እሱ ነው ።

ምዕፍፍ ፹፮ ።

፮ኛ| ጉባዔ ሦስተኛ በቍስጥንጥንያ በ፮፻፹፩ ዓመተ ምሕረት የልዩን ወገኖች ፪፻፹፱ የሚሆኑ ኤጲስ ቆጳሳት ተሰብስበው ፣ የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳሳት ሰርጊዮስ የሚባል በክርስቶስ ውስጥ የአምላክነትና የሰውነት ፈቃድ አንድ ነው ብሎ ስላስተማረና ፩ ፈቃድ አንድ ባሕርይ (ሞኖፊዚስት) ወይም (ሞኖቴሊቲ) የሚል ጽሑፍ ስለጻፈ ፣ ይህ የዲዮስቆሮስን ትምህርት ይመስላል ብለው ረግመው አወገዙት ።

ምዕራፍ ፹፯ ።

፯ኛ| ጉባዔ ዳግም በኒቅያ ፯፻፹፯ ዓመተ ምሕረት ፩ኛ እንድርያኖስ የሚባል የቍስጥንጥንያ ጳጳስ ቈስጠንጢኖስ ፯ኛ ነግሦ ሳለ ሥዕሎችን ሁሉ የሚሰድቡንና የሚነቅፍን ረገመና አወገዘ ።

ምዕራፍ ፹፰ ።

፰ኛ| ጉባዔ በቍስጥንጥንያ ፩ኛ በ፰፻፷፱ ዓመተ ምሕረት እንድርያኖስ ፪ኛ ጳጳስ ሆኖ ሳለ ፣ ዮሐንስ ደማሲ የሚባለው የሥዕልን ክብር በጣም አቅንቶ አስተማረ ፤ በዚህም ጉባዔ ፤ ሃይማኖት በሁሉ ሥፍራ የቀና ስለሆነ ፣ ኦርቶዶክሲያ (ኦርቶዶክስ) ተብሎ በግሪክ ቋንቋ ተሰየመ ፣ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ኦርቶዶክስ ማለት የሃይማኖት ስም ሆኖ ቀረ ፣ ከዚህ በኋላ የቍስጥንጥንያ ንግሥት ቴዎድራ ሁለተኛዪቱ የኦርቶዶክስን በዓል ዓቢይ ጾም ሲገባ እኁድ በየዓመቱ እንዲከበር አዘዘች ፣ (የሃይማኖት በዓል ማለት ነው) ።

ሁለተኛ ይህ ጉባዔ ፎዚዮስ የሚባል የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ለሥዕል መስገድ አይገባም ብሎ ስለአስተማረ ፣ እንድርያኖስ የሮማ ጳጳስ አወገዘው ።

ከዚህ በኋላ ጉባዔ ራሱን ችሎ በየአለበት ይነገር ዠመረ ፣ ሁሉም በየአለበት ለሮም ጳጳስ አንታዘዝም አለ ፤ በሺ፶፬ ዓመተ ምሕረት ፣ ፱ኛ ልዩን በሮም ጳጳስ ሆኖ ሳለ ፤ ሚከኤል ክሩላሪዮስ የሚባል የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ ሳለ ግሪካውያን ከሮም ሃይማኖት ተለይተው ለሮም ጳጳስ አንታዘዝም አሉ ፤ ሃይማኖታቸውም ካቶሊክ መባሉ ቀርቶ ኦርቶዶክስ ብለው ሰየሙት ፤ ወንድሜ ሆይ አገርህ ኢትዮጵያ በ፫፻፳፭ ዓመተ ምሕረት በቈስጠንጢኖስ ዘመን በኒቅያ ጉባዔ ከ፫፻፲፰ ሊቃውንት የወረሰችውን ሃይማኖት ይዛና አጽንታ ፤ ምንም እንኳ ከ፲፫ኛው መቶ ዘመን ወዲህ አንዳንድ አታላይ ባታጣ፤ እስከ አሁን ድረስ ወልድ ዋሕድ ስትል ትኖራለች ።

ይኸውም ከእስክንድርያው ሊቀ ጳጳስ ከቅዱስ አትናቴዎስ ዠምሮ ነው እስክንድርያ ከቅዱስ ማርቆስ ፷ ዓ ም አንስቶ እስከ ፮፻፩ ዓመተ ምሕረት ድረስ የሊቃውንት ምንጭ ነበረች ከዚህ በኋላ ግን የእስላሞች ንጉሥ በ፮፻፩ ዓ ም ዑመር እብነ እል ሐጣብ ኢየሩሳሌምንና እስክንድርያን ድል አድርጎ ስለ ያዘ አብያተ ክርስቲያናትን አቃጠለ መጻሕፍትን ቈነጻጸለ ፣ የዘመኑም ቍጥር ሁሉ ተሳሳተ ይባላል ። በኢትዮጵያም ቍጥሩ ተሳስቶ በሺ፫፻፹፱ ዓ ም በአፄ ሰይፈ አርዕድ ጊዜ ነው ዓመተ ምሕረት መቈጠር የተጀመረው ይባላል ። የሮማውያንንም ቍጥር ሳርዮስ ፲፫ኛ በሺ ፭፻፹፪ ዓ፡ ም፡ እንደገና አሳደሰው ይባላል ።

ምዕራፍ ፹፱ ።

ከቈስጠንጢኖስ ዘመን ዠምሮ በኢየሩሳሌምና በመለው በምድረ ከነዓን የነበሩ ሕዝበ ክርስቲያን ሁሉ በሰላም ይኖሩ ነበር ። ከዚህ በኋላ ግን እንደ ምዕራባውያን ቍጥር በ፮፻፲፬ ዓ፡ ም፡ ኅርቃል (ሄራቅልዩስ) በነገሠ በ፲ ዓመት ክስሮዬ (ክስሮኤስ) የሚባል የፋርስ ንጉሥ ብዙ የአሕዛብ ሠራዊት አስከትቶ ወደኢየሩሳሌም ዘመተባቸው ። ፺፪ሺ የሚሆኑ በኢየሩሳሌም ከተማ ውስጥ የሚኖሩትን አረዳቸው ። ከዚያም ከሞት የተረፉትን ሕፃናትና ሴቶች ፫ሺ ማርኮ ወደሀገሩ ሰደዳቸው ። ጎልጎታንና የቀሩትን አብያተ ክርስቲያናት ሁሉ ከቤተ ልሔም በቀር በእሳት አቃጠላቸው የቤተ ልሔም ቤተ ክርስቲያን ግን ቀድሞ አባቶቻችን ሰብአ ሰገል መጥተው የሰገዱበት ነው ። ብሎ ሳያፈርሰው ቀረ ይባላል ። የዚያን ጊዜ የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስን መስቀል ዕሌኒ ንግሥት ቀድሞ በ፫፻፮ ዓ፡ ም፡ ተቀብሮ ያገኘችውን በወርቅና በዕንቍ አጊጦና ተሸልሞ ቢአገኘው ከብዙ ንዋየ ቅድሳት ጋራ አብሮ ዘርፎ ወሰደው የኢየሩሳሌምን ጳጳስ አባ ዘካርያስንም ማርኮ ወሰደው ።

ከዚህ በኋላ የኢየሩሳሌም ከተማ ከጠፋች ፲፬ ዓመት ሲሆናት በሽሽት ምክንያት ከሞት የተረፉት ክርስቲያኖችና ምዕመናን ተሰብስበው ለቍስጥንጥንያው ንጉሥ ሄደው ስለነገሩት በጣም አዝኖ እርሱም ለክርስቲያን ነገሥታት ሁሉ ርዳታ እንዲያደርጉለት በየሀገሩ ተላልከና አዋጅ ነግሮ በየአድባራቱም በየሊቃነ ጳጳሳቱም ፯ ቀን በጾምና በጸሎት ሱባዔ እንዲያዝ ተላልከ ወደ ኢትዮጵያም አክለ ውድም የሚባለው በነገሠ በ፯ ዓመት መልእክቱ ደርሶ ስለጌታችን መስቀል መዘረፍ ፯ ቀን በጾም በጸሎት ሱባዔ ተደርጓል ይባላል ።

ም ዕ ራ ፍ ፺ ።

ሕርቃልም በ፮፻፳፰ ዓ፡ ም፡ ወደ ፋርስ ዘምቶ ክስሮዬን ድል አድርጎ የጌታችንን መስቀል አግኝቶ ሲመለስ መስቀሉን እርሱ ራሱ ተሸክሞ ከፋርስ እስከ ኢየሩሳሌም ድረስ አለጫማ በእግሩ እየሄደ አምጥቶ ለኢየሩሳሌም ምዕመናን አስረከበ ።

www.ethiopianorthodox.org

ኅርቃልም መስቀሉን ተሸክሞ ወደ ኢየሩሲሌም ከተማ በደረሰ ጊዜ የከተማው ሕዝብ ሁሉ ከደስታው ብዛት የተነሳ በዕልልታ መብራት ችቦና ጡዋፍ እያበሩ ንጉሡንና መስቀሉን አበባ ይዞ ተቀበለ ይባላል ኤጲስ ቆጶሳትና ካህናቱም በጣም ደስ ስለአላቸው ስለ እርሱ ብለው ፯ቀን ሙሉ በጾምና በጸሎት የያዙትን ሱባዔ ከጌታችን ጾም ጋራ ሆኖ በየዓመቱ ፯ቀን እንዲጾም አዘዙ ። ሄራቅልዩስም ፮፻፳፱ ዓ፡ ም፡ የመስቀልን በዓል በየዓመቱ እንዲከበር አዘዘ ። ስለዚህ ስለጌታችን መስቀል ምክንያት ከምርኮ ስለ መመለሱ መታሰቢያ ሆኖ የሚኖር ሁለት ምክንያት አለ ።

፩ኛ| መገርመሪያ ንጉሡ ሕርቃል ዘመቻው ድል እንዲቀናው ሲል ፯ቀን በጾምና በጸሎት ሱባዔ ያዙልኝ ብሎ ስለ ነበረ ፤ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከዚያን ጊዜ ገምሮ እስከ ዛሬ ድረስ ከጾመ ፵ በፊት ያለውን ጾም (ዘወረደን) ስንጾም እንኖራለን ። ነገር ግን ይህን ጾም ከእኛ ካኢትዮጵያኖች በቀር የምሥራቅና የምዕራብ ካህናት ሁሉ መጾሙን ትተውታል ። ኢትዮጵያ ግን ጥንት የያዘችው ሕግ ሁሉ ሳይለወጥ እስከ ዛሬ ድረስ ጸንቶ ይኖራል ። ፪ኛ| በኢየሩሳሌም ያሉ ምዕመናን ክርስቲያን ሁሉ መስቀሉ ከምርኮ ሲመለስ በዕልልታና በደስታ አበባ እየያዙ በመብራት እንደተቀበሉት ፤ በሀገራችን በኢትዮጵያም መስከረም ፲፯ ቀንና ፲፰ ቀን መብራት እያበራን አበባ ይዘን በዕልልታና በሆታ በየዓመቱ በዓሉን እናከብራለን ። ይህም በ፮፻፳፱ ዓመተ ምሕረት የተገመረው በዓል በኢትዮጵያ እስከ ዛሬ ድረስ ጸንቶ ይኖራል ።

ም ዕ ራ ፍ ፶ ፩ ።

በዘመነ ሐዲስ የኢትዮጵያና የምሥራቅ ሃይማኖት አባቶች የሚባሉት ታላላቅ መምሕራን ፤ ቅዱስ ማርቆስ ቅዱስ ጴጥሮስ ተፍጻሜተ ሰማዕት ፤ ቅዱስ እለእስክንድሮስ ፤ ቅዱስ አትናቴዎስ ናቸው ታሪካቸውን ከላይኛው ክፍል ተመልከት አትናቴዎስ ከ፪፻፺፯ ዓ፡ ም፡ እስከ ፫፻፸፫ ዓ፡ ም፡ ድረስ ቄርሎስ የኢየሩሳሌም ጳጳስ ከ፫፻፲፭ እስከ ፫፻፹፮ ዓ፡ ም፡ ስለ ሃይማኖት ብዙ ድርሰት ጽፎአል ። ቅዱስ ኤፍሬም ከ፫፻፮ እስከ ፫፻፸፫ ዓ፡ ነበረ ፤ እርሱ በተወለደበት አገር በሶርያ ጵጵስና አልሾምም ብሎ በዲቁና ሲያገለግል ይኖር ነበር ። ብትምህርቱና በድርሰቱ የመናፍቃንን ክህደት ሁሉ ያጠፋ እርሱ ነው ። የክርስቶስንና የእመቤታችን የማርያምን ምስጋና ድርሰት (ቅኔ) ፲፰ የሚሆን አሳምሮ ጽፎአል ።

ኤጲፋንዮስ የሰላሚና ጳጳስ ነበረ ፤ ከ፫፻፲፭ እስከ ፬፻፫ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበረ ፤ በዘመኑም የነበሩ ነገሥታት ቴዎዶስዮስና አርቃዴዎስ ነበሩ በትምህርቱና በሃይማኖቱ በጣም ጠንካራ ነበረ ይባላል ። ስለሃይማኖት ብዙ ድርሰት ጽፎአል ። በጣም የታወቀው መጽሐፉ አክሲማሮስ (ኤክሳሜሮን) ይባላል ።

ባስልዮስ የቂሳርያ ጳጳስ ነው ፤ ከ፫፻፳፱ እስከ ፫፻፸፱ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበረ በጣም የተማረ ሊቅ ነበረ ፤ በትምህርቱም የአርዮስንና የመቅዶንዮስን ክህደት በጣም የተቃወመ እርሱ ነው ። መንፈስ ቅዱስ አምላክ እንደሆነ በጣም አቅንቶና ገልጦ ያስተማረ እርሱ ነው ስለ ሃይማኖት ብዙ ድርሰት ጽፎአል ።

ጎርጎርዮስ ፩ኛ የዘኑሲስ (የዘንሲአ)

ኤጲስ ቆጶስ ነው ።

እርሱም የቅዱስ ባስልዮስ ወንድም ነው ። ከ፫፻፴፫ እስከ ፫፻፺፮ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበረ ፤ የመቅዶንዮስን ፤ የሰባልዮስን ፤ የአቡሊናርዮስን ፤ ክህደት ሁሉ ያጠፋ እርሱ ነው ይባላል ።

ጎርጎርዮስ ፪ኛ በ፫፻፳፱ ዓመተ ምሕረት እርሱ በቀጰዶቅያ ተወለደ ፤ እስከ ፫፻፺ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበረ ፤ እርሱም የእንዚናዙ (የናዚያንዚኖስ) ጳጳስ ሆነ ። ትልቁ ቴዎዶስዮስ ሲነግሥ የቍስጥንጥንያ ሊቀ ጳጳስ ሆነ ። ትምህርቱና ሃይማኖቱ ለክርስቲያን ሕዝብ ሁሉ የተመቸ ነው ፤ ብዙ ድርሰት ጽፏል ።

ምዕራፍ ፶፪ ።

የቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ታሪክ ።

ዮሐንስ አፈ ወርቅ በ፫፻፵፯ ዓመተ ምሕረት በአንጾኪያ ከተማ ተወለደ ፤ እናቱ አትናስያ አባቱ ሲፋንዶስ ይባሉ ነበር ፤ ዕድሜው ፳ ዓመት ሲሆን እናቱ ወስዳ ሊባንዮስ ለሚባል አስተማሪ ሰጠችው ፤ ሊባንዮስም አረማዊ ሆኖ ሳለ በጣም የተማረ ሊቅ ነበረ ፤ የእናቱን የአትናስያን ደግነትና ቸርነት እያየ ዮሐንስን ተግቶ ያስተምረው ነበረ ።

ዮሐንስም ትምህርቱን ከጨረሰ በኋላ ጠበቃ ሆነ ፤ ነገር ግን የጥብቅና ሥራ የሰው ገንዘብን መፈለግ ብቻ መሆኑን ስለ ተረዳው ፤ ማናቸውንም ነገር ሁሉ ትቶ ክርስቲያን መሆንን ወደደና ፤ ወደ አንጾኪያ ኤጲስ ቆጶስ ወደ መሊትዮስ ቀረበ ፤ እርሱም እንዲማር ፈቀደለት ፤ ከእርሱም ፫ት ዓመት ከተማረ በኋላ አጠመቀው ፤ በተወለደ በ፴ ዓመቱ፡ እናቱ፡ ሞተች ፤ በእናቱም ሞት አዝኖ ከአንጾኪያ ከተማ ለቅቆ መንኖ ወደ ጡጭ አገር ሄዶ መነኰሰ ፤ ከመነኰሰ በኋላ ሁለት ዓመት በዋሻ ተቀመጠ ። ከዚህ በኋላ መንፈሳዊ ኃይል ያለባቸውን መጻሕፍት ጻፈ ፤ መጻሕፍቱንም ከጻፈ በኋላ ፤ በሕመም ምክንያት በ፫፻፹፮ ዓመተ ምሕረት ወደ አንጾኪያ ተመለሰና ከኤጲስ ቆጶሱ ከመሊቲዮስ ዲቍና ተቀበለ ፤ ነገር ግን ዮሐስ በምንኵስናው ባሕታዊ ሆኖ ሊጠቀምበት ነበረ ፤ የመገርመሪያው ሐሳቡ ፤ ዲቍና ከተሾመ በኋላ ግን ከዕውቀቱ ብዛት የተነሣ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የተናገረውንና ያስተማረውን ሁሉ ትእዛዝ ያስብና ያስተውል ገመረ ፤ ጌታችንም ተማሪዎቹን ሐዋርያትን ሲያሰናብታቸው ሂዱችሁ ለአሕዛብ ሁሉ ወንጌልን ስበኩላቸው ብሎ አዘዛቸው እንጂ ፤ መንናችሁ ወደ ገዳም ወይም ወደ ዋሻ ግቡና ተቀምጣችሁ መጽሐፍ ድገሙ አላላቸውም ፤ ብሎ ፤ ሐዋርያት መንነው ወደ ገዳምና ወደ ዋሻ ገብተው ተቀምጠው ቢሆን ኖሮ ፤ ዓለም ሁሉ አረማዊ ሆኖ ያለ ተስፋ ይቀር ነበር ። ዮሐንስም ይህን እያሰበ መስበክንና ማስተማርን መረጠ ፤ ዋናው ሐሳቡም ይህ ነበረ ።

በዓለም ላይ ክፋት ከደግነት ፤ ጽድቅ ከኃጢአት ፤ ብርሃን ከጨለማ ፤ ጋራ ለጠርነት ተሰልፈው ሳለ ፤ እኛ ፊርተን ወደ ገዳም ወይም ወደ ዋሻ የምንሸሸግበት ብንፈልግ የክርስቶስ ተከታዮችና እንደራሴዎች ለመሆን አንችልም ። ከዓለምና ከጦርነቱ መሸሽ አይገባንም ሲል ዮሐንስ እምነትንና ፍቅርን ፤ ትእግሥትንና ትሕትናን በአንድነት ገመድ አስሮ ፤ ለሕዝቡ ፲ ዓመት ወንጌልን ከሰበከላቸው በኋላ ፤ በ፫፻፹፯ ዓመተ ምሕረት በአንጾኪያ ከተማ ፓትሪያርክነት ተሾመ ። ፓትሪያርክ ማለት የግሪክ ቋንቋ ነው ። ፓተር ወይም ፖትር አባት ማለት ነው ። (ያርክ ማለት መዠመሪያ ወይም በር ከፋች ማለት ነው ። ስለዚህ ፓትርያርክ ሲባል የመዠመሪያ አባት ወይም የመዠመሪያ በር ከፋች ማለት ነው ። (በግዕዙ አርኃወ ያርኁ) ይላል ፤ በሀገራችን በኢትዮጵያም ይህ ስም በአማራ ሳይንት ውስጥ የምትገኘው ተድባበ ማርያም የምትባለው ደብር በ፲፭፻፴ ዓመተ ምሕረት ገላውዴዎስ የሚባለው ንጉሥ የሠራት ስለ ትልቅነቷ ፓትርያርክ ተብሎ እስከ ዛሬ ድረስ ይሾምባታል ።

ከዚህ በኋላ ዮሐንስ በአንጾኪያ ከተማ ፲፪ ዓመት ሲሰብክና ሲያስተምር ኖረ ። በዚያን ዘመን እንደ ዮሐንስ ስብከትን አሳማሪ እውነትን ተናጋሪ ተነሥቶ አያውቅም ይባላል ፤ በቤተ ክርስቲያን በበዓል ቀን ሕዝቡ ሲሰበሰብ በቀኝና በግራ እየተንገራደደ ሲሰብክ ፤ ሕዝቡ በሰሙ ጊዜ ከደስታቸው ብዛት የተነሣ ፤ ግማሹ ሲስቅ ግማሹ ያለቅስ ነበረ ይባላል ። የዮሐንስንም ስብከት ለመስማት የሚሰበሰበው ሕዝብ እስከ ፪ እልፍ ይደርስ ነበር ። እሁድ እሁድ ቀርቶ በዘወትር የሚሰበሰበው ሕዝብ ልክ የለውም ነበር ይባላል ። ከስብከቱና ከአነጋገሩም ጣዕም የተነሣ ሕዝቡ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ብለው ሰየሙት ይባላል ። ነገር ግን ዮሐንስ አፈ ወርቅ የተባለበት ምክንያት ብዙ ልዩ ልዩ ታሪክ በየሊቃውንቱ አፍ ይሰማል ፤ እውነት አይመስልም ። ዮሐንስ አፈ ወርቅ መልኩ ዘንጣፋና ውበታም አልነበረም ። አጥንቱ የገጠጠ ፤ ፊቱ የሞገገ፤ ራሱ በራ ሆኖ ፤ ባለ ጽሕም ግንባረ ሰፊ ነበር ይባላል ። አፉን ከፍቶ ሲሰብክ ግን፤ ከመንፈሳዊ ቅናት የተነሣ ፤ ድምፁ እንደ ነጐድጓድ እየረጨኸ ነገሩንና ስብከቱን ቀምሞ በመልካም አኳኋን ሲገልጥ ትልቅ ስጦታ ነበረው ይባላል ። ሕሊናው በመንፈሳዊ ሐሳብ ተገርኝቶ የክርስቶስን ሁኔታ ምሥጢሩ ልብ በሚነካ ስብከት እየገለጸ ፤ ከወርቅና ከብር ይልቅ የከበረ እምነትንና እውነትን ስለ ተናገረና ስለ አስተማረ ሕዝቡ ሁሉ አፈ ወርቅ ፤ ወይም አፈ ዕንቍ ፤ ብለው ሰየሙት ይባላል ።

ከዚህ በኋላ በ፫፻፺፯ ዓመተ ምሕረት ቄሣር አርጋዴዎስ (አቃዴዎስ) የዮሐንስ አፈ ወርቅን ስብከትና ትምህርት በዜና ስለ ሰማ ፤ ከአንጾኪያ አስመጥቶ በቍስጥንጥንያ ከተማ እንዲያስተምርና እንዲሰብክ በብዙ ክብር ሊቀ ጳጳስነት አሾመው ። በአንጾኪያ ያሉት ሕዝብ ግን ሰባኪያቸው ዮሐንስ አፈ ወርቅ ስለ ሄደባቸው በጣም አዘኑ ይባላል ። ዮሐንስ አፈ ወርቅም የቈስጥንጥንያውን ሹመት ሳይግደረደር ተቀበለው ይባላል ።

በዚያን ጊዜ የቅዱስ ጳውሎስን መልእክት የጻፈና አንድ አድርጎ የጠረዘው ፤ በጣም አቅንቶ የተረጐመው እርሱ ነው ይባላል ። ይልቁንም የዮሐንስ አፈ ወርቅ ታሪክ ከትምህርቱና ከስብከቱም የሚበልጠው ሥራው ፤ ደመወዙን ሲቀበል ገንዘብ ይዞ ወደ ድሆች እንጂ ወደ ቤቱ አይሄድም ነበር ይባላል ። በቍስጥንጥንያ ከተማ ብዙ ዘመን ካስተማረ በኋላ በቍስጥንጥንያ ከተማ የሚኖሩት መነኰሳትና መምህራን ስለ ስንፍናቸውና ስለ መጥፎ ሥራቸው ያለ ኀፍረት ሀብታም ነው ድሀ ነው ሳይል ሽማግሌ ነው ልጅ ነው ሳይል ይገሥፃቸው ስለ ነበረ በጠላትነት ተነሡበት ፤ ሲሰብክ ንጉሡንና ንግሥቲቱን ሰድቧል ፤ ለቄሣርም ግብር አትስጡ ይላል እያሉ ከንጉሡ ፤ ከቴዎደስዮስና ከንግሥቲቱ ከአውዶክስያ ጋር አጣሉት ።

በዘመኑም የነበረውን የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ቴዎፍሎስንም ስለ ስብከቱና ስለ ሥራው አኳኋን የአሕዛብን ምስጊድንና መቅደስን ማፍረስ ፤ በትምህርት ነው እንጂ ፤ በጉልበት አይደለም እያለ ይገሥፀው ስለ ነበረ ፤ አይወደውም ነበረና ፤ አንዱም እርሱ ነው ያጠላው ይባላል ። ዮሐንስ አፈ ወርቅም ፈጽሞ በእግዚአብሔር የታመነ ነበርና ፤ የንጉሡንና የንግሥቲቱን ጠብ ጉዳይም አላለው ፤ የተከሰሰበትም ቦታ ቀድሞ ሀጊያ ሶፍያ የተባለው ፤ የቅዱስ ጥበብ ቦታ ተብሎ ተሰይሞ የነበረው ቤተ ክርስቲያን ነበር ፤ ዛሬ የእስላም ምስጊድ ሆኖ ቀርቶአል ። የከተማውም ስም ቍስጥንጥንያ መባሉ ቀርቶ እስጥቡል ተብሎአል ።

ከዚህ በኋላ ዮሐንስ አፈ ወርቅን ቄሣር አርቃዴዎስና ንግሥቲቱ በ፬፻፬ ዓመተ ምሕረት ከቤተ ክርስቲያን እንዲለቅና እንዲሰደድ አዘዙ ፤ እርሱም ሰኔ ሐያ ቀን ተነሥቶ ተሰደደ ። የቍስጥንጥንያ ቤተ ክርስቲያን ግን መልአኩዋ ስለ ተለያት በጣም አዘነች ፤ ክብሯም ቀዘቀዘ ፤ እርሱም ወደ ቢታንያ ከተማ በመርከብ ተሰቅሎ ተሻገረ፤ ቄሣርም በንግሥቲቱ ፈቃድ ወደ ትኒሽ እስያ ባሉት ተራሮች ውስጥ እንዲሰደድ አዘዘ ፤ እርሱም በገላትያ በቀጳዶቅያ ተጉዞ ቂሣርያ ወደምትባል ከተማ ደረሰ ፤ በዚያም የንዳድ (ወባ) በሽታ ታመመና ተኛ ፤ ነገር ግን ሐኪሞች ሁሉ ተሰብስበው ያክሙትና ያገኑለት ነበር ፤ ከሐኪሞቹም አንዱ ስለ ወደደው ከርሱ አብሮ ሊሰደድና ሊያክመው ፈለገ ፤ እርሱም ተሻለው ።

ከዚያም በአርማንያ ያለች ከተማ አሁን (ክስካን) በምትባል በደረሰ ጊዜ ፤ የሀገሪቱ ሰዎችና በዚያም የሚኖረው ኤጲስ ቆጶስ በደስታ ተቀበሉት ። በዚያም ከተማ እንደሰበከና እንዳስተማረ ጠላቶቹ በሰሙ ጊዜ ፤ ለአርቃዴዎስ ነገሩት ። እርሱም በክፉ ምክር ልቡ ተገርኝቶ ፤ በጥቁር ባሕር ዳርቻ ወደ አለችው ፍጥሞ (ፒጺዎስ) ወደ ምትባለው ደሴት ውስጥ እንዲቀመጥ አዘዘ ፤ ዮሐንስ አፈ ወርቅም በዚሁ ቦታ ላይ በ፬፻፯ ዓመተ ምሕረት በሕይወት ልምላሜ የተከበበችውን ነፍሱን ለእግዚአብሔር አስረከበ ፤ ከዚህ በኋላ የዮሐንስ አፈወርቅን ዓፅም በአረፈ በ፴ ዘመን አርቃዴዎስ ከሞተ በኋላ ከመቃብሩ አውጥተው በብዙ ክብርና ጌጥ አጅበው ወደ ቍስጥንጥንያ ወስደው ከሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ውስጥ አስቀመጡት ወንድሜ ሆይ አንተ

www.ethiopianorthodox.org

ወጣቱ እንባቢ ሆይ ፤ የቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅን ታሪክና ገዝና ያንጐደጐድኩልህ ፤ አንተም በእምነትህና በምግባርህ በኑሮህም ሁሉ ለፈጣሪህ ታማኝና እውነተኛ አገልጋይ ሆነህ ፤ ዮሐንስ አፈ ወርቅን እንድትመስለው ነው እንጅ ፤ እንዳያው ለጊዜ ማሳለፊያ እንድትመለከተው አይደለም የጻፍኩልህ ፤

፳፫ኛ ቅዱስ ቴዎፍሎስ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ከ፫፻፵ ዓመተ ምሕረት እስከ ፬፻፫ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበር ፤ ስለ ሃይማኖት እርሱ በጣም መልክም አስተዋይ ሰው ነበረ ፤ የተማረውም ከቅዱስ አትናቴዎስ ነው ። ስለሃይማኖት እርሱ ብዙ ድርሰት ጽፎአል ።

፳፬ኛ ቅዱስ ቄርሎስ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ነው ፤ እርሱ በ፫፻፸ ዓመተ ምሕረት ተወልዶ እስከ ፬፻፵፬ ዓመተ ምሕረት ድረስ ነበረ ፤ ቴዎፍሎስን የወረሰው እርሱ ነው ፤ የንስጥሮስንና የአርዮስን ትምህርትና ክህደት ሁሉ ከቤተ ክርስቲያን ያጠፋ እርሱ ነው ፤ እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም የእግዚአብሔርን ልጅ እርሷ እንደወለደችና የሥላሴን ምስጢር በጣም አቅንቶ ያስተማረ የሃይማኖት አባት እርሱ ነው ብዙ ድርሰት ጽፎአል ፤ እስከዚህ ድረስ ያሉ ሊቃነ ጳጳሳት በሮማም በእስክንድርያም ፤ በቍስጥንጥንያም ፤ በአንጾኪያም ፤ የሚኖሩት ሁሉ በአንድነት ተስማምተው ሃይማኖታቸውን አስፋፍተው ይኖሩ ነበር ። ከመካከላቸውም አንድ መናፍቅ ቢኖር ስንኳ በአንድነት ሁነው እያወገዙ ያሳድዱት ነበር እንጅ እነርሱስ እርስ በርሳቸው አይጣሉም ነበር ።

ም ዕ ራ ፍ ፶ ፫

ከዚህ በኋላ ግን ፬፻፶፩ ዓመተ ምሕረት የሮማ ሊቀ ጳጳስ ልዮን ፩ኛ ተሾሞ ሳለ ፤ የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት ዲዮስቆሮስ ፩ኛ ተሾሞ ሳለ በሁለቱ ሊቃነ ጳጳሳት መካከል በሃይማኖት ልዩነት ብርቱ የሆነ ጠብ ተፈጠረ ።

እነዚህ የሃይማኖት አባቶች የተባሉት ካለፉ ወዲህ ፤ የሃይማኖት መለያየት መጣ ። የሮም ሃይማኖት ካቶሊክ ተባለ ፤ የእስክንድርያ የሶርያ የኢትዮጵያ ሃይማኖት ኦርቶዶክስ ተባለ ። ከዚህ በኋላ የግብጽ ኦርቶዶክስ ፤ የሶርያ ኦርቶዶክስ ፤ የግሪክ ኦርቶዶክስ ፤ የሮም ካቶሊክ ፤ እየተባለ እስከ ዛሬ ድረስ ጸንቶ ይኖራል ። በኦርቶዶክስ ሃይማኖትም ውስጥ ጥቂት ልዩነት አለው ፤ የግብጽና የሶርያ ኦርቶዶክስ አንድ ባሕርይ የሚል (ሞኖፊዚስት ወይም ሞኖቲሊት) የተባለው ነው ። አንድ ባሕርይ ወይም አንድ አምላክ ማለት ነው ። የግሪክ ኦርቶዶክስ ሁለት ባሕርይ ሁለት ፈቃድ በማለት ከሮም ካቶሊክ አንድ ናቸው ነገር ግን መንፈስ ቅዱስ ከአብ ብቻ ሠረፀ በማለት ከግብፅ ኦርቶዶክስ አንድ ናቸው ። ይህም ኦርቶዶክስ የሚባል ስም ለሃይማኖት የተሰጠው ፩፻፶፬ ዓመተ ምሕረት ነው ይባላል ። የሮም ካቶሊክ ግን እስከ ዛሬ ድረስ ሁለት ባሕርይ ሁለት ፈቃድ በማለት የፀኑ ናቸው ። ስብከታቸውም በዓ

ለም ሁሉ የታወቀ ነው ። መጀመሪያ ለቤተ ክርስቲያን ሁሉ አለቃ የነበረው የሮም ጳጳስ ብቻ ነበር ። ይኸውም የሐዋርያው የቅዱስ ጴጥሮስ ተከታይ ነኝ በማለት ነው ፤ ከ፺፻ ዓመተ ምሕረት ወዲህ ፤ ብዙ ገንዘብና ብዙ ሀብት ስለአገኙ ፤ነገሥታቱን ሁሉ ከነርሱ ሥልጣን በታች አደረጉአቸው ፤ አንተ የተወደድክ ወንድሜ ሆይ የነገሥታት ንጉሥ ፤ የልዑላን ልዑል የሆነ በኪሩቤል ዝርፋ የሚኖር ፤ በሱራፌል አፍ ዘለዓለም የሚመሰገን ፤ የዘለዓለም አምላክ ፤ ስለ አዳም ልጆች ፍቅር ፤ ስለ መዳናቸው በኋለኛው ዘመን ባጭር ቁመት ፤ በጠባብ ደረት ተወስኖ ፤ እንደ ተራ ሰው ሁሉ በጨርቅ ተጠቅልሎ በበረት ተኝቶ ፤ በትሕትና ለጌቶች ሳይሆን ለድሆች እረኞች ተገለጠ ሉቃ ፪ ፲፫ ፱ኛ ሸክም የከበዳችሁ ሁሉ ወደኔ ኑ ይቀልላችኋል አለ ፤ ማቴ ፲፩ ፳፰ ፣ ፫ኛ ደጅ ምቱ ይከፈትላችኋል አለ ፤ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ይህንን ሁሉ ማለቱ እኔንና አንተን በኃጢአትና በተንኰል የደኸየነውን ለማጽደቅና ሀብታም ለማድረግ እንደሆነ አትርሳ ። ወዳጄ ሆይ ዘመቻህን ሁሉ ዕውቀትን ለመሰብሰብና ፤ ሃይማኖትን ለማጽናት አድርገው ። የኑሮህንም ምኞት ሁሉ ለፍቅርና ለትዕግሥት አድርገው ። ገንዘብን ከሚያመልኩ ሰዎች ጋራ ፤ ወዳጅነትንና ባለሟልነትን አትውደድ ፤ ከሐኪሞች ሁሉ አቅቶ የቀረው የባሕርይ በሽታና የገንዘብ ፍቅር ብቻ ነው ። ከእንደዚህ ያለው ሕማም እግዚአብሔር ያድነን አሜን ።

ምዕራፍ ። ፶፬ ።

ስለ ምንኵስና አጭር ታሪክ ።

በንጽሕናና በድንግልና መኖርን ያሰቡና የጀመሩ ከአዳም ልጆች አንዱ ሴት የተባለው ፤ የርሱ ልጆች ናቸው መጀመሪያ የጀመሩ ። ከዚያም ቀጥሎ የዓለምን ከንቱነት መናቅና ዓለምን ትቶ መመነን የጀመሩ ፤ በህንድ አገር ውስጥ የሚኖሩ ብራህማዎችና ከቡዳሃ ሕዝብ ውስጥ የሚገኙ መናንያንና ናዝራውያን ቲቤት በሚባል ተራራ ላይ በረድ ከሚፈላበት ቦታ በሂማሊያ ፤ ውስጥ የዓለምን ከንቱነት ተመልክተውና ፤ ንቀው ፤ ከበረሃ ላይ ወድቀው ይኖሩ ነበር ይባላል ፤ ከብርዱና ከቍሩም ጽናት የተነሣ እንደ ዝተት ያለ ጉኒና በራሳቸው ላይ ያደርጉ ነበር ይባላል ።

እነዚሁም ከብራህማዎች የህንድ ካህናት የተባሉት ፤ሦስት አማልክት አሉ ብለው ያምናሉ ከሙሴ በፊት ሦስትነትን መጀመሪያ የገለጹ እነርሱ ናቸው ይባላሉ ። የብራህማ ወገኖች የሚለዩበት ምክንያት ከአንገታቸው ላይ ነጭ ክር (ማተብ) ያስራሉ ። ይህም ልማድ በሀገራችን በኢትዮጵያ የተለመደ ነው ። መነኰሳቱ የክር ማተብ ወይም ቀናት የሚባለውን ያስራሉ ፤ በሕዝቡም ዘንድ የተለመደ የክርስቲያንነት ምልክት ሆኖ ይኖራል፤ በዚሁም ሥራቸው የህንድ መናንያንና ናዝራውያን ለክርስቲያን ምንኵስና ፊታውራሪዎች ሆኑ ይባላል ።

፪ኛ/ ከእስራኤልም ወገን ከክርስቶስ ልደት በፊት በ፪፻ ዘመን የነበሩ ፤ ኤሴኒ

www.ethiopianorthodox.org

ቴራፔውቲ ፤ የሚባሉ ፤ ቍጥራቸው ፬ሺ የሚያህሉ መናንያና ናዝራውያን ነበሩ ፤ መቅደሳቸውም ጋዲ ከሚባል በረኃ ውስጥ ስለ ነበረ ፤ ለፀሐዩ ዋዕዩ ሲሉ እንደ ቆብ ያለ ነገር በራሳቸው ላይ ያደርጉ ነበረ ይባላል ። እምነታቸው በአሪት መጽሐፍ ብቻ ነበረ ፤ የደም መሥዋዕት ግን አያፈሱም ። ለእንስሳት ሁሉ ይራሩ ነበረ ፤ መሥዕታቸው የእንጀራ መሥዋዕት ብቻ ነበረ ፤ ጦር ጐራዴ ሰይፍ ቢላዋ ማጭድ ለሰው አጥፊ ነው እያሉ አይሠሩም ነበር ፤ የሰውም ነፍስ ከሰው አስቀድሞ ነው የተፈጠረ ችው ፤ ሰውም ሲሞት ከሰማይ መጥታ ወደ ሰማይ ትመለሳለች ይሉ ነበረ ፤ የትንቢት ተማሪ ቤት ነበራቸው ፤ የጥንቲላ መጽሐፍና የፍልስፍና (የአጋንንትና) የመላእክትን ነገር ሁሉ እየመረመሩ ፤ ለሰው ጥቅም ይሆናል ሲሉ ይወዱ ነበር ።

የሌሊት ማኅሌት (ዚማ) የታመመውን ማጥመቅ ይወዳሉ ። ጸሐፍት ፈሪሳውያን ሰዱቃውያን ፤ ቀናዕያን የተባሉት ሁሉ ፤ ከነቢያትም ወገን እነ ኤልያስና እነ ዮሐንስ መጥምቅ የኢሰና ክፍል ናቸው ። ዮሐንስ መጥምቅ የነ እርሱን ሕግና ሥርዓት ነበር የሚከታተለው ይባላል ፤ ለክርስቲያን ሃይማኖት ሁሉ መሪና ፈታውራሪ የሆነው የእ ነርሱ ሕግና ደንብ ነው ይባላል ። መናንያንና ናዝራውያን ማለትም ፤ ኢትግ ሥሥ ፤ ወኢትልክፍ ። ወኢትጥዓም ዘንተ የተባለውን ሁሉ ጠብቀው ተጠብቀው የሚኖሩ ፤ ከሚያሰክር መጠጥ ሁሉ የተከለከሉ ፤ ራሳቸውን የማይላጩ ማለት ነው ፤ ናዝራዊ ማለት የዕብራይስጥ ቋንቋ ነው ። ፪ ፍች አለው ፤ በዕብራይስጥ ናዚር ወይም ናዛር ፤ ማለት ከክፉ ነገር ሁሉ የተከለከለ ፤ ስለት ፤ ብፅዓት ፤ ያለበት ፤ ወይም ያደረገ ፤ አገልግሎቱን ወይም ሕይወቱን ሙሉ ለእግዚአብሔር ያቀረበ ፤ በሰውነቱም የተቀደሰና የተለየ ሰው ማለት ነው ። ኦሪት ዘኍ ፮ ፪—፳ ፤ በብሉይ ዘመን እንደነ ሶምሶን ያለ ነው ። መሳፍ ፲፫ እንደ ሳሙኤል ያለ ነው ። ሳሙ ፲፩ በሐዲስ ዘመን እንደ ዮሐንስ መጥምቅ ያለ ነው ። ሉቃ ፩—፲፰ ፤

ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስም በናዝሬት ሳይሆን በጥንታውያን ናዝራውያን ነው ፤ ናዝራዊ የተባለው ይገባል ። ፪ኛ| የናዝሬት ትርጓሜ ፤ ናዝሬት ማለት የአትክልትና የአበባ ቦታ ማለት ነው ፤ ወይንም የተቆረጠው ግንድ ዳግመኛ ሲያቈጠቍጥ ፤ ቍጥ ቋጠ ማለት ነው ፤ የናዝሬት ስሟም የታወቀው በሐዲስ ዘመን ነው እንጂ በብሉይ ዘመን አይደለም ። የጽድቅ ዛፍ የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ ያደገበት አገር ስለሆ ነች ፤ የተክል ቦታ ፤ ወይንም የቍጥቋጦ ቦታ ተባለች ።

ሁለተኛ አዳምን ከነልጆቹ ከኀጢአና ከሞት እንዲያድነው ጽኑ የሆነ ተስፋና ብፅ ዓት ፤ ለአዳም ነግሮታልና ናዝራዊ ተባለ ፤ ፫ኛ| የክርስትና ብሕትውና ወይም ምን ኵስና ከክርስቶስ ልደት በኋላ በ፫፻፳ ዓመተ ምሕረት ፤ በላይኛው ግብጽ ተበይ ደስ በሚባለው ቦታ ላይ ፤ ቅዱስ እንጦንስ የመዠመሪያውን ገዳም መሠረተ፡ በዚሁ ገዳም ብዙ መናንያንና ናዝራውያን ፤ ጐጆ ሠርተው ይኖሩበት ነበር ፤ በዚሁ ገዳም ይኖር የነበረው አባ ጳኵሚስ የሚባለው የአባ እንጦንስና የአባ መቃርስ ጓደኛ በ፫፻

፳፫ ዓመተ ምሕረት ፤ የምንኵስናን ሕግና ሥርዓት ጽፎ ደንብ አቆመ ፤ ከራሳችንም መለዮ ወይም መጋረጃ የሚሆን ቆብ እንስፋ (እናብጅ) ብሎ የመከረና የሰፋ እርሱ ነው ይባላል ፤ ይህንንም ያደረገበት ምክንያት እኛ መናኞችና ናዝራውያን ስንሆን ፤ ወደ ውጭ ስንሄድ ፤ ግራና ቀኝ ፊታችንን እያዘዋወርን ወንዶችንና ሴቶችን መመ ልከት አይገባንም በማለት ሐሳቡን ጨረሰና ፤ ቆብ ፤ የዓይንና የገሮ መጋረጃ እንዲ ሆን ወዲያና ወዲህ ያለውን ነገር ሁሉ እንዳያይና እንዳይሰማ ፤ የሚጠለቀውም (የሚ ደረገውም) እስከ አፍንጫ ድረስ ፤ እንዲሆንና ዓይንና ገሮን ክፉ ከመስማትና ክፉን ከማየት እንዲጋርድ ሲል አባ ጳኵሚስ ይህን መንፈሳዊ ሐሳብ ለመነኰሳት አዘጋጀ ።

አንተ መንፈሳዊው መነኰሴ ሆይ ቅዱስ እንጦንስና ቅዱስ ጳኵሚስ ያዘጋጁልህ ፤ የምንኵስና ልብስ ከኀጢአት ውሽንፍር እንዲከልልህና እንዲጋርድህ ነው እንጂ ፤ በዚህ ዓለም የክብርና የሹመት ጌጥ አክሊልና ዘውድ እንዲሆንህ አይደለም ፤ አስ ተውል ማናቸውም ኃጢአት የሚሰራው ከማየትና ከመስማት ስለሆነ ፤ ዓይንህ ክፉ እንዳያይ ፤ ገሮህም ክፉ እንዳይሰማ ፤ የኃጢአትን ዋዕይ የምትከልልበት ጥላና መጋ ረጃ አዘጋጀልህ ።

የምንኵስና ኑሮ ፈጣሪውን እግዚአብሔርን ብቻ ለማሰብ ከማናቸውም ዓለማዊ ኑሮ ሁሉ የተሻለ ነው ፤ መነኰሳት የማይለዋወጥ ዘላቂ የሆነ ችግርን በመታገሣቸው ብፁዓን ናቸው ፤ ምን እንሥራ ፤ ምን እንብላ በማለት ጊዜያቸውን አያባክኑም ፤ ንጽሕናቸውና ጸሎታቸው ወሰን ወደ ሌለው ደስታ ፤ ወደ ላይኛው ዓለም የሚያደ ርሰን ነው ብለው ስለ አሚያምኑ ፤ የተስፋቸው ሀብል እስከ ዘለዓለም ድረስ ሳይበ ጠስ ጸንቶ ይኖራል ። ከዚህ በኋላ የምንኵስና ኑሮ ፤ ከምስር ተነስቶ ወደ ግሪክና ወደ ሮምያ ፤ ወደ ሶርያና ወደ ጳለስቲና ተለመደ ፤ የምንኵስናን ሥርዓት በጣም ያስፋፋው በዘመኑ የነበረው የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት አባ አትናቴዎስ ነው ። የሴቶችንም ምንኵስና የጀመረች የአባ ጳኵሚስ እኅት ማርያም ትባላለች ፤ ከዚህ በኋላ በፈረንሳዊ ሀገር በ፫፻፷ ዓመተ ምሕረት ማርቲን የተባለ መነኵሴ ትልቅ ገዳም ሠርቶ ነበር ። ከዚያም ዘመን ዠምሮ ካቶሊካውያን በሚኖሩበት አገር ሁሉ ታላላቅ ገዳማት ሠርተው እስከ ሺ፭፻ ዘመን ድረስ በተድላ ይኖሩበት ነበር ።

ከዚህ በኋላ የፕሮቴስታንት ሃይማኖት ከሰለጠነ ወዲህ ፤ በጀርመንና በእንግ ሊዝ ፤ በስዊድንና በአሜሪካን ፤ አገር ያሉ ገዳማትና መኰንሳት ሁሉ የተናቁና የተዋ ረዱ ሆኑ ፤ ምክንያቱም የምንኵስና ኑሮ ፤ ከቀድሞው አያያዝ ተለውጦ ፤ ተድላና ደስታ የተመላበት ስለሆነ ነው ።

ምዕራፍ ፶፰ ።

ወደ ኢትዮጵያ የመጣበት ዘመን ።

በ፬፻፸፫ ዓመተ ምሕረት በአክሱም ቤተ መንግሥት እልዓሚዳ የሚባለው በነገሠ ጊዜ ነው ይባላል ። በርሱ ዘመን ሕገ ወንጌልን ለማስተማርና አብያተ ክር

www.ethiopianorthodox.org

ስቲያናትን በየአለበት ለማሥራት ሲል ፱ኝ የሚሆኑ ቅዱሳን መነኰሳት ፤ ከግሪክና ከሶርያ ፤ ከግብጽና ከፓለስታይን አውራጃዎች ተላልከ አምጥቷል ይባላል ። ስንክ ሣር ግን ሮማውያን ይላቸዋል ። ከቍስጥንጥንያ አውራጃ ስለ መጡና ፤ ቍስጥንጥንያም ሁለተኛይቱ ሮም ተብላ ስለ ነበረች ይሆናል ፤ የሁለተኛም ግብጽና የፓለስታይን የሶርያ አውራጃዎች ሁሉ በሮማውያን ግዛት ውስጥ ስለ ነበሩና በሮማውያን ነገሥታት ፈቃድ ስለ መጡ ሮማውያን ተባሉ ፤ የመጡትም አንድ ጊዜ አይደለም በየጊዜው ነው እንጂ ፤ አንዳንድ ታሪክ ጸሐፊዎች ግን በችግር ምክንያት ተሰደው ወይም መንነው ነው የመጡት ይላሉ ። ይህ ግን እውነት አይመስልም ፤ የነዚህም ቅዱሳን ስም ፤ ከግዕዝና ከአማርኛ ቃል የተሰየመ ነው ።

፩ኛ አባ አሌፍ ፤ ዘቂሣርያ

አሌፍ ማለት በግዕዝና በዕብራይስጥ ፊደል አንደኛ መጀመሪያ የተገኘና የመጣ ማለት ነው ።

፪ኛ አባ ጽሕማ ዘአንጾኪያ ።

አባ ጽሕማ ማለት ጢማም ወይም ባለ ጽሕም ማለት ነው ።

፫ኛ ዘሚካኤል (አባ አረጋዊ) ሮም (ቍስጥንጥንያ)

አረጋዊ ማለት ያረጀ ሽማግሌ ማለት ነው ። ወይም ቁም ነገርንና እውነትን ተናጋሪ ማለት ነው ።

፬ኛ አባ አፍጼ ትንሽ እስያ (አፈ ፅዬ) (ወይም አፈ አጼ) አፈ ንጉሥ ማለት ነው ወይም አፍጼ ማለት ትል አፍ ማለት ነው በዘመናቸው የነበሩ ፈላሾችን በጣም እየገሠፁና እየተቆጡ በክርስቶስ ላይ የሠሩትን ግፍ እየጠቀሱ ይሰድቡዋቸው ስለነበረ ፤ አፈ ፅዬ ብለው ሰየሙዋቸው ይባላል ።

፭ኛ ይስሐቅ (አባ ገሪማ) ሮም (ዘቍስጥንጥንያ)

ገሪማ ማለት ግሩም የሆነ የሚያስገርም ትምህርትና ሥራ የሚሠራ ማለት ነው ።

፮ኛ አባ ሊቃኖስ ዘቍስጥንጥንያ ፤

ሊቃኖስ ማለት የሶርያ ቋንቋ ይመስላል ፤ ሊቅ በጣም የተማረ ማለት ነው ፤ (ሊቀ ሊቃውንት ።)

፯ኛ አባ ጉባዘቂልቅያ ።

ጉባ ማለት በአማርኛ ቋንቋ የተሰየመ ነው ፤ ተራራ የሚያህል ትልቅ ግርማው የሚያስፈራ ማለት ነው ።

፰ኛ አባ ይምአታ (የማታ) ዘቆስያ ።

ይምአታ ማለት ማታ የመጣ ፤ በኋላ በመጨረሻ የመጣ ማለት ነው ።

፱ኛ አባ ጰንጠሌዎን (ፓንታሊዎን) ሮም ዘቍስጥንጥንያ ።

ጰንጠሌዎን ማለት የግሪክ ቋንቋ ይመስላል ፤ በግሪክ ሱሪ ወይም ልብስ ማለት ነው ፤ ከግሪክ አውራጃዎች የመጣ ይሆናል ፤ አንባቢ ሆይ ሮም የተባለው አገሩ-

ቸው የግሪክ አውራጃ ነው እንጂ የኢጣሊያ ሮም አይምሰልህ እነዚህ ተስዓቱ ቅዱሳን የተባሉት በየአውራጃው እየተዘዋወሩ ሲያስተምሩና ሲጸልዩ ፤ መልክቸውና ስማቸው ለኢትዮጵያዊው ሕዝብ እንግዳ ስለሆኑበት ፤ ከሁለቱ ቅዱሳን ከሊቃኖስና ከጰንጠሌዎን በቀር ፯ቱን ቅዱሳን ሕዝቡ በየመሰለው በግዕዝና በአማርኛ ቋንቋ የሰየማቸው ይመስላል ።

፫ኛው ታሪክ እንዲህ ይላል ።

በ፬፻፶፩ኛው ዘመን በእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት በዲዮስቆሮስና በሮማው ሊቀ ጳጳሳት በልዮን መካከል የበረታ የሃይማኖት ጠብና ክርክር ተነሥቶ ዲዮስቆሮስን ፯፻ የሚሆኑ ኤጲስ ቆጶሳት በኬልቄዶን ጉባኤ አውግዘው ካሳደዱት በኋላ በሮማ ሊቀ ጳጳሳት በልዮን አማካይነት ፤ እነዚህ ፱ኙ መነኰሳት በኬልቄዶን ጉባዔ የተወሰነውን ሲኖዶስ እንዲያስተምሩ ተላኩ ። የሚሉ ይገኛሉ ። በአርዮስም ጊዜ ቈስጠንጢኖስ ከሞተ በኋላ ፤ ልጁ ቈንስጣ የአርዮስን ሃይማኖት ስለ ወደደ ፤ የእስክንድርያውን ሊቀ ጳጳሳት አትናቴዎስን ከመንበሩ ላይ አሳዶ አርዮስን ወደ እስክንድርያ ተመልሶ እንዲገባ አደረገ ።

ነገር ግን እነዚህ ፱ኙ ቅዱሳን በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ላይ ያደርጉት የነበረ የትምህርትና የስብከት እርምጃ በጣም ጐልቶ አልተነገረላቸውም ፤ በኢትዮጵያ ሰሜን አውራጃዎች ላይ ብቻ ቤተ ክርስቲያናትንና ገዳማትን እየሠሩ እንደ ተቀመጡና እንዳስተማሩ ፤ በገድላቸው ላይ ይገኛል ። በነርሱም ጊዜ በስማቸውና በሥራቸው የታነፁት ገዳማት እስከ ዛሬ ድረስ ጸንተው ይኖራሉ ። የምንኵስና ሥራ በኢትዮጵያ ውስጥ በብዙ አልተስፋፋምና አልተለመደም ። እነዚያው ተስዓቱ ቅዱሳን በነበሩበት ቦታ በሰሜን ኢትዮጵያ በትግሬ አውራጃዎች ብቻ ነው እንጂ ፤ በሸዋና በጐንደር በጐጃም በአማራው አገር ሁሉ ገዳማትና መነኰሳት በብዙ ስፍራ አይገኙም ይልቁንም በሕዝቡ ዘንድ የተለመደው የምንኵስና ሥራ ከረጅ በኋላ ነው ። ሴቶቹ ከ፵ ከ፶ ዓመት በላይ ይመነኵሳሉ ወንዶችም ከ፶ ከ፷ ዓመት ይመነኵሳሉ ፤ ይህ ግን ሕግ አይደለም ።

ምዕራፍ ፵፯ ።

በኢትዮጵያ አውራጃዎች ሁሉ እየተዘዋወሩ ያስተማሩት መነኰሳት ዋናዎቹ እነዚህ ናቸው ፤ አንደኛው ዋናው ኢትዮጵያዊው መነኵሴ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ነው ፤ እርሱም በ፲፪ተኛው ፲ ዓመተ ምሕረት የነበረና በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ላይ በጣም የታወቀና የገነነ ቅዱስ ነው ፤ እንደ ተክለ ሃይማኖት ያለ ብልህና አዋቂ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አልተገኘም ይባላል ።

በመንፈሳዊና በሥጋዊ አስተዳደር በኩል ፤ በቤተ ክህነትም ፤ በቤተ መንግሥትም ያደረገው እርምጃ በጣም ታላቅ ነው ።

www.ethiopianorthodox.org

የአቡነ ተክለ የሃይማኖት የሥራውና የታሪኩ ዝና በዓለም ቤተ ክርስቲያን በግብጽና በኢየሩሳሌም ፤ በግሪክና በሮም ፤ በጣም የታወቀ ነው ።

ሁለተኛ በ፲፬፻ ዓመተ ምሕረት የተነሣው አባ ጊዮርጊስ የተባለው ሊቅ መነኰሴ በጣም የተማረ ሊቅ ነበረ ፤ ትምሕርቱና ድርሰቱ ሁሉ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ለጸሎት ያዘጋጀው ብዙ ነው ፤ የእርሱም ታሪክ በዓለም ቤተ ክርስቲያን የታወቀ ነው ፤ ከነዚህ በታች የሚገኙትን የኢትዮጵያ ተወላጆች የሆኑትን ቅዱሳን መነኰሳት ታሪካቸውንና ቍጥራቸውን ለመጻፍ ጊዜ ስለ አጣሁ አቆይቼዋለሁ ፤ እኔ አሁን ከእማይመለስ ዘመንና ጥንታውያን ከሆኑት ከጽድቅ አርበኞች ጋራ ምን አስታገለኝ ፤ ለእኔ አሁን የሚያስፈልገኝ የጊዜአችን ሁኔታ የሚፈቅደውን ብቻ ለማወቅና ለማስረዳት ነው ።

አባ ጊዮርጊስ የተባለውም ሊቅ በታላቁ ንጉሥ በዘርዓ ያዕቆብ ጊዜ የነበረ ነው ። ዘርዓ ያዕቆብም እንደ ኢትዮጵያ አቈጣጠር ሺ፬፻፳፪ እንደ አውሮፓ አቈጣጠር ሺ፬፻፴፫ ዓመተ ምሕረት የነበረ በጣም የተማረ ሊቅ ንጉሥ ነበረ ይባላል ፤ እርሱም በነገሠ ጊዜ በኢትዮጵያ የሚገኙ እስላሞችና አይሁዶች ሁሉ በስላም ተገዝለት ፤ ከአይሁድና ከእስላሞችም ወገን ብዙዎቹ ወደ ክርስትና ገቡ ።

በዘመኑም የነበሩ ሊቃውንት በጣም ብዙዎች ነበሩ ፤ ከተማውም በደብረ ብርሃን ነበረ ፤ በርሱም ዘመን የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንና ፤ የሮም ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ፤ መንፈስ ቅዱስ ከአብ ብቻ ሠረፀ በማለት ምክንያት ክርክርን ስለ አነሱ ፤ በሺ፬፻፴፱ ዓመተ ምሕረት የሮም ሊቀ ጳጳስ ፓፓ ኤገርሪዎስ ፬ኛው ፤ ከልዩ ከልዩ ክፍለ ሀገር ሊቃውንትን ሁሉ በፍሎሬንሲያ ጉባኤ በሰበሰበ ጊዜ ፤ ዘርዓ ያዕቆብም መልእክት ስለ ደረሰው ፤ ፭ት ሊቃውንት ከኢትዮጵያ ወደ ፍሎሬንሲያ ጉባዔ ላከ ይባላል ፤ የመላክተኞቹም አንድ አለቃ ሆኖ የሄደው አባ ኒቆዲሞስ የሚባል በኢየሩሳሌም ገዳም የሚኖረው ኢትዮጵያዊ ነው ፤ አባ ጊዮርጊስም ነበረ የሚል ታሪክ አይጠፋም ፤ ዘርዓ ያዕቆብም ያን ጊዜ የመንግሥቱ ገናንነት በዓለም ሁሉ ታወቀለት ይባላል ።

እርሱም በየወሩ በዓለ እግዚአብሔርና በዓለ ማርያም በዓለ ሚካኤል ሁለቱ ሰንበታት ቀዳሚትና እሑድ እንዲከበሩ ለእስላሞች ሁሉ ዓዋጅ አስነግሮ ነበር ይባላል ፤ ምንም እንኳ የተነሳንበት የሃይማኖት ክፍል ቢሆን በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እምነትና ፤ እውቀት እንዲስፋፋ ያደረጉትን ነገሥታት መጥቀስ አስፈላጊ ስለሆነ ፤ የዓፄ ዘርዓ ያዕቆብን ታሪክ አስጠቀስን ።

ነገር ግን የኢትዮጵያ ነገሥታት ከብዙ ሺ ዘመን ዠምሮ ሲያያዝ በመጣው ትውልድ የሠሩት የጀግንነትና የእምነት ሥራ በጣም ብዙ ስለሆነ ለመረዳት የሚፈልግ ሰው ታሪክ ነገሥቱን ይመልከት ። እግዚአብሔር ኢትዮጵያን የስሙ መጠሪያ የአምልኮቱ መከበሪያ እንድትሆን ስለ መረጣት ፤ ከዚህ አስቀድሞ በኢትዮጵያ መንበረ

መንግሥት ፤ ተራውን የነገሡት ነገሥታት ፤ ሲያያዝ የመጣውን የአባቶቻቸውን ጥንታዊ ታሪክና ሃይማኖት ፤ ወደ ልጆቻቸው ተያይዞ እንዲወርድ ፤ ስማቸው ከዘራቸው ፤ ዘራቸው ከታሪካቸው ጋራ የተገናዘበ ሆኖ እንዲኖር ፤ በታወቀው ጀግንነታቸው ወደ ታወቀው ትውልዳቸው ያስተላለፉት የወንድነት ጠባይና ሃይማኖት ፤ ሥራውን ሳይፈታ መኖሩን ፣ ያሁኑ ዘመነ መንግሥት ፤ የቀዳማዊው ኃይለ ሥላሴ ሥራና ታሪክ ሊያረጋግጥልን ችሎአል ።

ይኸውም አንደኛው ሥራ ፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሃይማኖት ታሪክና መብት ፤ ከወገኖችዋና ከተወላጆችዋ ጳጳሳት እንድትረዳው ማድረጋቸው ነው ፤ መቼውንም ቢሆን በዓለም ላይ ለሰው ልጅ ነዋሪ ገንዘቡና ስም አስጠሪው ታሪክ ነው ። የታሪክም መቋቋሚያ ትውልድ ነው ፤ የትውልድም መሄጃው ዘመን ነው ። የነዚህም ሁሉ የመጨረሻው ክብራቸውና አላማቸው ሃይማኖትና ምግባር ነው ። ዘመንም ቢያረጅ ፤ ትውልድም ቢያልፍ ፤ የዓለምም መልክ በጦርነትና በችግር ምክንያት ቢለዋወጥ ፤ የሃይማኖትና የትውልድ መጽሐፍ ገጽ እየጨመረ ከመሄድ በቀር አያቋርጥም ።

ስለዚህ ራሱን የቻለ ሕዝብ ለተቀደሰው ክብሩና ሃይማኖቱ መሥዋዕት ሆኖ ሲገኝ ፤ የሕይወቱ ታሪክ በትውልድ አደባባይ ፤ እንደ ሐውልት ተተክሎ ይኖራል ። ባለፈው ዘመን የነበረውን ውዝፍና ስንፍና በማንም ላይ ሳናመካኝ ፤ ምክንያቱን በጊዜና በዘመን ላይ ብቻ ትተን ፤ አሁን በአለንበት ፤ በብርሃናዊው ንጉሥ በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት የቀረበው የእውቀትና የሥልጣኔ ጉልምስና በሩን ከፍቶ እያለ ደጅ ሲመታ ፤ የትምሕርትን ቁልፍ የያዙ መምሕሩንና ሰባክያን በሩን ለመክፈት መሽቀዳደም የሚገባቸው ስለ ሆነ ፤ እኔም አነስተኛው የኦርቶዶክሳዊት ቤተ ክርስቲያን ታዛዥ ስለ ሆንኩ እርዳታ ይሆንልኛል በማለት ከእውነተኛው ኦርቶዶክሳዊት ሃይማኖት ባህል ጋር ከእኔ አነስተኛ የሆኑት ሕፃናት ወንድሞቼ ሁሉ እንዲተዋወቁልኝ ስል ይህን ትንሽ መጽሐፍ በትሕትና አቀርባለሁ ።

ሳይበዛ በጥቂቱ ፤ ሳይረዝም ባጭሩ ። የሃይማኖትን ፍሬ የሚያሳይና መንገዱን የሚመራን ይህ መጽሐፍ ነው ።

አሳስበ ላስገረመረን ፤ አስገርምሮ ላስጨረሰን አምላክ ክብር ምሥጋና ይግባው ለዘለዓለም አሜን ።

www.ethiopianorthodox.org

ስለ ኢትዮጵያ ነገሥታት ቊጥርና ታሪክ ።

ስለ ኢትዮጵያ ታሪክ ምንም በብራና የተጻፈው የቀድሞው ታሪክ ጠንቅቆ ባይጽፍና ባያጣራው ፤ ለጊዜው የነገሥታቱ እምነትና ኃይል እንደምን ያለ እንደ ነበር ለማወቅና ለመረዳት ስለፈለግን ከብራናው ታሪክ የተገኘውንና ከውጭ አገር ሊቃውንትም ያገኘነውንና የተረዳነውን ያህል የኢትዮጵያን ነገሥታት የሃይማኖታቸውን ጽናትና የክብራቸውን ብዛት ለመግለጽ አሳሰበን ።

ም ዕ ራ ፍ ፶ ፯ ።

ምሥራቅና ምዕራብ ከሚባለው አገር አስቀድሞ በተፈጥሮ ዕውቀት በትምህርትና በልዩ ልዩ ጥበብ እጅግ ከፍ ካለ ደረጃ ደርሶ ነበር ተብሎ የሚነገርለት ከአፍሪቃ ውስጥ ግብጽ ብቻ መሆኑ ይነገራል ። የትልቅነቱም ታሪክ የሚገምረው ከ፱ሺህና ከ፰ሺህ ዓመት ገምሮ ነው የሚል ታሪክ ይገኛል ከየት መጣ ? ወይንስ ከወዴት ተገኘ ?

መጽሐፍ ቅዱስ እንደሚነግረን ባመሰጼጦምያ ግድም በባቢሎን አድርጎ ዛሬ ምስር ወይም ግብጽ ወደምንለው ሀገር ሄዶ መስፈሩን ያመለክተናል ። ደግሞ አንዳንድ ሊቃውንት መጀመሪያ በባብ እልመደብ ተሻግሮ በኤርትራ ባሕር ዳር ለዳር ሄዶ በኢትዮጵያ በሚሮዌ ከሰፈረ በኋላ ነው ወደ ግብጽ የሄደው ይላሉ ። ይኸኛው ሐሳብ ግን ተቀባዩ እያነሰ ሄዶአል ።

ተቀባዩ የበዛለት ሐሳብ ግን ከጤግሮስና ከኤፍራጥስ ወንዝ አጠገብ ተነሥቶ በዓረብ በረሀ አድርጎ በሰዌዝ በኩል ወደ ግብጽ ገብቷል የሚለው ነው ።

የመጀመሪያው ትውልድ አመጣጥ ።

ለካም ኩሳ (ኩሽ) ሚስራይ ፋጥ ፤ ከነአን የተባሉ ዐራት ልጆች ነበሩት ። ኩሳ የተባለው አምስት ልጆች ወለደ ፤ እነዚሁም ሰባ ፤ ኤዊልጥ ፤ ሰብታ ፤ ሬጌም ሰበቅታ ፤ ናቸው ። ሬጌም ሳባንና ዮዳድን ይወልዳል ። ኩሽ ማለት በዕብራይስጥ ጠይም ማለት ነው ።

እነዚህም በእስያ ደቡብ የሚኖሩ የካም ልጆች በኋላ ዘመን ወደ ክፍላቸው ወደ አፍሪቃ መጥተው ፤ ከግብጽ ጀምረው እስከ ኖብያ እስከ ሱዳን ድረስ በዚያም ዋና ከተማቸው ሚሮዌ ይባል ነበር ። ከዚህም በኋላ እየተንኳተቱ ወደ አክሱም ደርሰው ሳባ የሚባለውን ከተማ ሠርተው ኖሩ ። ኢትዮጵያ የምትባል ማን ናት ? በመጽሐፍ ቅዱስ ኢትዮጵያ እያለ የሚያነሣው ከሐልፋ ወደ ደቡብ ዛሬ (የሱዳን ወረዳ) እስከ አካባ ድረስ ያለውን ሀገር ነው እንጂ ፤ ከሐልፋ ወደ ደቡብ ያለውን የዛሬውን ኢትዮጵያን አለመሆኑን የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቃውንት አረጋግጠውታል ። ኢትዮጵያ የሚባለውን ስም ፤ በኋላ ዘመን የአክሱም መንግሥት (የሱዳንን ወረዳ) የሚሮዌን ከተማ አጥፍቶ ግዛቱ ሲያደርገው ኢትዮጵያ የሚለውን ስም ጨምሮ አምጥቶታል ይባላል ።

መገመሪያ በኢትዮጵያ የነገሡት ነገሥታት ።

ቊጥር	ስም	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፩	ሱብታህ	፴	ከ፪ሺ፭፻፵፭—፪ሺ፭፻፲፭
፪	ኤሌክትሮን	፴	ከ፪ሺ፭፻፲፭—፪ሺ፬፻፹፭
፫	ነቢር	፴	ከ፪ሺ፬፻፹፭—፪ሺ፬፻፶፭
፬	አሜን ፩ኛ	፴፩	ከ፪ሺ፬፻፶፭—፪ሺ፬፻፳፬
፭	ነሕሴት (ናይስ)	፴	ከ፪ሺ፬፻፳፬—፪ሺ፫፻፺፬
፮	ታርኬም	፳፱	ከ፪ሺ፫፻፺፬—፪ሺ፫፻፷፭
፯	ሳባ ፩ኛ	፴	ከ፪ሺ፫፻፷፭—፪ሺ፫፻፴፭
፰	ሶፋሪድ	፴	ከ፪ሺ፫፻፴፭—፪ሺ፫፻፭
፱	እስክንዲ	፳፭	ከ፪ሺ፫፻፭—፪ሺ፪፻፹
፲	ሆሀይ ሰጥዎ	፴፭	ከ፪ሺ፪፻፹—፪ሺ፪፻፵፭
፲፩	አህያጥ	፳	ከ፪ሺ፪፻፵፭—፪ሺ፪፻፳፭
፲፪	አድጋስ	፴	ከ፪ሺ፪፻፳፭—፪ሺ፪፻፭
፲፫	ባኩንዩን መሊስ	፳፭	ከ፪ሺ፪፻፭—፪ሺ፻፹
፲፬	ማንቱራይ ሀቃቤ	፴፭	ከ፪ሺ፻፹—፪ሺ፻፵፭
፲፭	ራክሁ ድድሚ	፴	ከ፪ሺ፻፵፭—፪ሺ፻፲፭
፲፮	ሶቢ	፴	ከ፪ሺ፻፲፭—፪ሺ፹፭
፲፯	አዜጋን ፊርያን	፴	ከ፪ሺ፹፭—፪ሺ፶፭
፲፰	ሱስሐል አቶዛኔስ	፳	ከ፪ሺ፶፭—፪ሺ፴፭
፲፱	አሜን ጸዊዛ ፪ኛ	፲፭	ከ፪ሺ፴፭—፪ሺ፳
፳	ራሚን ጻሀቲ	፳	ከ፪ሺ፳—፪ሺ
፳፩	ዋኑና	፫ ቀን	
፳፪	ጲኦሪ ፩ኛ	፲፭	፪ሺ—፩ሺ፱፻፹፭

ነገደ ካም

ከሱብታህ እስከ ጲኦሪ በኢትዮጵያ የነገሡት ነገሥታት እነዚህ ናቸው ።

ም ዕ ራ ፍ ፶ ፰ ።

ስለነገደ ዮቅጣን ታሪክ ።

ኖኅ ሴምን ይወልዳል ሴም ኤቦርን ፤ ዔቦር ዮቅጣንን ይወልዳል ዮቅጣን ፲፫ ልጆች ይወልዳል ከ፲፫ቱ የዮቅጣን ልጆች ፤ ፫ቱ ሳባ አባል ፡ አፌር ፤ አቢማኤል ሀዊላ ፤ ቦታ ስለጠበባቸው ከወንድሞቻቸው ተለይተው ወደ የመን መጥተው ተቀመጡ ። በየመንም መልካም ኑሮ ሲኖሩ የህንድ ነገሥታት እየወጉ ስለአወኩዋቸው

www.ethiopianorthodox.org

፫ቱ ወንድማማቾች ሳባ ፤ አባል ፤ አፌር ፤ ከሁለቱ ወንድሞቻቸው ተለይተው የካም ነገድ የሆነ ጲአሪ ፩ኛ በነገሠበት ዘመን በ፲ ዓመት በ፫ሺ ፭፻፲ ዓመተ ዓለም በሺ ፭፻፺ ዓመት ከልደት በፊት ከየመን ተነሥተው ከብዙ ሠራዊት ጋር በባብ አልመን ደብ ተሻግረው ወደ ኢትዮጵያ ገቡ ፤ ባብ እልመንደብ ማለት በዓረብኛ የችግር በር ማለት ነው ።

ከጥቂት ዘመን በኋላ ነገደ ዮቅጣን እርስ በርሳቸው ስለ አልተስማሙ ተለያይ ተው ለየብቻቸው አገርን ያዙ ። ሳባ የተባለው የትግሬን አውራጃ ያዘ ።

አባል የአዳልን አገር ያዘ ። አፌር የተባለው ከውጋዴን ዝምሮ እስከ ሱማሌ መጨረሻ ያለውን አገር ያዘ ።

ከነገደ ካም ወገን በኢትዮጵያ ነግሦ የነበረው ጲአሪ ፩ኛ እነዚህን ፫ቱን ነገደ ዮቅጣንን ፫ ዓመት አስገብሮአቸዋል ። በኋላ ግን ራማ የተባለው የህንድ ንጉሥ ወደ ኢትዮጵያ መጥቶ ጲአሪን ወግቶ መንግሥቱን በወሰደበት ጊዜ እነዚህ ፫ቱ ነገደ ዮቅጣን እርስ በርሳቸው ተስማምተው ከትግሬና ከአዳል ከሱማሌ አገር ተላል ከው በትግሬ ላይ ከነበረው ከሳባ ዘር አክናሁስን የ፩ኛው ሳባ ልጅ የነበረውን ፤ ስሙን በአባቱ ስም ፪ኛ ሳባ ብለው በላያቸው አንግሠው ከህንዱ ንጉሥ ከራማ ጋር ተዋግተው ድል አድርገው ራማን ከገደሉ በኋላ ኢትዮጵያን አገሪቱን ከመገ ዛት ሕዝቡን ከባርነት ነፃ ስለ አወጡ ዓግዓዝያን ተብለው ተሰየሙ ይባላል ከዚህ በፊት ግን ሳባዎች ፤ ትግሬዎች በደዎች ይባሉ ነበር ።

እነዚህ ነገደ ዮቅጣን ዓግዓዝያን ተብለው ስለ ተሰየሙ ቋንቋቸውም ግዕዝ ተባለ ይባላል ። ኢትዮጵያ ማለት ምን ማለት ነው ? ፩ኛ ኢትዮጲስ የተባለው ሁለ ተኛ ሳባ ለተባለው የልጅ ልጅ ነው ። እርሱም ከልደት በፊት ፩ሺ፰፻ ዓመተ ዓለም ፶፮ ዓመት ነገሠ አገሩም በስሙ ኢትዮጵያ ተባለ ።

ኢትዮጲስ ወይም ኢትዮጵያ ማለት ትርጓሜው ምን ማለት ነው ? አኢትዮጲስ ማለት በግሪክ ቋንቋ ፊታቸው በፀሐይ በትር የተቃጠለ (ከሰልማ) ማለት ነው ይላል ይህ ፍቺ ለላይኛው ኢትዮጵያ ሕዝብና መልክ የተስማማ ትርጓሜ አይመስልም ።

፪ኛ በ፲፰፻፺፫ ዓ ም የነበረ ፕሮፌሶር ግላሰር የሚባለው የጀርመን ሊቅ እን ዲህ ይላል ። ኢትዮጵያ ማለት ጥንት ከፊኒቃውያን ቋንቋ የተሰየመ ነው ፤ በፊኒቂስ ቋንቋ አትዮብ ፤ አትዮፕ ወይም ኢትዮጲ ማለት ሽቱ ወይም ሽቱ የሚገኝበት ቦታ ማለት ነው ይላል ። ይህም ቃል ለኢትዮጵያ አየርና ጠባይ የተስማማ ትርጓሜ ነው ።

ኢትዮጲስ ፩ኛ በሞተ ጊዜ በመንግሥቱ ልጁ ላክዱን ሁለተኛ ስሙ ኖወር አሪ የተባለው ተተካ ። የኢትዮጲስ ፩ኛ ልጆቹ ፫ ናቸው እነርሱም የመጀመሪያው ልጁ ላክዱን ሁለተኛው ሳባ ፤ ኖባ በለው ከለው ናቸው ። ላክዱን መንግሥቱን ወረሰ አራቱ ግን የሀገር ርስትን ተካፍለው ያዙ ። ሳባ የተባለው በትግሬ ያሉት ሕዝብ አባት ነው አገሩና የከተማውም ስም ሳባ ተብሎ ይጠራ ነበር ። ነገር ግን

አገሩ ሳባ የተባለው ፪ኛ ሳባ በተባለው በአክናሁስ በኢትዮጲስ አያት ነው እንጂ በኢትዮጲስ ልጅ ሳባ አይደለም ። ስማቸው ሳባ የተባሉ ነገዶች ሁለት ዓይነት አሉ ። የካም ወገን ሳባ አለ ። የሴም ወገን ሳባ አለ ። በኖብያ መንግሥት የሚገኝ መናገሻ ከተማ ሳባ ይባል ነበር ። በኋላ ግን የፋርስ ንጉሥ አገሩን ድል አድርጎ ከያዘ በኋላ ሳባ የነበረውን ስሙን ለውጦ በእኅቱ ስም ሜሮዌ ወይም ሜርዋ ብሎ ሰየመው ይባላል ። ይህም ሳባ የተባለው ከተማ በካም ወገን ሳባ ስም የተሰየመ ነበር ። ፪ኛ በሴም ወገን ሳባ የተሰየመው በአክሱም አጠገብ የነበረው የንግሥት ማክዳ ከተማ ነው ። በዚህም ስም የተሰየሙ አገሮች በሐማሴን አውራጃ ብዙ አገ ሮች ይገኛሉ ። ዓንሰባ (ዓይነ ሳባ) የሳባ ዓይን ። ገንሰባ (ገነተ ሳባ) የሳባ ገነት በመ ረብ አጠገብ አለ ። ግሎማክዳ የሚባለውንም ስም - የማክዳ መስክ ብለው እንደ ዚሁ ይተረጉሙታል ።

ተራ ቁጥር	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፩	አክናሁስ (ሳባ ፪ኛ)	፶፰	ከ፩ሺ፱፻፹፰—፩ሺ፱፻፴
፪	ንክሀቲ ካልንሶ	፵	ከ፩ሺ፱፻፴—፩ሺ፰፻፺
፫	ካሲዮጲ	፲፱	ከ፩ሺ፰፻፺—፩ሺ፰፻፸፩
፬	ሳባ (፪ኛ)	፲፰	ከ፩ሺ፰፻፸፩—፩ሺ፰፻፶፫
፭	ኢትዮጲስ ፩ኛ	፶፫	ከ፩ሺ፰፻፶፫—፩ሺ፰፻
፮	ላንክዱን ኖወርአሪ	፴	ከ፩ሺ፰፻—፩ሺ፯፻፸
፯	ቱትኢም ሔብ	፳	ከ፩ሺ፯፻፸—፩ሺ፯፻፶
፰	ሔርሐቶር ፩ኛ	፳	ከ፩ሺ፯፻፶—፩ሺ፯፻፴
፱	ኢትዮጲስ ፪ኛ	፴	ከ፩ሺ፯፻፴—፩ሺ፯፻
፲	ሰኑካ ፪ኛ	፲፯	ከ፩ሺ፯፻—፩ሺ፮፻፹፫
፲፩	ቦኑ ፩ኛ	፰	ከ፩ሺ፮፻፹፫—፩ሺ፮፻፸፭
፲፪	ሙማዚስ	፬	ከ፩ሺ፮፻፸፭—፩ሺ፮፻፸፩
፲፫	አሩአሳ	፮ወር	
፲፬	አሚን አሳሮ	፴	ከ፩ሺ፮፻፸፩—፩ሺ፮፻፵፩
፲፭	ኦሪ	፴	ከ፩ሺ፮፻፵፩—፩ሺ፮፻፲፩
፲፮	ጲኦሪ ፪ኛ	፲፭	ከ፩ሺ፮፻፲፩—፩ሺ፭፻፺፮
፲፯	አሚን ኤሞሐት ፩ኛ	፵	ከ፩ሺ፭፻፺፮—፩ሺ፭፻፶፮
፲፰	ጸውሰ	፲፭	ከ፩ሺ፭፻፶፮—፩ሺ፭፻፵፩
፲፱	አክቲሳኒስ	፲	ከ፩ሺ፭፻፵፩—፩ሺ፭፻፴፩
፳	ማንዲስ	፲፯	ከ፩ሺ፭፻፴፩—፩ሺ፭፻፲፬
፳፩	ፕሮቶውስ	፴፯	ከ፩ሺ፭፻፲፬—፩ሺ፬፻፸፯

www.ethiopianorthodox.org

ተራ ቍጥር	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፳፪	አሞይ	፳፩	ከ፩ሺ.፬፻፹፩—፩ሺ.፬፻፷
፳፫	ኮንሲ	፭	ከ፩ሺ.፬፻፷—፩ሺ.፬፻፶፭
፳፬	ቦኑ ፪ኛ	፪	ከ፩ሺ.፬፻፶፭—፩ሺ.፬፻፶፫
፳፭	ሳቢ ፫ኛ	፲፭	ከ፩ሺ.፬፻፶፫—፩ሺ.፬፻፴፰
፳፮	ጀጉንሶ	፳	ከ፩ሺ.፬፻፴፰—፩ሺ.፬፻፲፰
፳፯	ሰኑካ ፫ኛ	፲	ከ፩ሺ.፬፻፲፰—፩ሺ.፬፻፰
፳፰	አንጋቦስ ፩ኛ	፵	ከ፩ሺ.፬፻፰—፩ሺ.፫፻፷፰
፳፱	ሚአሙር	፪ ቀን	» » » » » »
፴	ክሊና	፲፩	ከ፩ሺ.፫፻፷፰—፩ሺ.፫፻፶፯
፴፩	ዛግዱር ፩ኛ	፵	ከ፩ሺ.፫፻፶፯—፩ሺ.፫፻፲፯
፴፪	ሐርሐቶር ፪ኛ	፴	ከ፩ሺ.፫፻፲፯—፩ሺ.፪፻፹፯
፴፫	ሐርሐቶር ፫ኛ	፩	ከ፩ሺ.፪፻፹፯—፩ሺ.፪፻፹፮
፴፬	ኔክቲ ፬ኛ	፳	ከ፩ሺ.፪፻፹፮—፩ሺ.፪፻፷፮
፴፭	ቱቱን ሶትዮ	፲	ከ፩ሺ.፪፻፷፮—፩ሺ.፪፻፶፮
፴፮	ሐርመንቱ ፩ኛ	፩ ወር	
፴፯	አሚን ኢምሐት ፪ኛ	፭	ከ፩ሺ.፪፻፶፮—፩ሺ.፪፻፶፩
፴፰	ኮንሳብ ፩ኛ	፭	ከ፩ሺ.፪፻፶፩—፩ሺ.፪፻፵፮
፴፱	ኮንሳብ ፪ኛ	፭	ከ፩ሺ.፪፻፵፮—፩ሺ.፪፻፵፩
፵	ሰኑካ ፬ኛ	፭	ከ፩ሺ.፪፻፵፩—፩ሺ.፪፻፴፮
፵፩	አንጋቦ (ሕዝባይ)	፵	ከ፩ሺ.፪፻፴፮—፩ሺ.፻፺፮
፵፪	አሜን አስታት	፴	ከ፩ሺ.፻፺፮—፩ሺ.፻፷፮
፵፫	ሐርሐር	፲፮	ከ፩ሺ.፻፷፮—፩ሺ.፻፶
፵፬	ፒያንኪ ፩ኛ	፱	ከ፩ሺ.፻፶—፩ሺ.፻፵፩
፵፭	ጥኖትሴም ፩ኛ	፲፯	ከ፩ሺ.፻፵፩—፩ሺ.፻፲፬
፵፮	ጥኖትሴም ፪	፵፩	ከ፩ሺ.፻፲፬—፩ሺ.፸፫
፵፯	ማሳሐርታ	፲፮	ከ፩ሺ.፸፫—፩ሺ.፶፯
፵፰	ራሚንፔርኮም	፲፬	ከ፩ሺ.፶፯—፩ሺ.፵፫
፵፱	ጥኖትሴም ፫ኛ	፮	ከ፩ሺ.፵፫—፩ሺ.፴፯
፶	ሳቢ ፬ኛ	፲	ከ፩ሺ.፴፯—፩ሺ.፳፯
፶፩	ታዋስያ ዴውስ	፲፫	ከ፩ሺ.፳፯—፩ሺ.፲፫
፶፪	ማክዳ ንግሥት	፴፩	ከ፩ሺ.፲፫—፱፻፹፪

የነገደ አግዓዝያን መንግሥት በኢትዮጵያ ከሺ.፱፻፹፭ ዓመተ ዓለም ዠምሮ እስከ ቀዳማዊ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት ድረስ ፩ሺ.፱ ፫ ዓመት ነገሠ ፡፡ ነገሥታቱም ፶፪ ናቸው፤

የመጀመሪያይቱ ኢትዮጵያ ፡፡

ቀድሞ ኢትዮጵያ የምትባለው ማን ነበረች ? ኢትዮጵያንስ ከ፫ሺ.ህ ፺፭ ዓመተ ዓለም ዠምሮ ፬፻ ዘመን ዘንዶ ሲገዛት ኖረ የሚለው የማን ታሪክ ነው ? ወይንስ የማን ተረት ነው ? (ሜሮዌ) የታችኛዪቱ ኢትዮጵያን የኛዪቱ ያልሆነችውን የግብጽ ፈርዖኖች ሲገዟት ኖረዋል ፡፡ ምናልባት እርሷን ይሆን ? ዓርዌ ዘንዶ ፤ ወይም አዘ ፤ ጉማሬ ፡ የዓባይ ዓውሬ የተባለው የግብጽ ንጉሥ ፈርዖን ይሆን ? ሕዝቅዔል ምዕራፍ ፳፱ ቍጥር፫ ተመልከት ፡፡

ስለ ንግሥት ማክዳ ታሪክ ፡፡

በንግሥት ማክዳ (ንግሥተ ሳባ) በተባለችው ንግሥት ዘመን በመጽሐፍ ቅዱስ (ንግሥተ አዜብ) የሳባ የደቡብ ንግሥት የተባለችው ፡ ፩ኛ ነገሥት ም ፲ ቍ ፩ ማቴ ም ፲፪ ቍ ፵፪ በእርሷ ዘመን የዳዊት ልጅ ሰሎሞን በኢየሩሳሌም ነግሦ ነበርና ፡ የሰሎሞንን ጥበብና ክብር ወሬውን ሰምታ የእርሱን ጥበብና ክብር ለማየት ብዙ ሠራዊትና ጓዝ ጋር ከአክሱም ወደ ኢየሩሳሌም ሄደች ፡፡

ስለ መንገዱም ሁለት ዓይነት ታሪክ አለ ፡፡ አንደኛው መንገድ ከአክሱም በምድረ ኖባ በምድረ ግብጽ ተጉዛ ጓዞቀንም በዜሳቿ በኖባና በላይኛው ግብጽ ሰዎች ግመል አስጭና በየብስ በከናል ስዌዝ ተሻግራ ወደ ኢየሩሳሌም ገባች ፡፡

የኢየሩሳሌም ንጉሥ ሰሎሞንም እስከ ጋዛ ድረስ ወርዶ ተቀበላት ለጓዞዋም ማሳረፊያ ጋዛ የሚባለውን አውራጃ ሰጣት ፡፡ ከዚያን ጊዜ ዠምሮ ጋዛ የተባለው ለኢትዮጵያ ነገሥታት የጓዝና የሠራዊት ማሳረፊያ ሆኖ ይኖር ነበር ፡፡ ስትመለስም በዚሁ በታ ተጉዛ ስለ ተመለሰች በዚያ ዘመን የነበሩ የኖብያ ሰዎች ከጓዟና ከሠራዊቷ ብዛት የተነሣ ፤ ፈትም ከኖባ አንስተው እስከ ኢየሩሳሌም ፤ ኋላም ከኢየሩሳሌም አንሥተው እስከ ደጋው ሐማሴን ድረስ በግድ በትእዛዝ ስለ ጫኑ ተመርረው ነበርና ከዚያን ጊዜ ዠምረው የኖባ ሰዎች ከሳባውያን ቀንበር ዓርነት ለመውጣት ይጣጣሩ ዠመር ይባላል ፡፡ ይኸንኑም የሚያስረዳ ታሪክ ኋላ በሐዲስ ዘመን በታዜና ንጉሥ አክሱም አንገዛም ብለው ሸፍተውበት ጦር ልኮ እንደ አስደበደባቸውና እንዳዘረፋቸው በሐውልቱ ጽሮ በተወልን ታሪክ ይገኛል ፡፡

ደግሞ ሁለተኛው ታሪክ እንዲህ ይላል ፡፡

ንግሥተ ሳባ የሰሎሞንን ጥበብ ለማየት ወደ ኢየሩሳሌም ስትሄድ በዚያ ዘመን የመን የሚባለው የአረብ አገር የእርሷ ግዛት ነበርና በምጽዋ በኩል ባሕረ ኤርትራን ተሻግራ የመን ስትደርስ ብዙ ስንቅና ብዙ ግመሎች ሲጠብቋት አገኘች ፡፡

ከየመንም ተነሥታ በብዙ ሠራዊት ታጅባ ወደ ኢየሩሳሌም በገባች ጊዜ ንጉሡ ሰሎሞን በታላቅ ክብር ተቀበላት እርሱዋም በድንግልና ተጠብቃ የምትኖር ንግሥት ነበረችና ከንጉሥ ሰሎሞን ፀንሳ በተመለሰች ጊዜ ፤ የኤርትራን ባሕር ተሻ

www.ethiopianorthodox.org

ግራ በሐማሴን አውራጃ ማይበላ ከሚባል አገር ስትደርስ ወንድ ልጅ ወለደች ። ስሙንም እብነ እልኪም (እብነ ሐኪም) አለችው ። የአረቢኛ ቃል ነው በዓረብ እብን ልጅ ማለት ነው ።

እልሐኪም ማለት ጥበበኛ ማለት ነው የዓረቢኛው መጽሐፍ ቅዱስ ሰሎሞንን ሁልጊዜ እልሐኪም ይለዋል ንግሥት ማክዳም ልጅዋን የጥበበኛ ልጅ ነው ለማለት እብነ እልሐኪም አለችው የግዕዙ ታሪክ እብነ እልኪም ይለዋል ይኸውም ቃል ንግሥተ ሳባ የዓረቦችም ንግሥት መሆንዋን ያስረዳል ።

እብነ እልሐኪምም ከእናቱ ጋር አድጎ ፳፪ ዓመት ሲሆነው አባቱን ሰሎሞንን ለማየት ወደ ኢየሩሳሌም ሄደ አባቱም በታላቅ ክብር ተቀበለው ከዚያም ሕገ ኦሪትናን ሕግ መንግሥትን በዕብራይስጥ ቋንቋ እየተማረ አደገ በዚያም ፫ዓመት ከተቀመጠ በኋላ ፤ አባቱ ንጉሥ ሰሎሞን ከ፲፪ቱ ነገደ እስራኤል ፲፪ሺህ የሚሆኑ ብል ሆችና አዋቂዎች መርጦ ፤ ከተማሩትም ካህናትና ከመሣፍንት ልጆች ፳፪ ታላላቆች ሹማምቶች ሰጥቶ ልጁን እብነ እልሐኪምን (ምኒልክን) ወደ ኢትዮጵያ መልሶ ሰደደው ።

የተመለሰበትም ዘመን በ፬ሺ፭፻፲፰ ዓመተ ዓለም ነው ። ከልደት በፊት በ፱፻፹፪ ዓመት ነው ። ምኒልክም የእናቱን መንግሥት ወርሶ በኢትዮጵያ ፳፭ ዓመት ከነገሠ በኋላ በተወለደ በ፶ ዓመቱ አረፈና መቃብር ተቀበረ ይባላል ።

ከቀዳማዊ ምኒልክ እስከ ባዜን ።

ተራ ቍ	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፩	ምኒልክ ፩ኛ	፳፭	ከ፱፻፹፪—፱፻፶፯
፪	ሐንድዮን	፩	ከ፱፻፶፯—፱፻፶፮
፫	ሲራህ (ሲራክ) ቶማይ ፩ኛ	፳፮	ከ፱፻፶፮—፱፻፴
፬	አሚን ሆቴፕ ዛግዱር	፵፩	ከ፱፻፴—፰፻፹፱
፭	አክሱማይ ራሚሱ	፳	ከ፰፻፹፱—፰፻፷፱
፮	ሲራህ አውስዮ ፪ኛ	፴፰	ከ፰፻፷፱—፰፻፴፩
፯	ታዋስያ ፪ኛ	፳፩	ከ፰፻፴፩—፰፻፲
፰	አብራልዮስ ፒያንኪያ ፪ኛ	፴፪	ከ፰፻፲—፯፻፸፰
፱	አክሱማይ ወረደ ፀሐይ ፪ኛ	፳፫	ከ፯፻፸፰—፯፻፶፭
፲	ካስሕታ ሐንድዮን	፲፫	ከ፯፻፶፭—፯፻፵፪
፲፩	ሳባካ	፲፪	ከ፯፻፵፪—፯፻፴
፲፪	ኒካንታ ቅንዳኬ ፪ኛ	፲	ከ፯፻፴—፯፻፳

ተራ ቍ	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፲፫	ጻውዕ ቲርሐቅ (ወረደ ነጋሽ)	፵፱	ከ፯፻፳—፮፻፸፩
፲፬	አርድአሜን አውስያ	፮	ከ፮፻፸፩—፮፻፷፭
፲፭	ገሰዮ	፮ ሰዓት	ከ፮፻፷፭
፲፮	ኑአትሚአሙን	፬	ከ፮፻፷፭—፮፻፷፩
፲፯	ቶማ ጽዮን ፒያንኪያ ፫ኛ	፲፪	ከ፮፻፷፩—፮፻፵፱
፲፰	አሚን አሳሮ ፪ኛ	፲፮	ከ፮፻፵፱—፮፻፴፫
፲፱	ቢያንኪያ አውጥዮ ፬ኛ	፴፬	ከ፮፻፴፫—፭፻፺፱
፳	ዙዋሬ ንብረት እስፑርታ	፵፩	ከ፭፻፺፱—፭፻፶፰
፳፩	ሰይፋይ ሐርሲአተው	፲፪	ከ፭፻፶፰—፭፻፵፮
፳፪	ረምኃይ ናስቶሶናን	፲፬	ከ፭፻፵፮—፭፻፴፪
፳፫	ሐንዲው አብራ	፲፩	ከ፭፻፴፪—፭፻፳፩
፳፬	ሶሮልያ ነቢኮን	፴፩	ከ፭፻፳፩—፬፻፺
፳፭	አግልቡል ስዌከስ	፳፩	ከ፬፻፺—፬፻፷፱
፳፮	ጽስመሬት (ወረደ ነጋሽ)	፳፩	ከ፬፻፷፱—፬፻፵፰
፳፯	አውስያ ቡራኮስ	፲፪	ከ፬፻፵፰—፬፻፴፮
፳፰	ቀኒዝ ጽስሚስ	፲፫	ከ፬፻፴፮—፬፻፳፫
፳፱	አጵራስ	፲	ከ፬፻፳፫—፬፻፲፫
፴	ካስሕታ ወልደ እኅሁ	፳	ከ፬፻፲፫—፫፻፺፫
፴፩	ኢላልዮን ተአኒኪ	፲	ከ፫፻፺፫—፫፻፹፫
፴፪	አትሲርክ አሚን ፫ኛ	፲	ከ፫፻፹፫—፫፻፸፫
፴፫	አትሲርክ አሚን ፬ኛ	፲	ከ፫፻፸፫—፫፻፷፫
፴፬	ሐንዲና	፲	ከ፫፻፷፫—፫፻፶፫
፴፭	አትሲርክ አሚን ፭ኛ	፲	ከ፫፻፶፫—፫፻፵፫
፴፮	አትሲርክ አሚን ፮ኛ	፲	ከ፫፻፵፫—፫፻፴፫
፴፯	ኒካውላ ቅንዳኪ ፫ኛ	፲	ከ፫፻፴፫—፫፻፳፫
፴፰	ባስዑ	፯	ከ፫፻፳፫—፫፻፲፮
፴፱	ኒካውሲስ ቅንዳኪ ፬ኛ	፲	ከ፫፻፲፮—፫፻፮
፵	አርካሚን ፪ኛ	፲	ከ፫፻፮—፪፻፺፮
፵፩	አውጥጥ አራውራ	፲	ከ፪፻፺፮—፪፻፹፮
፵፪	ካልአስ ካሊትሮ ፪ኛ	፲	ከ፪፻፹፮—፪፻፸፮
፵፫	ዙዋሬ ንብረት ፪ኛ	፲፮	ከ፪፻፸፮—፪፻፷
፵፬	ሶትዮ	፲፬	ከ፪፻፷—፪፻፵፮
፵፭	ሰይፋይ	፲፫	ከ፪፻፵፮—፪፻፴፫

www.ethiopianorthodox.org

ተራ ቊጥር	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፷፮	ኢክሲስ ቅንዳኢ ፪ኛ	፲	፪፻፴፬ ፪፻፳፬
፷፯	ሪምሁይ አርከሚን ፩ኛ	፲	፪፻፳፬ ፪፻፲፬
፷፰	ፈልያ ሁርኒክሀት	፲፩	፪፻፲፬—፪፻፫
፷፱	ሐንዳ አውኪራራ	፳	፪፻፫ ፩፻፹፫
፸	አግሀቡ ብሲሀራን	፲	፩፻፹፫ ፩፻፸፫
፸፩	ሴላይ ክዋውሚኑን	፳	፩፻፸፫ ፩፻፶፫
፸፪	መሰልኒ ቊራርሚር	፴	ከ፩፻፶፫ ፩፻፳፫
፸፫	ናአሳይ ብሲንቲ	፲	ከ፩፻፳፫—፩፻፲፫
፸፬	ኢትቢኑክዊር	፲	ከ፩፻፲፫—፩፻፫
፸፭	ሰፈልያ አብራሚን	፳	ከ፩፻፫—፹፫
፸፮	ሠናይ	፲	ከ፹፫—፸፫
፸፯	አውሲና ንግሥት	፳፩	ከ፸፫ ፶፪
፸፰	ዳዊት ፪ኛ	፲	ከ፶፪—፵፪
፸፱	አግልቡል	፴	ከ፵፪—፲፪
፹	ባዋውል	፲	ከ፲፪ ፪
፹፩	ባረዋስ	፲	ከ፪—፲፪
፹፪	ዲኒዶድ	፲	ከ፲፪—፳፪
፹፫	አሞይ መሐሲ	፭	ከ፳፪—፳፯
፹፬	ኒየታሪስ ሀንደኬ ንግሥት ፯ኛ	፲	ከ፳፯—፲፯
፹፭	ሞልኪ	፯	ከ፲፯—፲
፹፮	ለዞ	፯	ከ፲—፫
፹፯	ባዜን	፰	ከ፫—እ ን ም.

ከቀዳማዊ ምኒልክ ዠምሮ ክርስቶስ እስኪ ተወለደበት እስከ ባዜን ድረስ በኢ. ትዮጵያ የነገሡት ነገሥታት ፹፯ ናቸው ። ዘመኑም ፱፻፹፱ ዓመት ይሆናል ።

ነገር ግን የባዜን ዘመነ መንግሥት ከክርስቶስ ልደት በፊት ፫ ዓመት ከልደት በኋላ ፱ ዓመት ነግሦአል ። በድምሩ ፲፪ ዓመት ይሆናል ።

ስለ ባዜን አጭር ታሪክ ።

ባዜንን ክርስቶስ በተወለደበት ዘመን ነግሦ ነበር ብለው አንዳንድ ታሪክ ጸሐፊዎች ስሙን አያጋኑት ጽፈውለታል ።

ባዜን ክርስቶስ በተወለደበት ዘመን ቢኖር ፡ ምን ሠራ ? ምን አቀና ? ወይንስ የክርስቶስን ሕግ ተቀበለ ? አመነ ? ተጠመቀ ? የሚል ጥያቄ ይቀርብላቸው ይሆናል ። ባዜን በኢትዮጵያ አውራጃዎች ውስጥ ከሐማሴን (ከኤርትራ) ክፍል ከሆነው አገር

www.ethiopianorthodox.org

የአንድ ነገድ ፡ የአንድ አውራጃ ስም ነው ፡ ወረዳውም የሚገኘው ከሐማሴን ምዕራብ ተከዚ በሚወርድበት አሁን በኋላ ዘመን ከጐንደር መንግሥት አድያም ሰገድ ኢያሱ ዘምተውበት የነበረው ክፍል ነው ።

የባዜንን ነገድና አውራጃ ኩናማ ነው የሚሉት አሉ ። ኩናማ የተባለበትም ምክንያት ጥቂት የዘር ልዩነት ሳይኖርበት አይቀርም ማለት ነው ። ስለ ዘሩም ኤውሮፓውያን ኔግር ኔግሮይድ ኔግሬት እያሉ ሲራቀቁበት ይኖራሉ ፡ እኛ ደግሞ ሳንራቀቅ እንዲያው ፊት ለፊት ሻንቅላ ፡ ባሪያ ፡ እንለዋለን ይኸው ባዜን የተባለው አገር የኢትዮጵያ ወሰንና ዳርቻ ስንኳ ቢሆን በኢትዮጵያ ወሰን ላይ የሚገኘው ሕዝብ ከኢትዮጵያዊው ጋራ ተዋልዶና ተዛምዶ አያውቅም ማለት ማንም ሰው ሊያስተውለው የማይቻል ነው ። ይህን ነገር ለማይቀበለውም ሰው እንዲህ የሚል ጥያቄ ይቀርብለት ይሆናል ። ከቶ የኢትዮጵያው ንጉሥ ባዜን የተባለበት በምን ምክንያት ይሆን ? ወይንስ ይኸው ንጉሥ ከባዜን ነገድ ትውልድ ኖሮት ይሆን ? ወይንስ ደግሞ አኩስሞች ፡ ላስቶች ፡ (ዛጎች) ሸዎች ፡ ጐንደሮች እንደሚባለው ትውልድ ይሆን ? የሚል አጠራጣሪ ይገኛል ።

የብራናው ታሪክ ግን ቤተ መንግሥቱ አክሱም ላይ በነበረበት ዘመን አንድ ንጉሥ ብቻ ሳይሆን ነገደ ባዜን ገዝተዋል እያለ በግዕዝ ቋንቋ ይነግረናል ።

ክርስቶስ ከተወለደበት ዘመን ዠምሮ በኢትዮጵያ የነገሡት ነገሥታት ታሪክና ቊጥር ።

ተራ ቊ	ስማቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፩	ባዜን	፱	ከ፩ ፱
፪	ሠርጠው ጽንፈ አሰገድ	፳፩	ከ፱ ፴
፫	አክፕታህ ጽንፈ አሰገድ	፳፪	ከ፴ ፶፪
፬	ሀርኤምትኩ ፪ኛ	፪	ከ፶፪ ፶፬
፭	ጌርሳሞት	፫	ከ፶፬ ፶፯

ስለ ጌርሳሞት ንግሥት (ህንደኬ) አጭር ታሪክ ።

ጌርሳሞት ማለት በዕብራይስጥ ቋንቋ ፡ ጋሬሽ አባረረ ፡ ግሬሽ ማባረር ጌርሽ አባረረች ማለት ነው ። ስለዚህ ጌርሻሞት ሞትን ያባረረች ማለት ይሆናል ፡ ጌርሳሞት ስመ መንግሥቷዋ ህንደኬ የተባለችው በእርሱዋ ዘመን በኢየሩሳሌም አውራጃ በጋዛ የሚኖር አንድ ኢትዮጵያዊ ለባዓል ወደኢየሩሳሌም ሂዶ ወደ ጋዛ ሲመለስ በዱያ ቆኑ በፊልጶስ እጅ ተጠመቀ ። ይህም የሆነው ፡ ክርስቶስ በተወለደ በ፴፫ ዓመት ባረገ በ፭ ዓመት ነው ።

www.ethiopianorthodox.org

እርሱም አምኖ ከተጠመቀ በኋላ ወደ ኢትዮጵያ ተመልሶ መጥቶ የጥምቀትን ነገር በኢትዮጵያ አስታወቀ የሐዋርያት ሥራ ፰–፳፯ ይኸም በጋዛ የሚኖር ኢትዮጵያዊ የንግሥት ህንደኬ የግምጃ ቤት ሹም ነበር ። በክብረ ነገሥት ህንደኬ (ወይም ቅንዳኬ) የተባሉ ንግሥታት ሰባት ያህል ይገኛሉ ። ከቶ ህንደኬ ማለት ምን ማለት ይሆን ? ወይንስ ለሴቶች ንግሥታት (እቴጌ) እንደ ማለት የማዕርግ ስም ይሆን ? አንዳንድ ታሪክ በግብጽና በኖብያ የሚኖሩትን የኩሽን ልጆች ሁሉ ህንዳውያን ይላቸዋል ። ዝማሰን ገጽ ፻፲፩ ተመልከት ።

የሱርስት መጽሐፍ ቅዱስ (አብነት) ፪ዜና መዋዕል ፲፯–፰ ቍጥር ተመልከት ህንደኬ ማለት ግን በዚያን ዘመን ለሴቶች የክብርና የማዕርግ ስም ሳይሆን አይቀርም ። የመጨረሻዋ ንግሥት ህንደኬ የአክሱምና የኖብያ ንግሥት ነበረች ይባላል በእርሷ ዘመን የወንጌልን ትምህርት ቅዱስ ማቴዎስና ጃንደረባው በኢትዮጵያ አስተምረዋል ይባላል ።

ለዚሁም ማስረጃ በንግሥቲቱ ዘውድ ላይ የመስቀል ምልክት አለበት ፡ በእርሷ ስም በተቀረፀው ከመዳብና ከወርቅ ገንዘብ ላይም እንዲህ የሚል ጽሕፈት ይገኝበታል (በክረሰተስ የመወአተ) ይላል ፡ ይኸውም በጥንቱ ግዕዝ አነጋገር ዘሞዓት በክርስቶስ በክርስቶስ የአሸነፈች ማለት ነው ስለዚህ የወንጌልን ትምህርት አባ ሰላማ ነው መዠመሪያ በኢትዮጵያ ያስተማረው ማለት ታላቅ ስሕተት ነው ።

አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የተባለው የመዠመሪያ ጳጳስ ይባላል እንጂ የመዠመሪያው ወንጌል ሰባኪ ሐዋርያ አይደለም ፡ ፩ኛ/ ቅዱስ ማቴዎስ ወንጌላዊ መርሐ ልቡና የተባለውን መጽሐፍ ምዕራፍ ፯ገጽ ፳፪ እስከ ፳፬ ተመልከት ።

፪ኛ/ ጃንደረባው ፴፰ ዓ፡ ም፡

፫ኛ/ አባ ሰላማ በ፫፻፴ ዓ፡ ም፡

አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን ለሦስተኛው ጊዜ ሐዋርያ ይባላልምክንያቱም የተዘነጋውን የወንጌል ትምህርትና አረታውያን የነበሩት ሕህናት አንቀበልም ያሉትን ምሥጢረ ቍርባንን አስፋፍቶ ስለ ገለጸ ነው ፡

ቅዱስ ማቴዎስ ሐዋርያው ከኢትዮጵያ መጥቶ እንዳስተማረ የመሰከሩለት ሊቃውንት ብዙ ናቸው እነሩፊኖስ የኢብያተ ክርስቲያናትን ታሪክ የጻፉ በ፩ኛው መጽ ምዕራፍ ፱ ተመልከት እነሶቅራጥስ በ፩ኛው መጽሐፍ ምዕ ፲፱ ተመልከት ።

ከንግሥት ጌርሳሞት እስከ አብርሃና አጽብሐ ።

ተራ ቍጥር	ስም	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ ።
፮	ሐተዝ ባሕር አስግድ	፳፰	ከ፵፱—፸
፯	ምንሴሕ ግርማሰር	፯	ከ፸—፸፯
፰	ሰጥዋ ግርማ አስፈር	፱	ከ፸፯—፹፯
፱	አድገለ	፲ ዓ ከ፯ ወር	በ፹፯—፺፯
፲	አግባ	፯ ወር	ከ፺፯—፺፯
፲፩	ሥርዓዳ	፲፯	ከ፺፩—፻፲፫
፲፪	መሊስ አላሚዳ	፬	ከ፻፲፫—፻፲፯
፲፫	ሀቀቢ ኩሉ ጽዮን	፯	ከ፻፲፯—፻፳፫
፲፬	ሐቅሊ ሥርጓይ	፲፪	ከ፻፳፫—፻፴፭
፲፭	ድድሜ ዘርዓይ	፲	ከ፻፴፭—፻፵፭
፲፮	አውጥታ	፪	ከ፻፵፭—፻፵፯
፲፯	አልዓዶ ቢጋማይ	፯	ከ፻፵፯—፻፶፬
፲፰	ዓውዱ ገርን አስግድ	፴	ከ፻፶፬—፻፹፬
፲፱	ዘግን ጽዮን ሐጊዝ	፭	ከ፻፹፬—፻፹፱
፳	ሬማ ጽዮን ሕግዛ	፫	ከ፻፹፱—፻፺፪
፳፩	አዚጋን መዓልባጋድ	፯	ከ፻፺፪—፻፺፱
፳፪	ገፈሴ ሰብአ አስግድ	፩	ከ፻፺፱—፪፻
፳፫	ጽጋዮን ብእሲ ሥርቅ	፬	ከ፪፻—፪፻፬
፳፬	ጋዛ አግዱር	፱	ከ፪፻፬—፪፻፲፫
፳፭	አግዱር አስጓን	፰	ከ፪፻፲፫—፪፻፳፩
፳፮	ደዌዛ	፩	ከ፪፻፳፩—፪፻፳፪
፳፯	ዋከና ንግሥት	፪ ቀን	
፳፰	ሀውደሰ	፬ ወር	
፳፱	አሰላል ሰን ሰገል	፫	ከ፪፻፳፪—፪፻፳፭
፴	አሰፍሕ	፲፬	ከ፪፻፳፭—፪፻፴፱
፴፩	አጽገበ ሰይፈ አርዕድ	፯	ከ፪፻፴፱—፪፻፵፮
፴፪	አይባ (አይላ)	፲፯	ከ፪፻፵፮—፪፻፷፫
፴፫	ጸሐመ ላክዱን	፱	ከ፪፻፷፫—፪፻፸፪
፴፬	ጽጋብ	፲	ከ፪፻፸፪—፪፻፹፪
፴፭	ታዜር (ታዜና)	፲	ከ፪፻፹፪—፪፻፺፪
፴፮	አህየዋ ሶፍያ ንግሥት	፯	ከ፪፻፺፪—፪፻፺፱
፴፯	አብርሃ አጽብሐ በአንድነት	፳፯	ከ፪፻፺፱—፫፻፳፮

www.ethiopianorthodox.org

ስለ ኢዛና (አብርሃና አጽብሐ) አጭር ታሪክ ።

ስለ አብርሃና አጽብሐ ሁለት ዓይነት ታሪክ አለ ።

፩ኛው ታሪክ የክርስቲያን ታሪክ ሃይማኖት በአክሱም ቤተ መንግሥት ላይ በገነነበት ዘመን ሁለት ወንድማማች በፍቅር የኢትዮጵያን መንግሥት ለሁለት ይዘውት እንደነበሩና ስማቸውም አብርሃና አጽብሐ ይባል እንደነበረ በግዕዝ ቋንቋ ከተጻፈው ታሪክና ፤ እንዲሁም ቃል በቃል ከሚነገረው ታሪክ በቀር ሌላ ማስረጃ አላገኘንም ።

ከአሁን ቀደም ፪ ወንድማማች ብልጫ ሳይኖራቸው በአንድነት ትክክል ሆነው መንግሥትን የያዙ ሰዎች ከኢትዮጵያ ይገኝ አይመስለኝም ።

ከነዚህ ከሁለቱ አንዱ ዋና ሆኖ ፤ ሁለተኛው የንጉሡ ነገሥቱን ያህል ሙሉ ሥልጣን የተሠጠው የመንግሥቱ ተከፋይ ሆኖ ይሆን ?

አንዳንንድ ታሪክ እንዲህ ይላል ። አባ ሰላማ የተባለው ጳጳስ የፈተኛው ስሙ ፍሬ ምናጦስ ሆኖ ሳለ ፤ በኋላ የጵጵስናን ማዕርግ ከተቀበለ ወዲህ ፤ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የሚሰኝ ስም እንደተቀበለ ። እነዚህም ሁለቱ ነገሥታት የፊተኛው ስማቸው በሐውልቱ እንደተጻፈው ፤ ኢዛና (ወይም አይዛናስ ሆኖ ሳለ ፤ በኋላ የክርስቲያንን ሃይማኖት ከተቀበሉ ወዲህ ፤ አብርሃ አጽብሐ የሚያሰኝ ስም አገኙ ይባላል ።

ይህም ቃል የግዕዙን ሰዋስው ምሥጢር ስለ ተከተለ እውነት ይመስላል ። ነገር ግን አብርሃ የጦር አለቆች አድርጎ ከላካቸው ወንድሞቹ አንዱ ሥዐዛና ይባል ነበር ፤ የመንግሥቱ ተከፋይ ግን ሥዐዛና መሆኑን ለማወቅ ያዳግታል ።

የቀኑስጥንጥንያ ንጉሥ ደግሞ በዚያው ዘመን ለነበሩት ለኢትዮጵያ ነገሥታት ክርስቲያን ለሆኑት ሲጽፍ ፤ አብርሃና አጽብሐ ብሎ ከማቸውን ሳያነሣ ፤ ወደ ክቡራን ወንድማማች እያለ የጻፈው ቃል በታሪክ ላይ ይገኛል ።

ይህም ታሪክ ሁለት ወንድማማች በአንድነት ነግሠዋል ፤ የሚለውን የግዕዙን ታሪክ ያጸድቅልናል ።

ሁለተኛው ታሪክ ደግሞ እንዲህ ይላል ።

የክርስቲያን ሃይማኖት በኢትዮጵያ ላይ በተስፋፋበት ዘመን አክሱም ላይ የነበረውን ንጉሥ በሐውልቱ ላይ ያለውን ጽሑፍ ፤ አንድ ጊዜም ቢሆን አብርሃ ወይም አጽብሐ አይለውም ።

አብርሃና አጽብሐ በማለት ፈንታ ግን ሁል ጊዜ ኢዛና ይለዋል ። ይኸውም በግዕዝና በግሪክ ቋንቋ የተጻፈው ነው ። ፊት ዔዛና ሌላ ሃይማኖት እንደነበረው ፤ በኋላ ግን የክርስቲያን ሃይማኖት እንደተቀበለ የሐውልቱ ቃል ያስረዳል ።

ከገንዘቡም ላይ ያስቀረጻቸው ሥዕሎችም የፊተኞቹ የክርስቲያንነት ምልክት ሳይኖራቸው ፤ በኋላ ዘመን የተቀረፁት የመስቀል ምልክት ይገኝባቸዋል ። ስለዚህ ሃይማኖቱ ፊት ሌላ ኖሮ በኋላ ክርስቲያን የሆነው ንጉሥ ዔዛና መሆኑን ያስረዳል ።

ከኢትዮጵያ ነገሥታት አስቀድሞ የክርስቲያንን ሃይማኖት የተቀበለው ንጉሥ ማን ኖረል ? ሲባል ያገሩትን ታሪክ የግዕዙ ቃል ዔዛና የሚባለውን ስም በጭራሽ ሳያነሣ ፤ ነገሥታቱ ሁለቱ ወንድማማች አብርሃና አጽብሐ ይባሉ እንደነበረ ብቻ ይናገራል ።

እንደዚህ ከሆነማ ! የኢትዮጵያ ነገሥታት ከጥንት ዠምሮ እስከ ዛሬ ድረስ የክርስትና የዓለም ፤ የፈረስ ፤ የመንግሥት ፤ አራት ስሞች አሏቸው ። በሐውልቱና በገንዘቡ ላይ ፤ ዔዛና ፤ በግዕዙና በአፈ ታሪክ ፤ አብርሃና አጽብሐ ከተባሉ ሁለት ሰዎች አይደሉም ፤ የመዠመሪያው ስም ያው ዔዛና ሆኖ ፤ አብርሃ ወይም አጽብሐ ማለት ግን ለክርስቲያንነት የወጣ ፤ የዓለም ፤ የሞጋሳ የፈረስ ስም ይሆናል የሚል ሊቅ ይገኛል ።

ዔዛና (አብርሃ) አጽብሐ በነገሡ በ፲፩ ዓመት ፍሬ ምናጦስ በኋላ ከሣቴ ብርሃን የተባለው እንደ ኢትዮጵያ አቈጣጠር በ፫፻፴፫ ዓ ም እንደ አውሮፓ አቈጣጠር በ፫፻፵፩ ዓ ም ወደ እስክንድርያ ሄዶ ፤ ከቅዱስ አትናቴዎስ የጵጵስና ማዕርግ ተቀብሎ መጥቶ በኢትዮጵያ የምሥጢረ ቊርባንን ሕግና ያን ጊዜ በኒቅያ ጉባኤ መዠመሪያ የተወሰነውን ሲኖዶስ (አሰማደ ምሥጢር) አስተማረ ።

መዠመሪያ ፍሬ ምናጦስና ወንድሙ አደስዮስ ወደ አክሱም ቤተ መንግሥት የገቡት በ፫፻፳ ዓ ም ነው ፤ ፍሬ ምናጦስ ከሕፃንነቱ ዠምሮ የወንጌልን ሕግ እየተማረ ያደገ ስለ ነበረ ፤ ንግሥቲቱ ሶፍያ ልጆቿ አስተማሪ አደረገችው ።

ከዚያም በቤተ መንግሥቱ ውስጥ ለሚገኙት ካህናትና መኳንንት ሁሉ የክርስቶስን ሕግ ወንጌልን ጥቂት ጥቂት እያለ ያስተምራቸው ስለ ነበረ ጵጵስና እንዲሾም መርጠው ወደ እስክንድርያ ላኩት ። በዚሁም ሥራው በኢትዮጵያ ፲ኛ ሐዋርያ ከሣቴ ብርሃን ተብሎ ተሰየመ ።

ተራ ቍጥር	ስም	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፴፰	አጽብሐ ለብቻው	፲፪	ከ፫፻፳፬—፫፻፴፯
፴፱	አስፍሐ ደልዝ	፯	ከ፫፻፴፯—፫፻፵፬
፵	ሣዛል	፲፫	ከ፫፻፵፬—፫፻፶፯
፵፩	አርፍድ ገብረ መስቀል	፩	ከ፫፻፶፯—፫፻፶፰
፵፪	አድኃና ንግሥት	፱	ከ፫፻፶፰—፫፻፷፯
፵፫	ርትዕ	፮	ከ፫፻፷፯—፫፻፸፫
፵፬	አስፍሐ ፪ኛ	፮	ከ፫፻፸፫—፫፻፸፱

www.ethiopianorthodox.org

ተራ ቍ	ስም	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፵፭	አጽብሐ ፪ኛ	፭	ከ፫፻፳፰—፫፻፴፫
፵፮	አሜደ	፲፭	ከ፫፻፴፫—፫፻፵፰
፵፯	አብርሃ ፪ኛ	፯ ወር	
፵፰	ኢለ ማህል	፪ ወር	
፵፱	ኢለ ገበዝ	፪	ከ፫፻፵፰—፫፻፶
፶	ማህል (ሱሐል)	፬	ከ፫፻፶—፫፻፶፬
፶፩	አብርሃ ፫ኛ	፩	ከ፫፻፶፬—፬፻፬
፶፪	አድኃና ንግሥት ፪ኛ	፯	ከ፬፻፬—፬፻፲
፶፫	ኢዮአብ	፲	ከ፬፻፲—፬፻፳
፶፬	ጸሐም ፪ኛ	፪	ከ፬፻፳—፬፻፳፪
፶፭	አሜደ ፪ኛ	፭	ከ፬፻፳፪—፬፻፳፫
፶፮	ማህል (ማህለ አሕዛብ)	፪	ከ፬፻፳፫—፬፻፳፭
፶፯	ጽባሕ መሐረነ ክርስቶስ	፫	ከ፬፻፳፭—፬፻፳፰
፶፰	ጸሐም ፫ኛ	፪	ከ፬፻፳፰—፬፻፴
፶፱	ኢለ ገበዝ ፪ኛ	፯	ከ፬፻፴—፬፻፴፯
፷	አጋቢ (አጋቤ)	፭	ከ፬፻፴፯—፬፻፵፪
፷፩	ሌዊ	፪	ከ፬፻፵፪—፬፻፵፬
፷፪	አሜደ ፫ኛ ያዕቆብ	፫	ከ፬፻፵፬—፬፻፵፯
፷፫	አርማህ ዳዊት	፲፬	ከ፬፻፵፯—፬፻፷፩
፷፬	አምሲ	፭	ከ፬፻፷፩—፬፻፷፮
፷፭	ሰልአዶባ	፱	ከ፬፻፷፮—፬፻፸፭
፷፮	አልአሜዳ	፫	ከ፬፻፸፭—፬፻፸፰
፷፯	ታዚና (ኢዛና) ፃዚና	፯	ከ፬፻፸፰—፬፻፹፭
፷፰	ካሌብ	፴	ከ፬፻፹፭—፭፻፲፭

ስለ አፄ ካሌብ አጭር ታሪክ ።

አፄ ካሌብ መጀመሪያ አጽብሐ የሚባል ስም እንደነበረው ይተረካል ፡ አፄ ካሌብ በነገሡበት ዘመን ፡ ጥንት የኢትዮጵያ ቅኝ አገር በነበረው በዓረብ አገር ፡ በሆመር በናግራን ፡ ዛሬ ሒጃዝ በሚባለው አውራጃ አይሁድ ክርስቲያኖችን አስጨንቀው ስላ ፈጁዋቸው ። የቍስጥንጥንያው ንጉሥ ፩ኛ ዠስቲን (ዩስቲያኖስ) የሚባለው ፡ በዓረብ አገር ያሉት ክርስቲያኖች ሁሉ ፡ መገደላቸውንና ጳጳሳቸው መታሠሩን ቤተ ክርስቲያናቸውም መቃጠሉን ፡ የምዕመናኑን ሁሉ ግፍ ስለሰማ ።

በኃይልና በክብር ወደ ታወቀው ወደ አፄ ካሌብ ፡ የዓረብን አገር ነፃነትና ባላ ጋራቸውንም እንዲበቀልለት ሲል መላክተኛ ላከ ።

አፄ ካሌብም ይህ አገር ጥንት የኢትዮጵያ ግዛት መሆኑን ስለሚያውቅና ክር ስቲያኑን የቍስጥንጥንያ ንጉሥ ዩስቲያኖስንም ደስ ለማሰኘት ሲል ፡ ከብዙ ሠራዊት ጋር በአዱሊስ በር ወደ ሀገረ ናግራን ተሻግሮ ጦርነት ካደረገ በኋላ ፤ የአይሁድ መሪ የነበረውን ፊንሐስ ዙዋኑስ (ወይም) ዱክናን የተባለውን ገድሎ የክርስቲያኖ ችን ግፍና ደም ብድሩን መለሰ ።

ወዲያውም የተቃጠለውንና የፈረሰውን ቤተ ክርስቲያን እንዲሠራ አደረገ ። የሞቱትንም የምዕመናኑን ዓፅም ሁሉ ሰብስቦ በቤተ ክርስቲያን አስቀመጠ ። እስከ ዛሬ ድረስ እርሱ ያሠራው ቤተ ክርስቲያን ፍራሹ እንደ አንቲክ ሆኖ ይታያል ።

አፄ ካሌብ እንደ ጥንቱ ሳባንና የመንን የኢትዮጵያ ግዛት ካደረገ በኋላ ፡ በዚ ያው ከሾማቸው አገረ ገዢዎች አንዱ አብርሃ ይባል ነበር ። አብርሃንም በኋላ በሙሉ የዓረብ አገር የጦር አበጋዝ አድርጎ ሾመው ።

አፄ ካሌብ የሳባንና የየመንን ጸጥታ በደንብ ከረጋገጠ በኋላ ወደ ኢትዮጵያ ተመልሶ መንግሥቱን በሕይወቱ ሳለ ለልጁ ለገብረ መስቀል ትቶ ፡ መንኖ ወደ ኢየሩሳሌም ሂዶ መንኵሶ ሞተ ። በዚያን ዘመን የነበሩ የሮምና የቍስጥንጥንያ ሊቃነ ጳጳሳት የአፄ ካሌብን ደግነቱንና ለክርስቲያኖች የሠራውን ሁሉ ውለታ ተመልክተው ስሙን ቅዱስ ብለው በቤተ ክርስቲያናቸው ታሪክ በስንክሳር አጻፉለት ።

የዕረፍቱንም በዓል ጥቅምት ፳፪ ቀን እንዲከበር አድርገውለታል ። ፊት ስሙ አጽብሐ የተባለው አፄ ካሌብና ፡ በኋላ በየመን የጦር አበጋዝ አድርጎ የሾመው ኢትዮጵያዊው አብርሃ ከባሕር ማዶ ተሻግረው የሠሩት የጀግንነት ሥራ በጣም ብዙ ነው ።

አሕዛቡ የፋርስ መንግሥት ፡ ክርስቲያኑን የሮምን መንግሥት ሲያስጨንቀው የኢትዮጵያ ጦር መሪዎች ባሕሩን ተሻግረው ፊት አስቀድመው አረቦቹን የሳባን ንጉሥ ድል አድርገው ፡ ኋላም ከፋርስ መንግሥት ፡ ጋራ እየተወዳደሩ መካ ድረስ እየዘመቱ ለክርስቲያኑ ሕዝብ በሳባና በየመን አውራጃ የፈጸሙት የጀግንነት ሥራ ታሪኩና ዝናው እስከ ሜዶን ድርሶ በሶርያም እስከ ጢግሮስና እስከ ኤፍራጥስ ወንዝ ያሉት ክርስቲያኖች ሁሉ በጸሎት መጽሐፋቸውና በቅኔ ድርሰታቸው የአጽብሐና (የአፄ ካሌብ) የአብርሃን የጦር አበጋዙን ጀግንነት ሁል ጊዜ እንዳስታወሱት ይኖሩ ነበር ይባላል ።

አፄ ካሌብም ከሞተ ወዲህ የሳባና የየመን ግዛት እስከ ፻ ዓመት ድረስ በኢትዮ ጵያ ነገሥታት እጅ ቆይቶ ነበር ይባላል ።

www.ethiopianorthodox.org

ተራ ቍጥር	ስም	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ ።
፶፱	ዘእስራኤል	፩ ወር	
፷	ጉብሩ	፩ ወር	
፷፩	ገብረ መስቀል	፲፬	ከ፭፻፲፭ — ፭፻፳፱
፷፪	ቈስጠንጢኖስ ማህል	፳፰	ከ፭፻፳፱ — ፭፻፶፯
፷፫	ወሰን ሰገድ መሐረነ ክርስቶስ	፲፭	ከ፭፻፶፯ — ፭፻፸፪
፷፬	ፍሬ ሠናይ	፳፫	ከ፭፻፸፪ — ፭፻፺፭
፷፭	አድርአዝ	፳	ከ፭፻፺፭ — ፮፻፲፭
፷፮	አኩለ ውድም		ከ፮፻፲፭ — ፮፻፳፫
፷፯	ግርማ አስፈር	፲፭	ከ፮፻፳፫ — ፮፻፴፰
፷፰	ዝርጋዝ	፯	ከ፮፻፴፰ — ፮፻፵፭
፷፱	ድግና ሚካኤል	፳፯	ከ፮፻፵፭ — ፮፻፸፪
፸	ባሕር ኢክላ	፲፱	ከ፮፻፸፪ — ፮፻፺፩
፸፩	ጉም	፳፮	ከ፮፻፺፩ — ፯፻፲፯
፸፪	አስጉምጉም	፭	ከ፯፻፲፯ — ፯፻፳፪
፸፫	ለትም	፲፮	ከ፯፻፳፪ — ፯፻፴፰
፸፬	ተላተም	፳፩	ከ፯፻፴፰ — ፯፻፶፱
፸፭	ዖዴ ጉሽ	፲፫	ከ፯፻፶፱ — ፯፻፸፪
፸፮	አይዞር እስከ ቀትር	፯ ሰዓት	
፸፯	ድድም	፭	ከ፯፻፸፪ — ፯፻፸፯
፸፰	ውድድም	፲	ከ፯፻፸፯ — ፯፻፹፯
፸፱	ውድማ አስፈሬ	፴	ከ፯፻፹፯ — ፰፻፲፯
፹	አርማህ ፪ኛ	፭	ከ፰፻፲፯ — ፰፻፳፪
፹፩	ድግናዥን	፲፱ ዓ ከ፪ ወ	ከ፰፻፳፪ — ፰፻፵፩
፹፪	ግዳዝን	፲ ወር	ከ፰፻፵፩ — ፰፻፵፪

ስለ ዮዲት (ጉዲት) መንግሥት ።

በኢትዮጵያ ያሉት ፈላሾች ሁሉ ትውልዳቸውና ነገዳቸው ያለ ጥርጥር የእስራኤል ዘር ናቸው ። ወደ ኢትዮጵያ የገቡበት ዘመን ግን በየጊዜው በችግርና በጦርነት ምክንያት እየተሰደዱ የገቡ ናቸው ።

መጀመሪያ ከቀዳማዊ ምኒልክ አብረው የመጡ ሠራዊት ናቸው ። ሁለተኛ አበ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን የተባለው ፤ የወንጌልን ሕግ በአስተማረ ጊዜ የአባቶችን

የእስራኤልን ሃይማኖት አንለቅም ብለው በዚያው ጸንተው የሚኖሩ ናቸው ፤ ፫ኛ አስብያኖስና ጥጦስ የሮም ነገሥታት ኢየሩሳሌምን በጠፋዋት ቤተ መቅደሳቸውን ባቃጠሉት ጊዜ በየሀገሩ ሁሉ ሲበታተኑ በዚያን ጊዜ እየተሰደዱ የመጡ ናቸው ።

እነዚህ የፊተኞችን የኋለኞች ፈላሾች በአንድነት ተቀላቅለው ፤ የክርስቲያን መንግሥት ዘጋ ሆነው ሲኖሩ ቍጥራቸው እየበዛና ኃይላቸው እየበረታ በሄደ ጊዜ ከመካከላቸው ጌደዎን የተባለውን አንድ ኃይለኛ መርጠው እንደ ንጉሥ አደረጉት ፤ ጌደዎንም ሴት ልጅ በወለደ ጊዜ ስምዋን ዮዲት ፡ ሁለተኛ ስሟን አስቴር ብሎ ሰየማት ፤ የዮዲትና የፈላሾች መንግሥት ታሪክ ፡ እርሷም በጣም የተዋበች ቆንጆ ነበረችና በላስታ አውራጃ ቡግና የተባለውን አገር የሚገዛ ዘርዓ ጽዮን የተባለ መኰንን አይሁዳዊነቷን ሳያስብ የመልኳን ውበት አይቶ አገባት ፡ እርሷም በፍቅርዋ እየሳበች ወደአይሁድ ሃይማኖት አገባችው ፤ ስሙንም ለውጣ ሰሎሞን አሰኘችው ፡ በዚያ ዘመን የነበረው የኢትዮጵያ ንጉሥ አንበሳ ውድም የተባለው የግዳዝን ልጅ አባቱ በሕፃንነቱ ስለ ሞተ ልጁን አንበሳ ውድምን አንግሠውት ነበርና መንግሥቱን ለመጠበቅና ለመግዛት የማይችል ስለ ሆነ ፡ ዮዲትም የአንበሳ ውድምን ሕፃንነት አይታ በሰሜንና በወገራ በላስታ የሚኖሩትን በትውልድና በሃይማኖት የሚመስሏትን ዘመዶቿን ሁሉ መሰብሰብ ጀመረች ፤ ሠራዊቷና ኃይሏ እየበረታ በሄደ ጊዜ በ፰፻፵፪ ዓመተ ምሕረት በኃይል ነገሠች ፤ የኢትዮጵያ መኳንንትም ንጉሣቸው አንበሳ ውድም ገና ሕፃን ስለሆነ ፡ ለመዋጋት የማይችሉ መሆናቸውን አውቀው ወደ ሸዋ ንጉሣቸውን ይዘው ተሰደዱ ፡ ዮዲትም የክርስቲያንን ሃይማኖት አጥፍታ የአይሁድን ሃይማኖት ለማቋቋም ስለፈለገች ፡ በትግሬ አውራጃ ያሉትን አብያተ ክርስቲያናት አቃጥላ ካህናቱንም አስገደለች ፡ የአክሱምንም ቤተ ክርስቲያን አቃጠለች በዙሪያው ያሉትንም ሀውልቶች ጥቂቶች ብቻ ሲቀሩ ሰባበረቻቸው ።

በደብረ ዳሞ ተራራ ላይ የሚኖሩትንም የመንግሥት ልጆች ሁሉ ፬፻ የሚሆኑትን አሳረደቻቸው ፡ ከዚህ በኋላ ስለ ሥራዋ ክፋት ሕዝቡ ዮዲት በማለት ፈንታ ጉዲት ፡ አስቴር በማለት ፈንታ እሳቶ ብሎ ይጠራት ጀመር ፡ ከዚህ በኋላ ዮዲት አንበሳ ውድምን ለማስገደል ወደ ሸዋ ጦር እየላከች ፈልጋ ነበር ፡ ነገር ግን የሸዋ ሕዝብ አንበሳ ውድምን አቅፎ ሠራዊቷን ድል አድርጎ አባረረው ፡ ዮዲትም የሠራዊቷን ድል መሆን በሰማች ጊዜ ተናዳ ወደ ሸዋ ዘመተች ።

አንበሳ ውድምም መንዝን ለቅቆ ወደ መራ ቤተ ቄላ ወረደ ፡ ዮዲትም አንበሳ ውድምን ለማግኘት በተሳናት ጊዜ ተመልሳ ወደ አክሱም ሄደች ፡ በነገሠች በ፳፫ ዓመት ወደ ሸዋ ዘመተች ፡ ከሸዋ በተመለሰች በ፲፯ ዓመት ሞተች ፡ አንበሳ ውድምም የዮዲትን ሞት በሰማ ጊዜ ገሥግሶ ወደ አክሱም ሄደ ፡ የአክሱምም ሕዝብ በደስታ ተቀብለው በአባቶቹ አልጋ አስቀመጠው ፤ የአክሱምንም ቤተ ክርስቲያን መልሶ ሠራ ፈላሾችንም ሁሉ በማሳደድ የክርስቲያንን ደም ብድሩን መለሰ ፤ ርስታቸውንም ሁሉ እየነቀለ ከሀገር እንዲሰደዱ አደረገ ፤ ግን በጭራሽ ሊያጠፋቸው አልቻለም ።

www.ethiopianorthodox.org

ዮዲት (ጉዲት)	፵	ከ፫፻፵፪—፫፻፹፪
አንበሳ ውድም	፳	ከ፫፻፹፪—፬፻፪
ድልነዓድ	፲	ከ፬፻፪—፬፻፲፪

አንበሳ ውድም በአክሱም ፳ ዓመት ያህል ከነገሠ በኋላ በ፬፻፪ ዓመተ ምሕረት ልጁ ድልነአድ ነገሠ ። ድልነዓድም ፲ ዓመት ከነገሠ በኋላ ከዛጔ ነገድ የሚሆን መራ ተክለ ሃይማኖት (ስመ መንግሥቱ ዛጔ) የተባለው ሰው በጠላትነት ስለ ተነሣ በትና ለመዋጋት ስለ አልቻለ የክርስቲያን ዘር እንዳይጠፋ ብለው ካህናትና መነኮሳት እንደ አባቱ ከአክሱም ወደ ሸዋ አምጥተው ተጉለት በሚባል አገር ደብቀው አስቀመጡት ። መራ ተክለ ሃይማኖትም የድልነዓድን መንግሥት በኃይል ወስዶ በኢትዮጵያ ነገሠ ስመ መንግሥቱም ዛጔ ተባለ ፤ የእርሱም ነገዶች እስከ ፲፩ ትውልድ ኢትዮጵያን ገዝተዋል ። ነገር ግን ይኸው ትውልድ ዛጓ ወይም ዛጔ ተብሎ የተሰየመበት ምክንያት ምን እንደሆነና ፤ በምን ጊዜ እንደ ተሰየመ እርግጡን አላገኘነውም ። አንዳንድ ታሪክ እንዲህ ይላል የዛጓ ነገድ የሆኑት የሰሎሞናዊውን መንግሥት ስለ አባረሩ ዛጓ ወይም ዛጔ ማለት ዘአጉየየ ማለት ነው ይላሉ ። ይህ እውነት አይመስልም ይህ ዛጓ ወይም ዛጔ የተባለው ስም ከጥንት ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበረ የአንድ ነገድ ስም እንደነበረ አይጠረጠርም ። በስንክሳር ሐምሌ ፳፮ ቀን ስለ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን ከሚናገረው ታሪክ ውስጥ እንዲህ ይላል ።

ወእምድኅረ ኀዳጥ መዋዕል አእረፈ ንጉሥ ታዜና ወኀደገ ዕጓለ ንዑሰ ምስለ እሙ ፤ ወነግሡ እሉ ዛጔ (እለ ዛጔ) (እለ አዝጓጕ) ወነበሩ አደስዮስ ወፍሬ ምናጦስ እንዘ የሐጽንዎ ለሕፃን ይላል በአራ ታሪክም ሰሎሞን ከንግሥተ ሳባ አሽከር የወለደው ልጅ ስሙ ዛጔ ይባል ነበረ ተብሎ ይተረካል ዛጔ ማለት የዘገየ ማለት ወይም ዜጋ ጥገኛ ድኃ ማለት ይመስላል የዛጔ ወገኖች ስለ ሚሆኑ ነገሥታት ብዙ ዓይነት ታሪክ ተጽፎ ይገኛል ። ተራቸውንም ያፋልሰዋል ፩ኛው ታሪክ የዮዲት ወገኖች የሚሆኑ ፭ት ነገሥታት በአይሁድ ሃይማኖት እንደሆኑ ገዝተዋል ይላል ።

የሚከተለውን ተመልከት ።
፩ኛ ጠጠውድም ።
፪ኛ ጃንሥዩም ።
፫ኛ ግርማ ሥዩም ።
፬ኛ ሀርቤይ
፭ኛ መይራሪ ።

እነዚህ ከዚህ በላይ የተጻፉት ክርስትና የሌላቸው ናቸው ። ክርስትናን የተቀበሉ ፱ ናቸው ።

፩ኛ መራ ተክለ ሃይማኖት	፫ኛ ይትባረክ	፭ኛ ይምርሀነ ክርስቶስ ፤
፪ኛ ቅዱስ ሀርቤ (ገብረማርያም)	፬ኛ ላሊበላ	፮ኛ ነአኵቶ ለአብ ።

እነዚህ ፱ቱ ክርስትናን የተቀበሉ ናቸው ይላል ። ተራቸውን አፋልሶ ጽፎታል እንጂ ሐሳቡ ግን እውነት ይመስላል ፤ የእንግሊዛዊውን ታሪክ ጸሐፊ የብሩስን መጽሐፍ ፫፻፸፯ና ፸፰ ገጽ ተመልከት ። ፪ኛው ታሪክ እንዲህ ይላል ። መራ ተክለ ሃይማኖት የድልነዓድን መንግሥት በኃይል ቀምቶ ወስዶ ነበርና የእርሱ ወገኖች አስር ነገሥታት በየተራ ነግሠዋል እስከ ይኵኖ አምላክ ድረስ ይባላል ። አቆጣጠሩም ከዚህ ቀጥሎ እንደተጻፈው ነው ።

፩ኛ መራ ተክለ ሃይማኖት	፭ኛ ይምርሐነ ክርስቶስ ።	፱ኛ ይትባረክ ።
፪ኛ ጠጠውድም ።	፮ኛ ቅዱስ ሀርቤ (ገ ማርያም)	፲ኛ መይራሪ ።
፫ኛ ጃንሥዩም ።	፯ኛ ላሊበላ ።	፲፩ኛ ሀርቤይ ።
፬ኛ ግርማ ሥዩም ።	፰ኛ ነአኵቶ ለአብ ።	

የሁለተኛው ተራ አጻጻፍ እንደዚህ ነው ። የአለቃ ታዬን መጽሐፍ ፳፯ ገጽ ተመልከት ። ፒሩሾ በአሳተመው በገድለ ላሊበላ መቅድም ፪ኛና ፫ኛ ገጽ ተመልከት ። ደግሞ አንዳንድ ታሪክ መራ ተክለ ሃይማኖት የድልነዓድን ልጅ መሰበ ወርቅ የምትባለውን አግብቶ ሸፈተና የድልነዓድን ወግቶ ድል አድርጎ አባረረው ። ስለዚህም ዛጔ ተባለ ። ዛጔ ማለትም ዘአጉየየ ማለት ነው ይላል ። ከቶ ከዚህ ግድም ያለውን ታሪክ ምን ማድረግ ይሻላል ? የታሪክ ጨለማ ብሎ መሰየም ነዋ ! ፫ኛው ታሪክ ነገር ግን እኛ አሁን ለጊዜው የብራና መጻሕፍትና የውጭ አገር ታሪክ የተስማሙበትን ከዚህ በታች በሠንጠረዥ ጽፈን እናሳያለን ።

ስማቸውና ቍጥራቸው ፡	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፩ኛ መራ ተክለ ሃይማኖት ።	፲፫	ከ፬፻፪—፬፻፲፭
፪ኛ ጠጠውድም ።	፵	ከ፬፻፲፭—፬፻፶፭
፫ኛ ጃን ሥዩም ።	፵	ከ፬፻፶፭—፭፻፭
፬ኛ ግርማ ሥዩም ።	፵	ከ፭፻፭—፭፻፵፭
፭ኛ መይራሪ ።	፲፭	ከ፭፻፵፭—፭፻፷
፮ኛ ሀርቤይ ።	፲፯	ከ፭፻፷—፭፻፸፯
፯ኛ ይምርሃነ ክርስቶስ	፵	ከ፭፻፸፯—፮፻፲፯
፰ኛ ቅዱስ ሀርቤ (ገ ማርያም	፵	ከ፮፻፲፯—፮፻፶፯
፱ኛ ላሊበላ ።	፵	ከ፮፻፶፯—፮፻፺፯
፲ኛ ነአኵቶ ለአብ ።	፵	ከ፮፻፺፯—፯፻፵፭

፲፩ኛ ይትባረክ (እልመክኑን) ፳ ከ፯፻፵፭—፯፻፷፭ የዛጔ ነገሥታት ፲፩ ናቸው ፤ የነገሡበትም ዘመን ፫፻፷፫ ይሆናል ።

የኢትዮጵያ መንግሥት ወደ ነገደ ዛጔ ካለፈ በኋላ በሸዋ ተደብቀው ይኖሩ የነበሩት የቀዳማዊ ምኒልክ ወገኖች እኒህ ናቸው ።

www.ethiopianorthodox.org

፩ኛ ድልነዓድ ።　፫ኛ ጽንፈ አርዕድ ።　፭ኛ አስፍሐ ።
፪ኛ አግብዓ ጽዮን　፬ኛ ነጋሽ ዘሬ　፮ኛ ያዕቆብ ።
፯ኛ ባሕር አሰግድ ፤ ፰ኛ አድማስ ሰገድ ፤ ፱ኛ ይኵኖ አምላክ፤ እነዚህ ናቸው ።
ነገር ግን ሳይነግሡ ዕድሜያቸውን በመከራ የጨረሱት ፺ቱ ብቻ ናቸው ።

የኢትዮጵያ መንግሥት ከፈላሾች ወገን በምትሆን በዮዲት ፵ ዘመን ፤ በዛጓ ወገኖች መንግሥት ፫፻፴፫ ዘመን በድምሩ ፫፻፸፫ ዓመት ከቆየ በኋላ ወደ ቀዳማዊ ምኒልክ ዘር ተመለሰ ፤ የተመለሰበትም ምክንያት በዚያን ዘመን አባ ተክለ ሃይማኖት የሚባሉ ጻድቅ ሐዋርያ በደብረ ሊባኖስ ፤ ኢየሱስ ሞዓ በሐይቅ ደሴት ሆነው ከዳዊት ከሰሎሞን ዘር ተያይዞ የመጣው መንግሥት ቀርቶ ልዩ ወደሆነው ወደ ዛጓ ነገድ በማለፉ እያዘኑ ይኖሩ ነበሩና ፤ የቀዳማዊ ምኒልክ ዘር የሚሆን አድማስ ሰገድ የተባለው ልጁን ይኵኖ አምላክን ኢየሱስ ሞዓ በሐይቅ ደሴት እንዲደብቅለትና ወዲያውም እንዲያስተምርለት አደራ ብሎ ስጥቶት ስለ ነበረ ፤ ከብዙ ዘመን በኋላ አባ ተክለ ሃይማኖት ከአባ ኢየሱስ ሞዓ ጋር ለመገናኘት ከደብረ ሊባኖስ ወደ ሐይቅ ሂደው ሳለ ይኵኖ አምላክን ከዚያ ተደብቆ አገኙት ።

ለሐይቅ ላስታ ቅርብ ስለ ነበረ ነአኵቶ ለአብ የሰማ እንደሆን ወስዶ ያስረዋል ወደ ሸዋ ልውሰደው ብለው ለአባ ኢየሱስ ሞዓ ነገሯቸው ፤ አባ ኢየሱስ ሞዓም መልካም ሐሳብ መሆኑን ስለ ተረዱት ለአቡነ ተክለ ሃይማኖት ወደሸዋ እንዲወስዱት ፈቀዱላቸው ከዚህ በኋላ ወደሸዋ አምጥተው ከመንዝ ከተጉለት ፤ ከቡልጋ ፤ ከመርሐ ቤቴ ባላባቶች ጋር የቀዳማዊ ምኒልክ ዘር ነው ፤ እያሉና እየሰበኩ አስተዋወቁት ፤ እርሱም በጣም ታወቀና ኃይሉም እየገነነ ሄደ ፤ ይኵኖ አምላክም በጣም ደስ ስለአለው ወደ ደብረ ሊባኖስ ወርዶ አቡነ ተክለ ሃይማኖትን እንዲህ አላቸው ፤ አባቴ ሆይ እግዚአብሔር የአባቶቼን መንግሥት እንዲመልስልኝ ጸሎት አድርጉልኝ ፤ በጸሎትዎ የአባቶቼ መንግሥት የተመለሰልኝ እንደሆነ ለእርስዎም የአባትዎን የአዛርያስን ርስትና ሊቀ ክህናትነት አመልስልዎታለሁ ብሎ ቃል ገባላቸው ።

ከዚህ በኋላ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ወደ አማራ አገር ሄደው በጣይንት በቤጌ ምድር በዋድላ በድላንታ በላስታ አውራጃዎች ሁሉ እየተዘዋወሩ ወንጌልን ሲያስተምሩ ወዲያውም የዛጓ ወገኖች የኢትዮጵያን መንግሥት መውሰዳቸው በኃይልና በማይገባ ሥራ መሆኑን ለየባላባቶችና ለሕዝቡ ሁሉ አስታወቁት ለንጉሡ ለነአኵቶ ለአብም ከቤተ መንግሥቱ እየገቡ እናንተ መንግሥቱን የወሰዳችሁት በኃይልና በዘረፋ በማይገባ ሥራ ነው እያሉ ይሰብኩት ገርመር ፤ ነአኵቶ ለአብም እግዚአብሔርን የሚፈራ ሰው ስለ ነበር ከቀዳማዊ ምኒልክ ወገን መንግሥት የሚገባው ሰው ከተገኘ መንግሥቱን እንመልሳለን አላቸው ፤ ይኸውም የኔ ዘመነ መንግሥት ካለፈ በኋላ ነው አለ ከዚህ በኋላ ቀጥሎ ያለውን ውል ተዋዋሉ ።

፩ኛ የዛጓ ወገኖች በኃይል የወሰዱትን መንግሥት ለይኵኖ አምላክ እንዲመልሱ
፪ኛ ይኵኖ አምላክ መንግሥቱን ከተቀበለ በኋላ ከዛጓ ወገን አንድ መስፍን እየ

መረጠ እንዲያስቀምጥ የላስታ አውራጃ ለዛጔ ወገኖች እንደርስት ሆኖ እንዲኖር ።

፫ኛ የቀዳማዊ ምኒልክ ዘርና የዛጔ ዘር እንደትልቅና እንደትንሽ ወንድማማች እንዲሆኑ የቀዳማዊ ምኒልክ ዘር የሆነው በትልቅ የወርቅ ወንበር ሲቀመጥ የዛጔ ወገን የሆነው በትንሽ የወርቅ ወንበር እንዲቀመጥ ።

፬ኛ ከዚህም በቀር ማናቸውንም ዓይነት ግብር እንዳይከፍልና እንዳይታዘዝ የሚል ውል አቡነ ተክለ ሃይማኖት ተዋዋሉ ። ከዚህ በኋላ ጻጳሱ አቡነ ተክለ ሃይማኖት ቅብዓ መንግሥቱን አሰናድተው ይኵኖ አምላክን ቀብተው አነገሡት ኢትዮጵያን በሙሉ ያዘ ፤ እንደቃል ኪዳኑ መሠረት የዛጔ ወገን የሚሆን ይትባረክ (እልመከኑን) በላስታ ብቻ ነገሠ ። ይኵኖ አምላክ ግን በመንግሥቱ ላይ ሁከት እንዳይነሣበት ወደትግሬና ወደላስታ ወደአክሱም መሄዱን ትቶ ዋና ከተማውን በተጉለት አውራጃ አደረገ ። በኋላ ግን የሸዋ መንግሥት ዋና ከተማ ወደየረር ሆኖ ነበር ።

ስማቸውና ቍጥራቸው ።	የነገሡበት ዘመን ።	ከክርስቶስ ልደት በኋላ ።
፩ኛ ይኵኖ አምላክ	፲፭	ከሺ. ፪፻፶፫—ሺ. ፪፻፷፰
፪ኛ አግብዓ ጽዮን	፱	ከሺ. ፪፻፷፰—ሺ. ፪፻፸፯
፫ኛ ጽንፈ አርዕድ	፩	ከሺ. ፪፻፸፯—ሺ. ፪፻፸፰
፬ኛ ሕዝበ አስገድ ።	፩	ከሺ. ፪፻፸፰—ሺ. ፪?፸፱
፭ኛ ቀድመ አስገድ	፩	ከሺ. ፪፻፸፱—ሺ. ፪፻፹
፮ኛ ጃን አስገድ	፩	ከሺ. ፪፻፹—ሺ. ፪፻፹፩
፯ኛ ሰበአ አስገድ	፩	ከሺ. ፪፻፹፩—ሺ. ፪፻፹፪
፰ኛ ውድማ አርዕድ	፲፭	ከሺ. ፪፻፹፪—ሺ. ፪፻፺፯
፱ኛ ዓምደ ጽዮን	፴	ከሺ. ፪፻፺፯—ሺ. ፫፻፳፯
፲ኛ ሰይፈ አርዕድ	፳፰	ከሺ. ፫፻፳፯—ሺ. ፫፻፶፭
፲፩ኛ ውድማ አስፈሬ ።	፲	ከሺ. ፫፻፶፭—ሺ. ፫፻፷፭
፲፪ኛ ዳዊት	፴	ከሺ. ፫፻፷፭—ሺ. ፫፻፺፭
፲፫ኛ ቴዎድሮስ ።	፬	ከሺ. ፫፻፺፭—ሺ. ፫፻፺፱
፲፬ኛ ይስሐቅ	፲፭	ከሺ. ፫፻፺፱—ሺ. ፬፻፲፬
፲፭ኛ እንድርያስ (እስክንድር)	፮ ወር	ከሺ. ፬፻፲፬—
፲፮ኛ ሕዝበ ናኝ ።	፬	ከሺ. ፬፻፲፬—ሺ. ፬፻፲፰
፲፯ኛ በድል ናኝ (ከእንድርያስ ፮ ወር)	፩	ከሺ. ፬፻፲፰—ሺ. ፬፻፲፱
፲፰ ዓምደ ኢያሱ ።	፰	ከሺ. ፬፻፲፱—ሺ. ፬፻፳፯
፲፱ ዘርዓ ያዕቆብ ።	፴፬	ከሺ. ፬፻፳፯—ሺ. ፬፻፷፩
፳ኛ በእደ ማርያም ።	፲	ከሺ. ፬፻፷፩—ሺ. ፬፻፸፩
፳፩ እስክንድር ።	፲፯	ከሺ. ፬፻፸፩—ሺ. ፬፻፹፰

www.ethiopianorthodox.org

ስማቸውና ቊጥራቸው	የነገሡበት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፳፱ ዓምደ ጽዮን ።	፩	ከ፲፬፻፹፯—፲፬፻፹፯
፴ኛ ናዖድ ።	፲፫	ከ፲፬፻፹፯—፲፭፻
፴፩ኛ ልብነ ድንግል ።	፴	ከ፲፭፻—፲፭፻፴
፴፪ኛ ገላውዴዎስ ።	፲፱	ከ፲፭፻፴—፲፭፻፶፩
፴፫ኛ ሚናስ (አድማስአሰግድ	፬	ከ፲፭፻፶፩—፲፭፻፶፭

እስላሞች በምን አኳኋንና በምን ዓይነት ወደ ኢትዮጵያ እንደገቡ የላይ ልብሱ ጽድቅ መስሎ ውስጡ ተንኰልና ማታለል የተመላበት በውጭ የሕግን አካሄድ ይዞ ውስጡ አመጽና ውንብድና የተመላበት ሥራ ወደ ሀገራችን ሲዘልቅ በእኛ ስንፍናና በጊዜ አኳኋን ወሰናችን እየጠበበ መሄድ የጀመረው በስተሰሜንና በሰሜን ምሥራቅ ነው ።

የሳባ የየመን አውራጃ ከኢትዮጵያ መንግሥት ተለይቶ በራሱ ፈቃድ አዳሪ የሆነው በ፯ኛው ፻ ዓመተ ምሕረት መጨረሻ ነው ። እንደገና ሁለተኛ በአፄ ካሌብ ዘመን ተመልሶ ወደ ኢትዮጵያ ሲደረብ ከዚያ በፊት ግን በዚያው ያሉት አገረ ገዥ ምቹ በኢትዮጵያ ላይ ሸፍተው ራሳቸውን ችለው ነበር ። ከዚያም ወዲህ ከአፄ ካሌብ አንስቶ ኢትዮጵያውያን የየመንን አውራጃ ፺ ዓመት ያህል ከገዙ በኋላ በ፯፻ ዓመተ ምሕረት ከመሐመድ መነሣት ጥቂት ቀደም ብሎ የፋርስ መንግሥት የመንንና ሳባን እጅ አደረገ ። መሐመድ ከተነሣ በኋላ ግን ዓረቦች ሳባንና የመንን ከፋርስ መንግሥት ወስደው ግዛታቸው አድርገው የእስላምን ሃይማኖትና መንግሥታቸውን እያስፋፉ ወደ ኤርትራ ባሕር ዳርቻ ቀረብ ማለት ጀመሩ ። ከምጽዋ ፊት ለፊት በኤርትራ ባሕር ውስጥ የሚገኙትን የዳህላቅ ደሴቶች ከ፱ነኛው ፻ ዓመተ ምሕረት ጀምረው ኢትዮጵያና የመን እየተፈራረቁ ይገዝዋቸው ጀመር ። ነገር ግን እስከ ብዙ ዘመን ድረስ የደሴቶቹ ሹም ኢትዮጵያዊ ነበር ። በዚህና በልዩ ልዩ ምክንያትም የደብረ ቢዘን ገዳምና የዳሕላቅ ደሴቶች ግንኙነት እንደነበራቸው በገድለ ፊልጶስ ተጽፎአል ።

የመናን ሳባ የዳሕላቅ ደሴቶች ሁሉ በአገዛዝና በሃይማኖት ከኢትዮጵያ ሲለዩ ከውጭ አገሮች ጋር የምንገናኝበት ዓረቦት የኢትዮጵያ ባሕር ግሪኮች የኤርትራ ባሕር የሚሉት ወሰናችን ተቀንሶ በራችን ታጠረ ፤ በኤዛና (በአብርሃ አጽብሐ) ዘመን የኢትዮጵያ ወሰን እስከ ግብጽ ደቡብ ዳርቻ ይደርስ የነበረው በ፯ኛውና በ፱ነኛው ፻ዓመተ ምሕረት አቅራቢያ ወሰኑ ሐማሴን ሆነ ። ከዚሁም ላይ ዘሩ ኢትዮጵያዊ የሆነ (ብጋ) ቤጃ በለው የተባለ ሕዝብ በኢትዮጵያ ውስጥ ራሱን የቻለ ጥቃቅን መንግሥት ማቋቋም ጀመረ ፤ ቢሆንም የኢትዮጵያ ዜጋ ከመሆን በቀር ብዙ የሠራው ነገር የለም ኋላ ግን በስተሰሜን በኩል የእስላም ሃይማኖት በር ከፋች ሆኖ ለመለያየት ረዳት ሆኖአል ።

በኋላ ዘመንም ከቱርክ መንግሥት ናይብ የሚያሰኝ የሹመት ማዕርግ ተቀብለው ምጽዋን ለያዘው ሁሉ የበታች ሹም እየሆኑ የሚኖሩት ከዚሁ ከበለው ትውልድ ያላቸው ኢትዮጵያውያን ናቸው ፤ ከ፯ኛው ፻ ዓመተ ምሕረት ጀምሮ ዓረቦች በወረራ አቅድ ምጥዋን ሲጐዱት እንደነበርና ግብርም ሲቀበሉት እንደነበር የሚናገር ታሪክ ይገኛል።

ከ፱ነኛው ፻ ዓመት ጀምሮ እስከ ፲፰ኛው መቶ ዓመት ድረስ የኢትዮጵያ መንግሥት ምጥዋን ለመቈጣጠር ባለመቻሉ የባላገሮቹ አስተዳደር በዘፈቀደ ሆኖ ሳለ ቱርኮችና ፖርቱጋሎች የመርከቦቻቸው ማሳረፊያ ያደርጉት ጀመር ። ይልቁንም የቱርክ መንግሥት ገኖ ታናሽ እስያን ፥ ዓረብን ፤ ግብጽን ፤ ይዞ ኤሮፓን የሚያስጨንቅበት ዘመን ስለ ነበረ በግራኝ ጦርነት ዘመን ሁሉ ቱርኮች ተወዳዳሪ ሳይኖራቸው በምጥዋና በስዋኪን ወደብ ላይ ሠልጥነውበት ነበር ፤ ኢትዮጵያን በተመቸ ጊዜ ግዛታቸው ለማድረግ ከሚጣጣሩት ኤውሮፓውያን ዋናው ቱርክ ነበር ፤ ቱርኮች ከምጥዋ ጀምረው ከሐማሴንና ከአጋሜ ብዙ ወረዳ ይዘው ወደ ትግሬ ሲገቡ በ፲፭፻፳፰ ዓመተ ምሕረት ዓፄ ሠርፀ ድንግል የተባለው ንጉሥ ከዚያ ድል አድርጎ እያባረረ ከኤርትራ ባሕር ጠረፍ አድርሶዋቸዋል ። ከርሱ በኋላ የተነሡት ግን በልዩ ልዩ ምክንያት ቱርኮችን ማስለቀቅ ሳይሆንላቸው ቀርቶ የምጥዋ በር በእጃቸው ኖረ ።

ነገር ግን የቱርክ አያያዝ ግብዝ በመሆኑ ወደ መካከለኛው ኢትዮጵያ ሊገፋ አልቻለም ፤ ግብጽ የቱርኮች ዜጋ ሆኖ ሳለ ራሱን መቻል ሲጀምር በምጥዋ ጦር አስቀምጦ እስከ መረብ ያለውን አገር ሁሉ ይወረው ስለ ነበር በ፲፰፻፷፰ ዓ ም አፄ ዮሐንስ በጉንዳጉንዲና በጉራዕ ላይ ተዋግተው ድል አድርገው እስከ መረብ ድረስ ይዞት የነበረውን አገር ሁሉ አስለቀቁት ፤ ከዚህ በኋላ የግብጽ ጦር ምጥዋን ይዞ ሳለ ከእንግሊዝ ጋር ስምምነት አድርጎ ሱዳንን ፤ አደንን እስከ አፍሪቃ መካከል ድረስ ለመያዝ ጦርነት አድርጎ ሱዳኖች ስለ አሸነፉት ፤ ብዙ ጦር ያስፈልገው ነበርና ፡ ለጊዜው የእንግሊዝ መንግሥት ሽማግሌ ሆኖ ፤ የግብጽ ጦር ምጥዋን ሳይለቅ ፤ የሐማሴንን ደጋ ደጋውን ለኢትዮጵያ መንግሥት አስረክቦ ፤ በሐረርና በሱማሌ አውራጃ ያለው የጦር ሠራዊት ወደ ሱዳን እንዲዘምት አደረገ ፤ አፄ ዮሐንስም በመተማ በኩል ሱዳንን እንዲወጉለት ፤ እርሱም ምጥዋን ሊያስለቅቅላቸው በቃል ንግግር ብቻ ተስማሙ ፤ እስከዚያም ድረስ የምጥዋው ገዥ ግብጽ እንዳያውክ በውል ከስፈረሟቸው በኋላ ፤ አፄ ዮሐንስ በውላቸው ከደርቡሽ ጋር ሲዋጉ ፤ እንግሊዝ አፄ ዮሐንስን ከድቶ ፤ ጣሊያኖች በኤርትራ አልፈው ሱዳንን ያደክሙልኛል በማለት ግብጾች የምጥዋን ግዛትና በር ለጣሊያኖች እንዲያስረክቡ አደረገ ፡ ከፈረንሳይ ሱማሌ እያዋሰነ በዘይላ አድርጎ ወደ በርበራ የሚደርሰው የሱማሌ ክፍል ከቱርክ ወደ ግብጽ ከተላለፈ በኋላ ፤ እንግሊዝ ግብፆችን አስለቅቆ ከ፲፰፻፸፯ ዓመተ ምሕረት ጀምሮ በነርሱ እግር ተተክቶ ይዞት ይኖራል ፡ ፱ኛ በስዊስ መስኖ የሚዲትራንና የኤርትራ ባሕሮች ሊገናኙ ሲሉ የፈረንሳይ መንግሥት በከረንና በአጋሜ አገር ለመያዝ አስቦ ሳለ ሐሳቡ ሳይከናወንለት ቢቀር በታጁራና በጅ

www.ethiopianorthodox.org

ቡቲ ያሉትን ባላባቶች እያባበለ መሬታቸውን እየተከራየ ጥገኞቹ እንዲሆኑ አደረጋቸው በ፲፰፻፺፯ ዓመተ ምሕረት ከዚያ በፊት በተዋዋለው መሠረትና ከአፄ ምኒልክ ጋር በመስማማት ጅቡቲን ይዞ በሩን ዘግቶብናል ።

ስለ ግራኝ መነሣት ።

የኢትዮጵያ ነገሥታት ከህንድ ውቅያኖስ ገምሮ እስከ ምጥዋና እስከ ሱዋኪን ያለውን ድንበርና የባሕር ጠረፍ ሲያስተዳድሩ በሰፊው አገራቸው ውስጥ ለሚኖረው ሕዝብ አንድነትን እንዲያገኝ በልዩ ልዩ ስልት ይደክሙለት ነበር ። ይልቁንም የዘርንና የትውልድን ግንኙነት እንደሰንሰለት ሆኖ የሚአያይዘው ሃይማኖት መሆኑን ስለ ተረዱት የኦርቶዶክስን ሃይማኖት ይሰብኩለት ነበር ። ነገር ግን ለሃይማኖት መሠረት የሆነው የቤተ ክህነቱ አስተዳደር በግብፃውያን ኃላፊነት የሚመራ ስለ ሆነ ብዙ አልቀናውም ነበርና የቤተ ክህነቱ ድካም ለእስላሞች ዋና በር መግቢያ ሆናቸው ።

በ፱ኛው ፻ ዓመተ ምሕረት በሱማሌና በባሕር ጠረፎች ሁሉ የእስላም ሃይማኖት ብዙ ተቀባይ በማግኘቱ እየተስፋፋ ሄደ ። በ፲፫ኛው ፻ ዓመተ ምሕረት የሱማሌና የአዳል አገር ሁሉ ፈጽሞ እስላም ሆነ ከይኩኖ አምላክ መንግሥት በኋላ እስላሞች በአይሁድ እርዳታ የኢትዮጵያን ክርስቲያኖች ማስጨነቅ ገመሩ ኋላም ቀስ በቀስ እያሉ ወደ ይፋት ወደ አንኮበር ተጠጉ ። በሺ፫፻፲፱ ዓመተ ምሕረት ዓፄ ዓምደ ጽዮን ሁሉንም ድል አድርጎ ዳር እስከ ዳር እስከ ጠረፍ አስገበረው በሺ፬፻ በጐንደር አውራጃና በሰሜን በላስታ የሚኖሩ አይሁዶች መንግሥትን ለመቀማት ስለ ፈለጉ አፄ ይስሐቅ ድል አድርጎ ገዛቸው ።

በሺ፬፻፺፫ ዓመተ ምሕረት ኦዳሎችና ሻንቅሎች መንግሥትን ለማወክ ተነሡ አፄ በእደ ማርያም ድል አድርጎ ገዛቸው በሺ፬፻፹፮ ዓመተ ምሕረት አንድ የእስላሞች መሪ ማሑድ የሚባል የመንግሥትን ኃይል ሰብሮ ወደ ደጋው ኢትዮጵያ ገባ ንጉሡን እስክንድርን አንድ ከዳተኛ ዘሥላሴ የሚባል በቅናት ገደለው እርሱ ከሞተ በኋላ እንድርያስ ፪ኛ ፯ወር ነገሠና ሞተ ፤ አፄ ናዖድ ሺ፬፻፺፯ ዓመተ ምሕረት ነገሠ እርሱም ማሑድን ድል አድርጎ ወደ ሐረርጌ አበረረው ።

በሺ፭፻፩ ናዖድ ሲሞት ልጁ ልብነ ድንግል (ወናግ ሰገድ) ፪ኛ ስሙ ዳዊት የተባለው ከንግሥት ዕሌኒ ጋር መንግሥትን ያዘ በዚያም ወራት የቱርክ መንግሥት ኃይል አግኝቶ የእስላምን ሃይማኖት ለማስፋፋት ይጣጣር ስለ ነበር የቱርክ መርከቦች በኤርትራ ባሕር ገብተው የዓረብን ዳርቻዎች ሁሉ ጅዳ ፤ ሆዳይዶ ፤ አደን የቱርክ ከተማ ሆኑ ኢትዮጵያን የቱርክ አያያዝ የሚያሰጋት በመሆኑ ፤ በዚያን ጊዜ የፓርቱጋል መንግሥት በመርከብና በጦር ሠራዊት ኃይለኛ ስለ ነበር ንግሥት ዕሌኒ ከፓርቱጋል መንግሥት ጋር የወዳጅነት ውል ለመዋዋል በኢትዮጵያ የሚኖር ማቴዎስ ለሚባል አርመን ዲብዳቤ አሲይዞ ለንጉሡ ለአማኑኤል ላከች በዚያን ጊዜ በኢትዮጵያና በፓርቱጋል መካከል የወዳጅነት ግንኙነት ተገመረ ። በዚያን ጊዜ የቱርክ

መንግሥት የፓርቱጋልን ሁኔታ በመሥጋት የኢትዮጵያን ወደቦች ምጥዋንና ዘይላን ያዘ በዚያም አውራጃ ያሉት ሕዝቦች ሱማሌና ፤ አዳል ፤ ወደርሱ ገቡ ማፉድ የተባለው የሐረር ባላባት የኢትዮጵያን መንግሥት ከድቶ ወደ እርሱ ገባለት ቱርክም ታይቶና ተሰምቶ የማይታወቅ ብዙ መሣሪያ ጠመንጃና ጥይት ለማፉድ ሰጠው ።

ከዚህ በኋላ አዳሎች በይፋት በኩል ዘልቀው ክርስቲያኖችን ሁሉ መግደልና አብያተ ክርስቲያናትን ሁሉ ማቃጠል ጀመሩ ። ስለዚህ አፄ ልብነ ድንግል ገና የ፲፩ ዓመት ልጅ ሳለ ወታደሩን አስከትቶ ወደ ይፋት ዘመተ ። ወዲያውም ጦርነቱ እንደተገመረ አንድ መነኵሴ አባ ገብረ እንድርያስ የሚባል የሃይማኖት ጥፋትና የቤተ ክርስቲያን መቃጠል አሳዝኖት ከጠላት ጦር ሠራዊት ውስጥ ሰተት ብሎ ገብቶ የእስላሞች የጦር መሪ የነበረውን ማፉድን ታግሎ ጥሎ አንገቱን በሰይፍ ቆርጦ ስለገደለውና ስለ ሮክረ የጠላት ሠራዊት ሁሉ ድል ሆኖ ሸሸ ። አፄ ልብነ ድንግልም እስከ ፲፭ ዓመት ድረስ በሰላም ተቀመጠ ። ከዚህ በኋላ በማፉድ ፈንታ በጣም ክፉ የሆነ ሙሐመድ ግራኝ ተተካ እርሱም በጥቂት ጊዜ ሁከት አንስቶ የኢትዮጵያን ጸጥታ ገለበጠው ከሐዋሽ በታች ያለው አገር ሁሉ የርሱ ዜጋ ሆነ ። ሙሐመድ ግራኝ የኢብራሂም እልጋዚ ልጅ የዘይላ ባላባቶች ወገን ነበር ። መልከ መልካም ጀግና ስለነበረ የማፉድን ልጅ ዳሩለት ። ግራኝ ከቱርኮችና ከዓረቦች ብዙ ሰውና መሣሪያ ስለአገኘ ሽምብራ ኩሬ በሚባላው ቦታ ጦርነት አድርጎ ኃይል ስለተሰማው ክርስቲያኖች ሁሉ ጥለው ሸሹ ።

ሙሐመድ ግራኝም በኢትዮጵያ ላይ እስከ ፲ ዓመት ድረስ ሠራዊቱን አስጋለበበት አፄ ልብነ ድንግልም ከግራኝ እጅ ለመዳን አገር ለአገር እየተዘዋወረ ብዙ ዘመን ከደከመ በኋላ በተወለደ በ፵፭ ዓመት ፤ በነገሠ በ፴፪ አመት ዓረፈና በደብረ ዳሞ ተቀበረ ። ነገር ግን ገና በሕይወቱ ሳለ የፖርቱጊዝ መንግሥት ረዳት እንዲልክለት ተላልኮ ነበርና ፬፻ የሚሆኑ የፖርቱጋል ወታደሮች ክርስትፎሮስ ዲጋማ ከሚባለው መሪያቸው ጋር በ፲፭፻፴፬ ዓመተ ምሕረት ወደ ኢትዮጵያ በምጥዋ በር ልዩ ልዩ መሣሪያ ይዘው ገቡ ። በኢትዮጵያ የሚገኙ ክርስቲያኖች ሁሉ ከፖርቱጊዝ ጦር ጋር ተደባለቁ ።

ገላውዴዎስም አባቱ ልብነ ድንግል ሲሞት መንግሥቱን ስለወረሰ በፖርቱጋል እርዳታ ጠላቱን መሐመድ ግራኝን ድል አድርጎ ስለ ገደለው የኢትዮጵያ ክርስቲያኖች ዕረፍት አገኙ አብያተ ክርስቲያናትም ታነፁ ። ገላውዴዎስም ጨካኝና ብርቱ ከሆነው ጠላቱ ተገላገለና የጸጥታ ኑሮ ሲኖር ፖርቱጋሎች አባትህ ልብነ ድንግል የኢትዮጵያን እኩሌታ እሰጣለሁ ብሎ ተዋውሎአልና ከፍለህ ስጠን ብለው የትዕቢት ሥራ ይሠሩበት ገመር ። እርሱም በዚህ ነገር በጣም ተቆጥቶ አባቱ ያሁን የሥሰለ ውል አልተዋዋለም ነገር ግን በኢትዮጵያ ለመኖር ብትፈልጉ እንደማናቸውም ተራ ሕዝብ ሁናችሁ ኑሩ እንጂ በኢትዮጵያ ላይ የፖርቱጋልን ሰንደቅ ዓላማ አትያዙ ብሎ ከለከላቸው ። በፖርቱጋልም ጊዜ ግራኝ ድል ከሆነ በኋላ ኢየሱሳ

www.ethiopianorthodox.org

ውያን የተባሉ የካቶሊክ ሚሲዮኖች ከእስጳንያ አገር ኤግኖጥዮስ ከሚባለው ገዳም አባ ዮሐንስንና ብዙ መነኰሳት የሮማ ጳጳስ ፫ኛ ጳውሎስ የተባለው ወደ ኢትዮጵያ ልኮ ነበርና በሚሲዮኖቹ ረዳትነት የፓርቱጋል ወታደሮች ዓፄ ገላውዴዎስን አክፍለን እያሉ አስጨንቀውት ነበር ይባላል ።

ገላውዴዎስም ከሞተ በኋላ ወንድሙ ሚናስ መንግሥቱን ይዞ ሳለ እነዚህ ፓርቱጋሎች በሚሲዮኖቹ ረዳትነት አካፍለን እያሉ ስለ አስቸገሩት የሚሲዮኖቹን ጳጳስ ዐፄ ሚናስ ስለ ክፋቱ ሊያስገድለው ነበር ። ነገር ግን ንግሥቲቱና ባለሟሎቹ ስለከለከሉት ወደ ምጥዋ አባረረው ። ሚናስ ፬ ዓመት ከገዛ በኋላ ስለ አረፈ መንግሥቱን የበኵር ልጁ ሠርፀ ድንግል (መለክ ሰገድ) ገና የ፲፫ ዓመት ልጅ ሆኖ ሳለ ወረሰ ።

ነገር ግን በግራኝ ጦርነት ምክንያት አፄ ልብነ ድንግል ወደ ትግሬ ተሰዶ ሳለ ስለ አረፈ ልጆቹ በዚያው በአማራው አገር ወደ ጐንደር ቀሩ እንጂ ወደ ሸዋ አልተመለሱም ። አፄ ሠርፀ ድንግልም በዚያው በአማራው አገር ስለ አደገ በጐንደር አውራጃ ከጣና ባሕር ዳር ጐርጐራ ከሚባለው ሥፍራ ከተማ ሠርቶ ስለተቀመጠ የጐንደር መንግሥት በሠርፀ ድንግል ተገርመረ ይባላል ። አፄ ሠርፀ ድንግል በጣም ስመ ጥሩ ጀግና ነበር ይባላል ። አንዱን ልጁን በእናሪያ (በጅማ) አገር አንግሦት ነበር ይባላል ። በግራኝ ጊዜ ታላቅ ጦርነት የተደረገበት ሥፍራና አፄ ልብነ ድንግል ድል የሆነበትን ቦታ ታሪክ ጸሐፊው ሽንብራ ኩሬ ይለዋል ። ነገር ግን ዛሬ ይህም በማንኛውም ቦታ መጠሪቱ ተዘንግቷል ። ሽምብራ ኩሬ የተባለው ቦታ ከገዟላ ፣ ከድከም፣ ከሞጆ ፣ ከአዳይ ሞጃይ ከኤረር አጠገብ ብሾፍቱ የምንለው ሁሉ ነው ።

ግራኝ ሙሐመድ ተታሎ ገብቶ ፈጠጋር (ቡልጋ) ላይ ድል ከሆነ በኋላ መጋቢት ፲፭ ቀን ፲፭፻፳፩ ዓመተ ምሕረት ፊብነ ድንግልን እንደ ገና ግራኝ ሽምብራ ኩሬ በተባለው ቦታ ላይ ተሰልፎ ቈየው ። ልብነ ድንግልም ፳ሺህ እግረኛና ፈረሰኛ ነበረው ። ግራኝ ሙሐመድም ፲፪ ሺህ ፭፻፰ ሠራዊት ነበረው ። ሁለቱም ባላጋራዎች ፊት ለፊት ተሰላለፉ ። የግራኝ ሠራዊት ፈረሶቻቸውን ሞጆ ከወንዙ ውኃ አጠጥተው የልብነ ድንግልን ሠራዊት እንውጋው እያሉ ሲያስቡ ግራኝ ከለከላቸው ። እንዲህ ሲል ፤ እንደታጠቃችሁ በፈረስ ሆናችሁ ጋሻችሁን ልብሳችሁ ካላችሁበት ሁናችሁ ጠብቁት እንጂ ወደ እርሱ አትሂዱ ፤ ድል በትዕግሥት ሆኖ ለሚጠብቅ እንጂ እየደነፋና እያቅራራ ከጠላት ጋራ ለሚቀላቀል አይደለም አላቸው ። ግራኝ ሙሐመድ ይህን ትእዛዝ ለሠራዊቱ ከሰጠ በኋላ አፄ ልብነ ድንግል ግጠሙት የሚል ትእዛዝ አስተላለፈ ።

ከዚህ በኋላ የልብነ ድንግል ሠራዊት እየፎከረና እየደነፋ ሄዶ የግራኝን ሠራዊት ሠፈር አለበሰው ። የወዲያና የወዲሁ ሰንደቅ ዓላማና ፈረሰኛ አንድነት ተቀላቀለ ። ቀኑን ሙሉ የፈረስ ድምጽና የጋሻ የጦር የሾተል የቀስት ድምጽ ይንጓጓ ገርመር ። እንዲሁም ከተዋጊዎች የቀረርቶና የፉከራ ድምጽ ሲነጉድ ከዋለ በኋላ

ቀኑ ሲመሽ ልብነ ድንግል ድል ሆኖ ወታደሮቹ ፊታቸውን ወደ ኋላቸው መለሱ፤ የሸዋ ጦር ፤ የትግሬ ስየምት ፤ የሐማሴን ባሕር ነጋሽ ፤ ሹም አጋሜ ፤ ሹም አበርገሌ ፤ ሹም ተምቤን ፤ ሌሎችም ደጃዝማቾች ሁሉ ከብዙ ሠራዊት ጋር ሬሳቸው በሽምብራ ኩሬ ወድቆ ቀረ ። ከሁለቱም ወገን ቅልጥሙና ቋንጃው ተመትቶ የወደቀው ፈረስ ቍጥር ፪፻ ነበር ይላል ታሪክ ጸሐፊው ። ከዚህ በኋላ ሕዝቡ ሁሉ እስላም ሆነ ። ከግራኝም በኋላ ቀጥለው ጋሎች መጡ ።

የጐንደር ነገሥታት ቍጥር ከሠርፀ ድንግል እስከ ዘመነ መሳፍንት ።

የጐንደር መንግሥት ።

ስማቸው ።	የነገሡበትዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ ።
፩ኛ ሠርፀ ድንግል (መለክ ሰገድ)	፴፬	ከሺ፭፻፶፫—ሺ፭፻፹፯
፪ኛ ያዕቆብ ።	፯	ከሺ፭፻፹፯—ሺ፭፻፺፬
፫ኛ ዘድንግል ።	፩	ከሺ፭፻፺፬—ሺ፭፻፺፭
፬ኛ ሱስንዮስ (ሥልጣን ሰገድ)	፳፰	ከሺ፭፻፺፭—ሺ፮፻፳፫
፭ኛ ፋሲል (ዓለም ሰገድ) ጐንደርን የሠራ ።	፴፮	ከሺ፮፻፳፫—ሺ፮፻፶፱
፮ኛ ዮሐንስ ፩ኛ (አዕላፍ ሰገድ)	፲፭	ከሺ፮፻፶፱—ሺ፮፻፸፬
፯ኛ ኢያሱ (አድያም ሰገድ)	፳፬	ከሺ፮፻፸፬— ሺ፮፻፺፰
፰ኛ ተክለ ሃይማኖት (ሉል ሰገድ)	፪	ከሺ፮፻፺፰—ሺ፯፻
፱ኛ ቴዎፍሎስ (አጽራር ሰገድ)	፫	ከሺ፯፻—ሺ፯፻፫
፲ኛ ዮስጦስ	፭	ከሺ፯፻፫—ሺ፯፻፰
፲፩ኛ ዳዊት ፪ኛ (አድባር ሰገድ)	፭	ከሺ፯፻፰—ሺ፯፻፲፫
፲፪ኛ በካፋ (መሢሕ ሰገድ)	፱	ከሺ፯፻፲፫—ሺ፯፻፳፪
፲፫ኛ ኢያሱ (ዓለም ሰገድ ብርሃን)	፳፭	ከሺ፯፻፳፪—ሺ፯፻፵፯
፲፬ኛ ኢዮአስ ።	፲፭	ከሺ፯፻፵፯—ሺ፯፻፷፪
፲፭ኛ ዮሐንስ ፪ኛ (ዘዋህድ አዴሁ)	፩	ከሺ፯፻፷፪—ሺ፯፻፷፫
፲፮ኛ ተክለ ሃይማኖት ፪ኛ (አድማስ ሰገድ)	፯ ዓ ፮ ወር	ከሺ፯፻፷፫—ሺ፯፻፸
፲፯ኛ ሰሎሞን ።	፪	ከሺ፯፻፸—ሺ፯፻፸፪
፲፰ኛ ተክለ ጊዮርጊስ ።	፭	ከሺ፯፻፸፪– ሺ፯፻፸፯

ከሠርፀ ድንግል ገርምሮ እስከ ተክለ ጊዮርጊስ በጐንደር የነገሡት ነገሥታት ፲፰ ናቸው ። ዘመኑም ፪፻፳፪ ይሆናል ። የጐንደር መንግሥት በአፄ ተክለ ጊዮርጊስ ከተጨረሰ በኋላ የኢትዮጵያ አውራጃዎች ሁሉ አገው ፣ ላስታ ፣ ቤጌምድር ፤ ስሜን ጐጃም ፤ ወሎ እነዚህን ከሁሉም አውራጃዎች የተሰበሰቡት መሳፍንት እየተካፈሉ እንደ ፈቃዳቸው ይገዙዋቸው ገርመር ። የገዙበትም ዘመን ፹፰ ዓመት ይሆናል ።

www.ethiopianorthodox.org

የወረሲሆች ታሪክ ።

በ፲፭፻፲፭ ዓመት ምሕረት በአፄ ልብነ ድንግል ዘመን ግራኝ አህመድ ኢትዮጵያን በወረረ ጊዜ ፤ ከዓረብ አገር ሺህ ዑመር የሚባል የብር ዘንግ የብር እርከት አሲዞ መጥቶ የጁ ከሚባል አገር ገብቶ ተቀመጠ ። ሺህ ዑመርም ብዙ ሴቶች አግብቶ ብዙ ልጆች ወለደ ። የበኵር ልጁ ወሌ ይባል ነበር ። ወሌ አብዬን ወለደ ፤ አብዬም ወንድ ልጅ ወለደና በአባቱ ስም ወሌ አለው ። ወሌ አባ ገትዬን ፤ አባ ገትዬ አባ ሴሩ ጓንጉልን ወለደ ፤ ሴሩ ጓንጉል የክርስቲያንን ሃይማኖት ተቀብሎ ተጠመቀ ። እርሱም መልኩ የተዋበ ኃይለኛ ፈረሰኛ ስለ ሆነ የላስታን ባለ አባት የራስ ፋሪስን ልጅ አግብቶ ራስ አሊን ፣ ወይዘሮ ከፌይን ፤ ራስ አሊጋዝን ወለደ ። ራስ ዓሊ ፍርድ አዋቂ እግዚአብሔርን ፈሪ ስለሆነ ትልቁ ዓሊ ተባለ ። እነዚህ ወራሲሆች ከታላቅ ዓሊ አንሥቶ እስከ ታናሽ ዓሊ ድረስ በክርስቲያን ሃይማኖት ጸንተው የጁን ዋድላ ደላንታን አገው ምድርን ወሎን ጐጃምን ቤገምድርን ጐንደርን ስሜንን ወገራን ቋራን ሁሉ እንደ አድርገው የጐንደርን መንግሥት አጥፍተው ፳፰ ዓመት ገዝተዋል ።

የግዛታቸው ተራ ።

ስማቸውና ቍጥራቸው ።	ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፩ኛ ራስ ዓሊ ትልቁ ።	፬	ከሺ፯፻፸፯—ሺ፯፻፹፩
፪ኛ ራስ ዓሊጋዝ ።	፭	ከሺ፯፻፹፩—ሺ፯፻፹፯
፫ኛ ራስ አሥራትና ራስ ወ፡ገብርኤል	፯	ከሺ፯፻፹፯—ሺ፯፻፺፪
፬ኛ ራስ ጉግሣ ።	፳፯	ከሺ፯፻፺፪—ሺ፰፻፲፰
፭ኛ ራስ ይማም ።	፪	ከሺ፰፻፲፰—ሺ፰፻፳
፮ኛ ራስ ማርዬ ።	፫	ከሺ፰፻፳—ሺ፰፻፳፫
፯ኛ ራስ ዶሪ ።	፫ ወር	ከሺ፰፻፳፫—ሺ፰፻
፰ኛ ራስ ዓሊ ትንሹ ።	፳፪	ከሺ፰፻
፱ኛ አፄ ቴዎድሮስ ።	፲፭	ከሺ፰፻፵፭—ሺ፰፻፷
፲ኛ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ ።	፫	ከሺ፰፻፷—ሺ፰፻፷፫
፲፩ኛ አፄ ዮሐንስ ።	፲፰	ከሺ፰፻፷፫—ሺ፰፻፹፩

የሸዋ መንግሥት ባላባቶች ።

በሺ፭፻፲፭ ዓመት ምሕረት በግራኝ ጦርነት ምክንያት አፄ ልብነ ድንግል ወደ አማራ አገር ሲሰደድ ታላቁን ልጁን አቤቶ ያዕቆብን በመንዝ አውራጃ ትቶት ሂዶ ስለ ነበር እርሱም እንደ አንድ ባላገር ሆኖ ሲኖር ገራም ፋሲልንና ሥግወ ቃልን

ወለደ ። ከዚህም በኋላ አባቱ ልብነ ድንግል ሞቶ ወንድሙ ገላውዴዎስ በትግሬና በአማራ አገር ነግሦ ሳለ አቤቶ ያዕቆብ አረፈ ፤ እርሱም ታላቁ ልጁ ገራም ፋሲል ከመንዝ ወደ ጐጃም ተሻግሮ ሐመልማል የተባለች ሴት አግብቶ ሱስንዮስን ወለደ። ከዚያም የቦረና ጋሎች ወደጐጃም ዘምተው ገራም ፋሲልን ገድለው ልጁን ሱስንዮስን ማርከው ወሰዱት ፤ ሱስንዮስም ከ፪ ዓመት በኋላ በክርስቲያኖች እርዳታ ወደ ጐጃም ተመልሶ በአፄ ሠርፀ ድንግል እናት በንግሥት እድማስ ሞገሳ ቤት እየተማረ አደገ ።

ከዚህ በኋላ አድማስ ሞገሳ ለልጅዋ ለአፄ ሠርፀ ድንግል አደራ ብላ ሰጠችው ሱስንዮስም አፄ ሠርፀ ድንግል የሚጣላው ስለ ሆነ ወደ ሸዋ መጥቶ ሲማር አፄ ሠርፀ ድንግል ከሞተ በኋላ ልጁ ያዕቆብ መንግሥቱን ስለ ወረሰ ከሱስንዮስ ጋር ተጣልተው ጦርነት ገጥመው ሲዋጉ ያዕቆብ ድል ሆኖ ሞተ ሱስንዮስም መንግሥቱን ወስዶ በኢትዮጵያ ነገሠ ከተማውንም በአማራ አገር ደንቀዝ በተባለው ቦታ ቈረቈረ ፤ ፋሲል የተባለው ልጁም ጐንደር በተባለው ቦታ ላይ ከተማ ሠርቶ እስከ ተፍጻሜተ መንግሥት ተክለ ጊዮርጊስ ድረስ የጐንደር መንግሥት እየተባለ የአቤቶ ያዕቆብ ልጅ የገራም ፋሲል ዘሮች ኢትዮጵያን ገዝተዋል ። ከልብነ ድንግል ሲያያዝ የመጣው ።

የሸዋ መሣፍንትና ነገሥታት ትውልድ

ስማቸውና ቍጥራቸው ።	ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በኋላ
፩ኛ አቤቶ ያዕቆብ ልብነ ድንግል		ከሺ፭፻፴፱—
፪ኛ አቤቶ ሥግወ ቃል		
፫ኛ አቤቶ ወረደ ቃል		
፬ኛ አቤቶ ልብሰ ቃል (እናቱ ስንበልት)		
፭ኛ አቤቶ ነጋሢ ።	፳፱	ከሺ፯፻፷፯—ሺ፯፻፺፯
፮ኛ መርዕድ አዝማች ስብስትያኖስ	፲፭	ከሺ፯፻፺፯—ሺ፯፻፲፪
፯ኛ መርዕድ አዝማች አብዬ	፳፭	ከሺ፯፻፲፪—ሺ፯፻፵፯
፰ኛ መርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን ፡	፴፫	ከሺ፯፻፵፯—ሺ፯፻፸፩
፱ኛ መርዕድ አዝማች ወሰን ሰገድ	፬	ከሺ፯፻፸፩—ሺ፰፻፪
፲ኛ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ	፴፬	ከሺ፰፻፪—ሺ፰፻፯
፲፩ኛ ንጉሥ ኃይለ መለኮት	፰	ከሺ፰፻፯—ሺ፰፻፵
፲፪ኛ ንጉሥ ምኒልክ	፵፰	ከሺ፰፻፵—ሺ፰፻፵፰
፲፫ኛ አቤቶ ኢያሱ	፫	ከ፰፻፵፰—ሺ፱፻፮
፲፬ኛ ንግሥት ዘውዲቱ	፲፫	ከሺ፱፻፮—ሺ፱፻፱
፲፭ኛ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ		ከሺ፱፻፱—ሺ፱፻፳፪

www.ethiopianorthodox.org

ከግብጽ በኢትዮጵያ የተሾሙት ጳጳሳት ተራ ቍጥርና ።
በዘመናቸው የነበሩት ነገሥታት ።

ስማቸውና ቍጥራቸው	
፩ኛ አባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን	(በአብርሃና በአጽብሐ)
፪ኛ ሰላማ ፪ኛ (ሚናስ)	
፫ኛ ጴጥሮስ	
፬ኛ ማቴዎስ	
፭ኛ ማርቆስ	
፮ኛ ዮሐንስ	
፯ኛ ገብርኤል	
፰ኛ ዮሐንስ ፪ኛ	
፱ኛ ገብርኤል ፪ኛ	
፲ኛ ሚናስ ፪ኛ	
፲፩ኛ ሚካኤል (ሚናስ)	
፲፪ኛ ይስሐቅ	
፲፫ኛ ስምዖን	
፲፬ኛ ጴጥሮስ	
፲፭ኛ ሚካኤል	
፲፮ኛ ገብርኤል	
፲፯ኛ ዮሐንስ ፫ኛ	
፲፰ኛ ማቴዎስ ፪ኛ	
፲፱ኛ ሚካኤል ፫ኛ	በይምርሃና በገብረ ማርያም
፳ኛ ስምዖን ፪ኛ	
፳፩ኛ ዮሐንስ ፬ኛ	በገብረ ማርያም
፳፪ኛ ማርቆስ ፪ኛ	
፳፫ኛ አብርሃም ፩ኛ	
፳፬ኛ ጌርሎስ ፩ኛ (ቄርሎስ)	በላሊበላና በነአኵቶ ለአብ
፳፭ኛ ተክለ ሃይማኖት ኢትዮጵያዊ	
፳፮ኛ ዮሐንስ ፭ኛ	ከተክለ ሃይማኖት ጵጵስናውን
፳፯ኛ ሚካኤል ፬ኛ	የወሰደ በአግብዐ ጽዮን
፳፰ኛ ስምዖን ፫ኛ	
፳፱ኛ ጴጥሮስ ፫ኛ	
፴ኛ ማቴዎስ ፫ኛ	
፴፩ኛ ያዕቆብ ፩ኛ ፊልጶስን የሾመ ።	
፴፪ኛ ፊቅጦር	

ስማቸውና ቍጥራቸው	
፴፫ኛ ቄርሎስ ፩ኛ	
፴፬ኛ ቆዝሞስ ፩ኛ	
፴፭ኛ ዮስጦስ ፩ኛ	
፴፮ኛ ሚካኤል ፭ኛ	
፴፯ኛ ገብርኤል ፬ኛ	
፴፰ኛ ሚካኤል ፪ኛ	
፴፱ኛ ማቴዎስ ፬	
፵ኛ ዮሳብ ፩ኛ	
፵፩ኛ ዮሴፍ ፩ኛ	
፵፪ኛ ቆዝሞስ ፪ኛ	
፵፫ኛ ፊላታዎስ ፩ኛ	
፵፬ኛ ጴጥሮስ ፬ኛ	
፵፭ኛ ዮሐንስ ፯ኛ	
፵፮ኛ ፊቅጦር ፪ኛ	
፵፯ኛ ዮስጦስ ፪ኛ	
፵፰ኛ በርምያ	
፵፱ኛ ሚካኤል ፯ኛ	
፶ኛ ገብርኤል ፭ኛ	
፶፩ኛ ሚናስ ፫ኛ	
፶፪ኛ ዮሐንስ ፯ኛ	
፶፫ኛ ዮሐንስ ፰ኛ	
፶፬ኛ አብርሃም ፪ኛ	
፶፭ኛ ማርቆስ ፫ኛ	
፶፮ኛ መቃርስ	
፶፯ኛ ሚካኤል ፰ኛ	
፶፰ኛ ማቴዎስ ፬ኛ	
፶፱ኛ ሚካኤል ፱ኛ	
፷ኛ ገብርኤል ፯	
፷፩ኛ ዮሐንስ ፱ኛ	
፷፪ኛ ቄርሎስ ፪ኛ	
፷፫ኛ ሚናስ ፫ኛ	
፷፬ኛ ማቴዎስ ፭ኛ	
፷፭ኛ ሚካኤል ፲ኛ	

www.ethiopianorthodox.org

ስማቸውና ቍጥራቸው	
፷፮ኛ ገብርኤል ፮ኛ	
፷፯ኛ ማርቆስ ፯ኛ	
፷፰ኛ ገብርኤል ፰ኛ	
፷፱ኛ ማቴዎስ ፯ኛ	
፸ኛ ዮሐንስ ፲ኛ	
፸፩ኛ ሚናስ ፬ኛ	
፸፪ኛ ማርቆስ ፯ኛ	
፸፫ኛ ክርስቶዶሉ	
፸፬ኛ ዘካርያስ	
፸፭ኛ ፊላታዎስ ፪ኛ	
፸፮ኛ ሱንትዮስ	
፸፯ኛ ገብርኤል ፱ኛ	
፸፰ኛ ዮሐንሰ ፲፩ኛ	
፸፱ኛ ሚካኤል ፲፩ኛ	
፹ኛ ገብርኤል ፲ኛ	በዘርዐ ያዕቆብ
፹፩ኛ በተሎሚዎስ	በእደ ማርያም
፹፪ኛ ማቴዎስ ፯ኛ	
፹፫ኛ ዮሐንስ ፲፪ኛ	በእስክንድር
፹፬ኛ ማርቆስ ፯ኛ	
፹፭ኛ ይስሐቅ ፪ኛ	በናዖድ
፹፮ኛ ክላድዮኑ	
፹፯ኛ ጴጥሮስ ፭ኛ	
፹፰ኛ ማቴዎስ ፰ኛ	ባናዖድ
፹፱ኛ ስምዖን ፬ኛ	በልብነ ድንግል
፺ኛ ዮሳብ ፪ኛ	
፺፩ኛ ሚካኤል ፲፪ኛ	በገላውዴዎስ
፺፪ኛ ማቴዎስ ፱ኛ	
፺፫ኛ ማርቆስ ፲ኛ	
፺፬ኛ ጴጥሮስ ፯ኛ	
፺፭ኛ ስምዖን ፭ኛ	በሠርፀ ድንግል
፺፮ኛ ማርቆስ ፱ኛ	በሱስንዮስ
፺፯ኛ ሚካኤል ፲፪ኛ	በፋሲል
፺፰ኛ ዮሐንስ ፲፫	

ስማቸውና ቍጥራቸው	
፺፱ኛ ክርስቶዶሉ ፪ኛ	በዮሐስ ፩ኛ
፻ኛ ሲኖዳ	
፻፩ኛ ማርቆስ ፲ኛ	በኢያሱ አድያም ሰገድ
፻፪ኛ ክርስቶዶሉ ፫ኛ	በአፄ ዳዊት
፻፫ኛ ዮሐንስ ፲፬ኛ	በካፋ
፻፬ኛ ዮሳብ ፫ኛ	በኢያሱ ዓለም ሰገድ
፻፭ኛ መቃርዮስ	
፻፮ኛ ቄርሎስ ፬ኛ	በራስ ዓሊ ትልቁ
፻፯ኛ ሰላማ ፫ኛ	በቴዎድሮስ
፻፰ኛ አትናቴዎስ	በዮሐንስ
፻፱ኛ ጴጥሮስ	በዮሐንስ
፻፲ኛ ማቴዎስ ፱ኛ	በአፄ ምኒልክ

ከዚህ በኋላ ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ የሀገርንና የወገንን ክብርና ኃይል ለመመሥረት ዕድል የተሰጣቸው ስለ ሆኑና በእግዚአብሔርም ዘንድ የተፈቀደ ስለ ሆነ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከወገኖቿና ልጆቿ በ፲፱፻፳፩ ዓመተ ምሕረት የጳጳስነት ማዕርግ ለማግኘት ቻለች ።

ሁለተኛም ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ በድል አድራጊነት ተመልሰው የኢትዮጵያን ነፃነት ካረጋገጡ ወዲህ ቤተ ክርስቲያናችን የሚገባትን መብት እንድታገኝ በሰፊው ሲደክሙ ከቆዩ በኋላ በ፲፱፻፵፫ ዓመተ ምሕረት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሚገባትን መብት አገኘች ።

የሊቃውንቱ ቍጥርና የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አመሠራረት ።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከቀዳማዊ ምኒልክ ጋራ አብረው የመጡትን የክህናተ ኦሪትን ሕግ መሠረት በማድረግ ከሌዊና ከአሮን ልጆች መካከል የተገኘው የሊቀ ክህናቱ የሳዶቅ ልጅ አዛርያስ የተባለው በ፬ሺ፭፻፲፰ ዓመተ ዓለም በ፱፻፹፪ ዓመት ከልደት በፊት በአክሱም ቤተ መንግሥት መካከል መሠረተው ። ይኸውም አኳኋን ሕዝቡን ከአረማዊነት ወደ አምልኮተ እግዚአብሔር መለሰው ።

ከአዛርያስ እንሥቶ የሊቃነ ክህናቱ ስማቸውና ቍጥራቸው ፤

፩ኛ አዛርያስ ከቀዳማዊ ምኒልክ ጋር የመጣው ከትግሬ ሴት አግብቶ ሁለት ልጆች ወለደ ፤ የመጀመሪያውን ልጁን በአባቱ ስም ሳዶቅ አለው ። ሁለተኛውን ሌዊ አለው

፪ኛ ሳዶቅ ሌዊን አስተማረ ፤

፫ኛ ሌዊ አሮንን ፤

www.ethiopianorthodox.org

፬ኛ አሮን አልዓዛርን ፤
፭ኛ አልዓዛር ሕዝበ ረዓይን ፤
፮ኛ ሕዝበ ረዓይ ይዋሂን (ሕዝበ ይዋሂን)
፯ኛ ሕዝበ ይዋሂ አኪንን ፤
፰ኛ አኪን ስምዖንን ፤
፱ኛ ስምዖን እንበረምን ፤
፲ኛ እንበረም ይታምርን ፤ በአኪን ዘመን ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ተወለደ ፡ ኢትዮጵያም በሙሉ የወንጌልን እምነት ተቀበለች ።
፲፩ኛ ይታምር አብዩድን አስተማረ ፤
፲፪ኛ አብዩድ ጌዴዎንን " "
፲፫ኛ ጌዴዎን ያሬድን ።
፲፬ኛ ያሬድ ሕዝበ ባርክን " " በያሬድ ጊዜ ደንበኛ ዜማ ለቤተ ክርስቲያን ተዘጋጀ ።
፲፭ኛ ሕዝበ ባርክ ተክለ ቀዓት ፤

ሕዝበ ባርክ ከትግሬ ወጥቶ ዳውንት ባሕር ቀጋ ከሚባል አገር ሚስት አግብቶ ተክለ ቀዓትን ወለደ ።

፲፮ኛ ተክለ ቀዓት አጽቀ ሌዊን አስተማረ ።

ተክለ ቀዓት ወሎ መቅደላ ላይ ተቀምጦ እያስተማረ ከዚያው ሚስት አግብቶ ፮ ልጅ ወለደ ከነርሱም አንዱ አጽቀ ሌዊ ይባላል ።

፲፯ኛ አጽቀ ሌዊ ሐርበ ጐሽን ።

አጽቀ ሌዊ ሸዋን በሙሉ ያስተማረ ነው መንዝ ከግሼ ሚስት አግብቶ ሐርበ ጐሽንና ይቅናዕ መስቀልን ወለደ ።

፲፰ኛ ሐርበ ጐሽን ይቅናዕ መስቀልን ። ሁለተኛ ስም
፲፱ኛ ይቅናዕ መስቀል ይቅናዕ ዳዊትን ፤
፳ኛ ይቅናዕ ዳዊት ዘልዑልን ።
፳፩ኛ ዘልዑል ሚናስን ፤
፳፪ኛ ሚናስ አባ ይድላን ፤
፳፫ኛ አባ ይድላ ሕይወት ብነ በጽዮንን ፤

በ፳፻፴፪ ዓመተ ምሕረት አባ ይድላን ድግናዠን የሚባለው ንጉሥ ለ፪፻ ሊቃውንት አሊቃ አድርጎ ጽላልሽ (እቲሳ) ላይ ተቀምጦ በሙሉ ኢትዮጵያን እንዲሰብኩና እንዲያስተምሩ አደረገ። አንድም የሚባለው ትርጓሜ በዚሁ ቦታ ተዠመረ ይባላል።

፳፬ኛ ሕይወት ብነ በጽዮን በኵረ ጽዮንን ፤
፳፭ኛ በኵረ ጽዮን ሕዝበ ቍድስን ፤
፳፮ኛ ሕዝበ ቀድስ ብርሃነ መስቀልን ።
፳፯ኛ ብርሃነ መስቀል ሕይወት ብነን ፤ በዘመኑ መንግሥት ወደ ዛጔ ነገድ አለፈች ፤
፳፰ኛ ሕይወት ብነ ሴትን ፤
፳፱ኛ ሴት ወረደ ምሕረትን
፴ኛ ወረደ ምሕረት ዘካርያስን
፴፩ኛ ዘካርያስ ዘርዐ ዮሐንስን

ዘርዐ ዮሐንስ በኋላ ፀጋ ዘአብ የተባለው የእርሱ ልጅ ፍሥሐ ጽዮን በኋላ ተክለ ሃይማኖት የተባለው በኢትዮጵያ ጵጵስና ተሾሞ ብዙ ዘመን አስተማረ።

ስማቸውና ቍጥራቸው	በዘመናቸው የነበሩ ነገሥታት	አገራቸው
፴፪ኛ ተክለ ሃይማኖት	በይኩኖ አምላክ	እቲሳ
፴፫ኛ ኤልሳዕ		ወላሞ
፴፬ኛ ፊልጶስ		ሰላሌ
፴፭ኛ ሕዝቅያስ	በሰይፈ አርዕድ	
፴፮ኛ ቴዎድሮስ	በአፄ ዳዊት	
፴፯ኛ ዮሐንስ		
፴፰ኛ ዮሐንስ ከማ	በአፄ ይስሐቅ	ጠለምት
፴፱ኛ እንድርያስ	በዘርዓ ያዕቆብ	
፵ኛ መርሀ ክርስቶስ	በእስክንድር	
፵፩ኛ ጴጥሮስ	በናዖድ	
፵፪ኛ ዕንባቆም	በልብነ ድንግል	(የፊልክስ ዓረብ ነው
፵፫ኛ ያዕቆብ	በገላውዴዎስ	ለንግድ መጥቶ ክርስ
፵፬ኛ ማትያስ	በሚናስ	ቲያን ሆነ) ፤
፵፭ና ዮሐንስ	በሠርፀ ድንግል	
፵፮ኛ ዮሐንስ	በሠርፀ ድንግል	
፵፯ኛ ዘትረ ወንጌል	በያዕቆብ	
፵፰ኛ አብርሃም	በሱስንዮስ	
፵፱ኛ ዘወንጌል ።		
፶ኛ ዘሚካኤል	በፋሲል	
፶፩ኛ በትረ ጊዮርጊስ		ሸዋ ቡልጋ
፶፪ኛ ዘክርስቶስ		ሸሜ አንዳ ቤት
፶፫ኛ የማነ አብ		አንዳቤት በጌምድር
፶፬ኛ ዘክርስቶስ	በዮሐንስ	
፶፭ኛ ሕርያቆስ		በጌምድር ማኅደረ ማርያም
፶፮ኛ ቃለ አዋዲ	በአድያም ሰገድ ኢ.	ቤተ ልሔም
፶፯ኛ ጸጋ ክርስቶስ		
፶፰ኛ ዮሐንስ		
፶፱ኛ ሰፋኒ ክርስቶስ		
፷ኛ ዘሚካኤል		ትግሬ ተምቤን
፷፩ኛ ኤግናጥዮስ		ትግሬ ተምቤን
፷፪ኛ ወልደ ሐዋርያት		
፷፫ኛ ተወልደ መድኅን		አዘዞ

www.ethiopianorthodox.org

ስማቸውና ቍጥራቸው	በዘመናቸው የነበሩት ነገሥታት	አገራቸው
፹፬ኛ መተከ		አዘዘ
፹፭ኛ ዘሚካኤል	ዮስጦስ ዳዊት	
፹፮ኛ ዘወልደ ማርያም	ዳዊት	ሞጊና አርማጭሆ
፹፯ኛ ተክለ ሃይማኖት	ዳዊት	ትግሬ
፹፰ኛ አቡሊድስ	በካፋ	ማኅደረ ማርያም
፹፱ኛ ኤዎስጣቴዎስ	ኢያሱ ዓለም ሰገድ	ሸድሆ
፺ኛ ሄኖክ	ኢዮአስ	ቤተ ልሔም
፺፩ኛ ኢሳይያስ		አዘዘ
፺፪ኛ ተስፋ ጊዮርጊስ	ታላቁ ዓሊ	ውዶ
፺፫ኛ ወልደ ኢየሱስ		ጐንደር
፺፬ኛ ወልደ ዮና	ራስ ጉግሣ	ዋልድባ
፺፭ኛ ዓርከ ዮሐንስ		ሳጋ ወለተ ጴጥሮስ
፺፮ኛ ፊልጶስ	በራስ ጉግሣ	አትሮንስ ማርያም
፺፯ኛ ዘወልደ ማርያም	በራስ ዓሊ	ውቅሮ በጌምድር
፺፰ኛ ገብረ ሥላሴ	» »	ሰረፍ
፺፱ኛ ገብረ ሥላሴ		ዳን ጣና ደሴት ውስ
፻ኛ ገብረ ማርያም		ሸዋ
፻፩ኛ ማኅፀንተ ሚካኤል	በራስ ይማም	የናጃ
፻፪ኛ ገብረ ማርያም		ትግሬ ጉንዳጉንዲ
፻፫ኛ ወልደ ማርያም	ራስ ዓሊ ትንሹ	ዋልድባ
፻፬ኛ ወልደ ትንሣኤ	በቴዎድሮስ	ጋሸላ
፻፭ኛ ገብረ ኢየሱስ	በተክለ ጊዮርጊስ	ናበጋ
፻፮ኛ ቴዎፍሎስ	በዮሐንስ ፬ኛ	ስሜን ወገራ
፻፯ኛ ገብረ ሥላሴ	በአፄ ምኒልክ	ትግሬ
፻፰ኛ ወልደ ጊዮርጊስ	በአፄ ምኒልክ	ፎገራ
፻፱ኛ ገብረ መንፈስ ቅዱስ	በንግሥት ዘውዲቱ	ደራ ፎገራ
፻፲ኛ እጨጌ ገብረ ጊዮርጊስ	በቀዳማዊ ኃ ሥ	ሚዳ

እነዚህ ከዚህ በላይ የተጻፉት ከአዛርያስ አንሥቶ እስከ አሁን እስከ ዘመናችን ፪ሺ፬፻፳፯ ዓመት ድረስ ከክርስቶስ በፊት ፬፻፹፪ ዓመት ፤ ከክርስቶስ በኋላ ፩ሺ፱፻፵፭ ዓመት የኢትዮጵያን ቤተ ክህነት ክብሩዋንና ሥርዓቷን ርስቱዋንና ጉልቱዋን ከሃይማኖት ጋር አስማምተው በፊትም በሊቀ ክህናትነት በኋላም በእጨጌነት እየተ

ሾሙ ሲጠብቁ የኖሩ ናቸው ነገር ግን አሁን በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ መንግሥት ከላይ እጨጌ ገብረ ጊዮርጊስ ብለን የጠቀስናቸው በ፲፱፻፵፫ ዓመተ ምሕረት ብፁዕ አቡነ ባስልዮስ ሊቀ ጳጳሳት ተብለው ማናቸውንም የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን መብት

ብፁዕ አቡነ ባስልዮስ ሊቀ ጳጳሳት ዘኢትዮጵያ ።

በባዕድ እጅ ተይዞ የነበረውን ሁሉ ስለ ተረከቡ ፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን መብቷና ሀብቷ ሁሉ በእጁዋ ላይ ሆኖዋል ።

www.ethiopianorthodox.org

★ ዲያቆን ሰሎሞን ዮሐንስ ★
0911860113
0111/271609
D.N Solomon Yohannes

ብፁዕ አቡነ ቴዎፍሎስ የኢትዮጵያ ሊቀ ጳጳሳት ዋና እንደራሴ ።

ይህን መጽሐፍ ብፁዕ አቡነ ቴዎፍሎስ ከተመለከቱት በኋላ እንዲታተም በመ ፍቀዳቸው ጥልቅ የሆነ ምስጋናዬን በትሕትና አቀርባለሁ ።

ተራ ቍ	አርእስተ ነገር ማውጫ ።	ገጽ
፩	ሥነ ፍጥረት	፲
፪	አዳምና ሔዋን ብዙ ልጆች እንደ ወለዱ ።	፲፪
፫	ስለ አዳምና ሔዋን ልጆች ፤	"
፬	ስለ ኖኅ ።	"
፭	የአብርሃም መጠራት ።	፲፫
፮	የአብርሃም እምነት ።	፲፭
፯	ስለ ዘመነ አበው ቍጥር መሰሳት ።	፲፯
፰	ስለ ሰሎሞንና ንግሥተ አዜብ ።	፳፩
፱	የነቢያት ትንቢትናሄና የዘመን ቍጥር ።	፳፪
፲	የክርስቶስ ልደት ።	፳፫
፲፩	የሐዋርያት መመረጥ ።	፳፬
፲፪	ኢየሱስ ከተራራ ላይ እንዳስተማረ ።	"
፲፫	የክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ ።	፳፮
፲፬	የሐዋርያት ስብከት ።	"
፲፭	ፊልጶስ ጃንደረባውን እንዳጠመቀው ።	፳፰
፲፮	አዳምና ሔዋን በምን ቦታ እንደ ተቀመጡ ።	፳፱
፲፯	የሃይማኖት አከፋፈል ።	፴
፲፰	የኦርቶዶክስ (የኮፕት) ሃይማኖት ።	"
፲፱	የካቶሊክ ሃይማኖት ።	"
፳	የፕሮቴስንታንት ሃይማኖት ።	፴፩
፳፩	የአይሁድ ሃይማኖት ።	"
፳፪	የእስላም ሃይማኖት ።	"
፳፫	የአረማውያን ሃይማኖት ።	፴፫
፳፬	የኢትዮጵያ እምነት ።	፴፬
፳፭	የቤተ ክርስቲያን ችግር ።	፴፭
፳፮	የቈስጠንጢኖስ አጭር ታሪክ ።	፴፯
፳፯	ስለ እስክንድርያና ስለ ቅዱስ ማርቆስ ታሪክ ።	፴፱
፳፰	ስለ ኤጲስ ቆጶሳት ታሪክ ።	፵፩
፳፱	ስለ አባ ሰላማ ታሪክ ፤	፵፪
፴	የኦርቶዶክስ ሃይማኖት ባህልና ሥርዓት ።	፵፫
፴፩	አዕማደ ምሥጢር (ምሥጢረ ሥላሴ ።)	-
፴፪	ምሥጢረ ሥጋዌ ።	፵፭
፴፫	ምሥጢረ ጥምቀት ።	፵፮

www.ethiopianorthodox.org

ተራ ቁ.	ማውጫ ።	ገጽ
፵፬	ምሥጢረ ቊርባን . . .	፶፰
፵፭	ምሥጢረ ትንሣኤ ሙታን . . .	፶፱
፵፮	ዜና ምዕመናን ወዓላውያን . . .	,,
፵፯	የቊስጥንጥንያ ጉባኤ . . .	፷
፵፰	፪ኛ የቊስጥንጥንያ ጉባኤ . . .	,,
፵፱	የኤፌሶን ጉባኤ . . .	,,
፶	የኬልቄዶን ጉባኤ . . .	፷፩
፶፩	፪ኛ የኬልቄዶን ጉባኤ . . .	፷፪
፶፪	የዲዮስቆሮስና የልዮን ጠብ . . .	፷፫
፶፫	በዲዮስቆሮስ ፈንታ በእስክንድርያ የተሾመ . .	,,
፶፬	የማዕርግና የወንበር መበላለጥ . . .	,,
፶፭	፫ኛ የቊስጥንጥንያ ጉባኤ . . .	፷፬
፶፮	፬ኛ የቊስጥንጥንያ ጉባኤ . . .	,,
፶፯	፪ኛ የኒቅያ ጉባኤ . . .	,,
፶፰	የቊስጥንጥንያ ጉባኤ . . .	,,
፶፱	ከቈስጠንጠንጢኖስ ዠምሮ የክርስቲያን ኑሮ . .	፷፭
፷	ስለ መስቀል ምርኩ . . .	,,
፷፩	የሃይማኖት አባቶች . . .	፷፮
፷፪	የዮሐንስ አፈ ወርቅ ታሪክ . . .	፷፯
፷፫	የሃይማኖት መለያየት . . .	፸
፷፬	መገርመሪያው የቤተ ክርስቲያን አለቃ . . .	፸፩
፷፭	ስለ ምንኵስና አጭር ታሪክ . . .	,,
፷፮	በኢትዮጵያ የነበሩት መነኰሳት ስምና ታሪክ . . .	፸፫
፷፯	ስለ ኢትዮጵያ ነገሥታት ታሪክና ቊጥር . . .	፸፰
፷፰	ነገደ ካም . . .	፸፱
፷፱	ነገደ ዮቅጣን . . .	,,
፸	ስለ ንግሥት ማክዳና ስለ ቀዳማዊ ምኒልክ . .	፹፫
፸፩	ስለ ባዜን አጭር ታሪክ . . .	፹፮
፸፪	ስለ ንግሥት ጌርሳሞት አጭር ታሪክ . . .	፹፯
፸፫	የአብርሃና የአጽብሐ አጭር ታሪክ . . .	፺
፸፬	የአፄ ካሌብ ታሪክ . . .	፺፪
፸፭	ስለ ዮዲት መንግሥት . . .	፺፬
፸፮	ስለ ዛጎ ነገሥታት ታሪክ . . .	፺፮
፸፯	ስለ ይኩኖ አምላክ . . .	፺፰

ተራ ቁ.	ማውጫ ።	ገጽ
፸፰	የእስላሞች ታሪክ . . .	፻
፸፱	የግራኝ መነሣት . . .	፻፪
፹	የልብነ ድንግል ታሪክ . . .	,,
፹፩	የወረሲሆች ታሪክ . . .	፻፮
፹፪	የሸዋ መንግሥት ባለአባቶች . . .	፻፯
፹፫	ከግብጽ በኢትዮጵያ የተሾሙት ጳጳሳት ስምና ቊጥር .	፻፰
፹፬	የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አመሠራረት . . .	፻፲

ዲያቆን ሰሎሞን ዮሐንስ
0911860113
0111271609
D.N Solomon Yohannes

www.ethiopianorthodox.org